

Petko Vojnić Purčar
KRAĆENJE ŽIVOTA

Petko Vojnić Purčar savremenim senzibilitetom razgrće univerzalne ljudske teme, isprepletenosti sudbina u ljudskom mravinjaku, sučeljavajući putanje lutalica, istraživača, zanesenjaka, mudraca, vlastodržaca, preljubnika i čudaka sa margine života, fino ih senčeći crnom munjom prolaznosti, koja pretače sve naše živote iz ničeg u ništa, provlačeći ih između nepodnošljivih antinomija postojanja, rađanja, umiranja, potreba, interesa, očajja, nespokoja, ljubavi, mržnje... U traganju za dalekim korenima svojih likova, ruši sve lokalne i regionalne sputanosti, gužvajući vreme-prostor, ostvaruje sasvim nov i samosvojan svet u kojem junaci samo prividno žive svoju prošlost, ili naziru neizvesnu budućnost, lišeni osećanja za večnu sadašnjost, pod čijim se teretom sagibaju i lome.

Temeljno promišljajući sudbine svojih junaka Petko Vojnić Purčar vešto gradi napetost između celine i delova od kojih je ona sastavljena, nudeći mogućnost da se između zbilje i jezika, svesti i mišljenja, tradicije i nezadrživog impulsa za novim i neostvarenim dogode i pravo na pobunjenost i pravo na "mir" iz kojeg se ne rađa pomirenost sa svetom nego neprestana i izoštrana osetljivost za sve što čoveka podstiče i sputava, podiže i ruši. Ukratko: pokreće.

Milovan Miković

Na naslovnoj strani: Mile Ognjenović, Nenad Inotić, Đorđe Bosanać i Rada Mrkšić, predstava "Izabranici" u izvođenju Osiječkog HNK.

EDICIJA: OSVIT

Recenzenti:
DUBRAVKO BIBANOVIĆ
MILOVAN MIKOVIĆ

Izdavač:
NIO „SUBOTIČKE NOVINE“

PETKO
VOJNIĆ PURČAR

---

kraćenje života

pet drama

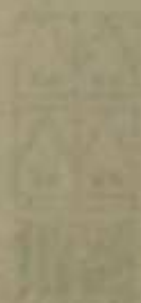
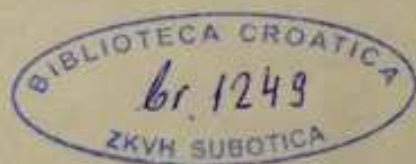

1990.

PETKO
VOLIMIC PURČAR
Kraćenje života

1870

HRAM I NJEGOVI ČUVARI

---

drama - vremeplov

o slobodnim zidarima

Lica

Dr. OSKAR
ARHITEKT
HODOČASNIK
VELEPOSJEDNIK
IGNJATOVIĆ
LIFKA
JEAN ILI IVAN (SARIĆ)
ĐURO STANTIĆ
CRNI MAČAK RUMI
GRADONAČELNIK
MARKUS ILI MARKO STIPIĆ
LENJIN
ALEKSANDAR MAKEDONSKI
DANTON
BYRON
DJEVOJKE I MLADIĆI
CRNKINJA
ZAGREPČANKA
PARIŽANKA
BEČLIKA
GROFICA
DVA OFICIRA
GOSPOĐA ZSOLNÁY
LUCIFER

KOMSOMOLKA NATAŠA
FRANJO, KATICA, ANTUN,
ANUŠKA
ŽIDOV
PIERRE
REDATELJ
DUHOVSKE KRALJICE
BISKUP RAJIĆ
KONOBAR
MIKLOŠEVIĆ
SNAGATORI
IGRAČI I IGRAČICE
RISARI I RISARUŠE
TAMBURAŠI I HARMONIKAŠ
PETRONIJE
FILOTA
HEROINA
MING
MANIUS C. DENTATUS
HEZIJANA
HISTRIKUSI
ČAPLJA—OTAC
ČAPLJA—SIN
DRUG PILIĆ

Prolog

1906.

Mala vijećnica stare Gradske kuće. Uzvanici dolaze na vrata, a dr. Oskar i hodočasnik stižu tajnim prolazom tek kada su ostali bili tu: arhitekt, veleposjednik, Ignjatović, Lifka, Jean i Đuro. Dr. Oskar unosi u naručju velikog crnog mačka i stavlja ga na bilijarshi stol iznad kojega su simboli grada. Dr. Oskar daje znak rukom da posjedaju za orahov elipsasti astal, no svi kao da ne zamjećuju njegovu gestu već netremice motre u Rumija koji polegne napokon na zelenu tohu.

VELEPOSJEDNIK: Što bi ovo imalo značiti? Neku gospodu od nazočnih imam čast poznavati, s nekima sam u svadi već godinama, a čovjeka kojega ste uveli na vrata, koliko mogu otkriti, do sada, znali ste samo Vi, Doktore Oskar, Arhitekt, Gradonačelnik i ja. Ili moja malenkost, kako zna zgodno napisati onaj zagrebački bunjevački spisatelj.

Dr. OSKAR: Matoš.

VELEPOSJEDNIK: Da. Antun Gustav Matoš. I gdje je gospodin Gradonačelnik?

Dr. OSKAR: Stići će. Kad mu bude vrijeme.

VELEPOSJEDNIK: Čudno. I znate li vi, Doktore, da ste sada prekršili pravila našeg reda i naših loža. Uostalom, ja tu sada sjedim s osobama s kojima nikad ne bih sjedio ni za kavanskim stolom, a kamoli bio u istoj loži. Shvaćate, Doktore Oskar?!

Dr. OSKAR: Shvaćam vas, dragi kolega, ili, dragi brate, kad baš inzistirate na takovom tituliranju. Ali shvatite i vi da nam je povjerena misija od sjevera do juga, i od istoka do zapada Evrope da u našem gradu napravimo zdanje, hram, ako baš hoćete, u kojemu bi se sačuvala mnoge ezoterijske tajne čitave evropske civilizacije. Da smo na neki način odabrani da budemo pupak Evrope.

VELEPOSJEDNIK: E to nisam znao. Oprostite mi, Doktore Oskar.

HODOČASNIK (*s jakim engleshim akcentom govori hrvatski*): Oprostite na mom akcentu. Poliglota sam. Govorim i vaš jezik, ali vaši akcenti su mi tako teški da ćete mi morati oprostiti poneku . . . pogrešku. Tako se govori — pogrešku? I vaši padeži. I ostalo . . . gramatikalno.

SVI U GLAS: Sjajno govorite. Samo nastavite!

HODOČASNIK: Da. A zašto nije prisutan i Gospodin Gradonačelnik?

Dr. OSKAR: Stiže svakoga časa. Isto kroz ova diskretna vrata kroz koja smo ušli Vi i ja.

Na tajna vrata nahrupi zaduhani Gradonačelnik koji se ispričava.

GRADONAČELNIK: Oprostite zbog zakašnjenja. Ali sam morao držati u diskreciji, strogoj, i ovaj skup, a donio sam osobno nešto da se okrijepimo.

Vadi iz velike kotarice sir, kruh, crno vino.

HODOČASNIK: Niste se morali toliko truditi, Gospodine Gradonačelniče.

GRADONAČELNIK: Uz okrepu je lakše razgovarati.

Svi prilaze kotarici na bilijarskom stolu i krijepe se.

ARHITEKT: Kako je bilo u Indiji i Engleskoj?

HODOČASNIK: U Indiji nesnosne vrućine, a u Engleskoj dosadna kiša. I prehladio sam se. *(Kihne snažno dva puta)* Eto vidite. To je Indija i Engleska.

Dr. OSKAR: A što tek ja da kažem o svojim putovanjima i bolestima?!

Svi se nasmiju grohotom kao da znaju tajnu bolesti doktora Oshara.

HODOČASNIK: No nećemo o tom. Nego da me upoznate s gospodom koju do sada nisam imao čast upoznati.

GRADONAČELNIK: To je Gospodin Ignjatović, veletrgovac kožom i krznima.

HODOČASNIK: Ortodoksne vjere?

GRADONAČELNIK: Da, stare porodice i pravoslavne vjeroispovijesti. Ali kod nas to ne mari puno, zar ne?

HODOČASNIK: Naravno, naravno. Ali imat će jedan poseban poslić za Gospodina Ignjatovića. Razumite?

GRADONAČELNIK: Da. Ovaj, još ne. Dok mi ne objasnite i to . . . i drugima.

HODOČASNIK: Dr. Oskar već znade, ali znati će, bien-sur, i drugi nazočni.

Jedu i piju vino iz kristalnih čaša koje zveckaju pri kucanju kao na misi.

GRADONAČELNIK: Dakle, ovo je Gospodin Lifka koji je u nas snimio prvi ono . . . kako se zove . . . trčea fotografija . . . film.

HODOČASNIK: Vrlo dobro.

Dr. OSKAR: To je naša skorašnja budućnost.

HODOČASNIK: Kako vi kažete, doktore Oskar. Ali ja baš nisam posve siguran u to. Zatim?

VELEPOSJEDNIK: Naš Ivan ili Jean. Konstruirao je letilicu koja će zamijeniti orla. Još i više. Kao u Njemačkoj i drugdje. Osjećam da će biti još i bolja.

HODOČASNIK: Osjećanja za takve stvari objesite mačku o rep. Tako se kaže kod vas? *(Potvrđuju mu glavom.)* Tu je potrebna matematika, znanje strojarstva i hrabra luđa glava. Ako sve to ima onda će imati i sve o čemu smo govorili. Zatim?

Dr. OSKAR: E to je naša dika grada. Gospodin Đuro, salašar, olimpijski i svjetski pobjednik u brzom žurenju. A da se ne potrči.

HODOČASNIK: To ste vi?!

ĐURO: Jesam, gospodine. Još uvijek treniram.

HODOČASNIK: Pune su novine bile o vama. Kako izdržavate takvu popularnost?

DURO: Teško gospodine. Ja sam običan čovik. I to me dosta smeta. Okreću se za mnom ko da sam, bože oprosti, bila vrana.

HODOČASNIK: Čudan ste vi soj ljudi ovdje. Kao da se skupio Babilon u malome. Toliko naroda, govora i vjera na jednom mjestu! Zaista čudno!

Dr. OSKAR: Ništa u tome čudnoga kad već postoji. A i čuda postoje, ali su rijetka? Zar nije čudno da sam ja porijeklom Hrvat, a pišem knjige na engleskom i mađarskom?

HODOČASNIK: To nije čudno, to je pomalo već perverzno. Kao vaša putovanja i vaše Papuanke, na primjer?

Svi se ponovno uglas smiju i ispijaju vino kucajući se čašama. Zatim posjedaju za elipsasti stol.

HODOČASNIK: No sad dajmo da predsjedava Doktor Oskar. A osnovnu zamisao iznijet će nam vaš domaći i uvaženi Arhitekt.

Dr. OSKAR: Bez puno rituala i formalnosti — počnimo. Izvolite.

ARHITEKT: Samo jedno pitanje: zašto od dvadeset i jednoga arhitekta iz okruga — baš mene da zapadne taj posao?

Dr. OSKAR: Procedura i objašnjenje bi nam oduzelo puno vremena.

HODOČASNIK: Između ostaloga i zato, da ne gubimo vrijeme nepotrebno, i radi toga, i radi toga (*okreće se svima da bi vidjeli da li dobro izgovara riječi, a oni mu potvrđuju glavama da je strani poliglot u pravu, da pravilno izgovara „akcente“ i „padeže“*) što ste vi bečki, minhenski i pariški đak secesije. Je li vam to dosta?

ARHITEKT: Jeste. Zahvaljujemo.

Dr. OSKAR: Elem, mladi kolega, recite nam ukratko što možemo očekivati od jednoga secesionističkog hrama?

ARHITEKT: To je teško reći u nekoliko riječi, ali pokušat ću. Secessio na latinskome znači otcjepljenje: to su umjetnici koji su posljednju deceniju, znači prije desetak godina prošloga i pet godina ovog, dvadesetog vijeka, izborili pravo na novi stil. Ili, kako kolege u Parizu 1900. to nazvaše — Art nouveau i Style, kao i ranije u Minhenu, Beču i drugdje. U osnovi svega je stilizacija novoga sintetičkoga stila i dekorativnost do sada nevidena. Treba li još nešto da dodam?

VELEPOSJEDNIK: A gdje bi trebalo da se locira, izgradi to zdanje?

Dr. OSKAR: Tu gdje sada stojite?

VELEPOSJEDNIK: To je ludost. Molim vas ova Gradska kuća još je uvijek tako dobro očuvana da bi bila grehota božja rušiti je.

Dr. OSKAR: Rušit će se. Ako smo već „pupak Europe“!

VELEPOSJEDNIK: A kojih dimenzija će biti?

ARHITEKT: Pa jedno deset puta veća od ove!

VELEPOSJEDNIK: Deset puta?

SVI U GLAS: Deset puta?!

ARHITEKT: A sto puta skuplja od ove, sada već možemo reći, bivše zgrade.

VELEPOSJEDNIK: To nećemo financijski izdržati. Ni grad. Ni okrug. Ni . . .

GRADONAČELNIK: Nećemo (*briše znoj s čela*). Nećemo, vala, i Alaha mu . . .

Dr. OSKAR: Novci nisu problem. Već su skupljeni od naše braće od Londona do Rusije, od Stokholma do Palerma i od Madrida do Bukurešta.

VELEPOSJEDNIK: A jesu li zaboravljeni templari, rozenkrojceri, teozofi, antropozofi . . .?!

HODOČASNIK: Nitko nije zaboravljen.

DURO: A oni koji viruju u Boga?

Dr. OSKAR: Ni oni.

JEAN: A oni koji ne viruju?

HODOČASNIK: Ni oni. Ni revolucionari, ni vojnici, ni antiratni raspoloženi ljudi. Uostalom znate da su naše organizacije svjetski univerzalne. I da nas taj univerzum spaja, uza sve posebnosti.

VELEPOSJEDNIK: Zna li da je moja, podvlačim, moja porodica potegla i nategla najviše novca za ovu sadašnju zgradu i nadam se da nećemo opet mi povući najdeblji kraj?!

Dr. OSKAR: Svatko prema mogućnostima. A i pomoć međunarodna je znatna i dolazit će baš preko vaše Poljbanke?

VELEPOSJEDNIK: Nisam Vas dobro shvatio?

HODOČASNIK: Doktor Oskar je mislio da taj međunarodni novac mora netko prihvaćati i dalje ulagati. Tako da ćete za javnost — vi, vaša porodica, kako kažete, najviše biti zaslužni za zidanje našeg hrama.

VELEPOSJEDNIK: Mrtvački znoj me oblijeva ako me uhvate inspeksijske službe grada za porezu!

GRADONAČELNIK: Pa valjda sam im ja nadležni organ iliti šef.

VELEPOSJEDNIK: Šef je šef. A bruka će biti samo moja ako se otkrije „koliki“ su mi prihodi, pod znacima navoda, naravno.

ARHITEKT: Pa svatko zna da vam toliki prihodi ne mogu biti ni u snu. Pogotovu što će tu biti bračkoga kamena, ali za javnost to će biti neki jeftiniji vještački kamen. Da nas puk ne bi kaštigovao. I najbolja žolnajeva keramika. Je li tako meštre, Doktore Oskaru?

Dr. OSKAR: Tako je. I bit će tu malo na unutrašnjoj strani diskretne partiture Mozartove glazbe i Byronove violencije iz „Child Harolda“

IGNJATOVIĆ: Ja se ne razumem baš puno u muziku, ali zašto baš ovaj muzičar i ovaj pisac?

ARHITEKT: Jer će naš hram biti u znaku Vodolije iliti Vodenjaka. A s njima počinje epoha duga osam tisuća godina!

VELEPOSJEDNIK: Pa što gradimo: piramide?!

ARHITEKT: Tako nešto. Ali na drugi način!

Veleposjednik počeo povraćati i izletje na tajni izlaz, ali se uskoro vrati brišući rupcem izbljuvke s usana. Đuro je otišao u ugao gdje se nalazi velika engleska fajans vaza i diskretno se popiški u nju. Očigledno svi su šokirani. Samo se crni mačak proteže s dosadom. Jean mu izvadi vještačkog miša na navijanje i pušta ga da kruži oko Rumija, ali mačak ne reagira naročito burno već više nezainteresirano. Miševi ga puno ne uzbuđuju.

Dr. OSKAR: Da odemo da se okrijepimo i popijemo, pak ćemo nastaviti po podne s dogovorom.

Dr. Oskar posjedne za klavir i odsvira nekoliko tonova Wagnerove uvodne muzike iz „Tannhäusera“. U loži skromnije kavane stare Gradske kuće. Dok Doktor Oskar i Hodočasnik igraju bilijar, dotle se ostala grupa od maloprije krijepi pečenom ribom, salatom od luka i krumpira i to zalijeva vinom. Nekoliko gostiju u kavani pijano čavrlja ne znajući da su to lica s tajnog skupa.

VELEPOSJEDNIK: Vidjet ćete da to neće izići na dobro. Nadrljat će netko od nas.

ARHITEKT: Pa kada smo nadrljali kad smo se pridržavali svojih osnovnih, naravski, humanih načela?

VELEPOSJEDNIK: Hoćete li reći da se netko ovdje bavi nedozvoljenim poslovima?

ARHITEKT: To nisam rekao. Uostalom Doktor Oskar i Hodočasnik, à propos, što li je on ono, engleski Židov nastanjen u Indiji? Zar oni nisu jasno stavili do znanja da je novac internacionalan, ili, nadnacionalan, kako izvoljevate.

GRADONAČELNIK: Tiše, gospodo, nismo sami u kavani. Meni osobno je žao što se mora srušiti i ova lijepo ambijentirana kavana u koju je zalazio i moj djed. Rongyos az élet!

DURO: Rongyos de szép is.

VELEPOSJEDNIK: I da li nam vi možete reći nešto još o toj . . . secesiji kad već ulažemo tolike novce!

IGNJATOVIC: Od tih para mi se zavrti u glavi.

VELEPOSJEDNIK: Navikao sam ja na velike pare, ali ne trpim grandomaniju!

ARHITEKT: Nismo toliko bogati da poslije stanovita vremena moramo rušiti ono što mora ostati nekoliko hiljada godina.

VELEPOSJEDNIK: Kada govorite u ovom gradu tisuća, uvijek me podsjećate, osim na braću Hrvate, i na Slovake i Čehe!

ARHITEKT: Zar ih u našem gradu i širem okolišu nema?

JEAN: Smirite se, Gospodaru. Dozvolite da nam Arhitekt objasni ono o secesiji podrobnije!

ARHITEKT: Od naših krajeva secesija buja u Sloveniji i Hrvatskoj, zatim u Južnoj Ugarskoj, Vojvodini i nešto u Bosni i Hercegovini. Društvo hrvatskih umjetnika ih protežira oslanjajući se na Wagnerovu glazbu i neke njegove teorijske radove, kao i na druge škole diljem Europe . . .

Dok ostali jedu, Arhitekt gestikulira i objašnjava. Hodočasnik i Doktor Oskar igraju bilijar, povremeno dolaze do stola, pojedu nešto i vraćaju se dakovima, kredi za mazanje vrhova i udaranju kugle o kuglu.

HODOČASNIK: Vi ste bili u Rusiji nedavno. Što se to tamo zapravo zbiva?

Dr. OSKAR: Krkljanac, jednom riječi, krkljanac. Ovu 1906. godinu zapamtit će pokoljenja. Kao i ono što nailazi, Gospodine Rumi! To je vaše internacionalno ime, zar ne?

HODOČASNIK: Mali broj ljudi u svijetu to zna. Vi ste među prvih jedanaest. Zbog „Planetos rossosa“ vi ste ispred mene, dragi Doktore. „Planetos

rossos". Uostalom i Dante Alighieri je to predvidio. Kako tumačite stih? Koja to snaga dolazi iz Hrvatske? „Qual é colui forse di Croazia viene . . .“ Odatle su se neki žitelji preselili u ove krajeve prije tristo-četiristo godina? Zar ne, Doktore?

Dr. OSKAR: Da, Hodočasniče.

HODOČASNIK: Dante. Najveći pjesnik epohe ribe. Rođen u znaku blizanaca . . .

Dr. OSKAR: Zar nas pretjerana ezoterija neće odvesti do ludila, kolega?

HODOČASNIK: Slažem se s vama, Doktore. Nego, kad ćemo obavijestiti europske vladare o moćima i imenu našega „Svetog hrama“?

Dr. OSKAR: Kad za to dođe vrijeme.

HODOČASNIK: I velite da ste putovali s Vladimirom, zvanim Lenjin?

Dr. OSKAR: Kao sada s vama, Rumi. U jednom kupeu. Zajedno smo bježali iz Petersburga prošle godine.

Doktor Oskar odigra dobar udarac po raznobojnim kuglama.

Dr. OSKAR: Ali o tome bih samo s vama i eventualno s Jeanom. S tim fantastom, ali pouzdanim čovjekom. Čovjekom-pticom.

HODOČASNIK: Vi imate najviši čin među nama. Pričajte mi . . .

Kazališna digresija.

Kupe u vlaku. Promiču pejzaži.

Sami u kupeu Doktor Oskar i Lenjin.

Doktor Oskar polagano povlači svoj dugi tompus.

LENJIN: Oprostite, Gospodine. Tako strastveno povlačite svoj cigar da bih vas molio i meni jedan. Ja sam Vladimir Iljič.

Dr. OSKAR: Oskar (*rukuju se*). Izvolite. Jedva spasih živu glavu u vašoj lijepoj Majčici Rusiji.

LENJIN (*zapalio tompus i zadovoljno povlači dimove*): Baš prija. Pa i ja, njezin sin, jedva spasih glavu. Ali to je privremeno.

Dr. OSKAR: To da ćete dizati revoluciju i kad netko za svoje vlastite pare hoće pogledati zemlju i možda loviti?

LENJIN: Vi ste lovac? I putopisac zasigurno, tovariš.

Dr. OSKAR: Možete računati na moju časnu riječ da neću pronositi po svijetu što mi budete kazali! O čemu se tu radi?

Doktor Oskar prekriži ruke, zatim stavi kažiprst i palac na svoja ramena.

LENJIN: Rusko narodnjaštvo i rusko plemstvo nam prijeći put ka istinskoj proleterskoj revoluciji.

Dr. OSKAR: Čitao sam vaše članke o tome pitanju, tovariš Vladimir Iljič.

LENJIN: Gavarite po ruski, tovariš Oskar?!

Dr. OSKAR: Gavarju.

LENJIN: Harašo, gaspadin Oskar.

Dr. OSKAR: Doktor Oskar Woynich.

LENJIN: Ja sam branilac izvornoga marksizma.

Dr. OSKAR: To za sebe govore mnogi koji nisu pročitali Marxa na izvornome, materinskom jeziku autora: njemačkom jeziku.

LENJIN: U pravu ste, Gaspadin Oskar. Vulgarni marksizam, kao i narodnjaštvo, veliki su neprijatelji naše svete stvari.

Dr. OSKAR: Koje?! Revolucija proleterska kroz krv i krvavu klasnu borbu?! Zar je to humano?!

LENJIN: Vi vidite samo krv. A zar nisu prosuli carski kozaci narodnu i građansku, socijaldemokratsku krv ispred samog Zimskog dvorca? Ta prisustvovali ste tome gnusnome činu, Gaspadin Oskar? I Doktor! Čega?

Dr. OSKAR: Pravnih znanosti.

LENJIN: A što ste vi, vi, po nacionalnosti?

Dr. OSKAR: Porijeklom sam Hrvat, ali po naobrazbi i govoru ćutim se Mađarom. I Englezom.

LENJIN: Nu, kako je to moguće?!

Dr. OSKAR: Moguće je, tovariš Lenjin. To ne znači da dio moje porodice nisu samo Hrvati, o kojima Marx sudi veoma strogo. A dio porodice je također pravoslavan. Ženidbe, udaje, velika obitelj. Etc. Etc. Budući da pišem mađarski i engleski, onda me je to opredijelilo za mađarsku i englesku kulturu. Što ne znači da ne cijenim i hrvatsku i srpsku i rusku kulturu, primjerice.

LENJIN: To je naprosto jedna perverzna mješavina jezika, kultura i nacionalnosti! Ali cigari su adlični, gaspadin Oskar!

Dr. OSKAR: Spasiba, tovariš Lenjin.

LENJIN: Spasiba vam, gaspadin Oskar. A vi vidjeli cjeli svijet. Takvi će nam biti potrebni za pet, deset ili petnaest ljet! Očin haroš cigar. Očin.

Dr. OSKAR: A što bih ja vama bio potreban za deset-petnaest godina?

LENJIN: Ja, Vladimir Iljič Lenjin, vas postavio bih za ministra vanjskih poslova. Pravdu gavarju.

Doktoru Osharu odjednom se zamagli i zaškri u mozgu. Nakašlje se i ispljune u bijeli rubac kaplju krvi.

LENJIN: Ruska zima vam škodi. Ah, čort je ruska zima. I za ruske ljude. Tak. Tože.

U nekoliko džinglova Petra Čajkovskoga scena se vrati u Gradsku kavanu stare Gradske kuće u Subotici. Bilijar. Doktor Oskar i Hodočasnik.

HODOČASNIK: Veoma zanimljivo. Oni, dakle, kane zauzeti prijestolje i zbaciti cara za deset, najviše petnaest godina?

Dr. OSKAR: Da, dragi, Rumi.

HODOČASNIK: Oskare, nemoj me oslovjavati više tim imenom.

Dr. OSKAR: Da, da. Imenom perzijskog starog, divnog pjesnika i mističara. U redu.

HODOČASNIK: O Vladimiru Iljiču trebalo bi da znaš i slijedeće: tisuću osamsto osamdeset i sedme protjeran je od carske tajne policije u selo Kokuškino: zatim je studij prava položio na Petrogradskom univerzitetu 1891. u jesen: „Nova privredna kretanja u privrednom životu“, to znaš, taj njegov tekst?

Dr. OSKAR: Da, taj tekst mi je poznat.

HODOČASNIK: Tu je već ono . . . kako se kaže?

Dr. OSKAR: Zreli ili izgrađeni marksist.

HODOČASNIK: Tako je. Merci, Oskar. 1895. godine putuje u Njemačku, Švicarsku i Francusku. Tada ništa nismo mogli saznati od njega. Mitton, kolega iz „Concordie“ je ostavio dojam na Lenjina i ovaj na njega. Ali ništa. Prazna ploča. Kako se ono kaže na latinskome?

Dr. OSKAR: Znamo. Obojica smo latinisti. Pričaj dalje, Hodočasniče.

HODOČASNIK: Zatim 1898. progon u Sibir. Te godine se vjenčao i za Gospodičnu Nadeždu Konstantinovu Krupsku. U Šušensku, u Sibiru, gdje mu se pridružila. 1900. na njegovu inicijativu pokreću se marksistički časopisi „Zora“ i „Iskra“.

Dr. OSKAR: I onda se produžuje na građansku pobunu prošle godine i moj razgovor s Vladimirom Iljičem. Interesantno.

HODOČASNIK: Veoma interesantno. Znači za deset-petnaest godina?! Hoćemo li biti tada živi, Oskare?

Dr. OSKAR: Ja se stalno krećem u društvu divljih veprova. Razjarenih mužjaka slonova. Ili lukavih pantera tako da za sebe nisam posve siguran, ali vama, Hodočasniče, proričem duboku i lijepu starost. Na nogama. S bistrom glavom.

HODOČASNIK: Merci, Oskar. A zašto u lov na tigrove nikako ili veoma rijetko ideš?

Dr. OSKAR: Možda i zato što sam rođen u znaku tigra. Prema toj životinjici imam osobito štovanje.

HODOČASNIK: A kako to izgleda kad razjarenog mužjaka slona ustrijeljuješ?

Dr. OSKAR: Evo, ovako. *(Namješta lijevu i desnu ruku kao da imade lovački karabin.)* Evo, ovako i puf. Puf. *(Nekoliko slajdova kako veliki surlaš pada prema zemlji, zateturan.)*

HODOČASNIK: A bijesna mlada lava?!

Dr. OSKAR: Evo, ovako. Puf. Puf. I gotovo. Definitivno. *(Također nekoliko slajdova kako veliki pepeljasti grivaš pada u travu i rijetku trstiku.)*

HODOČASNIK: I još jedno pitanje. Zašto si, Oskare, svoga mačka, persijskog, ako se ne varam, nazvao Rumijem?

Dr. OSKAR: Oprosti, Hodočasniče, moj mačak nosi to ime već šest godina, a Tebe upoznah prije nepune četiri. Je li tako?

HODOČASNIK: Tako je. A sad se vratimo u tajnu odaju s ostalima.

Zatamnjenje.

Tajna odaja stare Gradske kuće.

Svi su prisutni. Osim Hodočasnika i Doktora Oskara svi su dobrobrano pijani i zakihću se često bez razloga.

GRADONAČELNIK: Kako je to luckasto osjećanje biti „pupak svijeta“ . . .

IGNJATOVIĆ: Lepše je to nego li biti guzica Evrope! Zar ne?!

Svi se nasmiju osim Doktora Oskara i Hodočasnika.

IGNJATOVIĆ: Ajde, Đuro, ajde pokaži kako si ti osvajao zlatne kolajne u žurenju!

Đuro hoda u krug, žuri i njiše bokovima kao žena ne bi li postigao veću brzinu.

GRADONAČELNIK: Jean. Ivane, bogoruciju ti tvoju, pokaži gospodi, kako ćeš ti osvajati nebo!

Jean iliti Ivan raširio ruke i trči okolo kao Đuro koji hoda. Jean je brži i zadovoljno trlja ruke i pocupkuje što obilazi šampiona.

IGNJATOVIĆ: A ti, Arhitektu, nacrtaj naše buduće zdanje!

Arhitekt je otkrio u jednom uglu zelenu ploču i raznobojnim kredama riše piramide, Ajfelov toranj, katedralu s dva zvonika.

VELEPOSJEDNIK: Ja se sad tako dobro osjećam da ću dati i posljednju krajcaru za taj vaš . . . vaš . . .

HODOČASNIK: I vaš, gospodine, hram.

Dr. OSKAR: Nismo ih smjeli toliko ostaviti same. Napili su se kao gimnazijalci.

HODOČASNIK: Boje se nepoznatog. I začudnog.

Dr. OSKAR: Sada su oni pijani i nikoga se pod milim bogom ne boje. Nego — da mi odložimo sastanak za naredni dan u isto vrijeme?

HODOČASNIK: Slažem se s tobom, Oskare. Uostalom, ti svoje ljude najbolje poznaješ.

Zatamnjenje.

Tajna odaja stare Gradske kuće.

"Igra duhova" nastanjenih u njoj.

PETRONIJE (majstor raskoši i zabave u vrijeme Nerona): Čujte i dižite se narode SJENI!

Duhovi u bijelome dižu se i okreću u krug. Ispijaju ono što nije popijeno i jedu ono što je ostalo iza gospode od maloprije. A i puše tompanse kao strani turisti.

FILOTA: Narode SJENI! Ja, Filota, vojvoda Aleksandra Velikog, makedonskog i grčkog, uvjeravam vas da smo u velikoj opasnosti od Gospode od maloprije. Tek što je prošlo stotinjak godina, oni, ovi od maloprije, ruše naše zdanje i tjeraju nas van. Pitaj Boga i bilo koga kad će novo zdanje biti gotovo. A po zamisli Arhitekta to neće biti završeno u 20. stoljeću.

HEROINA: To je strašno! To je strašno! Što ti veliš veliki Graditelju, Ming?!

MING: Za vas nisam siguran, ali za sebe sam siguran da ću naći svoje mjesto i u novom hramu. Kineski zid, uostalom, remek-djelo je koje se jedino golim okom vidi sa Mjeseca.

HEROINA: Tako si uobražen. A kuda ćeš dok se novo zdanje ne izgradi?

MING: U neku gospodsku kuću u gradu, a možda i na neki zapušteni salaš u okolici. Možda.

HEZIJANA: Ja, kćer kralja trojanskog, molim ti se da povedeš i mene sa sobom.

MING: U redu, Hezijana. Kad nam bude dosadno vodit ćemo ljubav. Izroditi djecu sjenkine sjenke.

MANIUS C. DENTATUS: Ja, pobjednik nad Samnincima i Sabincima, i nad krajem Pirom, pobornik sam oduvijek umjerenoga i mudroga života. A vi, ljudske sjeni, ponašate se kao razularena djeca. Koju djecu vi želite praviti?! To je ludost.

HEZLIJANA: Za tebe zar ludost je voljeti se: i na zemlji i u podzemlju gdje smo mi?

MANIUS C. DENTATUS: Ne bio ja Manius Dentatus ako vi nećete morati slušati ovdje! Razularen život vas tako mlade dovede gdje ste već cijelu vječnost. Ja barem doživjeh lijepu starost. Starost-proviđenje. Starost-mudrost.

HISTRIKUSI (*Glumci i kazališna Uprava*): Zar će nam i ovdje upravljati jedan sterilni Manius Dentatus?! Sramota. Živjet ćemo po vlastitu nahođenju i puls. Bio-senzorno. Bio-kefalosno. Bio-paperjasto. Jasno?

SVI: Jaaasssnooooo!

Zatamnjenje.

U tajnoj odaji su svi sa početka dramshoga zbivanja.

Dr. OSKAR: Da vidimo što nam je narisao Arhitekt?

Dok skice idu iz ruke u ruku, na obližnjem bijelom platnu također se vide te skice uveličane: Mrmorenje. Nerazumljivi komentari. I tiho gundanje Veleposjednika.

VELEPOSJEDNIK: Ovo zaista liči na piramidalne proporcije. To vidjeh kao dijete s roditeljima u Egiptu.

Dr. OSKAR: Ne govorimo sada o proporcijama, već o izgledu. Da li vam se dopada ili ne? Meni osobno se veoma dopada.

IGNJATOVIĆ: I meni. Veoma je šik i elegantno.

JEAN: Ovaj toranj slični ratnoj kacigi. A i raketi koju Kinezi upotrebljavahu za svoje karnevale!

ARHITEKT (*za sebe*): Što još neću čuti. Oni su daleko od arhitekture ko nebo od zemlje.

HODOČASNIK: Eto, vidite, dragi kolega, zašto smo odabrali vas kao pravoga secesionistu i novatora. (*Obraća se Dr. Oskaru.*) Sada vi i Gradonačelnik prosljedite dalje. Bit će javni konkurs, a diskretno ćete proturiti ove umnožene skice arhitektima i zidarskim inženjerima koji će matematički i konstrukciono sve ovo izvesti. Értem?

Dr. OSKAR: Értem.

GRADONAČELNIK: Értem. Još malo pak ćete kod nas, Hodočasniče, naučiti i mađarski jezik.

HODOČASNIK: Ugro-finski jezici mi idu teže, ali vjerujem da bih za godinu dana živovanja s vama, ovdje, sigurno naučio dobro i hrvatski ili srpski, i mađarski, a njemački, hebrejski i jidiš govorim odmalena. Ostalih desetak jezika da i ne nabrajam. Predavao sam ih od Londona, Kaira do Karakasa.

Dr. OSKAR: To je neusporedivo više negoli što ja uopće znam.

HODOČASNIK: Vaših dvanaest jezika i dvadeset devet velikih dijalekata više vrijedi i rado bih se mijenjao za vaše jezikoslovno znanje, doktore Oskar.

A sad da vidimo gdje se ove umnožene skice moraju odnijeti i pokazati: prvo Vi, Ignjatoviću, putujete u Grčku u Lamiju. Zatim u Bukurešt. Evo tu su vam adrese ljudi kojima ćete diskretno pokazati ove crteže. Zatim pravac — Jasna Poljana.

IGNJATOVIĆ: Grofu Lavu Nikolajeviču Tolstoju?!

Dr. OSKAR: Upravo k njemu. Svuda možete ostati najduže tri dana i odmah se vratiti doma. Poslije Jasne Poljane ove vaše skice spalite. Tako je sigurnije.

IGNJATOVIĆ: Razumem, Gospodine Doktore Oskar. Ova dokumenta ja ću spaliti još u Jasnoj Poljani.

DURO: A kad će evropski vladari saznati što mi to zapravo radimo i gradimo?

Dr. OSKAR: Kad za to dođe vrijeme. O tom potom. No to će biti tajna najmanje trideset godina, a najviše osamdeset godina.

GRADONAČELNIK: Znači slavu toga, obznanje pobrat će naša djeca i naši unuci?!

Dr. OSKAR: Zar su se veliki graditelji uvijek potpisivali ispod svojih djela?

GRADONAČELNIK: Nisu. Znači mi smo kao veliki i anonimni graditelji naše Varoške nove kuće.

HODOČASNIK: Tako nekako. Sad ću podijeliti adrese i ostalima jer će svi krenuti u po koju zemlju. Doktor Oskar i ja preuzesmo na sebe najveći teret. Čestitajmo još jednom gospodinu Arhitekti. Ali njegovo djelo ne spominjimo dok za to ne dođe vrijeme. To je naša zajednička tajna. Tko prekrši pravilo, zna se što ga čeka. Ili ako nekoga od vas uhvate, bolje je da ispijete ovu zelenu vodicu u flašicama.

Hodočasnik razdijeli flašice svima. A jednu koju podigne visoko stavi i u svoj unutarnji džep sakoa. Iznad srca. Svi se rukuju s Arhitektom i Hodočasnikom koji se gubi u tajnom prolazu. Doktor Oskar uze svoga Rumija s bilijarskog stola i izvede oba Rumija na tajna skrivena vrata. Svi odahnuše. Stropoštaše se u fotelje i stolice. Zagledani u svoje hartije i zelene flašice s otrovima.

Mozartova glazba: iz „Čarobne frule“

1908.

(Slajdovi srušene ogromne zgrade i udaranje kamena temeljca nove Gradske kuće zapravo ezoterijske katedrale.

Privatni stan Gradonačelnika.

Svi su na okupu s tim što gradonačelnikova žena diskretno poslužuje goste. Skupa s dvije odrasle lijepe kćeri. Kada posluže, povlače se unazad na prstima kao da su u nekom kineskom gradu.

Na dva stola šah poslagan s figurama od slonove kosti te karte i pločice domina.

Jean, Hodočasnik, Dr. Oskar, Arhitekt, Ignjatović, Veleposjednik, Lifka, Duro, crni mačak Rumi i Markus iliti Marko Stipić (budući vlasnik Gradske kavane u novom zdanju).

Žene su poslužile čajem, bijelom kavom i kolačima i povlače se unatraske.

Tišina: nastavak Mozartove glazbe.

HODOČASNIK: Unesite to bodljikavo drvo!

Dva čovjeka unose kaktus srednje veličine i ostavljaju ga nasred sobe na jedan stolić.

HODOČASNIK: Neka to bude simbol našeg zdanja i ujedno upozorenje onima koji bi ga htjeli razrušiti!

SVI: Neka bude!

JEAN: I kada netko podigne ruku na nj neka osjeti moć njegovu!

SVI: Neka osjetil!

DURO: Planetos Rossos.

SVI: Neka osjeti Planetos Rossos!

ARHITEKT: Na život i smrt!

SVI: Na život i smrt!

Svi ispiju po pehar crna vina, poneko pije iz kristalne čaše i boja vina se odsijava.

GRADONAČELNIK: Osjećajte se u mom skromnu domu kao u svome domu. Okrijepimo se, a onda idemo na gradilište.

Piju, jedu. Šušore međusobno.

HODOČASNIK: Vaš Rumi je živ, doktore Oskar?!

Dr. OSKAR: Preležao je upalu pluća, kaže veterinar. Ali živ je. I sada je zdrav. Barem se nadam.

VELEPOSJEDNIK: Rekli ste mi da mi neće biti ništa, a poreska inspekcija me je dva puta tako izmaltretirala da sam skoro dobio infarkt. Jednom su me htjeli uhititi. Da, da, uhapsiti kao posljednjeg zlikovca.

GRADONAČELNIK: Na sreću nisu.

VELEPOSJEDNIK: Da je po vama, ja bih ležao u čuzi. Samo zahvaljujući vezama doktora Oskara ja sam na slobodi.

IGNJATOVIĆ: Pa i mi ostali smo nešto uradili da vam ne bude tako strašno.

VELEPOSJEDNIK: Uradili ste vražju mater. Da umrem ne znam tko bi mi od vas donio cvijetak na sahranu.

LIFKA: Da umrete, gospodine Veleposjednik, svako bi vam donio i po cili buket na grob.

VELEPOSJEDNIK: Sad se sa mnom zafrkava i jedan vašarski filmadžija. Da ne kažem nešto što se bezobrazno rimuje s tom riječju.

LIFKA: Tili ste kazat — drkadžija, gospodin Veleposjednik?!

VELEPOSJEDNIK: Pardon, gospodine Lifka. Ja vas ne darujem takovim izrazima, pa izostavite vulgarnosti na ovakvom skupu.

LIFKA: Ispričavam se. Ali vas uviravam da će se jednoga dana ta rič izgovoriti i na filmu. Baš kao što ja snimam gradnju Gradske kuće.

Na bijelome zidu Gradonačelnikove kuće jedan Lifkin pomoćnik projicira kako se udaraju temelji nove velike građevine: kolica, konji, zaprege, cigle, zidari, majstori, pomoćnici, zanos, osmjehnuta lica, graditelji.

ARHITEKT: Tisuću devetsto osma neka bude upamćena kao godina prva —
beskraja osmice — iza božanske sedmice i tri stepenice od punine koja
pripada nama stvaraocima na zemlji i ovoj galaksiji!

SVI: Neka tako bude! I tako bi! I za nas smrtnike i za besmrtnike! I za mir i
za rat — i za pakao i za raj! I za dolje i za gore! I za gore i za bolje! Težimo
boljem!

Nazdravljaju peharima i kristalnim čašama.

Ispijaju do dna.

Mozartova glazba se raspojasa i pojača.

*Žene ulaze (Gradonačelnikova i dvije kćeri) s maskama muškaraca na
lica.*

I one ispijaju svoje čaše do dna.

*U Gradonačelnikov ured dolazi mlada Zsolnáyjeva kćerka iz Pečuha.
Sačekuju je Doktor Oskar, Gradonačelnik, Arhitekt, Hodočasnik, Ignja-
tović i Veleposjednik.*

GDICA ZSOLNÁY: Znači vi ste, gospodo, poslodavci? Odnosno oni koji stoje
iza svega u ovom poslu?!

GRADONAČELNIK: Értem. Ali, gospodična Zsolnáy, zašto ste tako violen-
tni?!

GDICA ZSOLNÁY: Nisam ja violentna nego me je onaj vaš brzojav u Pečuh
načisto presjekao. Ne volim telegrame. I to još noću. U jedanaest sati.

HODOČASNIK: Kao da je netko umro.

GDICA ZSOLNÁY: Baš tako. Fenébe.

Dr. OSKAR: Nitko nije umro. Ali uželjesmo se vidjeti ženu koja sad stoji na
čelu firme Zsolnáy. (*Hvata je pod ruku i šeta s njom okolo.*) Értem,
Zsolnáy nagyságosasszony?

GDICA ZSOLNÁY: Értem, fenébe, doktor Oskar. (*Iznenada ga poljubi u obraz
i nastavi šetati kao da se ništa nije dogodilo.*)

ARHITEKT: Imali bismo jednu veliku molbu na vašu firmu.

GDICA ZSOLNÁY: Tessék. Izvolite.

ARHITEKT: Kada nam ostavite svu potrebnu rezervu vaše keramike, nada-
leko čuvene u svijetu, molili bismo vas da sve kalupe polupate. Osim
ponekih. Ili ako vam je teško, naši majstori bi došli i to izlomili.

GDICA ZSOLNÁY: O čemu se to zapravo radi? Čemu tolika tajanstvenost?
Konkurs, natječaji, bili su javni. Zar nisu?

GRADONAČELNIK: Jesu. Naravno, gospođice Zsolnáy.

GDICA ZSOLNÁY: Može li mi to detaljnije nasamo objasniti Doktor Oskar?

SVI: Naravno. Bien sur.

Zatamnjenje. U spavaćoj sobi Doktora Oskara.

Dr. OSKAR: Draga moja, koliko stoljeća može zapravo izdržati tvoja keramika.
Ili keramika tvoga divnog pokojnog oca?

GDICA ZSOLNÁY: Pa ako je dosta primitivna keramika, recimo, Mako
kulture u ovim krajevima preživjela tri-četiri tisuće godina, onda naša
keramika komotno može izdržati tri puta toliko. A i više. Ako se njeguje.

Dr. OSKAR: Kao mramor?

GDICA ZSOLNÁY: Da. A u ovakvu prostoru i ovakvoj klimi još i dulje.

Dr. OSKAR: Bravo, draga! Bravo!

Doktor Oskar je uznese u ruke i tako u naručju se okreće s njom kao da igra valcer.

GDICA ZSOLNÁY: Reci mi, Oskare, zašto ste građevinu postavili na drvena kolja? I što će vam dolje ona dva podzemna potoka?

Dr. OSKAR: Valjda da stalno kvase to drveno kolje na kojem će počivati i stajati naša nova građevina.

GDICA ZSOLNÁY: To nije građevina. To je ljepotica. Šuška se da iza . . . svega . . . (tiše) . . . stoje . . . ezoteričari . . . (tajne organizacije) . . . Što je istina u tome?

Dr. OSKAR: Ništa. To ništa nije istina. Te koje pominješ bave se danas filozofijom . . . i tako još nekim manjim poslovima i djelatnostima. Ništa od toga, dakle, nije istina. Netko zlonamjerman to širi. Jasno, dušo moja?

GDICA ZSOLNÁY: Sve mi je jasno, dušo moja. Više nikad neću pitati o tome.

Doktor Oskar je prinosi svome krevetu i razodjeva je.

GDICA ZSOLNÁY: Nevolja je okorjelih neženja, što nikad nemaju dobar krevet za vođenje ljubavi. Értem, Oskar?

Dr. OSKAR: Értem.

Zatamnjenje.

Kazališna digresija.

Hotelska soba, apartman, u Port Saidu.

Deja vue. 1914. godina.

LUCIFER: Ovdje, u Port Said, u Egipat, došli ste se ubiti? Sada 1914. godine?

Dr. OSKAR: Otkud znate?

LUCIFER: Znam. To znam. A znam i da ne podnosite ni samu pomisao da već danas poslije pola noći stupate u šestu deceniju. Punite pedeset godina i ulazite u šestu deceniju.

Dr. OSKAR: Da vi niste slučajno iz tajne policije?

LUCIFER: Vi dobro znate da ja nisam ni slučajno iz tajne policije i da mene to uopće ne zanima. Kao uostalom niti sva ta ljudska nadmetanja i tajanstvenosti.

Dr. OSKAR: Pak što vas zanima?

LUCIFER: Zanimajte me vi.

Dr. OSKAR: Ovako skršen čovjek može nekoga još zanimati?

LUCIFER: Niste vi skršeni. Vi si uobražavate da ste skršeni. A niste. Nimalo.

Dr. OSKAR: Kako nisam kad jesam.

LUCIFER: Vaše mišice su i sada zategnute kao u mladih tigrova. A vaša inteligencija nije izbljedjela ni za jotu.

Dr. OSKAR: Što vi hoćete od mene?!

LUCIFER: Da preživite. Kao prvo.

Dr. OSKAR: Da preživim? Za koga? I porodica mi se osula. Nemam užu obitelj. Stari momak sam ostao. Zašto da preživim? A vidite što se sprema? Olujni olovni oblaci će nas preplaviti. Zar to ne vidite?

LUCIFER: To vidim. Ali krivo biste uradili da sada oduzmete sebi život.

Dr. OSKAR: Griješite.

LUCIFER: Vi griješite.

Dr. OSKAR: Ostavite me na miru. I uopće kako ste ušli u moj apartman?

LUCIFER: Ne podnosite pomisao da starite!

Dr. OSKAR: Ali ja još nisam star!

LUCIFER: Zašto ste tako histerični?!

Doktoru Oskaru drhte ruke, traži kutije s drogom u prahu i tomпусima. Ušmrkuje prah i zapali tomпус. Kao da ga to razgali.

LUCIFER: Ili ste se zgrozili nad svojim sifilisom?

Dr. OSKAR: Neuljudno je tako što govoriti. Sifilis je uostalom imao i Byron. I Boudelaire. Imade ga i moj mladi omiljeni pjesnik, Ady. Ako ste uopće čuli za njega? Iz malog mađarskog naroda — jedan veliki pjesnik!

LUCIFER: Vi znate da ja znam i velike, i srednje, i male narode. I zanimljive pojedince u tim narodima.

Dr. OSKAR: Dakle, ja sam vama zanimljiv pojedinac?

LUCIFER: Da, Doktore Oskar. Vi ste nadasve zanimljivo ljudsko biće koje majka ne rađa baš svaki dan.

Dr. OSKAR: Došli ste me iskušavati.

LUCIFER: Zar je potrebno iskušavati čovjeka koji je prošao cijeli svijet i učestvovao u gradnji hrama — pomalo Božijeg, pomalo Sataninog?

Doktor Oskar se prekriži i prekriži zrak prema Luciferu.

Dr. OSKAR: Odbij od mene, Satano!

LUCIFER: Baš ste smiješni, doktore Oskar. Niste se križali od svoje sedamnaeste, pak sada u pedesetoj! Baš smiješno! A ja vam mogu jedini i mladost povratiti. No, što kažete?

Dr. OSKAR: Neću potpisati za vas. Ne treba mi takva mladost (*grune u plač*). Sa svojom bolesti svikoh se da živim. I što je meni ostalo? U pravu ste. Ja sam grozničavo potrošio svoju mladost. Kao gurman svoju proždrtu hranu. Moja mladost je moja proždrti hrana. U lovu. U valcerima: bečkim, peštanskim, pariškim, zagrebačkim, subotičkim. Žudim za ženama. Žudim za Papuankama. Žudim, žudim i nije me sram.

LUCIFER: A što da vas je sram?! Lijepe ste putopise napisali. Naročito one na engleskom. A zašto potpis? Vaš na ovome dokumentu? (*vadi komad hartije koja podsjeća na pergament*). Da, zašto potpis? Za mladost. Za ljepotu vaših dvadesetih godina. Za ludost. Lovišta širom svijeta vas ponovno čekaju. Ludosti sa ženama. Svih rasa. Svih boja. I bez venerične bolesti koju pokupiste u svojoj trideset i devetoj godini života, zar ne?

Dr. OSKAR: Neću u vaše mreže. Ne!

Doktor Oskar brzo skine svoje cipele, zatim čarape i onako bosonog potrči do svoga karabina u uglu. Stisne vrh cijevi grudima a obarač aktivira nožnim palcem. Pucanj. Smrt Doktora Oskara.

Gradska kavana u novoj Gradskoj kući. Vlasnik Marko Stipić iliti Markus priredio je veliki bal. Tu su došla subotička, bečka, peštanska, zagrebačka i pariška gospoda. Osnivači su nazočni, s tim što je Jean ili Ivan Sarić već poznat u evropskim okvirima. Svi tjeraju Gradonačelnika da održi govor. I Hodočasnik ga nuka to činiti. Velika slika Jeana s letilicom je na zidu.

HODOČASNIK: Baš bi bilo lijepo da kažete koje slovo na otvorenju kavane i kompletno našega zdanja.

GRADONAČELNIK: Dragi gosti, građanke i građani Subotice grada! Čast nam je pozdraviti gospodu iz Beča, Pešte, Zagreba, Pariza. Čast mi je pozdraviti naše divne graditelje, Marcella Komora i Dezsőa Jakaba, Firmu Zsolnáy. Naše financijere. Izvođače radova. Tako će rad ove gradske i kotarske uprave biti od svekolike nam koristi i na blagostanje svijtu. Nisam vičan velikim govorima, ali me znadete kao radina čovjeka. Radije bih dao riječ našem piscu, putopiscu, doktoru, fon Oskaru!

Dr. OSKAR: Neka bal počne!

Svi zacijukaše.

Muzika.

Valcer.

Svi plešu. Ostavljaju čaše i flaše i svoja mjesta i idu ka podijumu.

VELEPOSJEDNIK: I ovo će netko morati da plati!

GDICA ZSOLNÁY (*koja pleše s njima*): Kud ide krava neka ide i ular.

Vals.

VELEPOSJEDNIK: A vi niste imali baš nikakvih rashoda?

GDICA ZSOLNÁY: Naša firma je solidno zaradila na ovome poslu. A vi?

VELEPOSJEDNIK: I mi . . . i mi smo zaradili . . . hunjavicu.

GDICA ZSOLNÁY: Molim? Kérem?

VELEPOSJEDNIK: Da, da, i mi smo zaradili . . . za „pod stare dane“.

GDICA ZSOLNÁY: Aha.

Vals.

Svi se okreću, zarumjenjeni.

MARKUS: Jeste li zadovoljni gospodine, Ivane?

JEAN: Bien sur. Svojom letilicom nadletit ću ovu krasoticu od zgrade!

MARKUS: To će nam zdravo biti drago.

DURO: A ja ću nagovoriti Vermesa da se takmičimo u žurenju okolo nje.

MARKUS: To će biti sehr interesantno za sve građane i nas u varoškoj kući.

Vals.

Jean nespretno pleše s jednom skromnije odjevenom gospodičnom. Pariški oficir u mundiru se stalno sudara s njima i srdi se. Psuje nešto nerazumljivo. Čuje se ipak: Merd! Con! Kada su se ponovno sudarili, francuski oficir, koji pleše s bečkom groficom čiji je ljubavnik, uhvati za revere sakoa Jeana koji iznenada oficiru udara pljusku po licu.

OFICIR: Merd! Satisfaction!

JEAN: Merd! Satisfaction!

Jean, oficir, grofica, Doktor Oskar, Ignjatović, Rumi i Veleposjednik odlaze u jedno od dvorišta nove Gradske kuće. Donose im pištolje za dvoboj. Odbrojavaju korake, okreću se i pucaju. Francuski oficir pada okrvavljen, bečka grofica preko njega.

GROFICA: Unmöglich! Mein Gott! Mein liebe, Rolland!

Mrtva glava oficira pada po svili bluze bečke grofice.

RUMI: Rolland ist Todd.

Drugi francuski oficir vadi sablju i zauzme stav mirno odajući posljednju počast svom mrtvom kolegi.

Doktor Oskar odvodi na stranu Jeana iliti Ivana Sarića, daje mu smotuljak banknota.

Dr. OSKAR: Dragi Jean, evo vam novaca za put. Bježite smjesta. I to što dalje i od Austro-Ugarske i od Francuske. Možda biste u Egipat? Tamo imam dobrih znanaca. Preko Grčke? Brodom?

JEAN: Tamo još nisam bio. To me zanima.

Dr. OSKAR: Tamo će vam ipak biti najsigurnije. Pisat ćemo vam kada da se vratite. Valjda neće izbiti međudržavni skandal. Pokušat ćemo to prikazati kao nesretan slučaj.

Jean i gospodica što je plesala s njim oblače kapute i nestaju iz dvorišta. Vals u Gradskoj kavani.

Samo oni što prisustvovali dvoboju zamišljeno sjede i zure pred sebe.

RUMI: Sve se desilo kao u magli. U magli sna.

Dr. OSKAR: To nije magla, dragi Hodočasniče. To je smrt. Obična, gola smrt usred našeg Hrama. Počinjemo s valsom i smrću. Opereta i surovi život.

VELEPOSJEDNIK: Romantika. Ove 1912. godine. Unmöglich.

IGNJATOVIĆ: Ja sam bio avanturist i to je opštepoznato u varoši. Ali da Jean znade tako pucati to niko nije znao. Niko. Do danas.

Dr. OSKAR: Da je Jean u Egiptu, u Port Saidu, ne smijemo nikomu odati. Jasno?

SVI: Jasno.

VELEPOSJEDNIK: Ja sam se apsolutno istrošio. Nisam mu mogao posuditi ni krajcare.

DURO: Istrošili smo se svi, Veleposjedniče. Samo da ne zaglavimo u apsu. Moj išijas ne bi izdržao zatvorske daske.

VELEPOSJEDNIK: Šampione ne zatvaraju. Zbog naroda. I popularnosti.

Zatamnjenje.

Tajna odaja nove Gradske kuće, „Planetos Rossos“.

Gramofon na navijanje svira neku popularnu (iz onog vremena) melodiju za ples.

Doktor Oskar, njegov mačak Rumi i tri gracije iz Zagreba, Beča i Pariza plešu ukrug polagano se razodjevajući. Nose čaše u rukama i nalivaju jedno drugom šampanjac.

Dr. OSKAR: Povukli smo se amo da na miru popijemo šampanjac iz mog ličnog podruma. Francuski šampanjac iz 1883. godine. Šampanjac koji je još moj djed kupio putujući zapregom u Pariz. U odnosu na vlak zaprega je imala tu prednost što se mogla natovariti zgodnim sitnicama kao što je ovaj šampanjac!

PARIŽANKA: Bravo, Oskar!

BEČANKA: Bravo, Doktor Oskar!

ZAGREPČANKA: Vi ste nas ovdje doveli, Doktore Oskar, a mi ćemo vas zavesti. I gospođa iz pariške lože, i gospodična iz Beča, i ja . . .

Dr. OSKAR: Iz Zagreb — beli grad.

I one njega počinju razodjevati.

ZAGREPČANKA: Da li su ovo odista tajne odaje?

Dr. OSKAR: Tajne da tajnije ne mogu biti.

Ispijaju čaše sa šampanjcem.

Dr. OSKAR: Za njih znade samo nekoliko ljudi. I šifre s kojima se može u njih ući.

ZAGREPČANKA: Bravo, doktore. Još ste preplanuli. S kojeg je to oceana ili mora boja?

Dr. OSKAR: Ravno s Kineskog mora. S tamošnjih džunki. Nikad se ranije nisam toliko nasunčao kao tamo.

Stjeto se priguši.

Mrmljanje, maženje, milovanja, izmiješana tjelesa. Kao u indushoga božanstva s više udova.

S upaljenom svijećom, u drugom kutu od onoga gdje je Doktor Oskar sa ženama, tiho, na prstima, ulazi Gradonačelnik i pijano povlači za ruku nubijsku crnkinju s juga Egipta. I lijepa mlada žena je pijana također.

GRADONAČELNIK: Gopodična Nubijka, gdje ste naučili tako lijepo naš jezik?

CRNKINJA: U južnome Egiptu sigurno nisam. U Dubrovniku, moj gradonačelniče. Kada se vratim u Asuan, pričat ću svojim prijateljicama i svome suprugu kakvu ste krasnu građevinu napravili.

GRADONAČELNIK: Zgrada ko zgrada. Jedino smo u nju potrošili malo više maltera.

CRNKINJA: Ostavite vi malter za druge i naivne.

GRADONAČELNIK: Pa kad znate onda me bolje ne pitajte.

CRNKINJA: Kako se zgrada odistinski zove?

GRADONAČELNIK: Gradska kuća. Városház.

CRNKINJA: Vi znate da suprug i ja pripadamo i Evropskoj Pariskoj loži. Možete nam reći ime. To ostaje u užoj porodici dok vi ne kažete kada to mogu saznati i drugi. Dakle?

GRADONAČELNIK: Drugi će saznati možda kada nam unuci poodrastu. Vaša data riječ i zakletva vas obavezuje da priča dalje ne ide. Trideset ili osamdeset godina od kamena temeljca. Jasno?

Crnkinja prekriži ruke na grudima i dodirne si kosu vrhovima prstiju.

CRNKINJA: Dajem riječ. Šutnja ili smrt.

GRADONAČELNIK (*Tiho*): U redu. Sada možete samo vi i suprug znati: Planetos Rossos se zove.

CRNKINJA: Planetos Rossos: Crvena planeta života?

GRADONAČELNIK: Da.

CRNKINJA: Pa zar to nije jedan od najjačih ezoterijskih simbola?

GRADONAČELNIK: Izgleda. Sad možemo ispiti čaše do dna.

Ispijaju šampanjac. Gradonačelnik ostavlja čaše pored flaša na jednoj kožnoj stolici. Zatim se obara na Nubijku i polagano je ruši na bilijarski stol. Dahću kao morževi. Odaja u Gradskoj kući. S dva bureta tople vode u kojima sjede Doktor Oskar i Aleksandar Makedonski kao ljudska bića (blijedih krečnih lica). Dok Doktora Oskara spužvama kupaju dvije djevojke, dotle Aleksandra Makedonskog sapunjavu dva lijepa mladića s ženskim pokretima. Treći nazočni, Danton, uvio se u dugu bijelu pamučnu platu i sjedi na drvenoj klupi cvokoćući. Nervozno cima nogom koju mu dira i okreće jedna pedikirka.

ALEKSANDAR: Što je značio vašoj civilizaciji taj veliki rat, dragi Oskare?

Dr. OSKAR: Što je . . .

DANTON: Ostavimo se velikih tema, gospodo. Kada sam u buretu meni je strašno vruće. A kada ga napustim smrzavam se i cvokoćem.

Dr. OSKAR: Mi sada živimo paralelni život, dragi Dantone. A onda je doista vrelina vrelina. A hladnoća hladnoća. No što je tu je. Iz svojih koža ne možemo. Protrljajte revolucionarnu put gospodina Dantona. Možda će mu onda biti ugodnije i toplije.

Jedna od djevojaka napušta Doktora Oskara i trlja leđa i grudi Dantonove. Zatim mu stiže vratne žile i doista mu presta cvokotanje. Danton živahne. Dipi i napravi nekoliko fiskulturnih pokreta.

Dr. OSKAR: Što je nama potreban ovako golemi rat od 1914. do 1918. godine? Ne znam, dragi Aleksandre Makedonski. Ali jedino znam i držim da smo mi djeca iste civilizacije. Helenske. Platonovske i aristotelovske. To nikad ne bih razdvajao, dragi Aleksandre.

Nekoliko velikih slika slajdova iz prizora prvoga svjetskoga rata.

ALEKSANDAR: Gledaj ti ovo, Oskare! (*pokazuje na slajdove, a onda iznenada povuče za kosu mladića što ga kupa i poljubi ga u usta*). Ljudi u uniformama bezbroj. Dobro uvježbani. Naročito Nijemci i Francuzi. Prosto ne znam na čijem bih čelu volio biti. Vojskovođa. Možda na čelu carske njemačke vojske? Ne znam. Divim se i Francuskoj republikanskoj armiji. Možda biti na njenom čelu? Ne znam. I francuska kantina je puno bolja od njemačke. Pitanja i pitanja. Morao bih samo izučiti suvremenu taktiku i strategiju. I oruđa su nova vrlo zanimljiva. I željezne ptice što iz zraka rigaju smrt. Vrlo, vrlo interesantno. A civilizacija? Vaša. Naša. I tako dalje. Slažemo se s tobom, Oskare, da su to pitanja od drugostepene važnosti. To zavisi više od vas negoli od nas. Vi ste došli nakon nas i ako nas vi prihvaćate onda smo jedno. Kontinuitet. Hvala ti, Oskare. I moj učitelj, Aristotel, zahvalio bi ti se. Kao i novi revolucionari. Materijalisti, zar ne, Dantone?

DANTON: Mi nismo poznavali Marxa. Dizali smo najveličanstveniju revoluciju i bez njega. Cijeli svijet nam se divio. Kao što vidite, bili smo suptilniji od današnjih revolucionara u carskoj Rusiji. Zbunjenoj Njemačkoj. Ili pak u maloj feudalnoj Mađarskoj iliti Ugarskoj. I trajali smo dulje.

ALEKSANDAR: Zar mislite da će ovi trajati kraće vrijeme?

DANTON: Kladam se u bilo što na svijetu.

Dr. OSKAR: Nemojte biti tako sigurni, Dantone. Brazda je ovo dublja. A i krvavija od vaše.

DANTON: Smiješno. Trajanje se ne mjeri litrama ljudske krvi.

Dr. OSKAR: I krvi, i znoja. I u težini i u dubini fanatizma. A u tome su otišli dalje od vas, moj velevažni revolucionaru.

DANTON: Baš smiješno, doktore Oskar. Vi nemate nikakvu normalnu, intelektualnu distancu. Na svoje vrijeme i na svoje znance, među koje ubrajam i tog polurusa i polutatarina, Lenjina. I vidite što on radi? Za ministra vanjskih poslova, a za mladu državu to je najosjetljivija, ponavljam, najosjetljivija funkcija, stavlja ili postavlja jednog grofa! Gdje je tu logika?

ALEKSANDAR: Dok druge plemiće nemilosrdno protjeruje u logore ili ih . . . ili ih kao Spartanci žgoljavu djecu. Da. Pobuna robova je uvijek bilo i bit će, ali oni ne mogu osnovati vlast i trajati. Ni u grčko-helenskom imperiju ni u rimskoj vladavini svijetom. Normalno.

Dr. OSKAR: Bojim se, gospodo, da vi griješite.

DANTON: Eto ga opet. On misli da svijet počinje od njega i da s njim završava.

ALEKSANDAR: Njegov vlastiti svijet da. Ali onaj drugi vanjski — ne. Doktora Oskara fasciniraju novi nazivi. Što vi imate a da toga nije bilo i u moje vrijeme?

Dr. OSKAR: Znam da vam je učitelj bio Aristotel i da sada prelazite u sferu filozofsko-praktičnih spekulacija, ali to nije tema našega započetog razgovora. Tema je bila vrlo konkretna. I dozvolite da primijetim, bez neskromnosti, da o svome vremenu ipak znamem nešto više negoli vi.

DANTON: Kad nema argumenata Doktor Oskar počinje sa uvredama. Sjajno. I to je možda odsjaj i sjaj njegova vremena. Bravo!

Dr. OSKAR: Meni nije do nadmetanja u oratorstvu. Nismo ni u francuskom Parlamentu. Uostalom, da ste poslušali savjete svojih prijatelja i svoj zdravi razum ne biste završili tako kako ste završili.

DANTON: Pod giljotinom — htjeli ste kazati.

Dr. OSKAR: Da, pod giljotinom. Od svojih najboljih revolucionarnih kolega.

ALEKSANDAR: Svaka revolucija proždire svoju djecu. I naši mnogobrojni bozi proždirali su svoju božansku djecu. Tu nema milosti. Dok je svijeta i vijeka. Samo najjači opstaju.

Dr. OSKAR: Idem o tome razgovarati s kompetentnijim čovjekom. I od vas. I naravski i od mene.

U drugom dijelu prostorije (kao iz mraka izranja) bolnički krevet, Lenjin sa zavijenom rukom (posljedice od atentata), šeće i diktira mladoj lijepoj komsomolki stenodaktilografskim brzim pokretima bilježi svaku Lenjinovu riječ.

LENJIN: Moj odgovor željezničkim radnicima. Ne, ne. Prvo ćemo napisati saopćenje desnim intelektualcima i oportunistima. U redu?

KOMSOMOLKA: U redu, tovariš Lenjin.

Lenjin joj prilazi i skida gumice s pletenica. Komsomolcina kosa se raspe. Lenjin je nježno pomiluje po kosi, zatim baci na krevet svoj hačket. Lenjin odvodi polagano djevojku do kreveta i raskopčava joj bluzu.

KOMSOMOLKA: Morate paziti, tovariš Lenjin. Ta ranjeni ste.

LENJIN: Ranjen jesam, ali žudnju i ideje mi ne mogu uništiti.

Blago je cjeliva, a zatim stisne usne od boli i prestane s nježnostima. Djevojka se vraća bijelom notesu, spremna nastaviti započeto diktiranje. Ulazi Doktor Oskar. Nakašlje se. Ugledavši Doktora Oskara, Lenjin se iskreno obraduje i potrči mu u susret. Grle se. Zatim Lenjin otrča do ormarića pored bolesničkog kreveta i vadi kutiju s tompusima.

LENJIN: Dragi doktore. Sada se i ja vama mogu odužiti. Ovo su prave kubanske. Kao i vaše onomad. U vlaku.

Dr. OSKAR: Niste trebali. U posljednje vrijeme manje pušim.

LENJIN: Jako se radujem što vas ponovno vidim. Zašto niste ranije došli u Rusiju?

Dr. OSKAR: Tisuću i jedan razlog.

LENJIN: Pravi avanturist. I veoma ste blijedi. Da niste, ne daj bože, kod nas zaradili neku zaraznu bolest?!

Dr. OSKAR: Ne, nisam. Ovo je samo moja, da tako kažem, bolest. Po meni bi se mogla zvati. I po drugima — u mom „stanju“.

LENJIN: Pjesnička duša. U vama se pomalo plašim onoga što je avanturističko. I ne znam da li bih smio stati pred razjarenog slona. Bez obzira što držim pušku u rukama.

Dr. OSKAR: Stvar rutine. I treninga živaca. Opet su pucali na vas?

LENJIN: Pucali su na mene opet. Jadnici ne znaju da ja imam stotinu, hiljadu i više nasljednika koji će naše ideje nastaviti kao i ja. Još bolje možda i od mene samoga.

Dr. OSKAR: Možda bolje, a možda gore od vas.

LENJIN: Nema mjesta skepticizmu, dragi Oskare. No što velite? Jesam li postavio plemića za ministra vanjskih poslova?

Dr. OSKAR: Što obećate to i ispunite. Dosta mojih prijatelja vidi u toj stvari veliki paradoks.

LENJIN: Niti je to veliki niti je to paradoks. Pametne ljude koji se odreknu svoje klase primamo u naše redove kao punopravne trudbenike socijalizma.

Dr. OSKAR: A one koji se ne odreknu?

LENJIN: Dozvolili smo im da se isele u kapitalističke zemlje. Oni koji ostanu na ranijim klasno-idejnim opredjeljenjima a ne rovere protivu novog društva — njima je ovo kuća kao i svakom građaninu i proleteru.

Dr. OSKAR: A zašto onda oni logori i veoma teški hladni zatvori? U čemu je onda prednost novoga društva? Ako je jednima puno bolje, a drugima puno gore.

LENJIN: Nikad nisam volio tako sofisticirane i crno-bijele slike života. No, za te logore i zatvore ste u pravu. Već sam naredio ljudima iz državne sigurnosti da se s tim prestane.

Dr. OSKAR: Da li će vas poslušati?

LENJIN: Hoće.

Dr. OSKAR: Blago vama. Problema nema.

LENJIN: Nemate ni vi razloga za veliki pesimizam. Oпустite se. Dobro došli k nama. Pokazat ćemo vam sutra sve što niste mogli ni zamisliti: u društvu, u teatru, u baletu, u književnosti, u slikarstvu . . .

Dr. OSKAR: Zahvaljujem se.

LENJIN: Upoznat ću vas i sa vrlo zanimljivim Amerikancem — Ridom. Piše knjigu o našoj novoj državi.

Dr. OSKAR: Zahvaljujem, Vladimire Iljiču.

LENJIN: Nataša, priredi nam pravi ruski čaj. Volite ruske čajeve?

Dr. OSKAR: Volim. Blгодарim na svemu. Samo ne bih vas htio duže zadržavati. I valja mi uskoro poći doma.

LENJIN: Imate vremena. U Rusiji je uvijek vrijeme sporije proticalo negoli na Zapadu. A u socijalizmu ćemo ga ubrzati tamo gdje se radi i zarađuje, a usporiti tamo gdje se stvaraju ugođaji i umjetnička djela.

Zatamnjenje.

Prigodna kraljička pjesma.

Osam duhovskih kraljica u svojim nošnjama i krunama na glavi šeta i pjeva.

DUHOVSKE KRALJICE:

Danas nam je, rode
Danas nam je, rode — Ljeljo
Lip dan osvanio,
Lip dan osvanio — Ljeljo
I pun je veselja,
I pun je veselja — Ljeljo
Srca razdragana,
Srca razdragana — Ljeljo
Srca raspivana,
Srca raspivana — Ljeljo.

Sujetla, farovi, dugi farovi automobila. Zatamnjenje.

1932.

Gradska kavana u Gradskoj kući.

U najzabitijoj loži kavane sjede Lifka, Franjo i Antun.

LIFKA (tiho): Én nem vagyok kommunista.

FRANJO: Znamo, gospodine Lifka, da niste komunista. Zato smo vas i zvali. U vas nitko ne sumnja. A to nam je sada važno.

LIFKA (tiho): Vi ste, gospodine Franjo, prokaženi mladi komunist, a vaš brat, Antun, skojevac. Opasno je što sam s vama u društvu. I najzad, djeca iz takve slavne feudalne familije pa zabrazdili u marksiste.

ANTUN: Nismo mi krivi za prošlost naše obitelji. Bilo pa prošlo.

FRANJO: Ne ponovilo se.

LIFKA: Vi se, dakle, stidite zbog toga?

FRANJO, ANTUN: Da, gospodine Lifka.

LIFKA: Onda ste vi frustrirani komunisti?

FRANJO: Mi smo obični i normalni ljudi.

ANTUN: Franjo, gospodin Lifka je u pravu. Ja se zbog prošlosti naše obitelji osjećam veoma neugodno. I frustriran sam.

FRANJO: Ti si zavezana vreća. Kako te se može ticati vrijeme u kojemu nisi ni živio? Gluposti divaniš.

Zvečanje čaša s obližnjih stolova.

Diže se jedan pijani gost i razbija čašu s vinom o pod.

PIJANI GOST: Živila Kraljevina Hrvata, Srba i Slovenaca!

Drugi pijani gost ga povuče na stolicu.

LIFKA: I rojalisti se oglašavaju.

FRANJO: Htjeli ste reći: pijane budale se oglašuju!

LIFKA: Ne, ne, moj Ferenc. Kad biste sada vi uzviknuli neku vašu crvenu parolu i oni bi to isto rekli za vas i vaše ideje.

FRANJO: Samo bi posljedice bile opasnije za nas negoli za njih. U ovoj *demokratskoj Kraljevini*.

LIFKA: Država je država. Ja sam živio i u Carevini, a eto sad živim u Kraljevini.

ANTUN: Hoćete reći — s konja na magarca?

LIFKA: Ja se u politiku ne miješam. Vi dobro znate da je moj zanat pravljenje filmova i prikazivanje filmova. Ako vi pobijedite, onda ću živjeti i u socijalističkoj Republici.

ANTUN: Tada će ljudi znati cijeniti vaš dar i vaše prikazivačke sposobnosti.

LIFKA: Ne virujem. Nem, nem. Životno iskustvo me uči da se čovjek mora uvijek prilagoditi društvu u kojemu živi. Ovo što vi radite i što mene petljate to nema veze sa zdravim razumom. Ni s mojim filmom.

FRANJO: Ako držite da je za vas opasno pomoći nam, mi se nećemo srditi ako odustanete.

LIFKA: Da sam htio odustati ne bih ni došao na ovaj sastanak. Tu sam. Pomoći ću vam. Koliko to moje skromne snage dopuštaju.

Franjo i Antun istovremeno tapšu Lifku po ramenima.

ANTUN: Znali smo da ste pošten čovik.

LIFKA: Nema to veze s poštenjem. Fantasta sam još uvijek. Kao i vi mladi. Nikako da sazrim. A godine me na to opominju.

FRANJO: Znamo i da ste diskretan čovik. Oprostite, gospodine Lifka, znamo i da ste i da imate svoje tajne kao i mi.

LIFKA (*tih*): Priča se svašta. Uostalom slobodni zidari su danas bačeni na sam rub života. Vi ste u ilegali, ali ste, barem se meni tako čini, djelotvorni. Uzgred i vaš je djed bio . . . Bio je pošten čovjek. Velikim dijelom i zbog njega činim ovo što sada činim. Dakle, što bi trebalo da uradim?

FRANJO: Molio bih vas da sada povedete Antuna sa sobom i da mu dozvolite da navečer s putujućim vašim kinom krene u Maribor.

ANTUN: Zašto da putujem u Maribor?

FRANJO: Zato, dragi brate, što je izdata policijska tjeralica da se uhitiš danas navečer.

LIFKA (*Tiše*): Vi imate svoje doušnike i u policiji?! (*Franjo mu potvrđi glavom.*) Znači oni uhode vas, a vi uhodite njih?

FRANJO: Samo što mi imademo i viziju bolje budućnosti, a oni imaju samo kičersku *fotografiku* svoga „Kraljevstva“ kojemu se pokoravaju kao mutavci. Ograničeni, Divljaci.

LIFKA: Uplašeni malograđani to isto govore za vas. Da ljubujete s puno žena kao islamisti. Da rušite crkve. Da bogohulite. Etc. Und so weiter.

FRANJO: Najbolje bi bilo, gospodine Lifka, da vi sada krenete prema svome domu, a za deset minuta će za vama krenuti moj brat.

LIFKA: Oprostite. Budući sam i sâm pomalo režiser, onda predlažem da vi sada izadete iz kavane i za jedan sat da se nađemo u mome domu. To jest neka brat odmah uđe u kinoaparatersku sobu i tamo me sačeka.

FRANJO: Da, tako je puno bolje. Do viđenja.

ANTUN: Do viđenja i hvala vam, gospodine Lifka.

LIFKA: Do viđenja i čuvajte se. Samo jednu glavu nosite na ramenu. *Viszontlátásra.*

Čim su braća Franjo i Antun izišli za stol, Lifki dolazi i sjeda veletrgovac kožom, Ignjatović.

IGNJATOVIĆ: Szervusz, Lifka. Morao sam dva puta protrljati oči da bih se uverio da sediš s tim ludim levičarima.

LIFKA: Gyerekek, Ignjatoviću. Djeca i ništa više.

IGNJATOVIĆ: Koja, bre, deca, Lifka!! Jesu li i tebe zaludili?

LIFKA: Sjećaš se njihova djeda?

IGNJATOVIĆ: Krasan čovek. To sam zaboravio ko im je bio deda. Krasan čovek.

LIFKA: Hoćeš li da promijenimo kavanu?

IGNJATOVIĆ: Što nam tu fali? Ti si danas tako tajanstven. Lifka, otrezni se. Mi smo živeli i u Carevini. Sad živimo u Kraljevini. Ne dao nam bog da dočekamo život s ovim momcima u tom njihovom „sistemu“! Ne dao nam bog!

LIFKA: Bog se ne bavi politikom, dragi Ignjatoviću. No, dobro da popijemo još po jednu. Ja ću meku šljivu, a ti? Ah, da, francuski konjak. Garson! Konobar, molim.

Zatamnjenje. Laserska igra svjetlosti: vidi se Jean kako vozi avion: propadanje: volan: glazba: treperenja. Kroz tu sliku prolaze Lifka i Ignjatović. Duhovske „Kraljice“ prolaze u tišini. Zatim daleka Mozartova glazba. Lasersko svjetlo lomi cijeli prizor u fragmente. Zatamnjenje.

KRAJ PRVOGA DJELA DRAME .

ZAVJESA

Franjin i Antunov dom. Majka Janja im sprema puru s kiselim mlijekom.

MAJKA: Ovo vam dugo nisam pravila. Žganjci s kiselim mlikom.

FRANJO: To najviše volimo, mama.

MAJKA: Dokle ćete dolaziti kući izjutra?

FRANJO: A ti, mama, možeš slobodno spavat. Nismo dica da ne znamo paziti na sebe.

MAJKA: Ja sam čula da vi otpratite svoje cure kućama, pak onda idete u lolanje u druge kafane.

ANTUN: Kako ti uopće znaš, mama, koja je moja cura? Nikad je nisi vidila.

MAJKA: Nikad je nisam vidila, al sam čula. Zove se Anuška.

ANTUN: Zašto si kazo mami?!

FRANJO: Nisam, brate, časna riječ. Mama je sama saznala.

ANTUN: Zna i za tvoju?

MAJKA: Misliš na Katicu?!

ANTUN: Bogoruciju vam. Pa vi znate više i od tajne kraljevske policije.

MAJKA: A o tom ćemo posebno. Kad si prija četiri godine odo u Sloveniju svakog miseca je dolazio Miklošević s ljudima da proviri di si i šta radiš! Kud idete i kad se vraćate? Ostati digod godinu-dvi — to samo vi znate. A ja? Nisam vam mater?

FRANJO: Jesi, mama. Ali ne želimo da te upličemo u sve to.

MAJKA: I bolje. Ja vam još uvijek mogu isprašiti turove kad radite kake huncutarije. Poženit ću ja vas! Ko što sam udala ćer. I biće mira u kući.

FRANJO: To što imamo cure ne znači, mama, da ćemo se odmah ženiti.

MAJKA: Ženit ćete se kad vam ja kažem. Ali najprvo ja moram viditi te vaše cure. Molim boga da one nemaju tako usijane glave ko vas dvojica (*suze joj navru na oči*). Oca vam je devetnaeste ubio zeleni kader. Etela se mlada udala i sad živim samo za mene i vas dvojicu.

FRANJO: Mama, mi se nećemo buniti ako se vi ponovno udate.

ANTUN: Ja ću se pobuniti. Ne treba da se mama ponovno udaje.

FRANJO: A da što će?! Kad se mi poženimo, što će ona sama u kući. A još je naša mama i mlada i lipa.

MAJKA: Ne brini, sine neću se udavat. Vas sam sve izrodila do svoje dvadesete i želim da vas izvedem na pravi put. Al vi udarili po čukanjicama i bundevama. Ne znam kud ćete taki dospiti?

Zatamnjenje.

Kada se scena rasvijetli, mizanscen ostaje isti. Samo su uz dva sina i majku Janju u sobi i narodni biskup Rajić. Svi jedu.

ANTUN: Biskupe, u Jugoslavenskoj komisiji ste bili najvatreniji pobornik da ovaj dio zemlje pripadne novoj državi, Kraljevini Jugoslaviji.

BISKUP: I demokratsko izjašnjavanje građana kasnije pokazalo je da sam u pravu. Samo me nemojte zvati biskupom.

FRANJO: Vi ste za narod, Rajiću, praviji biskup od onog kojeg postavi i sam Vatikan.

BISKUP: Nisam ja nitko i ništa. Ja sam običan svećenik i da moje kolege znadu kako sada s vama večeram ružili bi me na pasja kola. Dočim, niste me pozvali sigurno ni zbog biskupije niti da mene uključite u svoju (*tiše*) partiju. Recite zašto sam ja sad tu? Ni prikrstili se niste prije 'ila.

MAJKA: Ne krste se od onog dana kad ih je popo u crkvi — a to su zaradili — tuko biblijom po glavi i leđima. Velečasni, zvala sam vas ja. Da vinčate mog Vranjicu u crkvi. Građansko vinčanje je dobro, al ko se u crkvi ne vinča taj za me ko da i nije oženjen.

BISKUP: Skoro pa i za mene.

MAJKA: Evo, i novce sam pripravila. I zdravo vam fala što ste došli u našu kuću. Ako se sazna, znam da ćete radi toga dosta ispaštat. No, što ja možem. Dicu sam izvela na put, a oni udarili svojim putovima. Ja ih se ne možem odreć. Moja su.

BISKUP: I ne triba. Ja svoje ministrante ne tučem biblijom, al kad dreknem strašnije im je nego da ih udarim.

Smiju se.

Biskup se oraspoloži i kucaju se čašama s vinom.

Zatamnjenje.

Svatovi.

Skromni. U jednom uglu Gradske kavane spojeni stolovi.

U drugom dijelu kavane su gosti.

Neki promatraju svatove kao besplatni varijete.

Objed je pri kraju. S jedne strane Franje i Katice sjedi biskup Rajić i majka Janja, a s druge pak strane Antun i Anuška. Neke kolege su namjerno i izazovno stavili u revere crvene karanfile kao da je prvi maj. Na sredini podija tri para plesača narodnih kola (na jednoga plesača dolaze po dvije djevojke) igra „nomačko kolo“ (bunjevačko — „Ja cura ti djevojka, svadali se oko momka“).

Dva tamburaša i harmonikaš ih prate.

Franjo i Antun se povlače prema garderobi. Franjo uzima iz kofera od jeftine svinjske kože malu veterinarsku tašnu. Iz nje povlači veliki parabelum i redenik metaka za njega. Antun ga zadivljeno prihvaća i upire oko sebe kao da gađa zamišljene ciljeve.

ANTUN (*Tiho*): Da li svi oni koji su članovi Pokrajinskog komiteta dobivaju oružje?

FRANJO: Što misliš? Da ili ne?

ANTUN: Mislim da dobivaju. Kad ću ja postati takav član kao ti?

FRANJO: Potrudi se, brate, pak ćeš i ti imati ovakvo oružje kao ja.

Antun vrti po zraku parabelum i škljoca.

Odjednom pištolj opali.

FRANJO: Jebem mu oca! Bio sam jutros u kelebijskoj šumi vježbati i jedan metak mi je zaostao! Hajdemo među goste!

Franjo brzo strpa pištolj u veterinarsku tašnu, a zatim u kofer. Odlaze prema svatovima koji se uznemiriše. Muzika i ples prestaju.

BISKUP: Šta je to bilo?!

FRANJO: Jedan provokator je kod vrata pucao. Misle provokatori da ih se bojimo.

HARMONIKAŠ: Doli provokatori!

SVI: Dooo – liiii!

BISKUP: Nek nam požive mladenci!

SVI: Žiiiiiii!

„Momačko kolo“.

Franjo i Katica se hvataju i igraju. I Antun i Anuška. Gotovo svi igraju, a kod stola ostala je samo majka Janja koja zabrinuta klima glavom i krši prste. Biskup Rajič zadigao je mantiju i sa dvije mlade seljanke pleše kao mladić.

U drugom dijelu sjede oronuli Ignjatović, tek pristigli osijedjeli Rumi, Hodočasnik, Veleposjednik, bivši već Gradonačelnik i Đuro Stantić. Motre najviše Lifku i njegovu suprugu kako plešu u svatovskom kolu. Zatim počinje da se svira čardaš, a onda jedno srpsko kolo. Nitko ne odustaje od plesa.

IGNJATOVIĆ: Jeste li videli demagogije?! Sigurno je pucao neko od braće, a oni odmah izmislili provokatora!

HODOČASNIK: A mi imamo informacije da ni kraljevska policija nimalo ne šteti ljevičare kod vas.

IGNJATOVIĆ: Imaju oni svojih ljudi i u policiji. Raširili su se kao ospice. Blago vama u Engleskoj i Indiji. Vi se još ne češete od takvog svrabeža.

VELEPOSJEDNIK: I ne mijenjate tako sisteme i države ko mi na Balkanu.

HODOČASNIK: Koliki imetak ste izgubili u tim austro-ugarsko-jugoslaven-skim transakcijama?

SVI (*u glas*): Sedamdeset posto!

VELEPOSJEDNIK: Lako se vama zafrkavati. A i za ovu zgradu moja porodica uložila je svoga novca . . .

IGNJATOVIĆ: Svi smo se istrošili i svi smo dosta izgubili u tim transakcijama sa starim i novim novcima. No da ne gnjavimo našeg dragog Rumija tim lokalnim problemima. Kako ste putovali?

HODOČASNIK: Koliko sam se nekada radovao svakome putu toliko danas svaki put doživim kao osobnu dramu. Oslobođen sam misionarstva. Došli su mladi ljudi. Ali ovaj put došao sam na vlastitu inicijativu.

GRADONAČELNIK: Znaš, Rumi, mi smo te prigrlili kao svog najrođenijeg. (*Gradonačelnik pokazuje konobarima da mogu servirati jela.*)

HODOČASNIK: Hvala vam, gospodo i braćo. Vjerujte mi da sam na vas mislio i u dalekoj Indiji. Jedanput u pustinji, izgubljen od svoje karavane zbog pješčane oluje, mislio sam intenzivno o vama. Kao što vas sada jasno promatram, tako sam vas vidio u svojoj mašti.

DURO: Došli ste tačno na tridesetogodišnjicu našeg prvog videnja. U to ime dižem ovu čašu! Za našeg uvaženog gosta, gospodina Rumija! (*Tiho*) Tridesetogodišnjicu „Planetosa Rossosa“.

Ispijaju čaše na iskap.

HODOČASNIK: Ja ovu čašu dižem za divnog pokojnog brata i divnog putopisca, Doktora Oskara.

Ispijaju čaše naiskap.

HODOČASNIK: Više puta sam u Londonu, i jedanput u Indiji, prizivao duh Doktora Oskara i svaki put se pojavio.

VELEPOSJEDNIK: Mi se toga nismo sjetili gospodine Rumi?! A možda je to ovdje nemoguće?

HODOČASNIK: Moguće je. To mogu i ovdje pokazati. Ugasiti svjetla na stolu i oko stola. (*Đuro kao sportaš prvi skoči i pogasi svjetla*). Doktora Oskara vidjet ćemo i čuti samo mi u ovoj kavani. (*Prekriži ruke, zatim se uhvati za potiljak i počne mrmljati. Tek s njegovim krikom pojavi se figura Doktora Oskara koji kao da imade neki reflektor okačen o leđa: krećan u licu, ali sa karakterističnim gestama.*)

U drugom kraju dvorane svadbari igraju srpsko kolo. Na kraju završavaju sporo narodno bunjevačko kolo.

Doktor Oskar sjedne na slobodnu stolicu.

Nazočni su fascinirani samo zakratho.

Zatim se svi rukuju sa Oskarom.

DURO: Za ovo, dragi doktore, što vas opet vidim i što se s vama rukujem dao bih polak života. Matere mi, rođene.

Dr. OSKAR: Kod ovakvih susreta uvijek se rastužim. I, vjerovali ili ne, naprosto osjećam jake fizičke boli. A kako tompuse i pomalo drogu ne rabim, onda mi je to još i teže.

IGNJATOVIĆ: Da i vama uspem čašu crnog vina?

Ignjatović napuni Doktoru Oskaru čašu do vrha i svi se kucaju i piju.

Dr. OSKAR: Dragi Rumi, slobodno te je i sada tako zvati (*Rumi potvrđuje glavom*), dakle, dragi Rumi, ja sam sada s vama, ali vam moram otkriti i vlastitu tajnu. Moj duh, moja duša je u drugoj kozmičkoj sferi, dakle, moj duh nastanja baš ovu zgradu o kojoj smo maštali. O kojoj smo sanjarili i koju smo uspjeli završiti do kraja. Usprkos osobnim i vanjskim zaprekama. Čini mi se da je bilo važnije savladati one koji obitavaju u nama. Zar nije tako?

SVI: Tako je, Doktore Oskar! Tako je.

VELEPOSJEDNIK: Doktore, jeste li vidjeli maloprije i tko je od braće pucao?

Dr. OSKAR: Tko u klin tko u ploču. A naš financijski oštećeni veleposjednik hoće konkretno. Dva i dva. Imena, molim.

GRADONAČELNIK: Zar ti nemaš pametnijeg divana osim što ispituješ doktora kao policiet?!

IGNJATOVIĆ: Ne gnjavi doktora.

HODOČASNIK: Hvala ti, Oskare, što si u našem društvu. Znam da je tu useljen i duh Platona i Aristotela. I Kanta. I Marxa. I Napoleona. I Byrona, koga mi u Londonu, takodjer često prizivamo i on nam se rado odaziva. Taj Veliki Divni Vodenjak!

Ispijaju čaše naiskap. Sada su već podosta napiti.

VELEPOSJEDNIK: Dragi doktore, da li je istina da su baš ti duhovi tu nastanjeni?

DURO: A ti navalio na našeg Oskara ko prasica u alov. Ako vam je nezgodno odgovoriti, nemojte.

IGNJATOVIĆ: Uostalom, spiritizam nikada nismo previše prakticirali, zar ne?

Dr. OSKAR: Ne brine mene spiritizam, gospodo i prijatelji. Mene brine jedna grana moje porodice. Tamo, ta dva mlada brata. To su utopisti. Kao i Lenjin? Pogledajte, gospodo, što je ostalo poslije Lenjina? Skepticizam. Borba za vlast. Krvava. Logori. Masovna ubojstva. Sumnje. Pa gdje je tu socijalizam s ljudskim licem?

IGNJATOVIĆ: Komunistička sintagma. Fasada. Blef.

VELEPOSJEDNIK: Zbog svog imetka objesili bi me za noge. Da me ponize. Kao svetog Petra.

HODOČASNIK: Ali sveti Petar bijaše dosta siromašan, a vi previše bogati.

VELEPOSJEDNIK: Svejedno. I ja sam od krvi i mesa. I ja radim deset-dvanaest sati dnevno da se kapital naše familije ne raspe.

HODOČASNIK: Hoćemo li malo promatrati kako svatovi igraju? Veoma mi se sviđa. Više nikad možda neću biti s vama i gledati ove plesove pučanstva.

Dr. OSKAR: Hoćete. Još jednom. Poslije deset-jedanaest godina. U dubokoj starosti. A onda više nikad.

Svatovi plešu i ciliču.

Doktor Oskar se podigao i nestao u mraku vrata. Svi motre svadbare. Nitko ne primjećuje odlazak Doktora Oskara.

Tavanske istražne ćelije istražnog zatvora tajne kraljevske policije.

Razdrljene košulje, krvav, modar po licu, Franjo se drži dosta ležerno, a zbog bolova nije nimalo ironičan.

S njim su u ćeliji inspektor Miklošević i dva momka-snagatora, dvije stolice, uže i pendreci.

MIKLOŠEVIĆ: Boga ti tvog, blesavog! Tučemo te već dvije sedmice, a ti se praviš pametan! Sve znamo o vašoj partijskoj grupi. Sve. Kome ti tjeraš inat, Franje?!

FRANJO: To je zabuna. I vaša lična zabluda. Pokazat će se kad-tad . . .

MIKLOŠEVIĆ: Šta će se pokazati?! Bulazniš. Tvoji drugovi, kako se konspirativno međusobno zovete, priznali su sve. I za tajnu štampariju. I za način rasturanja letaka. I za kofere s duplim dnom. Sve. Kapiraš?

FRANJO: Ogrišili ste se o moja građanska prava. Zbog toga ćete ispaštati. Kad-tad.

MIKLOŠEVIĆ: Vidi, vidi. On nama još prijeti.

SNAGATOR I: Šefe, da mi njega opet ispeglamo?!

MIKLOŠEVIĆ: Peglajte. Samo pazite. Treba nam živ. Zbog suđenja. I humanih razloga prema *klasnom neprijatelju*.

SNAGATOR II: Sad ću ja da ga deljem. Setio sam se nekih pikanterija što smo koristili u „Glavnjači“.

FRANJO: To je velika zabuna . . .

Dvojica snagatora vežu skupa Franjine noge i ruke, zatim mu proture jaku batinu ispod užeta i objese ga između dvije stolice. Snagator II ga

počinje tući, naizmjenično po tabanima i bubrezima. Franjo stenje, ali ne jauče niti moli za milost.

SNAGATOR I: Ti bolje tučeš od mene?! Opet ti se onesvijestio.

Miklošević hvata Franju za kosu i cima mu glavu, ali je Franjo u dubokoj nesujestici i ne reagira.

MIKLOŠEVIĆ: Spustite ga. Polijte ga vodom i neka se malo odmori. Propjevat će on kao i ostali. Ne zvao se ja Aleksandar.

SNAGATOR I: Vi ste, šefe, ime dobili sigurno po Aleksandru Makedonskom?

MIKLOŠEVIĆ: Nego šta. Šteta što se nisam rodio kasnije da bih svoje ime zahvalio našem upokojenom Kralju.

SNAGATOR II: Imamo i sada kralja. Samo što piški u pelene i stalno viče: Mama, oću da kakim.

MIKLOŠEVIĆ: Prestanite s tom vrstom humora. Barem ne pred neprijateljima države.

Prostrli su debeli pokrivač na zemlju i položili Franjino okrvavljeno tijelo po njemu.

SNAGATOR I: Ovaj ne čuje ni svoje vlastito disanje, a kamoli naše viceve. Nego, šefe, što se može dogoditi ako ovaj zaista ne pripada grupi razbojnika i boljševika?

MIKLOŠEVIĆ: Ne može se dogoditi ništa. Samo taj je najopasniji od cijele grupe. Neće da prozbori ništa. E, vala, hoće. Taj se nije još rodio što pred Aleksandrom nije zagukao.

SNAGATOR II: Evo ga, šefe, budi se.

MIKLOŠEVIĆ: Dosta mu je za danas. Iznesite iz ćelije stolice, uže i kantu s vodom. Ostavite nas nasamo.

Snagatori sve iznose iz prostrane ćelije.

Miklošević je zapalio dvije cigarete i nudi Franju koji uzima cigaretu i poulači dimove. Miklošević šeta ukrug, a zatim sjedne na grubo tesani drveni krevet s grubim, za konje, pokrivačem. Kahlica stoji u kutu.

Franjo pokuša ustati pa kad vidi da ne može, dogeguca koljenima do nje i otkopčava šlic.

FRANJO: Oprostite, gospodine. Moram mokriti.

MIKLOŠEVIĆ: Samo izvolite. Supruga i ja smo nudisti.

Franjo mokri krv.

FRANJO: Da li mogu napisati da dva jutra zemlje ostavljam svojoj rođenoj sestri?

MIKLOŠEVIĆ: Taman posla. Tko tu još o smrti hoće govoriti? Taman posla. Je l' vidite u kakvu me situaciju dovodite?! Ona dva čimpanze doista prosula bi vam crijeva da ih ja ne zadržavam. A vi? Šutite za ono što vaše kolege već tri dana ne taje. Mozaik je zaokružen. Samo vi hoćete izigravati heroja! Pa, bogamu, heroji nisu potrebni u miru. Heroji su potrebni samo u ratu. A i to su oni najblesaviji. Što hoćete. Kome tjerate inat? Vi ste najtvrdoglaviji ljevičar kojega sam sreo u svome već mogu reći dugom životu.

FRANJO: To je velika zabuna gospodine. Hoću da pozovete moga advokata.

- MIKLOŠEVIĆ: A tko je vaš advokat? I tko smije braniti takve vagabunde?!
- FRANJO: Ja barem ne pripovidam one skarednosti o našem maloljetnome kralju.
- MIKLOŠEVIĆ: Divno i krasno, što veli naš trojedini narod jugoslavenski. Divno. A tko je vaš odvjetnik?
- FRANJO: Gospodin Ruski.
- MIKLOŠEVIĆ: Taj gospodin je zaista gospodin i neće se taj pačati u vaše antidržavne stvari.
- FRANJO: Zovite ga. Molim vas.
- MIKLOŠEVIĆ: U krajnjoj nuždi, premda to ne bih volio, teretit će vas na sudu barem trojica. A to je sucima dovoljno za presudu.
- FRANJO: Ne mogu me teretiti vaši podmetnuti špiclovi.
- MIKLOŠEVIĆ: Vi za vaše drugove iz Partije kažete da su špiclovi?
- FRANJO: Nemam ja veze s njima.
- MIKLOŠEVIĆ: Dobro. Onda ćemo vas još jedanput suočiti.
- Miklošević žurno izlazi iz ćelije i ubrzo se vraća s jednim komunistom zatvorenikom koga pridržavaju snagatori.*
- MIKLOŠEVIĆ: Da li poznajete ovoga čovjeka?
- ZATVORENIK: Da. To je moj kolega. Partijsko ime mu je „Dida“.
- MIKLOŠEVIĆ: Što sad imate reći?
- FRANJO: Ne nasjedam ja jeftinoj režiji. Odustajem od vaše predstave, gospodine.
- ZATVORENIK: Priznaj, Franjo! Sve znaju o nama. I da je štamparija u Palmotićevoj. I da sam ja nosio letke u koferu jedanput. A ti tri puta. Sve znaju (*ječa i plače*). Ako ne priznaš tući će nas i dalje.
- FRANJO: Zašto se meni ovaj čovjek tako intimno obraća?! Ja gospodina prvi put vidim!
- ZATVORENIK: Priznaj, „Dida“! Još će nas tući. Ja više ne mogu da izdržim!
- MIKLOŠEVIĆ: I hoće! Odvedite ga.
- SNAGATOR I: Da ga ispeglamo, šefe?
- MIKLOŠEVIĆ: Ispeglajte ga.
- Dok ga nemoćnog odvođe, čovjek divljački urla (psihički i fizički potpuno satrven).*
- MIKLOŠEVIĆ: I zar je to lijepo praviti svom partijskom drugu, pardon, drugovima, takve neprijatne scene?
- FRANJO: Za tog mladog gospodina ne znam, ali za sebe tvrdim da me bez razloga šikanirate. Molio bih vas da pozovete moga odvjetnika.
- MIKLOŠEVIĆ: Užas! Vi me izluđujete! E pa šikanirat, to jest, tući ćemo vas još dva mjeseca pa vam morali odrati sve meso i živce s kostiju! (*Posljednje riječi Miklošević završi u vriskavom falsetu. Zatim izjuri i zalupi za sobom vrata.*)
- Polusujetlo. Sjene. Franjo se dovuče do drvena kreveta i sjedne. Iz džepa izvadi komad oštra lima od konzerve i polagano odvoji zadebljalu kožu zgrušane krvi sa tabana. Najprije s jedne noge pa s druge. Kao da je*

samoga sebe oderao. Kao da je sam od vlastite kože s tabana načinio umetke za cipele. I od tada zapravo i kasnije Franjo je uvijek hodao kao lelujava patka (vještački izravnati i napravljeni dus tabani). Zatim žvače kruh i pravi figure od crna tijesta. Sve to motri iz kuta Doktor Oskar. Zaplješće.

Dr. OSKAR: Bravo. Bravo. Moj, dragi rođače. Ja sam Oskar, Doktor Oskar. Iz šire tvoje familije sam. Putopisac. Lovac. Ja sam te gledao kada si se rodio. Bio si komad crvena mesa koje ništa nije obećavalo . . .

FRANJO: A naredne godine ste se iznenada ubili u Port Saidu! Ja sad vidim vašu sjenu?

Dr. OSKAR: Moju sjenu, a mogu reći i mene samoga. Jedino da sam narumenio malo lice — to bih bio ja. U svojem punom svjetlu.

FRANJO: Vi ste se ćutili Mađarom, a moja familija je hrvatske nacionalnosti.

Dr. OSKAR: Da, tu si u pravu. Porijeklom Hrvat, ćutio sam se Mađarom, a jedno vrijeme i Englezom. Ta pisao sam i promišljao na tim jezicima. Konačno, vi komunisti od nacije ne pravite veliko pitanje.

FRANJO: Samo kad su sve nacije ravnopravne. Onda nacionalno pitanje dolazi iza klasnog.

Dr. OSKAR: Ho, ho, boga vam vašeg! Kako ste to lijepo izmjerili na apotekarskoj vagi. I kako izdržavate batine. Jeste li vi normalni?! Pobit će vas sve! Što vi hoćete da dokažete?! Da možete izdržati više boli od drugih?! Pa to može svaki induski fakir, gospodo. Ili drugovi! Kako hoćete! Što je u stvari?!

FRANJO: Puno bih vama morao objašnjavati. I vi ste iz propale pretkapitalističke, to jest, feudalne klase.

Dr. OSKAR: A iz koje smo obojica porodice i iz koje klase ako ne iz feudalne. Moj rođače. Obojica smo porijeklom iz te trule plemenitaške obitelji. S tom razlikom što se ja toga ne stidim i što je moj ogranak obitelji ostao bogat, a tvoj siromašan. To još ne znači da nismo iz istoga korijena izrasli.

FRANJO: Mene je zbog toga sram.

Dr. OSKAR: A ta tvoja tvrdoglavost. I to što si bacio u očaj svoju majku i sestru?! Brat je lud kao i ti. Ali sestra i majka zašto da ispaštaju? I čemu tolike batine što izdržavaš?!

FRANJO: Ja nisam salonski ljevičar, kao što se priča, da ste vi pokušavali povremeno da budete.

Dr. OSKAR: I meni je jednom u Južnoj Americi pantera poderala ruku pak nisam ni pisnuo.

Pokazuje podlakticu s velikim ožiljkom.

Dr. OSKAR: Morao sam nožem da je ubijem.

FRANJO: Tipični avanturist ste vi bili, rođače i doktore, Oskar.

Dr. OSKAR: Moguće. Ali sam imao viziju kao i vi. Boljitak. I vlastit. I drugih. Ali ne krvlju. Nasilno. Parlamentarno i demokratski. Priznajem danas i ovdje nema mjesta parlamentarizmu, ali već sutra, možda mladi kralj ili neki visionar-republikanac, ili tako netko, mogli bi omogućiti evoluciju, reforme. Zašto da ne.

FRANJO: Vi kao da živite na Marsu, a ne na planeti Zemlji. A pogotovo ne u ovoj zemlji.

Dr. OSKAR: Seljaka. Lumpenproletera. Prosjaka. Malobrojnih, kao tanko pečeno tijesto, proletera. Višenacionalnog sastava. Etc. Etc. Dragi Franjo. Osobno si mi strašno simpatičan, ali ti nisi odgovorio praktički niti na jedno moje ozbiljno pitanje ili dvojbu koju sam ti iznio.

FRANJO: Prekinimo razgovor. Izgleda ponovo dolaze.

Otključavanje.

Čuvar zatvora unosi zdjelu s malo tople juhe i komadom crna kruha. Ostavlja to na drveni krevet i izlazi.

FRANJO: Smješcate se, Oskare. Po svemu oni su vam simpatičniji.

Dr. OSKAR: Ludane! Ludane! Po svemu ti si mi bliži i miliji, zar ne vidiš? I kada bih mogao birati, naravno bio bih u tvojoj koži a ne u njihovoj. Premda im, kako kažeš, klasno pripadam. Ali od svoje klase ima nešto jače: to je tu i tu. *(Pokazuje na srce i glavu. Zagrlje se. Oskar se tiho zaplače. Franjo šuti, tiho zagrcu, bez suza.)*

Zatamnjenje.

Mozartova glazba.

Podzemlje Gradske kuće.

Prostorije za gradske smetlare.

Tu im je često i dom i porodica.

Pomiješane duge metle, kante i holica za smeće.

ŠEF SMETLARA:

Život uvijek razdvaja nas
i po mraku i po danu
građani smo trećeg reda
na dnu samom na dnu jalnom

ZBOR SMETLARA:

Ne damo se više rabit
Za zlo neki sad će saznat
Ostavimo smrad gospodi
Smrad nek druge sada poti

ŠEF SMETLARA:

Haljine na meni nove
Gledajte me braćo sada
Svejedno je da l' sam Hrvat
Srbin Mađar Čigo Đavo
Uzdajte se u se braćo
Braćo crna Braćo crna

ZBOR SMETLARA:

Od rođenja pak do smrti
Moramo li trpit zulum
Koliki nam krv ispiše
Koliki nam samo prijete
Zlu sudbinu navukoše

ŠEF SMETLARA:

Ostavit ću posao smeće
Rugat mi se neće nitko
Bojna trublja kad pozove
Ugnjetene porobljene
Bit ću sinak svoje sudbe
Bit ću ratnik svoje sreće

ZBOR SMETLARA:

Bojna trublja sada zove
Sinove i kćeri roblje
Da nam novi danak svane
I zbacimo sad okove . . .

(To se pjeva u ritmu džinglova)

Slajdovi iz prizora Drugog svjetskog rata.

Bojišta.

Razrušeni gradovi.

Logori.

Leševi.

Zatim lasersko presijecanje slika.

Veliko sunce na horizontu se pomalja.

Tišina.

Ženski zbor. Vokali.

Jutarnje svjetlo.

Franjo na biciklu. U šeširu. Pod pazuhom veterinarska tašna (s parabelumom i nekoliko bombi).

U susret mu voze dva žandarma s perjanicama na kacigama i trećim šefom patrole koji često i nesujesno usukuje brkove.

Kad je Franjo mislio da će se mimoići, oni silaze s bicikala i pozdravljaju ga.

I Franjo side s bicikla.

ŠEF ŽANDARA: Dobro jutro, doktore.

FRANJO: Dobro jutro.

ŠEF ŽANDARA: Jeste li poranili, doktore?

FRANJO: Jesam, gospodo. Pošao sam da obidem stare, pa ako netko želi kalemiti kokoške — da ih kalemim.

ŠEF ŽANDARA: Neka vam je sa srećom posao, doktore.

Šef žandara se pope na svoj bicikl, popravi pušku na ledima i želi poći. Dočim mladi žandarm, kojemu je puška također na ledima, zadrži Franju i patrolu.

MLADI ŽANDARM: Gospodine, doktore, bili biste nam pokazali vaša dokumenta?

Svi se nadu zatečeni.

Franjo se prvi snade.

FRANJO: Vrlo rado, gospodo. Kad baš inzistirate. *(Franjo zaturi ruku u unutrašnji džep kaputa — fingira zbunjenost — pa kad tamo ne nađe*

dokumenta, onda kao da se prisjeti da su dokumenta u tašnici. Zavuče ruku u tašnu, otkrača parabelum i uperi tašnicu u šefa žandara.) Konačno. Našao sam svoja dokumenta.

Šef žandara instinktom pantera osjeti da im prijete pogibelj. Okrene se mladom žandarmu i udari ga po glavi tako da mu je odletjela kaciga s perjanicom.

ŠEF ŽANDARA: Balavac, glupi! Oprostite, doktore, što vas je moj mladi kolega tako izmaltretirao. Oprostite. Do viđenja!

Šef žandara sjedne na svoj bicikl i odjuri. Za njim drugi žandarm, a kad je namjestio kacigu i mladi žandarm odjuri iščudavajući se što je pogriješio u ovom slučaju.

Franjo izvadi iz tašne otkočeni parabelum.

FRANJO: Osjeća čovjek smrt. Kao životinja. Možda je i bolje što nemam ovu trojicu na duši. Zakopao bi ih tu. Roditelji bi im dobili brzojave: vaši sinovi pali su za slavnu fašističku domovinu i našeg premilog Hortija.

Franjo sjedne na bicikl i krene.

Zatamnjenje.

Glazba, daleko. Kao u filmovima starih ruskih majstora.

Obrisi Gradske kuće na horizontu sve vrijeme trajanja scene.

Dvanaestu partizansku bazu Franjo je smjestio u podrume Gradske kuće.

Tu, pored prostorija za smetlare.

Franjo u smetlarshoj odjeći s metlom u ruci.

Pored njega jedan Židov s trakom preko ruke i mladi skojevac što je pobjegao iz zatvora.

Franjo i njima baci dvije smetlarske uniforme.

FRANJO: Vas dvojica se presvucite. Spalit ću i tvoju židovsku odjeću i tvoju zatvorsku, mlado srpsko momče. I nemoj se praviti isuviše hrabrim. Samo dva kata iznad nas je tajna Hortijeva policija, a četiri kata više specijalno odjeljenje Gestapoa.

ŽIDOV: Što će jedni i drugi?!

FRANJO: Jedni i drugi love patriote: partizane, Židove, antifašiste. A ovi drugi i članove tajnog vijeća Hrama.

SKOJEVAC: Franjo, znam da si osnovao 41, 42. i 43. više partizanskih baza, ali zar ti se ne čini da je ova u Gradskoj kući obična štakorska rupa. Iz onih po njivama čovek može izlaziti kad hoće: minirati vozove; ubijati okupatorske patrole: napadati neprijateljske vojnike. A što je ovo? Ja sam iz jednog zatvora pobjegao! Ne želim ponovo u drugi zatvor! Makar i partizanski!

FRANJO: Govoriš gluposti. Bit će prilike. Izaći ćemo odavde pa ćete se uključiti u partizanske jedinice. Samo malo strpljenja. Tišina. *(Franjo motri kroz podrumski prozorčić.)* Oho. Osobno, bez pratnje, prolazi šef Gestapoa.

SKOJEVAC: A to li je taj? Prisustvovao je lično mome čupanju nokata s ruke!

Skojevac se zaletje i uzme Franjinu tašnu s parabelumom i bombama i istrči iz prostorije.

ŽIDOV: Taj je poludio. Stradat ćemo zbog njega!

FRANJO (*motri kroz prozor, čuju se pucnji iz revolvera, zatim trčanje pa prasak jedne bombe, a onda i druge*): On nas neće izdati. Presudio je šefu Gestapoa, ali i sebi. Drugom bombom.

ŽIDOV: Da nas sada ne opkole?

FRANJO: Neće. Skrivaju šefa da se ne odaju da je tu tajna nacistička policija. Vuku ga za noge kao običnu džukelu.

Franjo i Židov odahnu. Franjo vadi tvrd crni hruh. Može ga u vodu i grickaju.

ŽIDOV: Franjo, kad će ova klanica prestati?

FRANJO: Fašisti su na izdisaju. Ali su opasni i ranjeni. Dečko nije morao poginuti. Planirali smo ubiti gestapovca idućeg tjedna.

Magla.

Pramenovi magle se uvlače i u podzemne prostorije.

Franjo i Židov se izgube u magli.

1945.

Završetak rata.

Slajdovi iz toga vremena.

Marševi pobjednika.

Kroz slike slajdova prolaze: Franjo, Antun, Oskar, Rumi, Katica, Anuška, Majka Janja, Jean, Ignjatović, Veleposjednik, Smetlari, Židov, Škojevac, Lifka, Đuro, Gradonačelnik i njegova supruga i kćeri i gospoda Zsolnáy.

Mala prodavaonica novina i cigareta.

Rumi, Ignjatović, Lifka i Jean. U Gradskoj kući.

HODOČASNIK: Ovo je zaista kao san! Koja je ovo država i sistem kroz koji prolazimo? I mi i naš „Planetos Rossos“?

LIFKA: Četvrta država i četvrto društveno uređenje: carevina, kraljevstvo, fašizam, socijalizam. Zapanjen sam što se u svakom društvu cijene filmovi i kinematografi. Meni je osobno došao šef Partije i Ferenc i kazali su mi da vrijednosti filma dolaze do izražaja tek u socijalizmu.

HODOČASNIK: To isto tvrdi gospodin Churchill za kinematografiju u Velikoj Britaniji.

JEAN: Eto, mi doživjesmo i četvrto društveno čudo. Koja generacija s nama da se mjeri?

IGNJATOVIĆ: A od moje lepe fabrike kože i kožne galanterije nije ostao ni kamen na kamenu. Dali su mi ovu prodavaonicu da prodajem novine i cigarete. Iz ove iste radnje, gospodo, meni su dolazili svako jutro da mi donesu novine, magazine, cigarete i tom-puse. A gde su vam danas barem magazini i tom-pusi?

JEAN: Krenuli su u život nove novine i nove cigarete pa će sigurno i novi magazini i novi tom-pusi. Uostalom, to je buržujski.

- IGNJATOVIĆ: Blago vama, Jean. Preuzeli ste i novu terminologiju.
- JEAN: Kao i cili svijet. Meni su objeručke dali da organiziram tečajeve za traktoriste. A kasnije ću voditi i tečajeve za letove s jedrilicama.
- IGNJATOVIĆ: Blago vama.
- LIFKA: Od velike familije, Ignjatoviću, ostali ste sami. Zar vam treba nešto više za život od onoga što imate?
- IGNJATOVIĆ: Ne treba, gospodo. Pardon. Drugovi i Gospodine Rumi. Moram se prilagođavati novim oslovljavanjima. A i kaficu ću vam skuvati. Hoćete vi, gospodine Rumi, naš domaći čaj?
- RUMI: Ne. Baš se i meni pije kava. Kako je bio dalekovid naš dragi Oskar. Eto opet sam među vama. Radostan. Kao što je predvidio naš, Doktor Oskar. Nisam mogao vjerovati da će s nama ovo doživjeti i naš brat, Jean. Nakon onoga dvoboja. Nikad nam niste pričali o svome putešestviju po Egiptu.
- JEAN: Duga priča. Kad se pripravi kava, ispričat ću vam o svom putovanju u Egipat.
- RUMI: Koja je tajna Sfinge?
- JEAN: Čovik.
- RUMI: Znaš i ti Edipov odgovor. Bravo. Sastala se četa mala. Bravo.
- LIFKA: Koji sada status ima naš Hram?
- RUMI: Isti kao što ga je imao i na početku. Evo i kave.

Ignjatović svima poslužuje. Srkanje kave u oskudnom vremenu i vremenu punom poleta.

Prostrana komitetska kancelarija u Gradskoj kući.

1946.

U kancelariji su drug Čaplja-otac, Franjo, Antun, Drug Pilić.

- DRUG ČAPLJA-OTAC: Uredniče, da ne okolišam. Debelo si zagovnao sa svojom „Hrvatskom riječi“.
- ANTUN: Ali, družo Čaplja, nikad nećete da me saslušate do kraja.
- DRUG ČAPLJA-OTAC: Slušaj ti mene! Nismo te postavili za glavnog urednika „Hrvatske riječi“ da mi tebe slušamo, već ti nas moraš slušati. Ako želiš i dalje biti glavni urednik.
- FRANJO: Družo Čaplja, Narodni front, radnici, proleter, seljaci, inteligencija i naravno Partija, imaju svoje zahtjeve. Ponekad i različite. Pa bi trebalo . . .
- DRUG ČAPLJA-OTAC: Koje, bre, zahteve?! Zahteve ima Partija i kurs Partije. Sve ostalo je, da izviniš, sranje. Je li tako, uredniče?
- ANTUN: Tako je, družo Čaplja.
- DRUG ČAPLJA-OTAC: Eto, vidiš, Franjo. Brat ti se opamećuje, a ti pametuješ. I dosta s tim tvojim Narodnim frontom. I tebe smo tamo postavili da ne praviš gluposti. I nemoj ti meni držati govor što su zadaci Partije, Narodnog fronta i intelektualaca! Bit će ono što je zapisano u našim zaključcima. S koje . . . s koje ono sednice?

ANTUN: Treće.

DRUG ČAPLJA-OTAC: Tako je. Treće. Ma nije treće nego četvrte. Što ti mene ispotiha zajebavaš?

ANTUN: Ne, druže Čaplja. Mislio sam da mislite na treću sjednicu našeg okružnog komiteta.

DRUG ČAPLJA-OTAC: Da, puno fantaziraš. A sad je vreme obnove. Izgradnje. Dok traje obnova . . .

DRUG PILIĆ: . . . nema odmora. Druže Čaplja, kažite i za ono o kulturnoj rubrici.

DRUG ČAPLJA-OTAC: Pa to je najvažnije. Skoro sam zaboravio! Dakle, „Hrvatska riječ“ naravno, i drugi, trebalo bi da štampaju više rodoljubne poezije. Reportaža o školama i tečajevima za opismenjavanje, šivenje . . .

ANTUN: Ali to ne ide u rubrike kulture!

DRUG ČAPLJA-OTAC: Ide! Kad kažem da ide, onda ide. I kvit!

DRUG PILIĆ: I kvit!

DRUG ČAPLJA-OTAC: Upozorio sam te odmah, a ti već tri puta, uporno, praviš iste greške. Zašto ponovo štampaš onog . . . onog Raičkovića?! To je čisti dekadent. Nama trebaju pesnici života i rada.

ANTUN: Raičković će biti, uvjeren sam u to, veliko pero suvremene srpske poezije.

DRUG ČAPLJA-OTAC: Turim ti ja mog malog u tvoje proročanstvo! Šta si ti, baba?! Pa da se baviš proročanstvima?! Glasilo mora da služi idejama obnove i izgradnje. A što se tiče književnosti, ona mora podržati idejne i revolucionarne ciljeve. Kao što tvrdi drug Ždanov i naš drug . . . Jasno?

ANTUN: Da, druže Čaplja.

DRUG ČAPLJA-OTAC: Eto, vidiš, Franjo. Tvom bratu je jasno, a tebi je sve zapetljano. Pa, bogamu, nisi ti patio jedno vreme od anarhističkih ideja, nego tvoj mlađi brat. Koga smo u narodnom režimu izbacili, još u zatvoru, iz Partije? Brata, jednog bravara koji se s njim solidarisaio i jednog zidara. Boga ti maminog. Osudio presude druga Staljina u Rusiji . . . Sovjetskom savezu. O tom bolje i da ne pričamo . . . jer ćemo svi skupa najebati.

DRUG PILIĆ: Bolje da ne pričamo.

Zatamnjenje.

Otamnjenje.

U istu kancelariju upada intendant Hrvatskog narodnog kazališta u Subotici.

Kako je upao bez najave, svi su zatečeni.

INTENDANT: To je nemoguće više izdržati! Nemoguće!

DRUG ČAPLJA-OTAC: Šta je nemoguće?! Danas je ta reč izbačena iz upotrebe.

DRUG PILIĆ: Izbačena. Do daljnjeg.

INTENDANT: Već peti dan moji glumci se smrzavaju na sceni, u garderobi, svuda. I naša vjerna publika. Ni naš revolucionarni repertoar ne može nas zagrijati.

DRUG ČAPLJA-OTAC: I zašto se ti izdireš na nas? Umesto da problem rešiš sam. Skupa sa svojim ansamblom.

INTENDANT: Kako da riješim?! Urgiram po cijeli dan i ništa. Samo prazna obećanja.

DRUG ČAPLJA-OTAC: A zašto drug sa svojim ansamblom ne zasuče rukave, uzme sekire i ašove i pravac Kelebijska šuma. Umesto što kukate i tražite, nasecite sami sebi drva koliko vam treba. Skupa sa Mađarskom dramom i Operom. I ponekom prvaku za kućne potrebe. I ponekom režiseru.

DRUG PILIĆ: Jasno, druže intendante?

(Unosi se u lice intendantu koji izmiče unazad, prema vratima, dok ga sasvim ne istjera.) Jasno? Ha?

Kad intendant izjuri iz kancelarije, nazočne uhvati dug smijeh.

Zatamnjenje.

Stan Franje i supruge Katice.

(Na staklu prozora obrisi Gradske kuće u daljini.)

1951.

U stanu su još majka Janja, Antun i Anuška. Dok žene na jednoj strani razvlače tijesto i nešto međusobno mrmore, dotle Antun, Franjo i tek pridošli Oskar, raspravljaju u drugom dijelu sobe.

FRANJO: Rođače Oskar, dugo, dugo se nismo vidjeli.

Dr. OSKAR: A kod vas puno, puno novosti.

FRANJO: Da. Brat i ja po dvoje, a naša sestra, seka, kako joj imamo običaj reći, troje djece. Politiku smo ostavili. Ja sam komercijalist. Seka domaćica kao i moja supruga, a brat napustio novinarstvo i sad studira, kao izvanredni student, pravo. Ja mu kažem da je još Kant predvidio dokinuće prava, a njega baš briga za to.

Dr. OSKAR: U tome je i Kant utopist. Nijedna država se ne može odreći pravnih usluga. Konačno, svaka država je utemeljena na pravnim regulama.

Tri žene razvlače tijesto s tri strane.

KATICA: Mog opet zovu da bude direktor svih konfekcijskih radnji. A biti direktor kod nas još uvek znači biti i političar. A političar je već bio. Bolje bi bilo da se bavi sinovima.

MAJKA JANJA: Zar mu politike nije dosta?

ANUŠKA: S muškarcima nikad nisi siguran. Šta hoće? Jednom nogom bi tu a drugom tamo.

KATICA: Sad je počelo samoupravljanje. To znači da i sa direktorom sad ostali upravljaju. Kao u braku. Jedna strana je muška. A drugo time je slime — žena.

MAJKA JANJA: Budi Bog s vama. Nemojte o tom divanit. Sve mi se zavrti u glavi od takog divana.

Muškarci posjedaju i Antun donosi kutiju s tomposima: svi puše: i doktor Oskar, i Franjo i Antun.

Dr. OSKAR: Mnogo sam sada zadovoljniji vama negoli prošli put. Otarasili ste se nepotrebnih funkcija i sada ste svoji. Bravo, dragi moji, rođaci. Što će vam djeca?

ANTUN: Ne znam. Moja su još mala. Ima vremena da se odluče.

FRANJO: Volio bih da moj stariji, Pierre ga zovemo, bude veterinar. A drugi sin šta hoće. Ali Pierra ću usmjeravati na veterinu.

Dr. OSKAR: To mi se dopada. Ta struka je lijepa i zdrava. A vaša supruga? Vaša majka?

ANTUN, FRANJO: One su dobro.

Dr. OSKAR: Koliko su one propatile zbog vas. Jeste li o tome nekad razmišljali? Predratni zatvori. Bazanja po bazama. Svakonedjeljno upadanje policije u vaše kuće i provjere gdje se vi nalazite. Jeste li im se javili. Franjo, a kako si ono izmišljao i slao suprugu da u povjerenju kaže „gdje” se nalaziš? Pričaj nam o tom.

FRANJO: Ali, rođače, vi već znate o tome.

Dr. OSKAR: Svejedno. Pričaj nam.

FRANJO: Dodem navečer i kažem Kati da sutra porani i na tržnici ispriпови-jeda kako je čula da sam se javio iz Londona. Ali da nikom, apsolutno nikom to dalje ne ispriпови-jeda. Već navečer, eto ti tri-četiri rođake koje su čule da se priča kako sam u Londonu. Drugi mjesec, drugi put u Moskvi. I opet dojuriše susjede i „dojaviše” kako sam u Moskvi. Bilo pa prošlo.

Dr. OSKAR: Ali ti je to možda spasilo glavu. Zar policija nije ispitivala porodicu i pitala baš za Moskvu i London?

ANTUN: Brate, Doktor Oskar je u pravu. To vam je spasilo glavu.

Dr. OSKAR: Što? Vi jedno drugome govorite vi?

FRANJO: Navika od djetinjstva.

Dr. OSKAR: Čudno. Ima tu negdje i vina da se popije?

ANTUN: Ima. Sad ću donijeti.

Antun odlazi i vraća se s flašom vina i tri čaše. Naliva svima. Piju.

Dr. OSKAR: Samo da djeca nastave naš put. Više ovaj — kada smo trijezni i racionalni — a manje onaj — lov, avanture, dizanje revolucije, ratovi.

FRANJO: Bez obzira što sada nisam na položaju, što radim komercijalne poslove, ali ja bih ponovio svoj životni put da se ponovno rodim.

Dr. OSKAR: Ti si lud, Franjo. Izdržao bi opet one silne batine?!

FRANJO: Izdržao bih.

ANTUN: Brate, ja više nisam siguran.

FRANJO: Brate, ne biste valjda postali revizionist?

ANTUN: Znao da ja nisam bio trockist, a iz Partije sam izbačen kao trockist. Nisam bio anarhist, a optuživali su me da sam anarhist. Ne znam da li bih podnio takva šikaniranja. Od drugova s kojima sam se skupa borio. A optuživali su me oni koji su zaboravili na svoj moralni integritet, a imali su na umu samo karijeru i napredovanje u karijeri. Nisam više siguran da bih ponovio svoj revolucionarni put. Čaša žuči je isuviše gorka.

FRANJO: Brate, ne znate što govorite. Sigurno se danas ne osjećate dobro.

Dr. OSKAR: Zašto ti inzistiraš na monolitnosti kad monolitnosti više nema. Čak ni među socijalističkim zemljama. Nema. I slus. Živjeli.

Ispijaju čaše.

Crno vino se presijava u čašama.

Dr. OSKAR: Kako nam godi crno dalmatinsko vino. Naše dalmatinsko i drugo porijeklo, draga braćo. A snalazimo se dosta dobro i u viorima panonskih predjela. To se zove, što kažu naši malograđani, kunst živovanja. Ili — čista umjetnost života.

Ispijaju čaše do dna.

Zatamnjuju.

1970.

Generalna proba Dužijance u gradu.

Svezano snoplje žita.

Tambure, tamburice.

Narodne nošnje, pocupkivanje.

Risari i risaruše.

Redatelj juri od grupe do grupe sa megafonom i pokušava da uspostavi kontrolu.

Franjin sin, Pierre, stoji sa strane i sve promatra sa visine.

REDATELJ: Lako je tebi, Pierre. Stojiš sa strane i pljučkaš po nama. Lako je bilo 68. Bili smo ista generacija. Imali smo slične ideale, Pierre. Diskretni vođa. Bez estradnih nastupa. Vođa u sjeni. Literata. Filmadžija. Idejni tvorac više plakata. Suredateľ u filmu o studentskim nemirima i gibanjima. A pokušaj ti u ovoj masi uspostaviti ne idejni, već samo profesionalni red. Probaj i ubit češ se. Kada ću ja režirati Titusa Andronicusa?! Kada?

PIERRE: Ako ovako nastaviš — nikada.

REDATELJ: Ali ja moram i ovako: s Dužijancom. Zar nije hrabrost što smo se vratili u rodni grad i barem nešto pokušavamo. Dok se naša klasa i klapa zapija po zagrebačkim i beogradskim birtijama, mi, ti Pierre i ja, nešto pokušavamo. I tvoj novi program za časopis — hoće li biti usvojen?

PIERRE: Ne znam. Filma sam se odrekao. Privremeno. U literaturi ću pokušati da okupim sve pisce ovoga grada. Pokušat ću što prije da završim roman.

REDATELJ: Evo stiže ljepotica risaruša sa partnerom. (*Stavlja megafon na usne.*) Svatko da stane na svoje mjesto.

Svi stanu na svoja mjesta.

Odvija se program Dužijance.

Muzika.

Mimohod risaruša i risara.

Pierre je zapalio cigaretu i puši.

Uskoro mu prilaze osijedjeli Franjo i Antun.

FRANJO: Govore za ovu Dužijancu da je suviše lokalna i nacionalna.

PIERRE: Dragi tata. Svaka politička budala će naći sumnjivca i u vlastitom čmaru. Ako ova politička šišijada nastavi svoj hod — odoh ja u Pariz.

ANTUN: Blago vašoj generaciji, nećaće. Kada vam se nešto ne dopadne kod nas, a vi put pod noge pa u svijet! Kao pokojni naš Oskar.

PIERRE: Čitao sam mu putopise. Taj je bio potpuno otkaćen. A volio je lov kao neki naši drugovi. Ali je bio i u tome originalan i samo svoj.

FRANJO: Ne laj, sine. I to još ovako na trgu.

PIERRE: Kakve sam rutave sreće, nastradat ću i kao folklorni nacionalist.

FRANJO: S tim se ne treba šaliti.

Program Dužijance teče dalje. Muzika.

Vriska i cika igrača hola.

Treperenje mase svijeta.

1973.

*U zgradi Socijalističkog saveza grada. Kancelarija u Gradskoj kući.
Prisutni su Pierre, drug Pilić i drug Čaplja-sin.*

DRUG PILIĆ: Poslije one, nacionalno suviše obojene, Dužijance i ti, Pierre, nudiš nam jedan literarno-anarholiberalistički program!

PIERRE: Tri pune godine čekam da usvojite moj program rada za časopis, a vi me gađate, da, dobro velim, gađate floskulama o nekakvom anarholiberalističkom programu što je čist apsurd!

DRUG PILIĆ: Smiri živce, Pierre. Ti si pljunuti otac. Plahovit. A o stricu da ti i ne govorim. Sjeća se dobro toga i pokojni drug Čaplja-otac, a nešto malo i drug Čaplja-sin.

DRUG ČAPLJA-SIN: Toga se malo sećam. Ali me zbunjuje naglost druga Pierra.

PIERRE: Tri godine je vama naglost. Recite mi otvoreno da nećete taj novi časopis i ja ću odustati.

DRUG ČAPLJA-SIN: Sad je teško vreme. Ne možemo se tek tako igrati nekim idejama. Ne možemo tek tako prihvatiti program koji nije društveno verificiran. I konačno, to su društvene pare. A i to sve ne zavisi samo od nas. Mi smo kotačići u Socijalističkom savezu. Tu postoje zamajci u partijskom komitetu. I ne dao ti Bog da te udari komisija boraca. Odosmo svi skupa u očin. Što bi rekao narod.

PIERRE: Meni je sad svega dosta. Predviđao sam danas ovakav rasplet. Ne morate više izvrđavati. Konkurirao sam za stipendiju francuske vlade. Primljen sam i dvije godine se nećemo viđati. O programu časopisa možete diskutirati još dvije godine.

DRUG PILIĆ: Nemoj tako, Pierre. Čim nastupe poteškoće, ti se predaješ i bježiš u gastarbajtere.

PIERRE: Ja ne bježim. Daljine me vuku.

DRUG PILIĆ: Ti se zajebavaš, a vrijeme je ozbiljno. Druže Čaplja, pročitajte mu samo uvod vašeg referata za sutrašnju sjednicu Predsjedništva Socijalističkog saveza.

DRUG ČAPLJA-SIN: Što se tiče nacionalista u našem ih okrugu ima tri vrste: to su hrvatski nacionalisti koji nezdravo žale za svojom hrvatskom tradicijom i onda postaju nekritični, srpski nacionalisti se uglavnom izivljavaju u kafanama, a mađarski nacionalizam se uvukao u katedarsku kritiku i pokušava da zavlada intelektualcima.

PIERRE: Puče mi prsluk sa vaše analize nacionalizma.

DRUG PILIĆ: Ti nisi u Partiji i ne moraš biti discipliniran. Čitaj dalje, druže Čaplja. Ono o liberalima.

DRUG ČAPLJA-SIN: Truli liberalizam preti da zavlada svim sferama života kao guba.

PIERRE: Neću da slušam. To ću sutra pročitati u novinama.

DRUG PILIĆ: Mi tebe možemo najuriti i onda nećemo ovako blagonaklono s tobom razgovarati kao sada.

PIERRE: Najurite me. Zdravo. Do viđenja.

DRUG ČAPLJA-SIN: Mi se na tebe možemo žaliti ocu i stricu!

PIERRE: Žalite se. Do viđenja!

Glazba. Mozart. Vječiti Vodenjak.

1987.

Oblaci se spustili u dvorišta Gradske kuće i pomiješali su žive ljude sa sjenima: Doktor Oskar, Arhitekt, Hodočasnik, Veleposjednik, Gradonačelnik, Ignjatović, Liska, Đuro, Jean, Markus, gospoda Zsolnáy, Lenjin, Kant, Katica, Anuška, Majha Janja, Drug Čaplja-sin, Byron, Franjo, Antun i Pierre.

BYRON: Ja, lord Byron, Gospodar Sjenu Vodenjaka, velim vam da je budućnost svijeta u snažnoj, obnovljenoj riječi, promišljanju riječi i njenom oblikovanju. Kao što vjor oblikuje nebesa. A što se tiče mojega osobnog mišljenja o životu, onda mogu izjaviti da su to samo žene i anarhistički impulsi življenja i djelanja.

KANT: Koješta. Kud bi nas to dovelo. Kao filozof, ja sam apsolvirao tu temu poklapanja imaginarnog i djelatnog. Jeste li čitali „Kritiku praktičnog uma“?

BYRON: Pardon, gospodine Kant. Pjesnici su stalni rušitelji kanona. Pa i vaših, naravno.

Dr. OSKAR: Ostavimo se nadmetanja, gospodo. Približimo se jedno drugome. Stavimo ruke jedni drugima na ramena i krenimo ukruć. Bolje terapije nisam vidio. A to sam vidio kod jednog domorodačkog plemena.

Stavljaju jedni drugima iza leda ruke na ramena i šeću ukruć. Nehad brže, nehad lakše. Povremeno potrče, a povremeno se njišu u mjestu.

LENJIN: Što se tiče opredjeljenja, ja bih se više složio sa pjesnikom Byronom.

Dr. OSKAR: Nemojmo licitirati, tovariš Lenjin. Relaksirajmo se sada.

LENJIN: Ta se riječ nije mogla čuti u naše revolucionarno vrijeme.

Dr. OSKAR: Vi ste se relaksirali na drugi način, a da toga možda niste bili ni svjesni.

Svi se kreću i njišu u krugu. Samo onaj koji govori izlazi iz kruga. A kada završi besjedu vraća se u krug.

FRANJO: Zar je došlo do potopa?! Dvije socijalističke zemlje ratuju, i tuku se. Zar će potop?

Vraća se u krug, Lifka istupi.

LIFKA: Kinematografija je budućnost čovječanstva. To je zapisano i u velikoj povelji!

Vraća se u krug. Istupi Hodočasnik.

HODOČASNIK: Putevi su moji dugi i naporni. Tajni i javni. Volite se ljudi. Ako ne možete uvijek da se volite, budite barem ljudi jedni prema drugima. Zvjersko u sebi – gasite.

Vraća se u krug. Istupi Đuro.

DURO: Duh olimpizma neka zavlada svijetom!

Vraća se na čelo kolone. Istupi Ignjatović.

IGNJATOVIĆ: Kada nekom oduzimaju imovinu koju je još njegov ded sticao, neka to bude uljudno i kulturno. Ili neka mu je ne oduzimaju.

Vraća se u kolonu. Istupa gospoda Zsolnáy.

GOSPODA ZSOLNÁY: Jeste li vidjeli keramiku ovoga Hrama?! Trajna je kao najtrajniji kamen. Kerámia – nó a neved. Keramiko, ženski ti je rod. Ne zaboravite nikad na prava žena!

Vraća se u kolonu. Istupa Jean.

JEAN: Što smo učinili mi, pioniri letenja? Bez didaktike, bez hvalospjeva – učinili smo da za samo nekoliko desetljeća krenemo na druge planete. U svemir. U zračnost Vodenjaka i drugih znakova! Poslije tisuća i hiljada godina čovječanstva – eto nas u olimpizmu kozmosa!

Vraća se u kolonu, na čelo, ispred Đure.

Istupa Katica.

KATICA: Ali još uvijek, iz dana u dan živimo na zemlji, ponekad radosni, češće tužni, bolesni, presiti, ali i gladni, radamo se na zemlji, bez obzira što osvajamo planete i druge galaksije.

Vraća se u kolonu, na čelo. Istupa Arhitekt.

ARHITEKT: Iz galaksije u galaksiju kao iz kutije u kutiju. Ne zaboravite – do svevidećeg arhitektonskog oka. Koje nas i sad motri!

Vraća se u kolonu na čelo. Istupa Antun.

ANTUN: Zaboravismo na smrt! Tu veliku učiteljicu i spasiteljicu od preteškog i prezasićenog i odživiljenog života! I smrt nam nije maćeha!

Vraća se u kolonu na čelo. Istupa Pierre.

PIERRE: Svi vi živite u mojoj imaginaciji i mašti!

Vraća se u kolonu na čelo. Istupa Doktor Oskar. Sa Biblijom u ruci.

Dr. OSKAR: "Potom opazih anđela gdje silazi s neba držeći u ruci ključ od Bezdana i velike verige. On uhvati Zmaja, staru zmiju — a to je đavao, sotona — i sveza ga za tisuću godina te ga baci u Bezdán, koji nad njim zaključa i zapečati. Da više ne zavodi narode dok se ne navrší tisuću godina. Poslije toga ima biti odvezan kratko vrijeme". Čúste li vi ovo, draga braćo i sestre? A dalje Biblija veli: "A kad prođe tisuća godina, sotona će biti pušten iz svoje tamnice. Izići će da zavodi narode *na četiri kraja zemlje — Goga i Magoga* — da ih skupi za rat tako mnogobrojne kao pijesak morski. I oni uzidoše — *na široku površinu zemlje* i opkoliše tabor svetih — *ljubljeni grad*. "Tada siđe vatra s neba i proguta ih. A njihov zavodnik, đavao, bi bačen u ognjeno i sumporno jezero, gdje se također nalaze Zvijer i lažni Prorok. I bit će mučeni dan i noć, u vijeke vjekova." Braćo i sestre, tko će napisati Treći Dio Ove Knjige?! Jedan novi Grk kojeg vidjeh kako polagano šeta uz more? Kao stari pjesnik i stari filozof. Ili istočni brat, sunarodnik, kojega više puta sanjah. Također pjesnik i filozof. Ne znam. U šutnji je možda odgovor? Ili u daljem govoru? Govoru budućeg.

Svi se opustiše i tijelima prave crvenu planetu života — Planetos Rossos. Mozartova glazba iz Requiema.

ZAVJESA

The following is a list of the names of the persons who have been named in the above-mentioned reports, and who are now living in the United States of America. The names are given in the order in which they appear in the reports, and are not necessarily in the order of their birth or death. The names are given in full, and are not abbreviated. The names are given in the order in which they appear in the reports, and are not necessarily in the order of their birth or death. The names are given in full, and are not abbreviated.

THE
LIST OF THE NAMES OF THE PERSONS WHO HAVE BEEN NAMED IN THE ABOVE-MENTIONED REPORTS, AND WHO ARE NOW LIVING IN THE UNITED STATES OF AMERICA. THE NAMES ARE GIVEN IN THE ORDER IN WHICH THEY APPEAR IN THE REPORTS, AND ARE NOT NECESSARILY IN THE ORDER OF THEIR BIRTH OR DEATH. THE NAMES ARE GIVEN IN FULL, AND ARE NOT ABBREVIATED.

**FOTO - ATELJE
PHOENIX**

ili

SALON MAME TEREZE

tragikomična igra u tri čina

TEREZA ROMIĆ
REMIJA ROMIĆ
MARCELA ROMIĆ
VIĆO – VIKTOR ROMIĆ
VRANJICA PUDAR
ROZA S.
CECILIJA ŠIK
KREŠO N.
MIRJANA KREK
MARTA TADEUŠ

*Hipici Jonatan i Boris, pijani čoujek, svadbari,
iseljenici, vojnik, teolozi, dostojanstvenik, mili-
cioneri i druge mušterije*

(Prostrani foto-atelje. U lijevom dijelu ateljea su panoi, koji služe kao pozadina kod fotografiranja, i poveći foto-aparat na stalcima, a u desnom uglu je stol sa foteljama, komora za razvijanje filmova, ormar, pult za izdvajanje gotovih fotografija, zavojne stepenice koje vode u stan Romičevih na katu. Vidi se dio sobe sa krevetom i uske zavojne stepenice što vode u zasebnu sobu Vranjice Romića. Pored stepenica nalazi se stup po kome se Vranjica Romić spušta — navika iz vatrogasne prošlosti.)

Rano jutro, obučeni, zavaljeni u fotelje Tereza, Marcela i Remija, koji se presamitio i drži glavu na knjizi što je na stolu. Svi u snu. Otključavanje. Ulazi bučno Roza, malo se iznenadi, zastane, ali odmah počne razmicati zavjese na zastakljenom zidu i stropu. Obitelj se razbuđuje.)

TEREZA: Koliko je sati?

ROZA: Sad će šest, gospodo. Ne čujete tramvaj? *(hloparanje starog tramvaja)*
Radni narod ide na posao.

REMIJA: Neka radni narod ide do vraga. Ukočio sam se. Moram odspavati.
(Kreće ka stepenicama noseći knjigu. Tereza uključuje rešo na kojem je lonac sa vodom, a Roza uključuje utikač usisivača i čisti atelje.)

MARCELA: Prospavao si cio život, tata. Ili spavaš ili buljiš u svoje gnjavatorske knjige.

REMIJA: Mama, zar ćeš dozvoliti da me vrijeđa ta balavica?

TEREZA: Ne paziš na rječnik, kćeri. Znaš da je očeva nauka vezana za razmišljanje i sanjarenje.

MARCELA: Vječito štitiš očev nerad. Dvadeset i sedam godina ti nosiš teret poslova u ovoj kući.

TEREZA: Neispavana si i mrzovoljna, kćeri. Ja nastojim da ne pocrkamo od gladi, to je istina, ali tvoj otac održava duh obitelji.

REMIJA: Tereska, da li bih joj morao izvući uši?

TEREZA: Ne uzimaj je ozbiljno, Remija. Njena djeca vratit će joj sve bezobrazluka koje učini nama.

MARCELA: Uvijek opravdavaš oca i Viktora. A gdje je tvoj zlatni sin koji šalje ekspres-telegrame iz Kopenhagena i ne dolazi?

TEREZA: Umukni. Ne mora Roza trpjeti naše svade.

MARCELA: Roza je više vezana za obitelj od ponekih iz ove kuće.

REMIJA: Tereska, zašto se ona pravi važna? I ja sam bio odličan đak. A nisam imao takve uslove za učenje. Imam svoju struku, a imam ću i fakultetsku diplomu prije nje. Iako studiram vanredno.

TEREZA: Nemoj se nervirati, Remija. Uskoro izlazi na ispite i vidjet ćemo koliko vrijedi. Srednja škola nije fakultet.

MARCELA: Vi kao da bi se obradovali mom nauspjehu? Fuckam ja na vaše gonetanje snova.

TEREZA: Pripazi na rječnik, kćeri. Tvoj otac tumači snove, ali sa naučnom osnovom. I prestani da ga vrijeđaš, jer ću biti stroža s tobom.

REMIJA: Udarili joj u glavu momci i ljevica.

MARCELA: Ni vama ne bi škodilo malo ljubavi i akcije da se razdrmate.

TEREZA: Mi radimo od jutra do mraka. Političko fantaziranje je za neodgovorne kao ti.

MARCELA: Kukate ko uplašena djeca. Rozo, da li mogu dobiti čaj? Zakasnit ću na fakultet.

ROZA: Svakako, gospođice.

TEREZA: Retuširaj ti, Rozo, a ja ću joj spremi čaj.

ROZA: Kako kažete, gospodo. (*Djed Vranjica Romić se preplašeno spušta niz stup obgrlivši ga nogama, Tereza kuha čaj, Roza sjedi za uzanim stolom i retušira negative filma.*)

VRANJICA: Sav sprat u plamenu! Gasili smo vatru cijelu noć. Lijepa vatrice dizala se do neba. Šta ti ono veliš za vatru?

REMIJA: Vatra je zblivanje i život. Energija nepresušna.

VRANJICA: To, to.

REMIJA: Žar erotične i seksualne žudnje.

VRANJICA: A, ne. To manje. Komandujem ja momcima, ali oni dvjest-deset, kao da se uplašili životinje vatre. Koja je životinja simbol vatre?

REMIJA: Lav.

VRANJICA: Kao da su se uplašili lava i nestali u tmuni. A tmina, Remija?

REMIJA: Neutješni su snovi u kojima vlada noć i pomrčina.

VRANJICA: Bravo, Remija. Pobjegli momci. Neutješni su snovi u kojima vlada noć i pomrčina. Divno objašnjeno, dvjest-deset.

TEREZA: Ne gnjavi, oče, Remiju. Probudio je cijelu noć.

VRANJICA: Vićo još nije stigao? Rekoh vam da će on banuti iznenada. Bez telegrama. Rozo, donijela si novine?

ROZA: Jesam. Na pultu su. (*Vranjica uzima novine, štipne diskretno Rozu koja poskoči na stolici, ali suzdrži vrisak. Marcela srće čaj, Tereza namješta veliki foto-aparat na stalcima.*)

VRANJICA (*prelistava novine*): Pozivaju stare članove na poslavu sto prve godišnjice vatrogasnog društva. Treba da se pripremim.

MARCELA: Šepuriš se tim kao da ćeš proslavljati početak stogodišnjeg rata.

VRANJICA: To i jest početak organiziranog stogodišnjeg rata protiv požara i vatre. A šepuriš se i ti svojom arogancijom i bezobrazlukom.

MARCELA: Od svega u novinama ti vidiš samo svoju tričavu proslavu.

VRANJICA: A šta bi trebalo još da vidim? (*Lista novine.*) Možda ovu голу stražnjicu djevojke tvojih godina?

MARCELA: To je protest. A ti vidiš samo stražnjicu.

VRANJICA: Drago dijete, meni ne smetaju vaši protesti, seksualne i političke revolucije. Ali nemojte udarati na krivu stranu. Da sam mlađi, vjerojatno bih sa vama držao korak. Zato što sam star i spor, dvaest-deset, nemojte me maltretirati. Uostalom, tvoja majka, tvoj otac i ja imali smo svoje proteste i revolucije.

MARCELA (*uzima knjigu, spremna da pođe*): Čisto sumnjam.

TEREZA: Bezobraznica!

VRANJICA: I mi počinjemo sumnjati. Bilo je davno, pak kao da ničeg i nije bilo. (*Ulazi u atelje Cecilija Šik s pijanim čovjekom koji se naslanja na nju. Ona mu namješta crvenu ružu u džepu sakoa.*)

CECILIJA: Dobro jutro, mama Tereza.

TEREZA: Dobro jutro, Cecilija. Hoćemo li jednu vjereničku za uspomenu?

PIJANI ČOVJEK: Po mogućstvu u koloru.

CECILIJA: Viktor još nije doputovao?

TEREZA: Doputovat će kolima. Strahujem da mu se nešto ne dogodi na putu. (*Marcela promrmlja pozdrav i odlazi, Remija se penje stepenicama u sobu, Vranjica pije čaj, Tereza namješta na stolicama Ceciliju i pijanog čovjeka u zaljubljeničku pozu.*)

CECILIJA: Viktor je ozbiljan i pažljiv dečko. Od njega očekujte sve najbolje.

TEREZA: U pravu ste. Oduvijek su mu zavidjeli. Vičo je postojan, a ne srami se nijednog posla. Dogurat će najdalje u obitelji. Vidjet ćete. Glavu više prislonite uz gospođicu.

PIJANI ČOVJEK: Samo da bude u koloru.

TEREZA: Ofarbat ćemo. Četkica i farbice bolji su od moderne tehnike koja daje izvještačen ton fotografijama.

CECILIJA: Viktor i ja divno smo pjevali u školskom i crkvenom koru. Profesor Divild i pokojni fratar isticali su njegov lirski tenor.

TEREZA: Talent na Remijinog oca. Da Vičin glas nije naprsao u pubertetu, dali bismo ga za opernog pjevača.

CECILIJA: Ali Viktor se razvio u naočitog dječaka. Sve zgodnije cure iz grada ludovale su za njim.

TEREZA: Imao je dobrih prilika. Da se oženio, ne bi sad lutao i živio u neizvjesnosti.

CECILIJA: Viktorov je život možda sudbina odabranog . . .

TEREZA: Kako ste to lijepo kazali, Cecilija. Poljubit ću vas ko rođenu kćerku. (*Tereza ljubi Ceciliju, povede je do fotelje, a pijani čovjek zabaulja za njima i uvali se u drugu fotelju.*)

PIJANI ČOVJEK: Obećali ste mi da će fotografije . . .

TEREZA: Tata, posluži pićem gospođicu Ceciliju i mene. Gospodin će citronadu. (*Vranjica ostavlja novine, uzima flaše sa pićem iz ormara i poslužuje ih.*)

PIJANI ČOVJEK (*popije gutljaj*): Hoćete me otrovati?! (*Pijani čovjek zaspi u fotelji ne dovršivši rečenicu. Dok Tereza pučka jezikom i odaje se ukusu konjaka, djed Vranjica poluglasno, diskretno govori Ceciliji.*)

VRANJICA: Za pet dana bit će naša proslava u hotelu.

CECILIJA: U Viktoriji?

VRANJICA: Da.

CECILIJA: Koliko drugarica da povedem?

VRANJICA: Dosta će biti četiri, pet. Kao prošli put.

TEREZA: Samo naš Vićo da stigne živ i zdrav. Sedam godina je kako se potuca po svijetu. Šalje nam lijepe razglednice iz velikih gradova i piše da mu je dobro. U tuđini je dobro deset, dvadeset dana. Ali turistički.

CECILIJA: Raditi je teško i tu i tamo.

TEREZA: Kod kuće je čovjek okružen svojima i teškoće manje osjeća.

CECILIJA: Sa svojima je ponekad teže, nego sa tuđinom. Vićo je svjetski čovjek. Ne odgovara njemu možda naš prostakluk.

TEREZA: Nekoliko finih djevojaka uvijek pita za njega. Kada bih ga mogla oženiti, čini mi se da bi se zaustavio i skrasio. (*Ulazi Krešo N. U rukama nosi zembilje natrpane pourćem i voćem.*)

KREŠO (*glasno*): Premoren sam. Ne mogu više. Svijet je sazdan od pronevjere, silovanja i ubojstava.

TEREZA: To govorite jedanaest godina. Otkako ste porotnik. Više vam ne vjerujemo.

VRANJICA: Je l' bilo nečeg interesantnog u sudnici?

KREŠO: Tereza me uvrijedila. Po njenom, ja uživam u tome što radim.

TEREZA: Ali i ne patite, dragi Krešo. Četiri čovjeka su obješena za ovo vrijeme dok porotnikujete. A deset, dvadeset ih je osuđeno na po petnaest godina strogog zatvora.

KREŠO: Nad trima je izvršena smrtna kazna. Četvrtom je zamijenjena sa dvadeset godina zatvora. Vi govorite kao da ja sâm tužim i sudim.

TEREZA: Ne možete poreći vaš udio u svemu tome. Prekinimo objašnjavanje. Kad vi ne budete sjedeli tamo, vašu stolicu zauzet će drugi. I vaše jastuče.

KREŠO: Od koga ste to čuli? To je bezobrazna provala.

TEREZA (*tiše, intimno*): Zar se kod nas jedan službenik suda fotografira?

KREŠO: To mi je neprijatno. To otkriva moju nezgodu . . . Ja ne mogu sjediti bez tvrdog, okruglog jastučeta. Ja ću zbog ove indiskrecije podnijeti ostavku.

TEREZA: Nepotrebno paničite. Vi znate da kroz atelje dosta toga prođe, ali izade samo ono što je za korektnu javnost.

KREŠO: Za vas sam siguran, ali tu ima još prisutnih.

TEREZA: Ne dovodite valjda u pitanje diskreciju moga oca, Roze i gospođice Cecilije?

KREŠO: Ne. Ali mi je strašno nezgodno. Osim toga, danas ste tako strogi sa mnom kao da sam ja kriv za sve sumnjive istrage i osude u ovih jedanaest godina.

TEREZA: U pravu ste. Danas sam nervozna i zla. Čekamo Viću.

KREŠO: Zbog Viće ste uznemireni? Pa on je i kao dječak bio nestašan i nepouzdan.

TEREZA: Kako to mislite, molim?

- KREŠO: No, no, bez vrijeđanja. Mislim, onako djetinje nestašan i . . . *(Cecilija razbudi pijanog čovjeka, uhvati ga oko pasa, sprema se da izade.)*
- VRANJICA: Je l' danas bilo, dvaest-deset, suđenja zbog silovanja?
- TEREZA: Tata, molim, te.
- CECILIJA: Takvi razgovori nisu za dame. To je za muškaračku fantaziju. *(Tereza prati Ceciliju i pijanog čovjeka koji izlaze. Vranjica se približio uz Krešu da bi mogli mirno razgovarati.)*
- KREŠO: Mogli ste to pitati sa više takta.
- VRANJICA: Cecilija sumnja u mogućnost silovanja i zato misli da je to razgovor za bedaste muške.
- KREŠO: No da se vratimo sudnici. Samo molim diskreciju. Štampa će tek sutra o tome pisati.
- VRANJICA: Budite bez brige. Poštujemo mi tajnost i javnost u radu.
- KREŠO: Silovanja danas nije bilo.
- VRANJICA: Zar nije?
- KREŠO: Ne.
- VRANJICA: Ni jedno?
- KREŠO: Niti jedno jedino. Ali je pukla bruka s gospođicom Dafinom. Onom iz računovodstva hotela.
- VRANJICA: Da nije ona nekog silovala?
- KREŠO: Nije silovala, ali je iskorišćavala mladost svog ljubavnika plaćajući ga hotelskim novcem. Kao šefu računovodstva dugo joj se nije moglo ući u trag.
- VRANJICA: Koliko je pronevjerila, sirotica?
- KREŠO: Četiri milijuna.
- VRANJICA: I koliko ste joj kaznu odmjerili, dvaest-deset?
- KREŠO: Pet godina strogog. Za primjer. Danas ima dosta žena na odgovornim finansijskim mjestima.
- VRANJICA: Kako su je uhvatili?
- KREŠO: Njen ljubavnik neumjereno je trošio. Konobari su ga prijavili kao sumnjivog. Mada su od njega dobijali velike napojnice. Gotovo sav pronevjereni novac potrošio je u hotelu *Viktorija*. Konobari nisu ni sanjali da će zbog toga pol godine primati umanjene plaće. Vrlo su uzrujani i bijesni.
- VRANJICA: Ne voli nitko kad sam sebe namagarči. *(Tereza se vraća, obrubljuje rečavo mašinicom fotografije.)*
- TEREZA: Moj otac vam je najrevnosniji slušalac. Ako se ukaže prilika. Krešo, predložite i njega za porotnika.
- KREŠO: Vi se to meni podsmijevate?
- TEREZA: Ne dao bog. Mislim onako. Da tata ne bude besposlen.
- KREŠO: Hoćete da kažete da sam ja besposlen?
- TEREZA: Ni slučajno. Vi se odmah vrijeđate. Vi ste ozbiljan i vrstan komercijalist.

KREŠO: Dobijam istina najviše u varijabili, ali me nedovoljno moralno nagrađuju. To sprečavaju direktor, koji je moralna ništica, i zamjenik, koji je prasac.

TEREZA: Ne bih smjela da komentiram jer se direktor i zamjenik fotografiraju kod nas.

KREŠO: Nemate vi aparat, gospođo Tereza, koji takve fotografira.

TEREZA: Nemajte brige. Da vi znate šta sve ljudi ovdje govore jedni o drugima. Tako sočno. Više puta dođem u iskušenje da snimam tajnim magnetofonom da mogu usporediti stilove.

VRANJICA: Šta su za vas rekli, dvaest-deset, vaš direktor i njegov zamjenik.

TEREZA: Tata je to pomiješao sa jednim drugim direktorom i drugim zamjenikom. Nego da mi vas fotografiramo. *(Tereza odvlači Krešu ispred velikog foto-aparata, posjedne ga na stolicu, okreće mu glavu lijevo — desno.)*

KREŠO: A zašto da se fotografiram?

TEREZA: A zašto da se ne fotografirate? Poslat ćete fotografiju sinu u vojsku.

KREŠO: Poslao sam je prošlog mjeseca.

TEREZA: Ali ste se u ovom mjesecu izmijenili. Izgledate zabrinuti i napaćeni. Jedna dobra fotografija više govori nego deset plačljivih pisama. *(Roza nosi i stavlja film u drveni izduženi pregradak, Vranjica žuri pored nje kao da joj pomaže.)*

VRANJICA *(tiho)*: Kad Tereza ne zna šta bi s čovjekom, onda ga fotografira.

KREŠO: Poze moraju biti realne. Iz života. Fotografije ću plasirati u foto-novine poduzeća. Jedna bi trebalo da pokaže kako mislim. *(Krešo zauzme pozu da duboko razmišlja. Tereza ga fotografira uz asistiranje Rozino i Vranjičino, koji pali i gasi reflektore.)*

KREŠO: Druga da pokaže kako pišem i računam. *(Roza trčeti donosi stol pred Krešu koji vadi notes, naliv-pero i piše.)*

VRANJICA: Prva poza trebalo bi da odaje umnost. Ali ova druga, oprostite Krešo, dvaest-deset, izgleda primitivno.

TEREZA: Tata.

VRANJICA: Pusti me da kažem svoje. Izgleda da Krešina komercijala nema ni jedan jedini stroj za računanje niti naliv-pero.

KREŠO: To je samo onako. Simbolično.

VRANJICA: Na fotografiji nema „onako“. Ili je tako ili nije tako. Na fotografiji su tri i četiri sedam.

KREŠO: Molim. Dajte mi onda gušćije pero. To je simbolično.

TEREZA: Gušćije pero?

ROZA: Vi se izrugujete s našim poslom? Nismo mi foto-amateri.

TEREZA: U ateljeu *Phoenix* izrađuju se samo prvorazredni fotosi.

VRANJICA: Povrijedili ste njihov profesionalni ponos. Kao kad bi se vama reklo da ste podmitljivi porotnik.

KREŠO: Oprostite nisam tako mislio. To je nesporazum. *(Krešo ustukne pred odlučnim, ozbiljnim, namrgodenim ženama. Pokupi svoje stvari nervozno, uplašen.)*

KREŠO: Doviđenja.

KREŠO (*izlazi*).

TEREZA: Rozo, molim te, spremi tati i meni čaj.

VRANJICA: Mogle ste biti blaže prema Kreši. Jadnik je pomislio da ćete mu oči iskopati.

ROZA: Koliko puta smo ga gospođa i ja slično izbacile, pak se uvijek vrati. Ko da ništa nije bilo. (*S obližnje crkve sat odbija deset puta.*)

TEREZA: Sasvim sam zaboravila na svadbu. Rozo, ostavi se kuhanja i pripremi negative.

VRANJICA: A moj čaj? Želim da mi se skuha čaj. (*Vranjičine riječi utopiše se u galamu i muziku spolja. Odmah zatim nahrupi u atelje grupa neobuzdanih svadbara. Vriskanje. Pucanj od flaše šampanjca, konfete. Pucanj iz pištolja. Nekoliko napitih muzičara svira falš. Tereza i Roza shakuću oko foto-aparata i svadbara namještajući ih u različite poze. Ubrzano kao predratna američka filmska komedija. Poze mladenaca kao ozbiljne grimase. Rodaka. Svih prisutnih. Vranjica se pomiješao sa svadbarima, otpija i fotografira se sa njima. Remija razbuden i uplašen strča u pidžami niz stepenice. Tereza ga gurne prema reflektorima koje on još bunovan namješta. Često u pogrešnom pravcu. Stari svat, vitlajući barjakom, izvede kao ovan svadbare iz ateljea. Cika. Pucnji.*

Vranjica sa poluispijenom flašom vina krene uz svoje zavojne stepenice. Blago se klati i pjevuši.

Tereza se onemoćalo naslonila na stol za retuširanje fotografija. Roza donosi čašu vode iz koje Tereza malo otpije, a zatim kvasi maramicu i stavlja je sebi na čelo. Remija usisivačem skuplja papiriće koje su svadbari ostavili. Usisivač bruji kao avion.)

TEREZA: Smeta mi buka, Remija.

REMIJA: Znaš da ne trpim nered i prijavštinu.

TEREZA: Svadbe su mučne, ali da ih nema, da nema njihove -prjavštine", od čega bi fotografi živjeli?

REMIJA: U redu, mama. Potrudit ću se da nestane buke. (*Remija iskopčava usisivač, ostavlja ga uza zid i uzima metlu kojom diže prašinu.*)

REMIJA: Tvoj otac iskoristi svaku svadbu da se napije. Šta ljudi mogu misliti o nama?

TEREZA: Mrzovoljan si jer su te svatovi razbudili. Popni se u sobu i nastavi spavati. Ili se obuci. Ne volim da se tako pokazuješ mušterijama.

REMIJA: U svojoj sam kući. Mogu kako hoću.

TEREZA: Ti se meni, Remija, suprotstavljaš?

REMIJA: U ovoj kući ponašaju se svi kako hoće. Samo te ja slušam.

TEREZA: Je si li zato možda nesretan?

REMIJA: Nisam nesretan, ali mi se ruši ugled. Ne smijem nikad da viknem na tebe. Ne smijem da te ružim. Kao pravi suprug.

(Tereza ga je zagrlila.)

TEREZA: Ako bi ti predstavljalo zadovoljstvo, ja ti dozvoljavam da me ružiš . . .

REMIJA: Lako je tebi dozvoliti. Ja se ne usudujem.

TEREZA: Pokušaj. Izruži me žestoko pred Rozom. *(Tereza ga je otpustila, hrabri ga pokretima ruku, Remija je stao na prste, grč mu se pojavi na licu, stisnuo je šake, ali riječi pogrde nikako da istisne iz sebe. Samo stenje. Roza kupi papire po ateljeu i odmahuje rukom.)*

TEREZA: Ne ide? Dijete moje ne može da kaka . . . *(Ulazi u atelje bračni par sa buľjukom djece. Svi shakutajući dolaze do kulise sa pejzažom mora i palme. Tereza ih takode poskakujući namješta u različite poze. Remija poskakujući podešava reflektore. Roza poskakujući nosi drveni pregradak sa negativom filma.)*

ROZA: Obiteljske fotografije da nam naciji natalitet ne opadne. *(Tereza snima. Povremeno iz starog glomaznog foto-aparata izbije malo dima kao top da pukne. Tereza poskakujući namješta obitelj u novu pozu. Roza poskakujući nosi novi negativ filma u pregratku.)*

ROZA: Posljednja zajednička fotografija. Gospodinov brat u Australiji ima deset hiljada ovaca, ali nema nasljednika. Odvojit će se dva šiljokurančica da lete preko mora i gora.

TEREZA *(fotografira zasebno dva dječaka).*

ROZA: Gospodinov brat je businessman i ne rizikuje. Ne plaši se da će dječaci završiti kao Abel i Kain. Postoji mogućnost da jedan bude nesposoban i da samo troši. Drugog će gospodinov brat naučiti da zarađuje i da bude nemilosrdan. *(Roza poskakujući povlači u pozadinu iza dječaka kulise sa antičkim pejzažom. Pater familias, obučen u radnički kombinezon, poskakujući izvodi iz ateljea svoju porodicu. Tereza, Remija i Roza premoreni ruše se na stolice i u fotelje.)*

REMIJA: Umorio sam se gledajući koliko je taj čovjek napravio djece.

TEREZA: I to jednoj jedinoj ženi . . . *(Umaršira u atelje gradski politički dostojanstvenik u crnom odijelu. Na sahou mu je odlikovanje koje namješta da se bolje vidi. Svi skočili, uzmuvali se. Kineski se klanjaju. Remija petlja oko reflektora, Tereza oko foto-aparata, a Roza kaska noseći drveni pregradak sa negativom filma. Dostojanstvenik sam pozira. Tereza mu odobrava rukom.)*

ROZA: Fotosi za novine. Slab je govornik. Da ga narod barem vidi.

TEREZA: Grom te spalio. Šuti. Porezu će nam povećati.

ROZA: Ostaje nam komunizam. Kao svijetla zvijezda.

TEREZA: Ostat će tebi prsti na turu!

ROZA: Gospođa Despotović. *(Dostojanstvenik promijeni pozu.)*

DOSTOJANSTVENIK: Kako ste, mama Tereza? Kako ste?

TEREZA: Hvala na interesiranju. Živi se.

DOSTOJANSTVENIK: Kako djeca? Kako žena? Kako vatrogasac?

TEREZA: Ne vide se od posla. Ugrađujemo se u društveni sistem. Konobari i fotografi rade danju i noću. Oni su crnci socijalizma.

DOSTOJANSTVENIK: Ima li problema, mama Tereza?

TEREZA: Vi pitate ko zlatna ribica.

DOSTOJANSTVENIK: U redu. Problema ima uvijek. Problema nema. *(Dostojanstvenik pođe prema izlazu.)*

TEREZA: Hoće li vaš tajnik doći po fotografije? *(Dostojanstvenik potvrdi glavom i izađe iz ateljea. Ulazi Cecilija s vojnikom da se fotografira. Drži ga pod ruku, a on vojnički, rukom pozdravlja prisutne.)*

TEREZA: Jednu vjereničku?

ROZA: Jednu kurvinjsku.

TEREZA: Ne zakeraj. Donesi negativ. Odrat ću ti leđa. *(Roza trči sitno sa pregratkom, Remija podešava reflektore, Tereza fotografira. Cecilija i vojnik zauzimaju zaljubljene poze. Vojnik ponekad salutira.)*

ROZA *(tiše)*: Gospoda Despotović *(glasnije)*. Podržimo armiju, ljubav i općenarodnu obranu.

REMIJA: Mama, trebalo bi Rozu isprašiti.

ROZA: Lipšem cio dan za vas, a ne date mi da imam svoje mišljenje.

TEREZA: Dok se radi, nema samoupravljanja. Barem u ovoj kući.

ROZA: Gospoda Eta-teta. Etatistica.

REMIJA: Trebalo bi je po golom turu.

TEREZA: Odakle joj taj rječnik?

TEREZA: Imitira Marcelu. Obadvije bi trebalo.

ROZA: Iskalite neutažene porive na meni . . . *(Roza napravi mučeničku pozu zadigavši kraj suknje. Remija se zbunio oko reflektora. Tereza fotografira, oštar dijalog vodila je uzgred, u poslu. Cecilija i vojnik izlaze.)*

CECILIJA: Neobuzdana mladež. Zavidim im.

TEREZA: Roza zavidi, izgleda vama, gospođice Cecilija. *(Cecilija izlazi s vojnikom. Tereza pojuri za Rozom koja bježi oko velikog foto-aparata. Remija pođe uz stepenice u sobu da se obuče. Ulazi Viktor, dosta nonšalantno obučen, sa dužom kosom i dva svoja prijatelja hipika, Jonatanom i Borisom. Viktor sa kuferom u jednoj ruci, dok drugom rukom pridržava veliku i tešku kutiju zajedno sa Jonatanom i Borisom koji imaju ruksake na ledima. Ušli su neprimjetno i gledaju. Tereza se prva zaustavila zagledavši se u mladiće. Remija se zaustavi na stepenicama. Roza pojuri i baci se u zagrljaj Viktoru.)*

ROZA: Vićo, vi ste moj spas. *(Viktor je podigne uvis.)*

VIKTOR: Mama, nije ti dosta svoje djece? Roza je sigurno nedužna.

TEREZA: Čekam te danima, sine. Nisam izgubila nadu da ćeš doći . . . *(Tereza i Viktor se grle i ljube. Remija dotrči do Viktora.)*

REMIJA: Izludjeli smo od čekanja! *(Remija i Viktor se snažno grle i ljube. Roza je ustrčala uz stepenice da zove Vranjicu. Tereza diskretno otire suze.)*

VIKTOR: Nisam Spasitelj, ali sam došao. A gdje su ostali?

TEREZA: Marcela je na fakultetu, a djed u sobi. *(Silazi Vranjica u pidžami, još se ljulja, Roza za njim. Viktor i Vranjica se zagrlje.)*

VRANJICA: Rekao sam ja da će Vićo iznenada doći. Kao vatra.

VIKTOR: Kao dvaest-deset.

VRANJICA: Nisi me zaboravio, dvaest-deset?

VIKTOR: Tko bi zaboravio takvog djeda i takvog vatrogasca. *(Viktor napravi široku kretanju predstavljajući svoje prijatelje. Svi međutim ostanu nepoujerljivo na svojim mjestima zadovoljivši se konvencionalnim naklonima i osmjesima.)*

VIKTOR: Moji prijatelji iz Kopenhagena. Na proputovanju su. Jonatan putuje u Afriku, a Boris u Izrael i Arabiju. Govore engleski, vrlo malo ruski, a počeli su učiti kineski.

VRANJICA: Bravo. *(Odobrava im glavom i hipici njemu.)* Vićo, oni su imbecili. Gdje si ih pokupio?

VIKTOR: Djede, nemoj govoriti strane riječi, ako hoćeš da te ne razumiju. Boris i Jonatan su dobri momci. Jonatan je vanbračno dijete iz dobre obitelji. Godinama je radio posao gorile i premlaćivao je ljude. Otkada sam ga ja upoznao svima dijeli cvijeće, smiješke i pravi djecu iz zabave.

REMLJA: Je li to njemu profesija?

VRANJICA: Glupog li pitanja. Tebi je to bila dužnost, rudarski posao, a gospodinu Jonatanu je to zabava. Kako veli Vićo.

VIKTOR: Boris ne zna za majku, a za oca su mu govorili da je ruski carski general. Strastveni je poklonik kineskog koncepta revolucije i filmski je glumac. Osebujnog žanra.

TEREZA: Zašto ste se okomili na Vićine prijatelje kao svrake? Ugostit ćemo ih kako priliči. Makar bili crni đavoli. Rozo, odvedi dečke u praznu sobu do djedove.

VRANJICA: Zašto do moje, dvaest-deset? I kod vas ima mjesta. *(Roza odvodi mladiće uz stepenice. Viktor raspakira kutiju. Pojavi se najsuvremeniji foto-aparat za snimanja u ateljeu i vatrogasna uniforma koju pruži ushićenom Vranjici.)*

VIKTOR: Donio sam djedu svečanu vatrogasnu uniformu, foto-aparat a mami i tati foto-aparat koji nema nijedan fotograf u gradu. Posljednji krik tehnike. *(Svi oduševljeno grle Viktora, a zatim se bace na poklone. Vranjica je otišao u ugao, skida se u gaće i oblači uniformu. Tereza i Roza petljaju oko foto-aparata kao da je dojenac.)*

TEREZA: Kazala sam ja vama da nas Vićo nije zaboravio. Kako je divan. Hoćemo li znati sa njim raditi? Da nije suviše kompliciran?

VIKTOR: Ima podrobna uputstva. *(Viktor im daje uputstva koje Tereza i Roza razmotavaju i gledaju očigledno ih ne razumijevajući. Viktor i Remija se izdvojili i gledaju sa strane.)*

VRANJICA: Kao skrojeno za mene. Kako se samo sjetio moje mjere?

VIKTOR: Tebe ne zanima foto-aparat?

REMLJA: Nije me nikada niti zanimao. Moram nešto raditi kraj tvoje majke. Nismo ti pisali da sam se upisao na fakultet, na odsjek psihologije. Da se ne smiješ. Zanima me naročito problem snova. Njihovo tumačenje.

VIKTOR: Ja jedva razumijevam i tumačim život, a ti se uputio u tumačenje snova. Zapanjuješ me. Pod stare dane.

VRANJICA: To je jedino što mu priznajem da dobro radi. Sutra ujutro, Vičo, može i tebi rastumačiti snove. Kako mi stoji? (*Vranjica se šepuri u uniformi.*)

VIKTOR: Izvrsno. Nedostaju samo odlikovanja.

VRANJICA: Imam ih punu kutiju. Na proslavi pojavit ću se u njoj. Svi će biti pač.

REMIJA: Bit će glavni među vatrogascima i ženama.

VRANJICA: Nego šta. Žene su oduvijek, dvaest-deset, ludovale za oficirima i vatrogascima. (*Tereza i Roza postavljaju foto-aparat na aluminijski stalak i donose ga na rub pozornice. Uprave ga u gledalište. Roza dokaska sa filmom i Tereza ga stavlja u foto-aparat. Roza upravi jedan reflektor u gledalište a Tereza otpoče sa fotografiranjem.*)

TEREZA: Isprobat ćemo ga. Rozo, osvijetli neko zgodno lice. (*Roza osvjetljava pojedine gledaoce, a Tereza ih fotografira.*)

TEREZA: Dodite da vas fotografiramo. Bit ćete zadovoljni. Besplatno je. (*Tereza pokazuje na jednu ženu u gledalištu koja se ustručava, ali ustaje i prilazi pozornici, Roza joj pomogne da se popne. Žena staje uz pano i fotografiraju je.*)

TEREZA: Hoće li i gospodin do vas da se fotografira? (*Žena sleže ramenima i zove pokretom glave i ruke čovjeka koji sjedi do nje u gledalištu.*)

TEREZA: Zašto se ustručavate? Vaša dama je hrabrija. Dodite. Ne bojte se. Nećete morati ništa neprijatno da činite . . . Nismo mi sasvim avangardan teatar. (*Čovjek dolazi, Roza mu pomogne da se popne na pozornicu, fotografiranje. Zatim se žena i čovjek vraćaju u gledalište. Za to vrijeme Vranjica, Viktor i Remija vode razgovor ne osvrćući se na Terezu i Rozu.*)

VRANJICA: Uživaju li oni tvoji dečki droge?

VIKTOR: Ne znam. Ne vjerujem. Znam da nisu alkoholici.

VRANJICA: Je li istina da takvi, slični njima, uživaju grupni seks?

REMIJA: Uхватила djedu prpa.

VIKTOR: Kako to misliš?

VRANJICA: Onako. Poskidaju se goli, dvaest-deset, i pjevaju duhovne pjesme dok im ne dođe želja. Tako sam čuo.

REMIJA: Šta vas dvije radite? Mogu ljudi da misle da ih slikate za policijsku kartoteku.

TEREZA: Nećemo više. Ispucale smo dosta filmova . . . u prazno . . . (*Ulazi Marcela i baca se odmah Viktoru u zagrljaj.*)

MARCELA: Vičo!

VIKTOR: Marcela! Izrasla si u rasnu djevojčicu!

MARCELA: Lijepo ti stoji duga kosa.

VIKTOR: Donio sam ti neke krpice i nakit. Ne znam hoće li ti se dopasti? (*Viktor izvadi iz kutije dvije haljine i nešto nakita koji ushiti Marcelu. Ona ga nanovo izljubi.*)

TEREZA: Još do maloprije ogovarala je Viču. Otopila se tvrdoglavost revolucionarke. Za malo krpa i nakita žena bi prodala dušu.

MARCELA: Ona kola na ulici su tvoja?

VIKTOR: Jesu.

MARCELA: Zašto su tako išarana?

VIKTOR: Malao mi ih je jedan slikar Azijat. Oni se u takve šare najbolje razumiju.

MARCELA: Vozi me malo, Vičo.

TEREZA: Ne može. Vičo treba da se okupa i da jede.

REMIJA: Umoran je. Mogao bi pileći.

MARCELA: Onda mi ga samo pokaži. Da čujem kako radi.

VIKTOR: Motor je sportski. Radi kao avion. *(Marcela, Viktor i Roza istrče na ulicu.)*

REMIJA: Tvoja kćerka se vješto pretvara. Čini se kao da je ona najviše priželjkivala Vičin dolazak.

TEREZA: Možda i jeste. Ti nikad nećeš shvatiti dušu i ponašanje žene. Žena nije samo kao tvoji snovi. To su vaše zablude. Žena je lađa na valovima. Paluba od snova. Muškarci su galebovi koji bespomoćno kriče i kaljaju palubu.

VRANJICA: Moja kćerka je pjesnik, dvaest-deset. Da sam znao to ranije, nikad ne bih dozvolio da se uda za tebe. *(Vranjica prigrli Terezu ljubomorno. Remija se počne penjati uz stepenice shidajući gornji dio pidžame. S drugih stepenica se začuje sa gramofona melodija duhovne pjesme. U početku tiho, pa sve jače. Remija se zaustavi na stepenicama.)*

REMIJA: Kod tebe na spratu sviraju. Možete im se oboje pridružiti. *(Remija se izgubi.)*

TEREZA: Na šta je Remija mislio?

VRANJICA: Je li to duhovna pjesma? Ja bih najradije da se preselim kod vas dok ovi ne odu.

TEREZA: Sumnjaš u Vičine prijatelje? To je kao da sumnjaš u samog Viču.

VRANJICA: Sumnjam ja često i u samog sebe. A ti se preda mnom ne možeš praviti luda. Ja uvijek moram razumjeti druge. Preko mojih leđa se sve lomi. *(Vranjica pode, usput pokupi flašu sa pićem /koja je vjerovatno ostala od svatova/ i popne se uz stepenice.)*

ZAVJESA

II čin

(Ista scena. Atelje u polumraku. Rano jutro. Duge zavjese vise sa plafona. U jednom uglu, na panou sa antičkim ruinama vidi se projekcija osmomilimetarskog pornografskog filma. Mali projektor zuji. Nepodmazan. Slika je na iskrenutom panou pored kojeg promiču Viktor i Cecilija, prekrivena velovima. Viktor ima u ruci ispletan bič od kanapa i šarenih hrpa. Trči za Cecilijom i šiba je. Imitiraju seksualni sadizam. Reflektori su tako podešeni da je to više igra sjena nego slika poluobnaženih tijela.)

VIKTOR: Učiteljice moga života. Moje momaštvo bilo bi skroz felerično da me nisi upoznala sa tajnama ljubavi.

CECILIJA: Vičo, stidim se kad pretjeruješ.

VIKTOR: Učinila si da bezbolno prebrodim svoju pubertetsku krizu, da ne postanem pederast i da krenem u svijet otvorenih očiju.

CECILIJA: Sačuvala sam tvoje razglednice. Kad bi ostajala sama, zamišljala sam da posjećujem s tobom daleke zemlje i gradove. Ni jedan od mojih dvjesta i nešto vjerenika nije mi tako vatreno, slikovito pisao kao ti. *(Viktor ostavlja bič i uzima foto-aparat sa blicom, juri oko Cecilije i fotografira je iz svih pozicija. Kako trči, sjedi, leži. Osmomilimetarski film se odvija sam.)*

CECILIJA: A onda se pet godina nisi javljao. Mislila sam da si nastradao.

VIKTOR: Poslovi su me zaokupili. Business. Pet godina je točno kako sam se zaglibio u poslove koji su uništili moj romantizam.

CECILIJA: Još uvijek dobro izgledaš. Kao odrasli dječak. Sjećaš li se zimzelene ograde pored crkve?

VIKTOR: Vjernici su pokajnički ulazili u sveti božji hram, a nekoliko koraka od njih, ti si me puštala u svoj mali ženski, opojni pakao.

CECILIJA: Drhtao si kao štene. Vjerovala sam da si pobožan. *(Cecilija zagrlí i poljubi Viktora.)* Uživao li u takvim filmovima?

VIKTOR: Ostavljaju me hladnim. Donio sam koji komad, da podijelim starim, neiživljenim drugovima. *(Viktor ugasi i pospremi projektor. Cecilija se hitro oblači. Sa ulice se čuje zvrndanje tramvaja.)*

CECILIJA: Vičo, da li bih mogla i ja igrati u takvim filmovima?

VIKTOR: Ti si više kazališni tip. Nastup u takvim filmovima slabo se plaća. U njima najčešće igraju amateri i studenti. *(Dolazi Roza. Otključava. Cecilija se zaklonila iza zavjese.)*

- ROZA: Dobro jutro. Hvala bogu da ima jedan ranoranilac u Romića. *(Roza ugleda Ceciliju.)*
- VIKTOR: Cecilija je došla da se fotografira. Za pasoš. *(Roza razmiče zavjese, čisti pod.)*
- ROZA: Fotografiranje i vjerenici stat će je jednom glave.
- VIKTOR: Cecilija i ja smo dobri znanci iz mladosti.
- ROZA: Niste valjda i vi bili njen vjerenik?
- VIKTOR: Jesam. Jedan od prvih. Koji je bio sa Cecilijom sasvim blizu oltara.
- ROZA: O, bože, šta sve nećemo čuti. Gospodice, nije li vam dosta što vas puštamo do mile volje da se fotografirate s vucibatinama? Sad još hoćete da nam od ateljea pravite burdelj?
- VIKTOR: Pripazite na izražavanje, Rozo. Ne čudi me što mama dobije koji put želju da vas istuče.
- CECILIJA: Roza je zavidna. Muškarci je neće. Ima nešto zlobivo što odbija muškarce.
- ROZA: Marš, napolje! Još i drolja da me zavatlava? *(Roza je podigla dršku od metle i otvorila vrata ateljea.)*
- VIKTOR: Tiše, ženske glave. Probudit ćete cijelu kuću. *(Cecilija uvrijedena izlazi.)*
- CECILIJA: Poslat ću ti telegrafski jednog polovnog vjerenika da ti ode nervoza.
- ROZA: Beštija! *(Viktor stavlja ruku na Rozina usta.)*
- VIKTOR: Drečiš kao koza.
- ROZA: Jesam li je dobro isprašila?
- VIKTOR: Žandarski. Cecilija je fina dama. Neće da se svađa. *(Roza vadi iz ormara piće.)*
- ROZA: Da popijemo piće i da više ne persiramo jedno drugom. *(Roza naliva u čaše vinjak, piju.)*
- VIKTOR: Umoran sam. Morao bih poći spavati.
- ROZA: Još po jedno piće? *(Roza mu nalije u čašu ne čekajući odgovor. Piju.)*
- VIKTOR: Piješ kao muškarac. Odoh ja na spavanje.
- ROZA: Hoću i mene da fotografiraš kao Ceciliju. *(Roza ga je napasnički uhvatila za rever kaputa, Viktor se povlači, sapinje se na kanabe i padaju oboje.)*
- VIKTOR: Pusti me, ženska glavo. Ti si Amazonka! Tužit ću te mami. *(Lupa, koraci na Vranjičinom katu.)*
- VRANJICA *(samo glas)*: Vatra! Pomognite! Gori! U pomoć! *(Svi istrčase u pidžamama i spavaćicama. Marcela, Remija, Tereza, Roza i Viktor im se pridružiše. U podnožju Vranjičinih stepenica nespretno se sudaraju, gledaju gore.)*
- MARCELA: Deku! Brzo deku. Djed će skočiti! *(Viktor dograbio deku i širi je sa ostalima.)*
- ROZA: Gospodo, kažite mu da ne skače!
- TEREZA: Sad ne vrijedi. Još spava. A ovo je vatrogasni metod. *(Vranjica skoči s kata. Žene zacikaše. Vranjica se pruči u deku kao riba. Dok se Vranjica*

hopca u deki, Roza donese vode u posudi i polije Vranjicu koji rikne i poskoči razbuđen, veoma bijesan.)

VRANJICA: Nisam ja ludak da me polijevate! Bezobraznici! Pravite vi drugom takve psine, a ne meni. *(Jonatan i Boris su istrčali i stoje na stepenicama snebivajući se. Viktor sleže ramenima i pokazuje im da je sve u redu, da mogu biti mirni.)*

VRANJICA: Pravite od mene cirkus pred nepoznatim ljudima!

TEREZA: Ugruvao bi se da ti nismo priskočili u pomoć.

REMIJA: Uganuo sam prst zbog tvojih glupih bravura. Drugi put skoči elegantnije.

VRANJICA: Drugi put skočit ću vam na glave, dvaest-deset. Vičo, vidiš li kako oni mene maltretiraju? *(Vranjica pođe uz stepenice, a Jonatan i Boris šmugnu gore uplašeno.)*

TEREZA: Rozo, pristavi čaj za sve. Tata nam često pravi cčakve scene.

VIKTOR: Sigurno je sanjao nešto strašno.

TEREZA: Radio je s vatrom četrdeset godina, a sad je sanja. To je da se izludi.

REMIJA: Meni je već dosadilo da mu tumačim iste simbole. Činim to zbog Tereze. *(Roza sprema čaj, vrela voda šišti u čajniku. Tereza i Remija odlaze da se obuku. Marcela i Viktor pale cigarete i puše.)*

MARCELA: Kao što vidiš, kod nas je ludnica. Gore nego u krčmi.

VIKTOR: Atelje je vrsta krčme, draga sestro. Ovdje ljudi imaju potrebu da se pokažu, da se istaknu. Kao pijanci.

MARCELA: A još i naša majka svemu tome daje štimung. Krčmarica mlada.

VIKTOR: Mislim da si prestroga prema roditeljima. Oni te ne sputavaju toliko da bi morala biti u opoziciji.

MARCELA: Ti ih ne znaš. Brundaju na sve. Bilo što da uradim. Moram još uvijek skrivati da pušim.

VIKTOR: Oni te priječe iz medicinskih razloga. Novine su pune napisa i gluposti o raku koji izaziva pušenje. Oni to čitaju. Brane ti jer misle da ćeš se razboljeti. Ja nisam kod kuće. Ti si zapravo jedinica.

MARCELA: Nisam ja jedinica, ja sam njihova mučenica. Prebacuju mi za dečke, govore mi da sam suviše slobodna i raskalašna. Grde me zbog studentske angažiranosti. Zgražavali su se kad su čuli da sam pisala parole „Dolje crvena buržoazija“, „Zapalimo sve luksuzne automobile“, „Oporezujmo buržuje“. Čuo si za te parole?

VIKTOR: Ja sam i učestvovao u studentskim nemirima. Ali se nisam kao stranac mogao sasvim angažirati. Zamjerali su da hoću našu ideologiju da im posijem. Samoupravljanje.

MARCELA: Je li kod vas bilo žestoko?

VIKTOR: Najprije je počelo miroljubivo. Vjerovalo se u pregovore. Potom se situacija zaoštrila. Stupili su na scenu pendreci, bombe, barikade. U tuči slabiji uvijek dobija batine. Bilo je krvi i malo mrtvih. Nastalo je ideološko zatišje. Nije bilo, čini mi se, dobrog programa. Razrađenog. Kao, na primjer, naša Partija kad je počinjala svoju revolucionarnu misiju.

MARCELA: A kako je sada?

VIKTOR: Zatišje. Stariji se odaju obiteljskom životu, alkoholu i psovka, a mladi ljubavi, seksu, drogama . . . *(Roza je shuhala čaj, nalijeva ga u šalice. Nudi Viktora i Marcelu. U atelje upada buljuk ljudi i djece.)*

ROZA: Gospođo Tereza, mušterije! *(Tereza i Remija žurno silaze niz stepenice.)*

TEREZA: To je čitava armada! Rozo, pripremi negative! Remija, podešavaj reflektore! *(Pridošlice su ljudi koji odlaze na rad u inozemstvo. Dok se jedni fotografiraju za pasoše, drugi sjede na drvenim sanducima, jedu slaninu, luk, hljeb. Neki od njih poskidali cipele i masiraju umorne noge. Dvoje najumornijih leglo je pored sanduka i spavaju. Kad je sve fotografirala, Tereza ih blago, ali energično otprema iz ateljea.)*

TEREZA: Sutra će vam biti gotove fotografije. Ne možete ovdje ostati. Ljudi moji, ovo je atelje, salon, a ne krčma i biro za upošljavanje. Shvaćam ja vas. I moj sin radi u inozemstvu. Za buržuje. Kao mi prije rata. *(Ljudi i djeca napokon izlaze. Tereza i Remija se prihvate šalice s čajem.)*

TEREZA: Ne mogu riješiti svoje kućne probleme, a kako onda da rješavam opće, državne?

MARCELA: Mogla si biti finija s ljudima. Otjerala si ih kao prosjake.

TEREZA: Htjela si možda da napravim prihvatilište ili sirotište od ateljea?

REMIJA: Ne uzbuđuj se, mama. Nemoj dozvoliti da te balavica naljuti.

TEREZA: Ovo malo utrobe i energije što imam, utrošit ću i dat ću za dobro tvoje i Viktorovo. Nisu me učinili moćnijom da se brinem o više ljudi.

MARCELA: Da ti nije krivo što nisi carica? Ili žena nekog funkcionara?

VIKTOR: Sestro, suviše si oštra. Mama to nije zaslužila.

REMIJA: Ja to ne mogu slušati. Razjarit ću se i ubit ću boga u njoj! Oдох čitati knjige. *(Remija se penje uz stepenice. Čuje se muzika sa kata i dijela u kojem živi Vranjica. Ulazi Krešo.)*

KREŠO: Dobar vam dan. Je li to momčina Vičo? Jedva ga mogu prepoznati. *(Krešo se rukuje sa Viktorom koji ga očigledno ne prepoznaje.)*

VIKTOR: Drago mi je. Tko je gospodin?

TEREZA: Gradski porotnik. Profesionalac, tako reci. Intimus našeg djeda.

KREŠO: Ja sam te gledao i štipkao za obraz dok si bio još u kolicima. Imao si punačke noge i ruke. Glavicu tikvicu. Nitko se nije nadao da ćeš izdikati u takvog momčinu. Da li si došao na kratko ili za stalno?

TEREZA: Zavisi da li će mu se dopasti. Atmosfera i ljudi.

KREŠO: Kod kuće je uvijek kao kod kuće. Najbolje. A ljudi su naši. Istina da ponekad pretjeruju. Ubijaju se. Siluju. Oprostite. Vranjica je kod kuće? Imao bih novosti za njega.

TEREZA: Kod kuće je, ali se ne osjeća dobro. Vaše "novosti" bi pogoršale njegovo stanje.

KREŠO: Vi znate, to nije zbog mene. Vranjica voli da čuje ponešto pikantno.

TEREZA: A vi volite da pričate pikanterije. Ponekad mi se učini da vi dodajete priči da bi raspalili tatinu maštu.

KREŠO: Zar bih bio toliko godina porotnik da nisam objektivan? Sud je sud. I tu važi samo istina i samo istina. Mogu izjaviti da ste vi prva osoba koja je posumnjala u moju objektivnost.

TEREZA: Dao bog da sam i posljednja. Nisam imala namjeru da vas uvrijedim, Krešo. *(Marcela je popila čaj. Za vrijeme dok je Krešo govorio ona je pravila grimase – pokupila je knjige, vezala ih kaišem i prebacila ih preko leđa spremna da ode.)*

MARCELA: A sudili ste vi, gospodine Krešo, i mnogim nevinim ljudima. Govori se to po gradu.

KREŠO: Zapanjen sam ovim izjavama. Kćerka podržava majku. Baš lijepo. Moram reći da su to insinuuacije. Ja sam uvrijeđen, mama Tereza.

TEREZA: Ja sam se ispričala. A za jezik moje drage kćerke, ne mogu odgovarati. Mogu se samo stidjeti . . .

KREŠO: To je slika vaše krvi. Stidite se. *(Marcela zavitla knjigama poviše glave i izlazi.)*

MARCELA: Ua, porota! Ua, suditelji!

KREŠO: Šta još nećemo čuti od tih balavaca?

TEREZA: Stidim se. To je slika moje krvi. Kao što ste rekli.

KREŠO: Moja noga više neće ovamo kročiti. Zbogom. Do viđenja. *(Krešo gnjevno izlazi.)*

ROZA: Izgleda da se izistinski naljutio.

TEREZA: Doći će uskoro ponovo. Kao da ničeg nije bilo. Ne može on bez Vranjice, silovanja i ubijanja. Vićo, sine, tebe ovo sigurno zamara?

VIKTOR: Nisi ti kriva što su ljudi takvi kakvi jesu. Atelje ti je pozornica i božja bašta. Vidiš različite face. Čuješ svega. Više nego u romanima. Bojim se da tebe to zamara. *(Viktor grli svoju majku.)*

TEREZA: U početku me je zamaralo i nerviralo. A onda sam se navikla. Možda više bez svega toga ne bih mogla. Čini mi se da me snaži i moj i tui očaj. To je kao pušenje. Ili Vranjičina vatra.

VIKTOR: Da nije tebe, mama, naša kuća bi se rasula. Kao dječiji klikeri.

TEREZA: Nisam ja magnet, Vićo. A niste ni vi iglice pak da vas držim na okupu. Kad osipanje počne, obitelji nema. Ti, sine, moram ti to kazati, najviše nagingješ odvajanju. Ne okrivljujem te, ali bih voljela da se smiriš. Da ne lutaš. Da se skućiš.

VIKTOR: Ja sam se, mama, tako reći skućio. Istina, kuća i posao su mi nekoliko tisuća kilometara odavde, ali sam miran i dosta zadovoljan. Mućim se još uvijek, ali bih se možda ovdje još više mućio.

TEREZA: Mlad si, a imaš sijede kose. Našlo bi se valjda nešto pogodno da radiš. Kod mame Tereze fotografiraju se prvi ljudi iz grada. Zamolit ću nekog od njih da te uposle. Nikad se nisam koristila svojim poznanstvi-ma.

VIKTOR: Mama, ja ne bih dozvolio da se ponižavaš.

TEREZA: Za mene to ne bi bilo ponižavanje. Za posao pobrinula bih se ja. Ali što se tiće djevojaka, zgodnih i pametnih, koje bi bile i dobre supruge, trebalo bi sam da se pobrineš. Da otvoriš dobro oči da se poslije ne kaješ . . . No, ja se u to ne bih miješala.

VIKTOR: Ne mislim još da se ženim, mama.

- TEREZA: Ti si u godinama kad bi morao misliti na ženidbu. Ne požurujem te da to smjesta učiniš. Nećeš valjda ostati matori neženja?
- VIKTOR: Mama, takve stvari, kao i velike gluposti u životu, dolaze odjednom. Ne možemo ih predvidjeti.
- TEREZA: Ali možemo uticati na njih. Nikad ne bih pristala da se oženiš djevojkom sa kojom bi bio kasnije nesretan.
- VIKTOR: Jedno su djevojke i obaveze prije braka, a sasvim je drugačije sa tim istim djevojkama u braku. Prije braka su skromne i smjerne, a u braku ti natovare breme nemogućih želja i buljuk djece s kojom ne možeš izići na kraj.
- TEREZA: Da ti nisi bio tamo oženjen?
- VIKTOR: Nisam, mama.
- TEREZA: Odakle ti onda takva crna iskustva o braku?
- VIKTOR: Promatrao sam. A bio sam i svjedok nekoliko bračnih brodoloma. Mama, ostavimo tugaljive teme. Ja sam došao kući da vas vidim, da sa vama zaboravim muku svog posla.
- TEREZA: Imaš pravo, Vićo. Ti sam odluči o svemu. Glupo je što sam se miješala u to. Rozo, ponudi Viću i mene jednom oštrom kapljom. *(Tereza i Viktor se zavale u fotelje, Roza ih poslužuje. Kucaju se čašama.)*
- VIKTOR: Za dobro zdravlje i sreću svima u kući!
- TEREZA: To mi liči na zdravicu i oproštaj. Vićo, ja bih voljela kad bi ti ostao duže kod kuće.
- VIKTOR: Ostat ću kod kuće najduže što budem mogao. To ti, mama, obećavam.
- TEREZA: To mi se dopada. Neka ženidbe i udaje idu do vraga . . . Ispravljam se. Naše kućne ženidbe i udaje. A tuđe neka idu kako idu. Fotografiji bi propali da nema svadbi.
- VIKTOR: A moji poslovi bi propali da nema žena, muškaraca i ljubavi.
- TEREZA: Ne razumijem te, Vićo. Nisi mi pričao o svojim poslovima.
- VIKTOR: Bit će vremena i za to. Od poslova sam pobjegao, ne želim da sad o njima govorim. Umorim se i na samu pomisao na njih.
- TEREZA: U redu, sine. Nećemo o poslovima dok ti sam ne budeš htio govoriti . . . *(Ulazi Cecilija sa čovjekom koji nosi tamne naočare i bijeli štap. Drži Ceciliju pod ruku. Roza ustane hitro od stola za kojim obrezuje gotove fotografije.)*
- ROZA: Jednu vjereničku!
- CECILIJA: Dragi, foto-ateljé Phoenix najljepši je u gradu, a izrada fotografija besprijeekorna.
- TEREZA: Cecilija radi više za moju kuću od bilo koga u gradu.
- VIKTOR: Vrlo je privržena.
- TEREZA: Više od rođene kćerke. *(Roza sama podešava reflektore i foto-aparat i fotografira Ceciliju i slijepog čovjeka.)*
- TEREZA: Gospođice Cecilija, da li biste vi i gospodin popili sa nama piće?
- CECILIJA: Vrlo rado. Ali se gospodin žuri na šahovsko natjecanje. Gospodin igra danas važnu partiju za svoj klub. *(Poslije fotografiranja izlaze. Cecilija načini mali naklon u hodu. A slijepi čovjek pozdravi dizanjem štapa u pravcu u kojem nikoga nema.)*

ROZA: Gospodin može da misli da je Cecilija najljepša žena na svijetu.

TEREZA: Opet si zlobna, Rozo?

VIKTOR: Ali gospodin može da osjeti da je Cecilija veoma privlačna žena. To je često važnije od ljepote. *(Ulaze zbunjeno, zadihano Mirjana Krek i Marta Tadeuš.)*

MARTA, MIRJANA: Dobar dan. Mi smo došle, mama Tereza. *(Zagledaju Terezu, pa se upiljile u Viktora. On se zbunio, ustao naglo i prosuo pića iz čaše.)*

MIRJANA: Mi smo stigle, mama Tereza. Kao što smo se dogovorile.

TEREZA: Vidim da ste stigle. Dobro je što ste stigle. Koji vas vjetar donio? *(Viktor se uzmuvaao oko djevojaka, nudi ih da sjednu u fotelje. One se izbečile i gledaju zapanjeno u Terezu.)*

MARTA: Po dogovoru, mama Tereza.

TEREZA: Vičo, ove usplahirene i zbunjene djevojke su Mirjana Krek i Marta Tadeuš. Ti si stariji od njih, ali si ih viđao u djetinjstvu. Da li ih se sjećaš?

VIKTOR: Drago mi je. Na žalost, ne sjećam se.

TEREZA: Jeste li vidjele djevojke? Moj Vičo vas se ne sjeća. A one kad god naidu, pitaju za tebe. Što radiš? Kad ćeš se vratiti?

VIKTOR: To je lijepo od njih. Ali... Da nije Mirjana Krek kćerka Franje Kreka iz rivalskog foto-ateljca?

TEREZA: Jeste, Vičo. Konačno da si se sjetio.

VIKTOR: Ma-ma, ti si sa ocem gospođice živjela stalno na ratnoj nozi. Odvlačio ti je mušterije na nedozvoljen način.

TEREZA: Ne živim ja ni danas s njim najbolje. Nije tako loše kao nekada, ali njegovu kćerka je zlatna. Kao da nije od oca. A Marte ne možeš da se sjetiš?

VIKTOR: Ne mogu. Doista mi je žao.

TEREZA: Pokojni otac bio joj je tržni inspektor. Strah i trepet kad se pojavi u kontroli. Imao je krupan glas. Vukao te za nosić i govorio: Vičo, momčino, bit ćeš ti moj zet.

VIKTOR: Je li pokojni možda bio i strastveni lovac?

MARTA: Tata nikad nije išao u lov. Za lovce je govorio da su zgubidani i lažovi.

VIKTOR: To je bio onda netko drugi. No svejedno. I ja mogu fotografirati djevojke. Rozo, donesi, molim te, negative. *(Viktor uhvati djevojke za laktove i vodi ih prema panou.)*

ROZA: Sin uzima vaše metode. Djevojke nisu došle da se fotografiraju.

TEREZA: Ne gundaj, Rozo. Pomogni Viči. *(Roza donosi negative filmova, a Viktor postavlja djevojke u različite poze i fotografira ih.)*

VIKTOR: Šta gospođice rade u životu? *(Mirjana i Marta zauzimaju različite poze, fotografiraju se i odgovaraju u isto vrijeme.)*

MIRJANA: Počela sam studirati. Dva fakulteta sam promijenila. To mi je dosadilo. Pomagala sam jedno vrijeme u našem foto-ateljcu, ali su me roditelji oslobodili posla. Misle da to krnji ugled djevojke stasale za udaju. Slobodno vrijeme je moj život. Sanjarenje. Kao život kaluderice.

- VIKTOR: Vi ste, Mirjana, puni snage i živahnosti. Kako obuzdavate i trošite svoju nestašnost? Svoju energiju?
- MIRJANA: Pravim društvo usamljenim i nesretnim muškarcima. Njihove ispovijesti tako su dramatične. Mnoge ispovijesti su slične, ali ja žalim nesretnike.
- VIKTOR: Dobrog ste srca, Mirjana. Sličnost tužnih sudbina nije bitna. To je kao jedan tekst i mnoštvo glumačkih ostvarenja. Pravi muškarci, kao i pravi glumci, ostaju nam dugo u sjećanju, zar ne?
- MIRJANA: Kako ste to lijepo kazali, Vičo. Razriješili ste moju dilemu. *(Mirjana prilazi Viktoru i snažno, dugo ga poljubi.)*
- TEREZA: Vičo zna sa ženama. *(Roza prolazi pored Tereze i napravi grimasu, skakućući sa drvenim pregratkom dolazi do Mirjane, lupi je po stražnjici i odskakuta do foto-aparata da stavi film.)*
- ROZA: Kod nas se ne fotografiraju u bestidnim pozama. Kao možda kod drugih fotografa.
- MIRJANA: Fotografski pomoćnik za ovakvo ponašanje kod mog oca dobio bi nogom. Sa otkazom, naravno.
- ROZA: Ni mrtva ne bih radila u vašem ateljeu koji je uostalom kokošinjac.
- VIKTOR: Rozo.
- MIRJANA: Foto-ateljé *Krek* najbolji je foto-ateljé u gradu.
- TEREZA: Foto-ateljé *Krek* je solidan, ali je po opremljenosti, po čuvenju, po mušterijama, najpoznatiji Phoenix. To se ne može poreći, Mirjana, dušo.
- MIRJANA: Tata kaže da je feler već u samom imenu vašeg ateljea. To je neka ptičurina za koju nitko ne zna. Nitko nije za nju čuo niti je vidio. Otac kaže da se i iz imena ateljea vidi jedna fotografska obitelj. *(Silazi Remija niz stepenice. Bijesan, povrijeđen. Nosí u rukama veliki svezak enciklopedije.)*
- REMIJA: Mama, ti i ja samo smo se dogovorili da djevojke dođu, da ih Vičo vidi, ali ne da vrijeđaju čak i ime naše firme . . .
- ROZA: Mirjana misli da može kakiti po „svetim“ stvarima.
- TEREZA: Nisi smjela, Mirjana, tako govoriti. Ako ti je otac prostak, nisi se smjela povesti za njegovom neupućenošću.
- VIKTOR: Mirjana je samo kazala šta njen otac misli o nama. Ne može valjda ona biti kriva za bedastoće svog oca? *(Remija nosí enciklopediju kao propovjednik i više.)*
- REMIJA: Feniks je ptica iz egipatske mitologije slična orlu ili čaplji. Feniks je otjelotvorenje boga Sunca Ra. Posvećena Ozirisu. Po mitu, ona je svakih 500 godina dolazila iz Arabije ili iz Indije u Heliopolis. Izgradila bi sebi gnijezdo na hramu boga Sunca i u njemu se spalila. Iz pepela ona bi podmladena uskrsnula. Te se tako ciklus ponavljao. Feniks je simbol neumrlosti koji je u tom smislu preuzelo i kršćanstvo. Je si li čula dosta o ptici feniks, mala neupućena glavice neupućenog glavatog oca?
- MIRJANA: Ja se ne slažem sa svojim ocem. Ali su svi tako oštri sa mnom. Znači li to da ja moram otići?
- TEREZA: Ostani kod nas, Mirjana. Glupost tvog oca nas je povrijedila. To divno ime ateljea pronašao je Remija i saopćio mi ga je na sam dan vjenčanja. Tada smo mislili da smo neuništivi kao feniks.

VIKTOR: Moram završiti sa fotografiranjem. *(Vodi Mirjanu i Martu do panoa i fotografira ih. Mirjana je utučena. Marta se trudi da lijepo izgleda jer misli da ima prednosti nad Mirjanom koju je obitelj Romić prečutno otpisala.)*

REMIJA: Angažirala si i Viću da ti radi?

TEREZA: Zar ne vidiš da je fotografiranje za njega udvaranje i zadovoljstvo?

REMIJA: Ne vidim. *(Vranjica silazi niz stepenice.)*

VRANJICA: Otjerao sam onu dvojicu. Otputovali su. *(Vranjica je ljut i na zadrjim stepenicama gubi ravnotežu i pada. Pritrčase mu. Dižu ga.)*

VRANJICA: Vićo nam je u kuću doveo nastrane luđake. Otjerao sam ih.

VIKTOR: Zašto si ih otjerao?

VRANJICA: Idi, pitaj ih. Eno odlaze ulicom. Stići ćeš ih. *(Viktor vrti glavom i istrča iz ateljea.)*

TEREZA: Kako si mogao otjerati Vićine goste?

VRANJICA: Vićini gosti, a meni ste ih navalili na vrat. Kartao sam sa njima. Dozvoljavao im i danju i noću da puštaju svoj „drkafon“ . . . Ali nisam mogao podnijeti njihovu nastranost. Iz vlastite sigurnosti.

REMIJA: Kaži nam o čemu se radi?

VRANJICA: Neprijatno mi je da ponavljam. Ima tu mladeži.

ROZA: Od prvoga dana bili su mi sumnjivi.

MARTA: Svi smo punoljetni.

VRANJICA: Nezgodno mi je. Sklonite ove djevojke. *(Tereza vodi djevojke u drugi ugao ateljea i daje im gomilu fotografija da gledaju. Vraća se. Vranjica govori zadihano. Roza odobrava Vranjici svaku riječ.)*

VRANJICA: Boris mi je maloprije govorio takve gadosti da sam ga morao lupiti po njušci. Jonatan se sa njim solidarizirao.

REMIJA: Dobro je što se nisi i s njim fizički razračunavao.

VRANJICA: Ne bojim se ja. Znam i ja boks. Među vatrogascima bio sam najjači.

TEREZA: Još uvijek ne vidim, tata, zašto si sve to uradio?

VRANJICA: E, pa, vidjet ćeš, kćerko. Boris mi je rekao da bi se monotonija u našoj obitelji mogla razbiti jedino kad bi on, Boris, spavao s Jonatanom, Jonatan s Vićom, Vićo sa Cecilijom, Cecilija sa mnom, ja s Marom, Mara s Martinom, Martin s Terezom, Tereza s Remijom, Remija s njim, Marcela s Vićom ili Remijom, a Cecilija s Rozom. Šta bi vi uradili na mom mjestu?

ROZA: Kako Boris zna tko je tko i tko je kome?

VRANJICA: Prelistavao je i gledao obiteljski album.

REMIJA: Tko mu ga je dao?

TEREZA: Ja. Bojala sam se da im ne bude dosadno kod nas.

REMIJA: Mara i Martin su pokojni, a nekolicina pobrojanih nisu u srodstvu.

VRANJICA: Tereska, ti Remiji nisi objasnila da postoje i drugi odnosi osim onih među vama.

TEREZA: Tata, ne dozvoljavam takav razgovor.

VRANJICA: Odnos sa mrtvima je nekrofilija, gospodine od nauke, a općenje među rodbinom rodoskrnavljerje.

ROZA: To se kod nas ne može tako. Kod nas je socijalizam.

REMLJA: Zašto Roza viče? Zar je ona partijski sekretar?

ROZA: Nije vam dosta što me izrabljujete? Hoćete da ograničite i moje pravo da slobodno govorim?

VRANJICA: Kakve su to histerije i gluposti?! Tvoja sloboda u ovoj kući veća je od slobode papučića Remije. A veća je i od moje slobode. Tko ti je nasuo te gluposti u glavu?

ROZA: Jedino me Marcela razumije.

VRANJICA: Marcela te zaludila, dvaest-deset. Tko najviše traži i za koga najviše radiš, ako ne za tvoju dragu Marcelu?

ROZA: Krivi su odnosi u društvu, a ne gospođica Marcela. Nastojmo danas da sutrašnjica bude pravednija i svjetlija.

REMLJA: Mama, Marcelu ćemo nas dvoje svladati i nalupati, a Rozi daj odsustvo da se smiri i da ne bulazni. *(Vranjica obgrli Rozu i vodi je do stola. Daje joj čašu vode i miluje po kosi kao histerično dijete. Ulazi zadihan Viktor.)*

VIKTOR: Uvrijeđeni su. Odlaze autostopom.

VRANJICA: Sretan im put. Na vrijeme su krenuli. Daleko su Arabija i Afrika.

VIKTOR: Za tebe kažu da si balkanski rasist.

VRANJICA: Ne pitaš mene šta ja za njih kažem. Rekao sam svima neke pikantne detađe o tvojim prijateljima.

VIKTOR: Znam ja dobro tko su oni i što su. Ti si nas, djede, izblamirao pred njima. Boris voli muškarce. To je tačno. Ali to još uvijek nije razlog da nas blamiraš pred . . . pred Zapadom.

VRANJICA: Takvih kao Boris ima i na Istoku, dvaest-deset. Ima ih i kod nas. Možda ovdje, sasvim blizu nas. Nisam ja protiv njih, ali mi je neprijatno da živim u njihovoj blizini. Moram paziti na svoje „djevičanstvo“.

VIKTOR: Ne moraš. Boris voli samo dječake i zgodne mladiće. Ti naravno nisi ni slutio da je Boris doprinio da vam mogu kupiti skupi foto-aparat, a tebi svečanu vatrogasnu uniformu.

TEREZA: Vičo, da nemaš i ti sa Borisom kakve?

VIKTOR: Ja volim žene. Neizlječivo. Ali mi je Boris drug i glumi u filmovima moje kompanije. Boris je zvijezda filma određenog žanra.

VRANJICA: Ti si milijunaš?!

VIKTOR: Misliš da je to lako biti. Kao tvoje dvaest-deset. Na početku sam producentske karijere. Zato moram poneki film sam režirati. *(Ulazi Marcela.)*

TEREZA: To treba razglasiti rođacima i poznanicima. Naš Vičo je producent i redatelj. Je si li čula, Marcela?

REMLJA: Snimate i kaubojsce?

VIKTOR: Snimamo.

VRANJICA: A kriminalističke filmove? Avanturističke?

- VIKTOR: Njih manje, ali zastupljen je i taj žanr.
- ROZA: Snimate li i crtane filmove?
- VIKTOR: Ne snimamo. Teška nam je tehnika.
- TEREZA: A ljubavne i historijske?
- VIKTOR: Takve najviše snimamo . . .
- TEREZA: Divno. Govorila sam ja vama da će Vićo postati veliki čovjek.
- MARCELA: Snimate li i revolucionarne filmove?
- VIKTOR: Naši filmovi, gotovo svi, "revolucionarni" su . . . Prevelika sloboda nam je problem . . . Financijski nas guši.
- MARCELA: Vićo, ti nam lažeš.
- VIKTOR: Bilo bi sve u redu da ja "lažem". Ali ja govorim istinu . . . Interes za filmove, popularne magazine i listove sa slikama strahovito opada . . . Mnogi producenti i izdavači su bankrotirali. A mnogi su pred bankrotstvom. Šaljemo stalno vladi peticije da uvede cenzuru ili barem da ponešto od onog što proizvedemo zabrani, jer narod nema interesa ako nema skandala.
- MARCELA: Sigurno snimate gnjavatorske filmove. Nedostaju vam nove ideje. Politički angažman. Sloboda u ljubavi.
- TEREZA: Balavica bezobrazna. Vićo, nemoj dozvoliti da te provocira.
- VIKTOR: Pusti je, mama. Ona je dobra mala i naivna djevojčica. Ona mene ne provocira, jer mi snimamo upravo takve filmove.
- TEREZA: Snimate filmove po ukusu raskalašne mladeži?
- VIKTOR: Snimamo filmove po ukusu slobodnih, rasterećenih ljudi . . . Pokušavali smo i sa političkim angažmanom, ali se nije uklapalo. Scene sa političkim tekstom dobijale su drugi, komični efekat od onog koji smo predviđali. A slobode u ljubavi ima dosta. Mogao bih to i postotkom da iskažem.
- TEREZA: Hvala lijepo. Što još nećemo čuti? Reci ti nama kako si se uvalio u snimanje takvih "slobodoumnih" filmova? Nisi li mogao naći nešto pametnije i časnije da radiš?
- VIKTOR: Mama, ja radim i pametno i časno svoj posao. I ne zarađujem milijune kao što djeda misli. Živim skromno . . . Ja sam mali producent i moji filmovi se snimaju za malo novaca. Snalazim se kako znam i umijem . . . Štedim na svemu. Junaci mojih filmova su slobodni ljudi, bez stega i odjeće. Kao prvi ljudi.
- VRANJICA: To je vrlo zgodno. A da li bismo mi mogli vidjeti?
- TEREZA: Lagao si nas kad si rekao da snimate i historijske filmove. Kako filmovi mogu biti historijski kad junaci nemaju kostime po kojima bi se razabralo vrijeme u kojem su živjeli?
- VIKTOR: Mama, neću da budem nepristojan, ali te dekorativne stvari, kostime i slično, nadoknađuju naši junaci svojim "osobnostima". Uzmimo za primjer Napoleona u našem filmu. Glumac mora biti izraziti muškarac sa "korzikanskom" osobinom.
- TEREZA: O, bože, što još nećemo čuti. Djevojke sad morate kući. To su obiteljski razgovori . . . Uzdam se u vaš domaći odgoj i nadam se da o

svemu što ste čule nećete nikome ni riječi. Navratite za koji dan. *(Tereza blago izguruje iz ateljea Mirjanu i Martu. One nevoljno odlaze. Tereza zaključava atelje. Nasloni se na vrata i duboko uzdahne.)*

TEREZA: Vičo, uzdrmao si našu kuću i sve nas kao ciklon. Osjećala sam ja da nije sve u redu s tvojim „poslovima“ u inozemstvu, ali se nisam nadala da možeš raditi takve . . . gadosti. Nemam druge riječi za to.

VIKTOR: Žao mi je, mama. Ja ću odmah otići. Ja sam došao samo da vas vidim, poslije sedam godina. I da se odmorim.

TEREZA: Nećeš ti meni više iz kuće. Zaključat ću te u sobu. Dok sve te tvoje „mušice“, koje si pokupio, pitaj boga gdje i kako, ne izadu iz tebe. Dok ne budeš ponovo naš dobri, mali Vičo.

VIKTOR: Zaboravljaš da sam ja punoljetan? Samostalan.

TEREZA: A ti zaboravljaš da si moj sin i da te ja kao majka moram spriječiti. Moram ti pomoći kad vidim da srljaš u moralnu propast.

VIKTOR: Svatko živi i zarađuje na svoj način, mama. Ti na jedan, Cecilija na drugi, a ja na treći. Meni ne smeta kako živite ti, tata, Marcela ili Cecilija, a zašto da vama smeta kako ja živim?

TEREZA: Vičo, kako nas možeš uspoređivati s tvojim i Cecilijinim poslom i životom? Ne stidiš se?

VIKTOR: Ne stidim se, mama.

TEREZA: Ne mogu očima da vidim foto-aparat koji si donio. Kad pomislim kako je zarađen, dođe mi da ga razbijem u komadiće . . . *(Tereza se zaleti do foto-aparata i diže ga više glave spremna da ga lupi o pod. Drži ga u zraku neodlučna. Vani se čuje muzika, glasovi svadbara. Pucjava. Cikanje. Lupa u vrata.)*

GLASOVI SVADBARA: Mama Tereza! Otvorite! Svatovi! Najavili smo se prošle nedjelje. Mama Tereza!

ZAVJESA

III čin

(Ista scena - ateljea. Polumrak. Rano jutro. Vise duge zavjese. Viktor drži u ruci ispleten bič od kanapa i šarenih krpa i trči za Martom i Mirjanom i šiba ih. Djevojke su pokrivenе velovima. Imitiraju seksualni sadizam i tiho ciče. Diskretna svjetlost u ateljeu stvara iluziju sjena koje promiču.)

MIRJANA: Nismo ljubomorne. Za koju se odlučiš ta će biti tvoja do kraja života.

VIKTOR: Velikodušne ste. Došao sam kući da se odmorim, a naturaju mi najdosadnije obaveze. Lakše bih se odlučio da biram nekog konja na vašaru.

MARTA: Vičo, ti si najšarmantniji mladić u gradu. Pametan si . . . Umiješ da se ophodiš sa ženama.

MIRJANA: Nećemo nikada zaboraviti kako si nas ludo vozio kolima.

MARTA: Kako si galantan prema konobarima.

MIRJANA: Govoriš strane jezike kao svoj rođeni.

MARTA: Imaš fini glas . . . Pjevao si pjesme koje ja najviše volim . . . *(Viktor ostavlja bič, pali još nekoliko reflektora i snima djevojke u različitim pozama i situacijama, osmomilimetarskom kamerom.)*

MIRJANA: Roditelji bi me ubili kad bi znali šta radim . . .

MARTA: Pored tebe, Vičo, oslobađam se vlastite krutosti. Odvajaš me od obaveza, dužnosti, ozbiljnosti. Zaboravljam da postojim.

VIKTOR: Od tolike vaše hvale postaću impotentan ili pederast. Kojim se ti, Marta, poslom baviš?

MARTA: Ja sam društveni radnik, Vičo. Mlad i perspektivan. Ali ako ti želiš, raskrstit ću sa svojom karijerom.

VIKTOR: Sačuvaj bože. Ne ukazuje se svakom čovjeku tako svijetla perspektiva. Bila bi šteta. Moja žena mora biti ličnost. Mora biti žena od karijere . . .

MIRJANA: Ja bih se, Vičo, mogla „uzidati“ u tvoj život i tvoju karijeru. Da ti bude lakše. A mogla bih igrati i u tvojim filmovima. Iako se strašno stidim.

VIKTOR: Ali ja nisam glumac, bolje reći, akter u svojim filmovima. Kada bih ti dozvolio da „igraš“ u mojim filmovima bila bi grešnija od grešnice Marije iz Magdale. Možda ti sa tim računaš? Morat ću razmisliti o vašim ponudama i žrtvama.

MARTA: U početku si nas izbjegavao i bio arogantan prema nama. To nas je još više zaludjelo.

VIKTOR: Šta bi tek bilo da sam vas izistinski tukao? Silovale biste me dva puta na dan.

MARTA, MIRJANA: I dva puta na noć. *(Viktor uplašeno pade unazad, ali ga djevojke uhvate i sruše na pod. Jedna od njih zagasi reflektore.)*

VIKTOR: Pazite na kameru! Jeste li pijane? Balkanski temperament! Amazonke! *(Othljučavanje. Buka tramvaja. Ulazi Roza.)*

VIKTOR: Stigla si kao sam Spasitelj, Rozo. Nikada ti to neću zaboraviti. *(Roza razmiče zavjese. Jutarnje svjetlo preplavi atelje. Djevojke se oblače bez sneblivanja. Roza ih sa prezrenjem odmjerava.)*

ROZA: Mladi gospodin svako jutro čini bahanalije . . . Mami Terezi ne bi bilo milo da sazna kako se ovdje bludniči.

VIKTOR: Upotrebljavaš prejake riječi, draga Rozo. Vratili smo se iz provoda, razgovarali i malo se snimali. Ja sam umoran i nisam sposoban za "blud". Ako ti to tako nazivaš. Meni je stavljeno do znanja da se oženim ili da se zatvorim u sobu kao kaluđer. Ne mogu još da se odlučim koju da zaprosim. Idem da se odmorim, da odspavam i da razmislim, a ti ih pogosti. Zabavi ih za jedno vrijeme. *(Viktor odlazi uz stepenice.)*

ROZA: Jeste li za kavu ili za čaj?

MARTA: Ja bih čaj.

MIRJANA: Popila bih kavu. Strašno sam pospana.

ROZA: Žalim. Još ne smijemo dozvoliti da nevjenčane ulazite u spavaću sobu mladoženje. Jeste li sigurne da će se Vičo s jednom od vas vjenčati?

MIRJANA: Obećao nam je. A obećala nam je i mama Tereza.

ROZA: Znači ako Vičo ne održi obećanje, vjenčat će vas mama Tereza? *(Roza stavlja vodu na rešo. Sprema atelje i više se ne obazire na djevojke.)*

ROZA: Dokle ćete tu sjediti?

MARTA: Vičo nam je rekao da ga čekamo. Kad se probudi, saopćit će nam svoju odluku.

ROZA: Ludih li djevojaka. Da mi je netko to rekao, mislila bih da izmišlja. — Kad hoćete da čekate, a vi čekajte. *(Roza radi. Skuha im čaj i kavu i servira im na sto. Silazi pospana Tereza. Remija za njom.)*

REMIJA: Sav sam napet. Ne mogu spavat. Mora da sam bolestan. Šta rade ove djevojke tako rano?

MARTA, MIRJANA: Dobro jutro. Čekamo Viču.

TEREZA: Je li obećao kojoj brak?

MIRJANA: Otišao je da odspava i potom će se odlučiti.

TEREZA: Hvala bogu. Najzad da čujem nešto utješno. Jeste li sretni?

MIRJANA, MARTA: Presretne, mama Tereza.

REMIJA: A kako će biti našem Viči s njima, to se nitko ne pita?

TEREZA: Ne možemo zadržati Viču, ako ga ne oženimo. U braku je teško, tmurno, ali ima i zvjezdanih trenutaka. Djevojke su zlatne . . . Svaka od njih može da usreći Viču više od potucanja po svijetu. Šta tebi nedostaje u braku? *(Svi piju čaj i kavu. Srću. Upadaju i atelje Vranjica i Cecilija pijani. Vranjica je u svečanoj vatrogasnoj uniformi sa odlikovanjima, na*

glavi mu je papirna kapa, a u kosi ima puno papirića. Cecilija je obučena kao da je bila na balu a ne na vatrogasnoj proslavi. Pomaže Vranjici da se ne sruši.)

ROZA: Hoćemo li jednu vjereničku? (Roza uzima foto-aparat sa blicom i fotografira ih.)

TEREZA: Ti ćeš, Rozo, umrijeti zlobna. Nemoj trošiti film.

REMIJA: Vatrogasci bekričaju kao predratni oficiri. Sigurno je pola grada vidjelo u kakvom je stanju gospodin Vranjica Pudar.

VRANJICA: Cecilija, to su ti prisutni koji mi se pojavljuju iz magle. Kao aveti.

CECILIJA: Vaša obitelj, izgleda. Vaši dragi.

VRANJICA: Moja obitelj je poumirala. Ja sam sâm na svijetu . . . Kao u onoj pjesmi . . . Sâm, sâm . . . (Pjeva) Sâm, sâm na svijetu . . .

TEREZA: Pomozi da se tata popne uz stepenice. (Remija pomaže Ceciliji i penju se teško uz stepenice.)

REMIJA: Mogli ste manje piti. Stomak vam se naduo od pića. Zar vas nije sramota tako matorog?

VRANJICA (Pjeva): Sâm, sâm na svijetu, sam ja . . . (Tereza pije čaj sa djevojkama i vrti prijekorno glavom.)

TEREZA: Pije od tuge za pokojnom majkom. Muškarci su bez žene izgubljeni. Siročići. (Cecilija i Remija se vraćaju zadihani.)

TEREZA: Cecilija, popijte s nama čaj. Bit će vam lakše.

CECILIJA: Proslava je bila žestoka. Jelo se, pilo i lumpalo više nego na svadbi. Na kraju su htjeli da zapale hotel, a onda da ga gase. Htjeli su da pokažu svoje vatrogasno umijeće. Direktor hotela ih je na koljenima odgovorio od toga.

REMIJA: Tvoj je otac posenilio, a ti si bezbrižna.

TEREZA: Roditelje i svoju djecu ne možemo poubijati. Kakvi su da su, obavezni smo ih pomagati. Naročito u ovako teškim stanjima.

REMIJA: I za poroke ti nalaziš blage definicije. Bravo. Divim ti se. Da sam krivac, uzео bih te za branitelja.

TEREZA: Trideset godina sam ja tvoj branitelj, ali to tebi ništa ne znači . . . Ti znaš da sam slaba prema Vići i ocu, kao i prema Marceli i tebi, i da i za vas nalazim "blage" definicije, ali ti voliš da me vrijeđaš i grizeš. (Silazi Marcela i tiho govori Rozi koja sprema atelje.)

MARCELA: Matori se pokoškali. To je historijski događaj.

ROZA: Gospodin se nije ispavao, pa zakera.

MARCELA: Vas dvije čekate Viću? (Djevojke potvrde glavama.)

MARCELA: To se zove ženska pasja upornost . . . Da sam muško, plašila bih se doći među vas.

TEREZA: Marcela . . . Popi čaj i stišaj se. Vidjet ćemo tebe kad se zaljubiš.

MARCELA: Sigurno se neću pokazivati ovako javno. Kao u teatru. (Utrčava grupa učenika milicijske škole. U pravilnom redu, po dvojica. Vodi ih brhata starješina. Tereza, Roza i Remija dadoše se u veliki posao. I oni trčeći fotografiraju. Marcela stavi revolucionarnu ploču i uključi gramofon koji zatrešta.)

PJESMA:

Bježite od nas noćne tmine,
Svanuo je i naš dan, i naš dan.

TEREZA: Zagasi to čudo!

MARCELA: I ti si protiv revolucionarnih pjesama?

TEREZA: Dobit ćeš po turu revolucionarne pjesme! Vićo spava! Probudit će ga graja. *(Marcela malo utiša gramofon. Kad se fotografiranje završilo i kad otpočne istrčavanje učenika, Marcela ponovno pojača pjesmu. Roza istrča za njima da ih isprati.)*

TEREZA: U grob ćeš me otjerati.

REMIJA: Otjerat će ona nas u zatvor.

MARCELA: Tko se boji revolucionarnih pjesama, nečista mu je savjest. Ili prošlost. *(Roza utrča usplahirena.)*

ROZA: Ukrali su Vićina kola! Kad sam dolazila bila su parkirana ispred ateljea. Sad ih nema.

TEREZA: Još i to! Okruženi smo milicijom, a krađu nam kola.

MARCELA: Možda su parkirana na drugom mjestu?

MIRJANA: Roza ima pravo. Parkirana su bila ispred same kuće. Što će kazati Vićo? Mangupi će mu ih sigurno slupati.

MARTA: Vićo je bio ushićen svojim kolima. Ja mu to ne bih smjela saopćiti.

TEREZA: Kola, pa kola. Možda nisu u pitanju samo kola . . . Rozo, idi vidi da li Vićo spava? *(Roza odjuri kao šilo. Od gore joj se čuje samo glas.)*

ROZA: Vrata su zaključana! Ne čuje! *(Tereza preturi po fijkama stola i nađe drugi ključ. Grozničavo ga daje Marceli koja otrča gore. Pauza.)*

TEREZA: Jeste li uspjele otključati?

ROZA *(samo glas)*: Jesmo.

TEREZA: Jeste li probudile Viću? Što radite tako dugo? *(Tereza nestrpljivo počne i sama da se penje, ali se vraćaju Roza i Marcela koja drži u ruci komad papira.)*

ROZA: Vićo je otišao.

TEREZA: Kako otišao? Kako znate da je otišao?

MARCELA: Ostavio je pismo. *(Tereza klone i sjedne na stepenice.)*

REMIJA: Što piše? Čitaj na glas, Marcela!

MARCELA *(čita)*:

Dragi moji, ovo je klasično bjekstvo i oproštaj. Kada budete čitali moje pismo, bit ću na putu za Beč. Za nekoliko dana mog boravka „nauživali“ smo se gledajući jedni druge, ispričali se i uvidjeli da se ne možemo vratiti u „stare dobre dane“. Da sam ostao duže, otjerao bih ja vas, ili vi mene, u bezizlazno očajanje. Ispričajte me kod dvije male, simpatične guske koje su mislile da će moj silazak ostvariti njihove jednostavne, naivne iluzije. Uostalom, bolje muževe naći će na svakom prometnijem trgu. Kad vas se ponovo zaželim, navratit ću. Možda opet za sedam godina. Vaš Vićo.

TEREZA: Za sve sam ja kriva.

REMIJA: Ti si htjela da ga sačuvaš. Da ga zadržiš.

TEREZA: Bila sam prema Vići gruba.

CECILIJA: Vićo ne kaže da je otišao nesretan. Njega očigledno čekaju poslovi i obaveze. Ne može nitko vječito lješkariti. Novac i pečenke ne padaju s neba.

MARCELA: Morali smo se kajati dok je Vićo bio tu. Sad ne vrijedi kuknjava. *(Utrčava grupa učenika u mantijama. Predvodi ih stariji svećenik. Remija i Roza se dali na posao. Tereza sjedi nepomična. Marta i Mirjana pomažu kod reflektora. Marcela uključi gramofon. Korali. Hor dječaka. Fotografiranje se obavi brzo i teolozi istrčase iz ateljea.)*

REMIJA: Mama, ti plačeš. Kao da si pobožna.

TEREZA: Raznježila me muzika. Marcela uvijek nastoji da me dotuče.

MARCELA: Mami ni jedna muzika ne odgovara.

REMIJA: Svaka melodija ima svoje vrijeme. Isključi gramofon. *(Marcela isključi gramofon.)*

MARCELA: I ja ću jednog dana kao Vićo. Nisam ja vojnik da se po cio dan izdirete na mene.

TEREZA: Namlati je, Remija. Ja nemam snage . . . *(Remija potrča za Marcelom. Jak žagor na ulici. Čuje se daleko, odsječan krik. Svi se zaustave u iščekivanju. Marcela istrča na ulicu. Ushoro se vrati uplašena.)*

MARCELA: Djed je skočio kroz prozor! Leži mrtav na asfaltu!

TEREZA: Majko moja! Njegova vatra došla mu je glave.

REMIJA: Ili je njegovo opijanje. *(Istrčase na ulicu. Atelje osta prazan. Čuje se sirena kola prve pomoći. Duga, neizvjesna tišina. Ulazi Vranjica sa velikim, krvavim zavojima oko glave i ruku. Razmotava ih kao da želi da ih se oslobodi. Za njim, zapanjeno ulaze ostali.)*

VRANJICA: Brzo ste me otpisali. Padao sam ja i sa veće visine. Kažu da sam bio klinički mrtav pet minuta . . . Istrenirano srce je izdržalo, govore. Kakvo istrenirano srce u mojim godinama? To je samo srce. Jedno srce ispunjeno vatrom koja mi je pomogla da se otmem mraku. Sumnjam da sam želio, da sam *jako* želio da se vratim među vas. Ali vi ste moji dani, moje godine, moja muka, potreba . . . Kao jutarnje sranje. Život, dvaest-deset, život koji moram proživjeti do kraja sa vama . . . Za mene, kao ni za vas, *drugo* na postoji. Jedan nam je kruh i so. Jedan očaj. Jedan pakao.

REMIJA: Mama, on je poremetio. On zamišlja da je prorok.

VRANJICA: Nisam ja ni bedasti Remija ni prorok Jeremija. Ja sam Vranjica Pudar, vatrogasac i neshvaćeni čovjek, kojeg nikad niste ni pokušali razumjeti . . .

ZAVJESA

DOLAZIŠ OPET, ADAME*

---

tragikomična igra u deset slika

*Po motivima i likovima romana „Odlazak Pauline Plavšić“

PAULINA PLAVŠIĆ
JAŠO KUZMAN
KOCA TRUMBINA
LOZIJA ŠUMAR
PAVA BAČIĆ
STANA BAČIĆ
TUNA BAČIĆ
LAJČO BAČIĆ
NOJO BAČIĆ
RESKA
FRAJTO
KONOBAR I, II
GOST – ADAM
DOMARI – MUŽ I ŽENA
ČETVORO MALIŠANA
LJUDI NA VAŠARU
LJUDI NA PROSLAVI

Slika prva

PAULINA: Dodajte mi peškir.

Koca trapavo dode do Pauline koja se umotava u velik ubrus, pa zatim oblači majicu, farmerke, kožnu jaknu, kacigu, naočari.

KOCA: Gospodice Paulina, mogu li dobit još jednu čašu? Nije mi dobro u trbuvu.

PAULINA: To je od pića, snaš Koce.

KOCA: A nije, nije. To je od nervoze — drčkavica.

Koca hitro dode do ligeštula pored kojeg je prazna čaša i žurno se vraća do Pauline koja joj nalije piće iz flaše iza stabla. Nojo četvoronoške: pua, pua, ru, ma, pua, ma ru. Koca se nanovo zavalj u ligeštul, otpija polagano gutljaje i sanjari. Režanje psa iza kuće.

KOCA: Cigurno je u blizini onaj vrag, Nojo!

PAULINA: Fantazirate.

KOCA: Mi ga ne vidimo, al ga ker osića. Na vašem mistu, ne bi se tako razgolićavala.

PAULINA: Nema tu u blizini ni crknute vrane. Nego vi, snaš Koce, lipo dočekajte novog kolegu. Ja moram u varoš do Reske.

KOCA: Sve sam ja vas lipo dočekala.

PAULINA: Tako i triba. I nemojte odviše piti. Čula sam, deran koji dolazi, mlad je i dobar, šta će misliti o nama.

Koca ustaje i gleda u daljinu.

PAULINA: Je l' dolazi? Vidite ga?

KOCA: Vidim onog u šarenom odilu. Trči sa mrežom po njivama i vaća lepurove . . . O, Bože, šta sam doživila?! Kadgod tog nije bilo u ovom kraju. Po nebu lete ljudi u aeroplanima i ne boje se, a po zemlji trče šašavi i vaćaju lepurove koji nema . . .

Paulina odmahuje rukom, popravlja kacigu, seda na motor, pali ga, mahne Koci rukom i odlazi. Koca dobro osmotri za njom. Potrča do flaše i čaše i žurno pije.

KOCA: I gospojica je luđa ko oni gori i ovi doli zajedno.

Zanesena pićem Koca nije primijetila dolazak Jaše Kuzmana čije su ruke raspete koferima.

KUZMAN: Dobar dan . . .

KOCA: Uvik faljen. Dobro nam došli.

Kuzman se oslobodio teških kofera i zadovoljno razgleda zgradu i okolicu.

KUZMAN: Vi ste domarka škole?

KOCA: Ja sam ko ova kruška . . . Tu radim četrdeset godina. Da je uvik bilo i dobro i lipo, već bi ga odviše bilo.

KUZMAN: Ja sam Jaša Kuzman.

Rukuje se sa Kocom koja je ostavila iza sebe flašu.

KOCA: Zovite me snaš-Koca. Gospojica je maloprije otperjašila . . .

KUZMAN: Sreo sam je. Zastala je sa motorom, doviknula „Dolaziš, opet, Adame” i otperjašila . . . Žurilo joj se.

KOCA: Ona uvik žuri, leti. Miruje samo kad je bolesna.

KUZMAN: Znete li, možda, zašto me je nazvala Adamom kad se ja tako ne zovem?

KOCA: Ne znam. Mene više put nazove i gorim imenom, pa se bojim da će i vas.

KUZMAN: Sumnjam.

KOCA: Ja ne sumnjam. Ja je već poznam.

Koca se saginje, hoće da ponese Jašine stvari u zgradu.

KUZMAN: Oprostite, to ne dozvoljavam.

KOCA: Da vam pokažem sobu.

Koca pođe u zgradu, Kuzman za njom sa stvarima. Nojo je još ranije nestao sa scene.

KUZMAN: Snaš Koce, koja je ono momčina kod krava? Kriči ko nimak.

KOCA: Vidili ste ga? To je Nojo Bačić. Momčina u tilu, dite u glavi. Takim ga napravila bola u ditiinjstvu. Ja sam mu znala didu. Mogo je popit rakije i vina za petoricu. Njemu ništa, umro je u krevetu, a Noju sustigla falinka.

Koca rasprema oskudni krevet, sto, ormar, stolice.

KUZMAN: Tu se može živiti i raditi. Učionica je pored sobe?

Koca mu otvara vrata učionice i Kuzman proviruje razgledajući sa vrata.

KOCA: Izvol'te. Sad malo više smrdi, jel sam patos fajinski namazala olajom. Za koji dan, kad dođu dica, istrće to donovima i tabanima i više neće smrditi.

Kuzman i Koca se vraćaju u sobu i dok Koca vodi svoj pijani monolog, Kuzman samo povremeno zastane kao da je sluša. A sve ostalo vrijeme slaže svoje knjige i rasprema garderobu.

KOCA: Letrike još nemamo, al je Pava Bačić, odbornik i otac onog deranca i to obećo. Lampaši su veliki i dobro služe. Noćom nećete učiti dicu. Jednog miseca ćete vi držati sate prije podne, a gospojica posli podne. Drugog miseca ćete vi raditi posli podne. Tako je bilo dosad.

KUZMAN: Nemam ništa protiv da tako i ostane. Radi li dugo sama u školi drugarica Plavšić?

KOCA: Dvi godine je sa gospojicom radila učiteljica Lojzika, al je očla. Udala

se, kaže mi gospojica Paulina. Ja sam čula da su je zatvorili u ludu kuću, jel je počela divaniti nastranu. Bože, uvijek se poplašim i molim kad na nju mislim. Ovo misto ko da je vrag pojo. Devetnajste, posli prvog velikog rata, podilili su puške salaškim učiteljima, jel su se svud krećali odbigli vojnici koji su prisretali ljude i pajžuzali ji od novaca. Ko se otimo, dobio je kuglju u glavu, jal u trbuv. Da divanim dalje il' vi želite ostati sami?

KUZMAN: Govorite, govorite. Slušam vas.

Kuzman čisti krpom cipele, Koca je iskrenuta kao da roni u prošlost, Kuzman je upalio u jednom trenutku tranzistor ali ga odmah ugasio, Kocina priča zanima ga samo u ponekom detalju.

KOCA: Devetnajste, u ovoj škuli radila je gospojica Marča, koja je vrlo pobožna bila. Ovo je bila njezina soba. Pored kreveta držala je srebrno raspelo i sliku Blažene Divice. Tu se molila svakog jutra i s večeri. Molila je najviše za druge, jel svoji grijova nije imala. Nikoliko okolni salaša poarali su već huncuti vojnički i dođe red na škulu. Jel je kogod prokazo, jel su huncuti ositili da ima kasu s novcima s kojima je tila otputovati do Gospe Lurdske. Ne znam. Al' znam da je nkoliko ti huncuta opkolilo škulu i kad nisu mogli ući lipim lažima, oni počeli razbijati pendžere. Najjači od njih se zaletijo tilom na vrata, istavio ji i pao prid Marčine noge. Više iz bojazni neg iz kuraži ona pukne i ubije ga na mistu. Ostali je dovatili, bisni ko kurjakovi, oteli joj pušku, novce, srebrno raspelo, sve. Jedni su tili da je živu zapale sa školom, drugi da je napastvuju. Privagnili su drugi. Napastvovali su je nji osmorica. Ona ko blažena divica, možete zamisliti kako joj je bilo. Al' je nije bolilo tilo koliko tu štogod, u njoj. Cilu noć prosidila je pokraj rasparane slike Divice Marije. Isplakala je sve suze. Napisala je na komadić artije: Oprostite mi. A znala je da joj se ne mož' oprostiti za ono što će uraditi od sebe. Prid jutro se obisila na ovu gredu. Ljudi koji su je našli kazali su da joj je tilo bilo vruće.

Kuzman pali cigaretu, nervozno puši, nervozno se kreće, nervozno sjeda na stolicu, nervozno ustaje.

KOCA: Da ne pripovidam dalje?

KUZMAN: Govorite, govorite. Ja se duhova ne bojim.

KOCA: Ni ja se nisam ničeg bojala dok sam bila mlada i dok je moj pokojni bio živ. 'Oćete da čujete štogod i o Luci Imandekić?

KUZMAN: Izvolite, ako mislite da je zanimljivo. I ona je stanovala u ovoj sobi?

KOCA: Jeste.

KUZMAN: Je l' i njezina sudbina kao Marčina?

KOCA: Čućete. Ako imate vrimena.

KUZMAN: Zasad ga imam. Dok ne stanem raditi.

KOCA: Možete jednu čašu? Vama će biti lakše slušati, a meni pripovidati.

Kuzman slegne ramenima, Koca izade u dvorište i donosi flašu i čašu sa dvorišta, preturi po polici i nade čašu za Kuzmana. Naliva vino Kuzmanu i sebi, hucaju se i otpijaju.

KOCA: Dobro je ladno. Spušćam boce u bunar, al' su šparge slabe i kad se raskvase padnu mi boce u vodu. Dugačkog drota nemam. Gospojica

Paulina neće da mi pomogne. Mogla bi mi doneti iz varoši dugačkog drota. Štrangice za sušenje ruva mi ne da. Od dice ne smim ništa primit. Kaže mi, bojim se da se na drot u pijanstvu ne obisite. A ja njoj: Na drot se kod nas višaju samo kerovi i mačke. Ondak ona meni: Zar nije dosta što se pravim luda da ne vidim što radite? A ja njoj: Pravile su se lude i one koje su tu bile prije vas, i najposli pile su sa mnom i nike od nji. A ona će: Ja to neću. Pa ja njoj: Ne dao bog da vas ja na to natiravam. Ne bi bilo lipo da se jedna gospojica vuče pijana priko strnjike ko krmača. Da prostite.

Koca i Kuzman već piju treću čašu i zakikoću se.

KUZMAN: Vino je odlično. Pravo domaće.

KOCA: Iz černejski vinograda. Bilo kadgod grofovo, sad je zadružno. Kadgod se opijo grof, sad se opija narod.

KUZMAN: Nazdravimo za dobar početak.

Kucaju se i piju.

KOCA: Jesi ti deran Kuzmanovi iz varoši jal iz sela?

KUZMAN: Iz varoši.

KOCA: Ne smeta ti kako divanim?

KUZMAN: Ne smeta. Ja s mojima kod kuće tako isto.

KOCA: Izgleda ne možem drugačije. Ne vača mi se za jezik pravilan, škulski divan. Prvi put dolaziš raditi sa dicom?

KUZMAN: Prije vojske radio sam u Hercegovini. U planinama.

KOCA: Ja bi se tamo bojala. Ja se bojim kad se pentram po listvama.

KUZMAN: Krivo mislite. Triba putovat, vidit svit. Vratio sam se u svoj kraj da sve počnem iz početka, da napravim nešto, ako ne veliko, a ono korisno za ljude oko mene. Puno sam razmišljo o svemu i spozno da to mora biti baš tu. Mlad sam i zdrav i znam što hoću.

KOCA: Ne bi tila da pripovidam o Luci Ivandekić jel bi se možda poplašio, posumnjo da je ovo pravo misto da se štogod veliko uradi.

KUZMAN: Ničega se ja neću poplašiti, snaš Koce. Da li se i Luca Ivandekić obisila u ovoj sobi?

KOCA: Nije. Obisila se na krušku ispid škole. Zbog jednog varošskog vandrovača. Nesrićna ljubav.

KUZMAN: Možda je ovo misto, ko što vi kažete, vrag pojio, al' ja neću odustati od svog.

KOCA: Taki kuražni deranci mi se sviđaju.

Koca i Kuzman se posljednji put hucaju čašama, ispijaju iz čaša, Koca izlazi u dvorište, povlači ligeštul uz samu zgradu, ljulja se drijemajući, a Kuzman se opruži po krevetu samozadovoljno. Samouvjeren. Ubrzo u dvorište ulaze Pava Bačić noseći dvije prazne kante za benzin (u daljini čuo se motor traktora pa je prestao) i njegova žena Stana.

PAVA: Ej, domaćini? Jeste l' živi?

Koca i Kuzman ništa ne čuju zaokupljeni sobom. Pava prilazi bunaru,

spušta kofu na užetu i puni prazne kante za benzin. Stana oko njega kao zoljica.

PAVA: Nikog nema. Plavšićka otperjašila u varoš, a ona babetina se digod pijana zavukla.

STANA: Kad ćete jedanput tako popraviti traktor da ne stane ko hrđav konj?

PAVA: Nemoj me još i ti živcirat.

STANA: Što mu je sad?

PAVA: Ladjak mu se digod probušio, pa pušća vodu. Tako kaže Lajčo.

STANA: Jesam ti lipo divanila da ne prodaješ čilaša koji nikad nigdi nije zapo ni stao. Ali kad će biti prvi u svemu.

PAVA: Sad me ružiš kad se pokvario. A kad se vozaš na njim, ondak dignješ kondu ko gospoja.

STANA: Dosta je meni vakog gospodstva. Dicu si razuzdo i nijedan ne radi ono što triba. Prodo si mladog čilaša i kupio ovu staru, nikaku prdaljku. I samo žuriš po konferencijama i nema te na salašu.

PAVA: Kad su me izabrali za odbornika radovala si se ko da si uvatila boga za bradu.

STANA: Jebalo te tvoje odborništvo. Dok se trčiš po konferencijama, ja ne znam di bi prije? Jel kod svinja koje se deređu? Jel kod živine? Jel kod krava kojima vimena oteknu?

PAVA: Nisam ja kriv što me ljudi poznadu i biradu. A znam divaniti i hrvacki i srpski i mađarski. Pa sad kaži da taki ne tribaju na vlasti?

STANA: Mamina fanfulja si ti, a ne vlast! Di je vlast brez novaca?

Ulazi Lajčo zamazan od motornog ulja, sa alatom u ruci a iza njega pomalo plašljivo Nojo, u starom šeširu, odijelcu koje mu je kratho – i rukavi kaputa i nogavice pantalona.

LAJČO: O, Bog, vas podario. Očli ste po vodu ko po smrt. Opet se svađate!

STANA: Ti samo da ćutiš! Kaži, ako možeš? Di je vlast brez novaca?

PAVA: Vi se razumite u vlast ko guravi Martin u šljive. Kod nas vlast bresplatno radi. Samo visoka vlast dobija novce. Al' ja sam za vas visoka vlast i brez novaca.

Nojo šmrcka, tiho plače. Pava ga lupi po glavi i Noji spadne šešir.

PAVA: Vidi koliki si? A plačeš.

LAJČO: Nemojte ga, bačo, dirati, jel kad počne cmizdriti onda možemo u materinu dok ne stane.

Lajčo dignješ šešir, stavlja ga Noji na glavu i tješi ga kao dijete iako je Nojo viši i jači od njega.

PAVA: Ako ne pristane cmizdriti, neće s nama na vašar.

LAJČO: Ako ne popravite traktor, nećemo ni mi.

STANA: Bolje se ti ostavi tamburanja i igranja, a više se dovati alata.

PAVA: Pušti derana. Šta mož kad je dobar u folkloru.

STANA: Svi ste vi dobri u fantaziranju. Nijedan ne radi ono što triba.

LAJČO: Šta se nana razvikala?

Stana pomiluje Noju i on presta plakati.

PAVA: Ustala je danas na livu nogu i cio svit mrzi. Popravi traktor, pa će je bis proći.

Lajčo dohvati kantu sa vodom i odjuri popravljati traktor.

STANA: Sramota me je kazati, al' ovaj deran i ja sav teret u kući nosimo.

PAVA: Nojo je pametniji od tebe. Tako štogod ne bi kazo ni on.

Pava bijesan uzima preostalu kantu sa vodom, izleti iz dvorišta. Stana i Nojo ostanu sami. Stana miluje Noju po glavi i nešto mu nerazumljivo tepa, a Nojo tiho mumla.

SLIKA DRUGA

Soba motela. Lozija šumar pored ogledala oblači košulju, Paulina stoji na glavi u jogi pozi. Lozija pritišće dugme zvona, uskoro kucanje, pa ulazi konobar. Duboko se klanja.

ŠUMAR: Udi, Kinez.

KONOBAR: Da li je još nešto po volji, Šumar?

ŠUMAR: Pogledajte jesu li mi ona dica oprala kola? Plati im za trud. Ostatak zadržli.

KONOBAR: Hvala, družo Šumar.

Konobar se klanja i izlazi klanjajući se.

PAULINA: Ti od ljudi zaista praviš Kineze. Klanjaju ti se do zemlje.

ŠUMAR: Klanjaju se oni bogatoj napojnici.

PAULINA: I tvom visokom položaju. Da li bi imao snage izigravati Napoleona da znaš za svoj neslavan kraj?

ŠUMAR: Mala moja, Pau. Ti brbljaš. Bojim se da ti studije psihologije ne pomute jasne pojmove. Odakle ti ideja uspoređivati jednog ekonomistu s jednim Napoleonom? Kao da trampiš krumpir za piljke. Ne propuštam ja u svoju tvornicu ni psihologe, ni sociologe.

Paulina naglo ustaje, skoči na noge.

PAULINA: Rekao si svoju tvornicu?!

ŠUMAR: Mali Hegel stao je na noge.

PAULINA: Rekao si svoju tvornicu?

ŠUMAR: Ja rekao, ne porekao. Briga mene za terminologiju. Bitno je ono zbiljsko što jeste u odnosu radnik—tvornica, Direktor—radnik. Kolektiv—direktor. Priznajem da nisam danas ono što jesam samo zato što sam želio, već i zato što sam to i morao. Zar radnik ne kaže idem u svoju tvornicu? A možda neće biti dobro dok se toliko ne odomaći da mislimo kako odlazimo u tvornicu kao u vlastitu, privatnu tvornicu. Bez psihologiziranja zasukani rukavi, srce, volja, to je ključ svakog dobrog radnika, svake uspješne tvornice. Tebi sam obećao. Kad dovršiš svoju psihologiju, potrudit ću se oko tvog zaposlenja.

PAULINA: Malo parole od Šumara—Loie.

ŠUMAR: To nisu parole To je život. Okanimo se ovih razgovora. Nisam te pitao za novosti kod tebe. Izdržava li snaš Koca černejska vina?

PAULINA: Ti nikada ne bi pitao izdržava li snaš Koca starost i samoću?

ŠUMAR: Ja se šalim na račun snaš Koce, ali to ne znači da mi nije draga. Naprotiv.

PAULINA: Eh, vi, matori.

ŠUMAR: Došao ti je novi kolega?

PAULINA: Onaj Adam?

ŠUMAR: Zar si i njega tako nazvala? Ti si luda. Što je momak kazao?

PAULINA: Ništa. Zapanjio se kao i ti prvi put.

ŠUMAR: Je li neki šmokljan?

PAULINA: Ne izgleda. A možda i jest. Ne znam.

ŠUMAR: Hoćeš ostati sa mnom na večeri?

Paulina zaniječe glavom.

ŠUMAR: Nemoj me prisiljavati da ostanem kad Reska dođe.

PAULINA: Neću.

ŠUMAR: Ne volim muške žene bez brkova.

PAULINA: Samo da znaš, Adame, ova soba mi se ne dopada.

ŠUMAR: Ni meni. Naći ću drugu.

Kucanje. Ulazi Reska. Paulina poljubi Šumara iza uha. Šumar i Reska nespretno se pozdrave i Šumar izide.

RESKA: Gospode, Šumar je strašno ostario!

PAULINA: Nemoj da te čuje.

RESKA: Liči mi na starca koji je spreo šminku.

PAULINA: Nevaljalice.

RESKA: Kod mene je — što na umu to na drumu.

PAULINA: Reska, Reska.

RESKA: Ti bi morala ozbiljno razmisliti o svojoj vezi sa Šumarom.

PAULINA: To mi govoriš tri godine.

RESKA: Načula sam da je njegova žena bolešljiva i da joj ti zapravo činiš uslugu. Sveo te je na razinu ljubavnice. Ako je on lukav i star, ne moraš mu ti biti salonsko štene za pokazivanje.

PAULINA: Ti Šumara mrziš.

RESKA: Ne mrzim ja nijednog muškarca. A nisam ni protiv kratkih susreta i izleta. No tvoja veza sa Šumarom predugo traje. Vas dvoje zajedno sličite beznadežnim bolesnicima.

PAULINA: Meni je teže nego tebi, Reska. Samo ja nisam tvog temperamenta, pa da mi svaka veza traje na vrapčiji korak.

RESKA: Ja se, Paulina, neću dati izazvati. Bolje je neozbiljne veze odmah kidati nego ih samoubojički produžavati.

PAULINA: Oprosti, Reska. Ti si mi više nego sestra. Oprosti. Nisam mislila ništa zlo.

RESKA: Mladost je prolazna. Mladost se ne vraća. Mladost se ne može ničim platiti. Čak ni ugovorom sa vragom. Jeste li čuli za to?

Konobar se klanja i potvrđuje glavom.

KONOBAR: Da, gospođice.

RESKA: Ali ovo što sada naručimo, pojedemo i popijemo, neka plati Dida-Mikulaš. Jesam li jasna?

KONOBAR: Sasvim, gospođice.

RESKA: Prvo čist stolnjak!

Reska zavitla prljav stolnjak prema konobaru koji ga hvata u letu.

RESKA: A onda srndaća iz paca i puno crna vina.

Konobar se nakloni, hoće da iziđe.

RESKA: Čekaj, Kinez. Reci, da li jedan čovek može biti i mlad i star?

KONOBAR: Gospođice, ja odgovaram samo za posluženje.

Nakloni se zbunjeno, pritisne na grudi stolnjak i izleti. Reska i Paulina prasnu u smijeh i stanu se juriti po sobi preko kreveta obarajući stolice. Paulina zastane.

PAULINA: Reska, mi smo nedorasle. Zar ne treba da se stidimo?

RESKA: Odrastemo li, ubit ćemo se od tuge i groze zemaljske!

SLIKA TREĆA

Soba u adaptiranom zamku zadružne uprave. Polica sa knjigama, enciklopedijama, leksikonima, osrednji teleskop upravljen kroz prozor, globus, uzan, visok pisači sto uz koji se stoji. Atmosfera odaje srednjovekovnog mislioca. Tuna Bačić gleda kroz prozor sa teleskopom. Ulazi Paulina. Tuna za kratko prestane promatrati, pozdravlja je, a Paulina skida kacigu, kožne rukavice, naočare, kožni kaput. Kosa joj se raspe.

PAULINA: Tvoji zadrugari postaju drski.

TUNA: Zašto?

PAULINA: Dod sam prolazila, govorili su tiho: „Dolazi paunica. Paun će zakukurikati od sriće”

Tuna ne skida oči sa teleskopa dok odgovara.

TUNA: Vragovi. Kažeš, tiho, ali dovoljno da čuješ. Ne dolaziš često. Treba da se naviknu na tebe. Kad se tako utegneš u kožu i staviš kacigu, sličiš Venerijanki. Tek kada skinješ vozačku opremu, postaneš ponovo Žena Zemlje. I sad sam pomislio: Stižu naši ljudi. Marsijaneri, Venerijaneri i ostali Galaksijatičari.

Tuna počinje gledati Paulinu kao da vjeruje u ono što govori.

PAULINA: Govoriš kao da su stvorenja sa drugih planeta Venecijanci ili Marseljci. Ili tvoji zemljaci. Kao da ih očekuješ.

Tuna zagrlj Paulinu.

TUNA: Ne boj se. Ne ludim. Shakespearov junak je kazao: „Kad se pokrene šuma, grad će pasti” A ja velim, kad nestane šume, Naši ljudi će doći.

PAULINA: Šuma će nestati. *Poješćemo* je mi, sa zemlje, ali Galaksijatičare to ne obavezuje da dođu zadnji, Adame.

Tuna je zgrabi, podigne i okreće se sa njom.

TUNA: Ali ako ipak dođu, iz radoznalosti, mala Pau?

PAULINA: Ti si zreo za promatranje.

TUNA: Fućkam ja na psihologe i psihijatre.

PAULINA: Zar i ti, sine?

Spusti Paulinu i prilazi teleskopu.

TUNA: Hoćeš li vidjeti jednu zvijezdu koju promatram nekoliko dana?

PAULINA: Slabo vidim i oko sebe, a kroz tu spravu ne vidim ništa. Koliko si puta pokušavao naučiti me gledati u daleko? Pa nije uspilo.

Tuna grozničavo promatra kroz teleskop.

TUNA: Ta magla pokraj nje, vrlo je neobična, uzbudljiva.

PAULINA: Da, da.

TUNA: Ti sigurno misliš da sam ja nepopravljivi, promašeni amater astronom i da bih se trebao ozbiljno baviti agronomijom?

PAULINA: Tako ne mislim ja. Tako misle tvoji očajni roditelji i tvoji prijatelji. Ja nikad ne bih sputavala tvoj interes za kozmos.

Tuna se odvaja od teleskopa i promatra ispitivački Paulinu.

TUNA: Pošteno otkoračam po njivama svakog dana i dam uputstva kako će se i što raditi. Sa ostalim svojim vremenom mogu raspolagati kako hoću. To se nikoga ne tiče. Ni mojih roditelja, koji su, uzgred, ili usamljeni ili krivo poženjeni, ili politički propali. Moje ludosti bezazlene su spram njihovih tragedija.

Paulina ga zagrlji.

PAULINA: Tuna, podimo digod daleko odavde. Ni za tebe ni za mene tu neće biti boljeg.

TUNA: Lako je to kazati. Ali se treba odlučiti. Kako ću sve ovo ostaviti? I kuda bismo?

PAULINA: Ništa ne bi ostavio. Uzet ćemo sa sobom i tvoj globus, i tvoj stol i teleskop, i knjige.

Paulina leti od jednog do drugog kao da priprema stvari za seobu.

TUNA: Nisam više mlad. Govore da sam lud, ali ne mogu baš sasvim poludjeti.

PAULINA: Ti si dovoljno lud i mlad. Dopadaš mi se takav kakav jesi.

TUNA: Tebi je sad palo na pamet da se udaješ i ne znaš što govoriš.

PAULINA: Ne moramo se nikad uzeti. Samo uteknimo zajedno.

TUNA: Moja nana je „uskočila” za baću. Kroz pendžer se iskrala, a na sve to što mi sad govoriš, ja bih se samo smijao.

PAULINA: Smij se ti, ali pođimo zajedno. Još nam nije kasno.

TUNA: Navalila si, kao da te policija goni. Kuda ćemo, luda glavo?

Paulina dolazi do globusa.

PAULINA: Danas naše paorke švercaju i putuju do Kanade, a ti se bojiš i pitaš kuda ćemo? Možemo zavrtiti globus, pa di stane, tamo ćemo.

Paulina zavrti globus, Tuna joj prilazi i snažno, dugo je ljubi.

SLIKA ČETVRTA

Vašar prije nego što se „odtamni“ scena, čuje se vergl, tiše, pa jače, a u kasnijim scenama i fortisimo pucnjevi meta koje su spale i aktivirale sumpor, pištaljke, cika žena sa letećeg ringišpila koji je negdje odmah iza scene, žagor ljudski, niske medenjaka, „srcadi“, alve, burad, iza kojih se toči vino na nekoliko improviziranih stolića, šator sa metama i zračnim puškama, šator sa kolačima, vašarski leteći čamac u kojem se polagano zagrljeni ljuljaju momak i djevojka: Četvoro mališana naoružanih pištoljima, raznobojnim balončićima i medenjacima juri po sceni i pravi još veću buku: Stana drži pod ruku Pavu Bačića, iza njih Lajčo vodi za ruku Noju. U pačijem redu svi su obukli svoja najbolja odijela, pomalo su ukočeni: Otpozdravljaju dostojanstveno poznanicima: Obitelj Bačićevih prošla je od početka scene do njenog kraja sve što se vidi — od šatora sa medenjacima, stolića gdje su sjeli i popili po čašu vina, do letećeg čamca i šatora sa metama, i to sve je u jednom pathkastom redu i ljuljanju: kod šatora sa medenjacima Lajčo je kupio nisku s medenjacima i velikim srcem i objesio je oko Nojinog vrata: Na scenu dojure Paulina, Jaša Šumar i Reska držeći se za ruke, posjedaju za jedan stolić i naručuju flašu vina i piju: Osim ljudi na vašaru kod svakog šatora i objekta nalazi se po jedno lice, konobar, slastičar, verglaš, čovjek koji puni zračne puške i naplaćuje karte za vožnju Letećim čamcem, žena koja „koka“ kokice što pršte.

ŠUMAR: Nisam bio na vašaru dvadeset i više godina. Ponovo se vraćam u mladost.

RESKA: Hoću još jedanput da se provozam ringišpilom.

Paulina i Reska pogledaju u Šumara koji ispije čašu i zanijeće glavom.

ŠUMAR: Ja ne mogu više. Vrta mi se u glavi.

RESKA: Hajd' mo onda mi!

Reska dogradi za ruku Kuzmana, odjure sa scene.

ŠUMAR: Izigravaju balavurdiju.

PAULINA: Pristoji im. Nisu matori.

ŠUMAR: Čemu to do blesavluka okretanje?

PAULINA: Pristoji im. A zašto onaj stari Grk uvijek iznova kotrlja kamen? Dočim mu to ne godi kao vožnja Reski i Kuzmanu?

ŠUMAR: Sizif je bio razbojnik. A tvoja logika je obična logika pesimista.

PAULINA: Druže Šumaru, „Vi“ nikada ne dozvoljavate dulju raspravu! Jer bi to možda dovelo u sumnju Vaše uvjerenje. Zar to nije „Logika“ Boga Oca, Sina i Svetoga duha onih koji su revoluciju pripremili, izveli, koji je vode uvjereni da sve to tako, i samo tako, mora biti?

ŠUMAR: Možda si u pravu. Ostavi se ti prosvjete i psihologije. Oštre, pametne žene potrebne su nam u vlasti. Priznajem, u krevetu ih se pribojavam.

Šumar zagrlj i poljubi Paulinu. Bačićeви nailaze, zastaju, shidaju se šeširi na pozdrav, Paulina im otpozdravlja. Bačićeви produže.

STANA: Gospođica ko prepelica. Malo leti našem Tuni, malo drugom, trećem.

PAVA: Nemoj vikati da te čuje! Nije se vinčala za Tunu.

STANA: Ne dao Bog!

LAJČO: Dokle ću ja voditi Noju sa sobom? Ja bi išo međ ženske.

PAVA: Vodi i njegov. Jel ti brat, jel nije?

LAJČO: Bačo, nemojte da zapcivam. Di ću njega voditi?

PAVA: Ne mora bit sve potaman. Izđikljo je ko badanj, a deran je nadaren.

STANA: Samo svit da vas čuje.

LAJČO: Ja ću Noju još malo voditi, a ondak nek ide sam di zna.

STANA: No, no. Mi ćemo ti kasti koliko ćeš ga voditi.

Bačićeви šetaju kod letećeg čamca, Lajčo stupa u razgovor sa dvije djevojke i nešto se dogovara sa njima. One podu sa njima, jedna uhvati Noju pod ruku. Lajčo se šali, djevojke se kikoću. Stana se okrene bijesna, Pava se okrene i povuče Stanu da ne gleda — nek se mladi zabavljaju. Nastavljaju svi ići u redu.

ŠUMAR: Slušam o Tuni stalne hvale, ali ne znam čime ih zaslužuje?

PAULINA: Zaslužuje ih.

ŠUMAR: Nisam pročitao u štampi da je njegova zadruga postigla neki bolji rezultat.

PAULINA: Ni druge zadruge nisu bolje. I ti svaki dan kukaš o nelikvidnosti „tvoje“ tvornice.

ŠUMAR: Stručnjaci tvrde da je Tuna prosječan agronom. Njegov direktor, koga osobno poznajem, veli da se zatvara u zamak, zuri kroz teleskop i zamišlja da je princ.

PAULINA: Tuna je Faraon.

Dotrče Reska i Kuzman držeći se za ruke.

RESKA: Bilo je kao san Gospe Matere Božje! A ovaj deran ispaljivao me u nebo ko raketu.

Reska pokazuje gestama kako je Kuzman nogom i rukama odgurivao visoko u zrak.

RESKA: Sidite ko tunjave kokoši! Diž'te se! (Povlači ih sa stolica.) Žderimo alve dok ne budemo žvalave laste!

Svi dolaze do šatora sa alvom, momak im siječe velike žute komade sataricom, grizu i umusaju se, Šumar plati.

RESKA: Uživanje na uživanje.

PAULINA: Sad da vide velevažnog Šumara njegovi radnici i činovnici, opao bi mu autoritet za pet kopalja.

RESKA: A možda samo sa jedno. Ako ga i toliko ima.

ŠUMAR: Nepopravljiva Reska. Danas ste u formi, ali obje krivo nasadene.

Šumar ih odvodi do šatora sa metama. Znalčki odabere pušku.

ŠUMAR: U ratu ovaj nauk pomagao mi je da spasim glavu.

Šumar pogodi nekoliko ciljeva koji padaju jedan za drugim. Uz prasak mete mu zatim pokazivahu Paulina i Reska i on je pogadao nepogrešivo. Svi mu se dive.

RESKA: A sad od ovog „nauka“ ginu samo nejakci zečevi, fazani, i veprovi. Pucanje u lov, i na vašaru, očigledno je nostalgija za revolucijom.

ŠUMAR: To se ne odnosi na mene. Danas, kao diplomirani ekonomista i direktor, „lovim“ bolje zarade svojim radnicima. Davno, nekad, išao sam u lov.

RESKA: Onda se to odnosi na sve „one“ na koje se odnosi.

Stana i Pava Bačić sjeli su za jedan stol, Lajčo, Nojo i dvije djevojke. Lajčo donosi coca-cole sa slamčicama. Piju. Stana povremeno baca bijesne poglede na Lajču ali je Pava stišava i tiho ruži. Djevojke se hikoću. Odjednom, Lajčo skoči sa stolice, gleda u Noju, okreće se roditeljima.

LAJČO: Ovo vam neću nikad zaboravit! Sad je ovom navalilo pišat, a moždar i ono drugo. Sav je pozelenijo.

PAVA: Pa odvedi derana.

LAJČO: Zašto ga ne odvedete vi? Cure će nas valjdar čekati?

PAVA: Ako si pravi, dočekaće te.

Lajčo se nespretno ispričava djevojkama, zgrabi Noju i grubo ga povlači sa scene. Od jurenja Noji je spao šešir, Lajčo se vrati, digne ga sa zemlje i nabija ga Noji tako da mu je poklopio oči. Pa ga onda povede kao slijepca. Uzeo je pušku Kuzman i također dobro pogada mete. Šumar je obrлио Paulinu i pušku i uči je kako će pucati.

PAULINA: Jašo pogađa kao ti.

RESKA: Zašto ga ne povedete u lov? I on je bio aktivist.

ŠUMAR: Kazao sam. Nemam više vremena za lov.

KUZMAN: Ostavite čovjeka na miru. Danas ste ko zoljice.

ŠUMAR: Hvala ti na pomoći, ali ja sam na borbu naviko. Takvih ko Reska i Paulina pojedem šest na dan.

RESKA: Pravi Kiklop. Šumar—Kiko.

ŠUMAR: Brblja.

RESKA: Šumar—Kiko.

Paulina uz pomoć Šumarovu pogodi konačno metu i ova se stropošta uz prasak. Zablista od sreće. Poljubi Šumara.

RESKA: Dat ću vam ključeve od stana. Nećete se valjda tu cmakati.

Lajčo dovodi Noju do roditeljskog stola bijesan ko ris. Ostavlja ga kod njih.

LAJČO: Vodite ga di znate. Napunijo je gaće.

Lajčo odlazi djevojkama koje su upravo ustale da podu, on ih zadržava, ali one polaze, on za njima. Gube se sa scene. Stana i Pava hvataju Noju za ruke. Stidljivo, uplašeno se obziru i žurno odvođe Noju.

Doh se Šumar i Paulina bave pucanjem, Kuzman odlazi do Letećeg čamca koji se upravo ispraznio, uskače u njega. Reska pode za njim, ali je on

ne sačeka, već otpočne snažno ljuljanje koje ubrzo dostigne visinu potrebnu za potpuno obrtanje. Ljudi se počeli okupljati, Paulina i Šumar ostaviše pušku i dođoše do čamca.

LJUDI:

Taj je poludio!
Ubit će se!
Moždar je akrobata?
Napijo se, pa ne zna šta radi!
Taki su danas svi mladi!

Svjetlo se priguši kao u cirkusu kad se izvodi opasna radnja, čamac učini potpuni krug uz vrisku žena jedanput, drugi put doboš. Treći put. Četvrti put.

ZAVJESA - PAUZA

SLIKA PETA

Škola. Dvorište. Koca prestala zamahivati sjekirom i zapanjeno promatra prizor. Paulina sjedi na cjepanici i rukuje tranzistorskim magnetofonom sa kojeg se glasno čuje traka razgovora dvojice američkih kosmonauta na Mjesecu. Isječak razgovora koji traje 15–20 sekundi ponovi se tri-četiri puta. Po ljestvama sa tavana silaze polagano četiri mališana i posljednji Kuzman. Glave su im pokrivene plastičnim vrećicama koje bi trebalo da sliče šafandrima. Kad su pali na zemlju, ispruže ruke i hodaju uokolo kao kosmonauti na Mjesecu. Koca se križa i vrti glavom kad hosmički zvučni signali i razgovor prestanu. Kuzman skida svoju plastičnu vrećicu.

KUZMAN: Sat je završen. Možete ići igrati se.

Mališani zacikaše i odjuriše iz škole.

KOCA: Ovako luckasto naukovanje još nisam vidila.

PAULINA: Djeca te obožavaju. Osvojile su ih tvoje metode.

KOCA (*Priprema sitna drva za potpalu, maše i grmi sjekirom.*)

KUZMAN: Kod djece treba razigrati maštu.

PAULINA: Pokraj tebe, dobit ću prosvjetarski kompleks.

KUZMAN: Osjećam još mnogo pedagoške praznine. Dosad sam se obraćao vršnjacima i starijima od sebe. Politiku sam preobraćao u akciju. Sada pokušavam igru prevesti u saznanje mališana.

PAULINA: Prošle sedmice vodili smo ih u koloniju. Osim onog što su cimali i zajahivali skulpture misleći da su mitraljezi i topovi, sve je bilo zanimljivo i dobro. Sada su izravno doživjeli „silazak na Mjesec“. Iduće sedmice želiš da ih povedemo da vide izbliza najbolje kooperante Bačića i Frajtu. Zar ne misliš da je mnogo novina u nastavi?

KUZMAN: Ne mislim. Ja sam za stalne inovacije. Mi smo se dosađivali na satima, to ne moraju današnja djeca. Malo je teže ovako, ali se višestruko isplati.

PAULINA: Ti imaš energije kao pustinjska kamila.

KUZMAN: I više.

PAULINA: Jesi li za čaj?

KUZMAN: Jesam. Priređuješ ga bolje od engleske učiteljice.

PAULINA: Ne, baš.

KUZMAN: Zaista.

PAULINA: Htio si drugo reći.

KUZMAN: Glupo je to, Paulina. Ali kazat ću. Odnedavna se tu, nešto u meni, napinje raste kao jedro na vjetru. Nisam samozadovoljan, ali sam sretan. Kao nikad u životu.

PAULINA: Blago tebi. Brine me proslava. Vrime leti, a još nismo završili ni pripreme.

KUZMAN: Bit će improvizacije, ali će biti dobro. Osloni se na mene.

PAULINA: Pravi si "komunistički traktor".

Paulina i Kuzman ulaze u sobu. Paulina stavlja čajnik na štednjak, Koca ostavlja sjekiru, žuri do bunara, razmotava hanap s mrežom na kraju, baca je u bunar i "lovi" flaše u vodi.

KOCA: Ne do Bog da se ovi dvoje uortače protiv Koce.

Koca čima hanapom, ali se u mrežu flaša ne hvata.

KOCA: Pi, pi, pi, pi. Male moje dođite. Bolje će vam bit kod Koce, neg u ladnoj vodi. Pi, pi, pi, pi.

Širokim korakom ulazi Frajto, drži sina za uho kroz plastičnu vrećicu.

FRAJTO: Faljen Bog!

Koca prestrašena sakriva hanap, izvuče ga iz vode i položi ga iza ograde bunara.

KOCA: Na vike. Tako ste me pripali.

FRAJTO: Tražim gospođicu. Poručila mi je da dođem. Radi ovog anđelka, kalež mu njegov.

KOCA: Zvat ću gospojicu.

Uleti u sobu, šapuće Paulini koja izlazi, Koca za njom.

PAULINA: Dobar dan.

FRAJTO: Živi i zdravi bili. Ovaj moj tijo mi je slagat. Ali se pokajo i prizno da ste ga karali i kaz'li da dođem. Ja, eto, došo.

PAULINA: Vi ste to, družo Frajto, uzeli suviše ozbiljno. Ja se žalim samo na jednu manu kod vašeg malog. I možete mu pustiti uho.

FRAJTO: Ne mož on tako lako proć. Prvo vas da čujem.

PAULINA: Neugodno mi je govoriti dok tako derana držite.

FRAJTO: Cigurno me niste zvali da ga falite. Al' kad kažete da vam je nezgodno, ondak ga mogu malo i otpuštit.

Frajto otpusti uho malom Frajti, ali ga neprimjetno dodržava za kaput, a blago mu je stao i na vrh cipele da mu ne može pobjeći. Mali Frajto skinuo polivinil i uplašeno stoji.

PAULINA: Kao što znate, gospodine Frajto, ja imam razrede Prvi A i Treći A, a novi kolega uči dicu Drugog A i Četvrtog A. Ponekad praktične sate držimo zajedno, sa svim đacima.

FRAJTO: To ja znam, ali pridite vi na ovog mogeg usranca, jel opet bižo iz škole, bem mu mater usranu!

Paulina niječe glavom, ne može doći do riječi.

FRAJTO: Ima l' tušta jedinica? Ili vas je uvridijo, gospojice, mliko mu materino i gospino?

PAULINA: Nije.

FRAJTO: Ta ne zna čovik šta će s ovom današnjjom dicom. Samo vi slobodno kažite, gospojice.

PAULINA: Mali Frajto je dobar i dobar je đak, naročito u posljednje vrime, ali moram vam reći . . . da . . .

FRAJTO: Ta samo kažite!

PAULINA: Mali Frajto najviše psuje u razredu. To je loš primjer za druge.

FRAJTO: O, Gospoda mu njegovog?! U škuli pcuje?! A divanim mu svaki dan da se u škuli i crkvi ne smi zapcivat! Bute brez brige, gospojice. Svaka pcovka izać će mu na nos! Daću ja njemu, nanu mu bem, balavandersku!
Frajto dohvati ponovo malog Frajtu za uho i žurno odlaze.

PAULINA: Nisam mislila da ga zbog tog tučete!

FRAJTO: Ne morate virovati u Boga gospojice, al virujte da je batina iz raja izašla. I mene je bačo tuko, pa šta mi fali?

Otac i sin nestaju sa scene.

PAULINA: Sve sam upropastila.

KOCA: Drugi put nemojte zvati matore radi karanja.

PAULINA: I neću.

Paulina odlazi da dovrši spremanje čaja.

KUZMAN (*Pita je gestama šta je bilo, ona samo odmahuje rukom i glavom, nezgodno joj je govoriti. Koca se vrati u „lov“ flašu u bunaru. Poslije malo cimanja kanapom napokon ulovi jednu flašu.*)

Polagano, kao da je uhvatila ribu, ona povlači kanap i hvata flašu, otresa vodu sa nje, briše je o suhnju, obazire se uokolo i kada vidje da je sigurna, vadi čep i povlači dug gutljaj. Zatim još jedan uz duboki uzdah.)

KOCA: Život vridi i kad je na kraju. Bila sam dulje sama . . . i od gospojice Marče, i od gospojice Luce, i od gospojice Lojzike, i od gospojice Pauline. A nikad pomislila nisam da se triba ubit kad nevolja naiđe. A nisam još ni luda. E, to se nikad nisam pitala. Jesam ja luda?

SLIKA ŠESTA

Uzan osvijetljeni dio pozornice. Igra svjetla i široke tame. Mlaz svjetla otkrije Noju koji drži kraj dugog debelog užeta a u drugoj ruci drži veliko zvono kakva se vezuju kravama oko vrata. Dok se čuje Nojin monolog preko zvučnika, Nojo čini različite pokrete, grimase na licu, kao da sve to što se čuje ostavlja traga. Poskakuje, čučeci pozvoni, grči se kad se govori kako braca Martinov Piktora, bik, skače na Ru, Rumenku koju Nojo čuva i voli koliko i Paulinu.

NOJO (*Preko zvučnika monolog*): Lajčo vodi, Ru, Nojo ide, put ide, Lajčo žuri, Ru žuri, Nojo žuri, Lajčo (*zviždi*), Nojo (*zazviždi*). Lajčo stane, deran stane, Ru stane, Ru piša, Lajčo piša, Ru kaza muu, tica kaza kvaa, Lajčo ide, Ru ide, deran ide, Ru kaza muu, Lajčo piva, Lajčo kaza . . .

LAJČO: Alaj će Rumeni spakovati braca Martinov Piktora. Ima žilu ko motiku.

NOJO: Lajčo se smije, Ru kaza muu, deran žuri, Lajčo pljune, deran pljune, ker laje, Lajčo ide, Ru ide, deran susto, Lajčo susto, Ru kaza muu, salaš ide, braca Martin ide, braca Martin kaza . . .

MARTIN (*glas*): Vaša krava je mala. Neće izdržati Piktora teret.

NOJO: Lajčo skida šešir, Nojo skida šešir, Lajčo tare znoj, deran tare znoj, ker kaže av, Lajčo pčuje, ker biži, Lajčo kaza . . .

LAJČO: Izdržaće naša Rumenka, braca Martine, i vašeg Piktora i vas zajedno, ne ber'te brigu . . .

NOJO (*glas*): Piktora ide, Ru ide, Piktora kaza muu, Ru kaza muu, Piktora duva ajer, Ru drkti, Piktora drkti, Nojo drkti, Piktora njuši, Ru njuši, Piktora skoči, Ru stenje, Piktora stenje, žila ide, Ru ide, Piktora ide, deran plaka, braca Martin kaza . . .

MARTIN (*glas*): Moram namistiti Piktora žilu da mu olakšam poso.

NOJO: Ru stoji, Piktora stoji, Ru drkti, Piktora drkti, deran plaka, Piktora duva ajer, ker kaza av, braca Martin kaza . . .

MARTIN: Mala pčulja, zamorila Piktora. Ako joj trbuv ne počne rasti, dovedite je ponovo.

NOJO: Lajčo se smije, braca Martin se smije, deran plaka, braca Martin kaza . . .

MARTIN: Zašto, Nojo, plače? Da ne bi i on pamprčio?

NOJO: Lajčo se smije, braca Martin se smije, deran plaka, Lajčo kaza . . .

LAJČO: Nemojte zadirkivati derana! Bačo će vam donet novce. Zbogom, mi ćemo oma na salaš.

NOJO (*glas*): Lajčo ide, Ru ide, deran ide, oblak ide, buba ide, tica kaza kva, Lajčo skine šešir, deran skine šešir, cura ide, Lajčo kaza . . .

LAJČO: Hajde, Mande, da ti pokažem kake sam ti minduše kupijo na proštenju.

NOJO: Cura se smije, Lajčo se smije, cura kaza . . .

MANDA: Bačo mi je kazo da te ne smim više ni pogledat. Brani mi da idem na folklor, jel i ti tamo ideš.

LAJČO: Tvoj bač Frajto je luckast. Ako se naše bače ne volidu, možemo se bar nas dvoje volit. Stani, Mande, evo ti minduše.

NOJO: Cura biži, Lajčo biži, Lajčo kaza . . .

LAJČO: Vodi, Nojo, kravu na salaš, ja ću doći posli.

NOJO: Nojo ide, Ru ide, zec biži, oblak biži, put ide, šuma ide, drvo stane, Nojo stane, Ru stane, Ru plaka, deran njuši, Ru njuši, Ru liza, Nojo liza, zec biži, kiša biži, Ru drkti, deran drkti, Ru legne, deran legne, Nojo žilu, Ru liza, deran kaza, ma Ru, ma Ru, Ru drkti, deran susto, deran spava, oblak ide, tica kva, deran drkti . . .

Prodoran animalan krik Noji nestane u nekoliko disharmoničnih tonova elektronske glazbe.

ZAVJESA

SLIKA SEDMA

U učionici Paulina i Koca se kartaju. U susjednoj sobi leži Kuzman na krevetu i čita knjigu, puši i povremeno uzima flašu sa stolice, otpija iz nje i ponovno vraća na stolicu, rominjanje kiše slabije, jače, slabije. Gugutanje golubova, lepet krila, Paulina bijesno baca karte na stol.

PAULINA: Neću se više kartati.

KOCA: Vi se uvijek srdite kad gubite.

PAULINA: Ne srdim se radi kartanja. Srdim se na kišu koja danima ne pristaje.

KOCA: Jesen je. Mora se ispadati.

PAULINA: Ne može se nigdi makniti od blata. Kao da smo u grobnici.

KOCA: Naučili ste uvijek digod žuriti, gujca svrbi da prostite.

PAULINA: Nije to.

KOCA: Drugog nema. Pomol'te se svetom Peri, kaž'te, hajč' kišo stani! Moždar će stat.

PAULINA: Vi ste, snaš Koce, luđi. S vama se ne može divanit.

Paulina pokuca na vrata Kuzmanove sobe i uđe sačekavši poziv. Kuzman ostavlja knjigu i flašu na stolicu, pridigne se u sjedeći položaj.

KUZMAN: Pročitavam posljednji materijal Centralnog komiteta.

PAULINA: Ti si više nego Svevišnji. Možeš sve na svakom mjestu i u svako vrijeme.

KUZMAN: Kiša te nervira. Zajedljiva si.

PAULINA: I ti, golubovi. Da izludiš.

Paulina dahne na staklo velikog prozora i prstom šara. To je zanese. Kuzman uzeo ponovno knjigu, otpija iz flaše.

KOCA: Svudak prokišnjava. Već nedilju dana gospojica ne mož maknit od blata. Ne mož ni jednom njezinom u varoš otići. A ne mož ni jedan vamo

doći. Kaka je puna snage, mogla bi svršit ko Luca Ivandekić. Mladi gospodin, alaj nije volijo kad mu tako kažem, sad se već naučijo, zatvorijo se u sobu, štije knjige, a ja mu kradom od gospojice odnosim vina jal rakije. Gospojica se na nas obadvoje radi toga srdi. Pušidu zdravo puno, a znadu da će jim cigaretle još malo nestat. Šetadu po sobama ko kurjakovi. Ruži me gospojica, a počo i gospodin, pa jim se sklanjam s očivi. Gospojica sigurno misli na muškog. Gospodin na žensku. Stoje jedno kraj drugog, a ne vide se. Ko da su u mraku. Prosvitli jim sveti Antune, pa me ondak neće živu izisti.

Paulina zadovoljno promatra svoj crtež na prozoru a onda ga najedanput nervozno izbriše.

PAULINA: Imam ispite za dva mjeseca. Ne mogu učiti. Ne mogu ništa.

KUZMAN: Ti kad ga zacrniš, to je katran. Nije ni meni lako, ali se pokušavam opustiti. Smiriti.

PAULINA: Zar se aktivisti ikad smiruju?

KUZMAN: Kad moraju i kada odu u mirovinu.

PAULINA: Ti izgleda odlaziš u mirovinu i rakiju . . .

Kuzman je skočio na noge, šeta po sobi, Paulina također šeta. Dva klatna.

KUZMAN: Ja se mogu i uzdržati. Oprosti, Paulina, ali ja nisam, niti bih ikada mogao postati alkoholik.

PAULINA: Ti držiš da sam ja budala i da ne vidim kako si se uortačio s Kocom koja ti kradom donosi rakiju. Prvo si pio vino, a sad piješ rakiju. Isti si ko snaš Koca. Ona može popiti rakije koliko ti i ja vode. Francuzi kao da su na nju mislili kad su davali ime rakiji: L'eau de vie. Voda života.

KUZMAN: U velikoj si zabludi, Paulina. Ja mogu prestati s pićem kad hoću. Mogu to ovog trenu.

KUZMAN (*Dohvati flašu s rakijom, izbacuje je kroz prozor. Zatvara prozor.*): Jesi li vidjela?

PAULINA: Vidjela sam.

KUZMAN (*Dahne na staklo prozora pak sada on križa prstom i riše. Paulina pali cigaretu. Prebire po Kuzmanovim knjigama, jednu je našla. Sjeda na stolicu i čita, Koca na tavanu uhvatila jednog goluba i miluje ga.*)

KOCA: Alaj ste iskisli, mali moji. Gospojica kaže da zdravo puno kuruza pojidete. Malo odranite mladi za klanje. Al gospojica ne zna da je privarim i da ne dam da se svi mladi zakoljedu. Ruže vas, i gospodin i gospojica, što noćom vrkućete i grebete čapkima. Niki od vas se zdravo tućedu i prave larmu, hunciti nijedni.

Koca povuče dug gutljaj.

KOCA: Tu kod vas možem s mirom popit. Gospojica se ne pentra na tavan, jel joj smrdi vaša nečist. Zato je ritko sklanjam. Nemojte me zdravo isflekat. Vaša se govanca teško saperu. Nije Koca bogata da ima puno ruva. Jedva ima za popit. Tušta mi je boca popadalo u bunar. Mladi gospodin mi je napravijo kuku s mrižom, al se sa tim zdravo teško boca uvati. Samo da stane ova kišurdača. Listve su mokre ko da su olajom namazane. Možem slomit vrat. Sveti Pere, molim ti se. Hajc, stani kišo.

Kuzman nervozno izbrisa svoj crtež na prozoru. Paulina baca knjigu na Kuznamov krevet. Kuzman uzima tranzistor. Pali ga, ali ga odmah ugasi. Paulina dolazi do prozora i zuri u sivu panoramu. Kuzman otvara orman. Nešto traži. Lupa, pronade flašu s pićem. Vadi je, ali je odmah preplašeno, da Paulina ne vidi, baca natrag. Zatim odlazi do kreveta. Pali cigaretu i čita.

PAULINA: Svaka jesen ovdje bila mi je ovakva. Kiša i blato kao tamnica. Golubovi koji neurastenično vrkuću, tuku se i pare i bez mjere. Ne znaju da će im zima pozobati mladunčad. Kocine klompe koje odzvanjaju po zgradi, u avliji, na tavanu. Zablacena djeca koja dolaze uporno, svaki dan, kao fatalnost. Debeli romani koje su pisali pisci sa isto ovako mnogo dosadnog vremena. I što mi je preostajalo? Pomišljala sam na samoubojstvo. Ali je život jači u meni. Ili sam kukavica? Da ne razmišljam, zavlčila sam se pod jorgan i spavala duže od Trnoružice. Ponekad sam plakala. Poslije plača još duže sam spavala. Često su mi se prividali mrtva majka i jedan stari profesor kojeg sam se uplašila u školi. Ponavljala bih sebi svaki dan: Kiše će prestati, ako se strpiš. Kao da kišom upravlja "božanstvo strpljenja" . . . Ja sam te zagnjavila.

KUZMAN: Nisi, Paulina. Ja sam u sličnoj situaciji.

PAULINA: Popila bih nešto. Ali ti si bacio flašu.

KUZMAN: Naći će se još jedna.

Kuzman skoči s kreveta. Odjuri do ormara i vadi flašu s pićem, nalije Paulini koja odmah ispija svoju čašu. Sebi neće da nalije, ali Paulina sipa piće i u Kuzmanovu čašu. Piju oboje.

KUZMAN: Ja sam pomišljao na samoubojstvo u dvanaestoj godini. Čudnovato. Zar ne? Razočaran zbog ljubavnog neodziva djevojčice iz razreda i radi dvije slabe ocjene. Htjedoh se baciti pod vlak. U blizini naše kuće prolazile su tračnice. Smislim sve do detalja. Promatrao sam vlakove koji nailaze i pamtio njihovo vrijeme. Lokomotiva mi se činila razbješnelom životinjom koja lomi i guta sve pred sobom. Koja će i mene smrviti i rasijati po tračnicama. Vidjeh, ne jednom, svoje iskasapljeno tijelo . . . A ljudi u kupeima bijahu nezainteresirani. Promatrao sam ih kako se smiju. Protežu umorne ruke. Ili jedu i piju. Putnici nisu mislili na smrt. Ta neosjetljivost me je vrijeđala. Ne znam da li je strah ili dugo pripremanje izmijenilo moju odluku? Slijedećeg dana nisam otišao promatrati svoje smrtonosne vlakove. Razbolih se, buncao sam. Oblivao me hladan i vrio znoj. Pomislih da ću umrijeti. Pomirim se s tim. Ali život ne prista na mlako mirenje i umiranje. Kasnije, ojačali su me partijski zadaci, akcija, ljubav. Više nikad, ni jedan jedini put, nije me spopala slabost samoubilačkih promišljanja. Ja sam tebe udavio ispovijedanjem.

PAULINA: Nisi, Jašo.

KUZMAN: Do sada, govorila si mi Adam ili Kuzman.

PAULINA: Sad ti govorim, Jašo. Postao si mi draži, otkako znam da i ti imaš slabosti.

KUZMAN: Samo se ja slabostima ne prepuštam. Kad osjetim da tonem, dobijem novi poticaj za borbu.

Paulina ga pogladi po licu.

PAULINA: To je fraza, Jašo. Samo život nije fraza. I ova blatna zbilja oko nas nije izmišljena. Sve ostalo su opiljci i maštarije.

Kuzman dodiruje usnama ruku Pauline koja ga miluje.

KUZMAN: Paulina, ja nisam jedan od „tvojih“ sa kojima se možeš poigravati.

PAULINA: A možda se sa mnom drugi poigravaju?

KUZMAN: To ja ne znam. Zaludila si mnoge muškarce i sad želiš mene. Iz dosade.

PAULINA: Kako ti malo cijeniš sebe.

Kuzman zagrlj Paulinu. Poljupci, grljenje, valjanje po krevetu, Koca sjedi na vratima tavana i promatra nebo.

KOCA: Sveti Pere, molim ti se, rastiraj oblake. Tvoja kiša dosadila i kusu i rusu. I Bogu i ocu. I svecu i vragu. No, gledj! Stala je.

Koca se hitro i trapavo spušta ljestvama.

KOCA: Sveti Pere, priložit ću ti za ovo u crkvi. Jel ću štogod popit za tvoju dušu.

Koca se šeta i obzire po dvorištu.

KOCA: Golubovi su oma živnili. Izletili su ko javioni. I mali puso je izašao iz bunje. Pivac izvo kokoši. Joj, što se bunar nije nalijo vodom. Ali moje boce neće da isplivaju. Alaj, siva! Niki tamo gori zamanjiva kosom od vatre. A gospojica mi se smije i kaže da je to od lektrike. Kako mož bit lektrike u oblaku? Idem da jim javim da je kiša stala. Samo ležidu. Gujce će njim se udrevenit. Kvrcat ću jim na pendžere.

Koca dolazi do Paulininog pendžera i kuca, ali se niko ne javlja. Ona pogleda kroz prozor, soba prazna. Odlazi do Kuzmanovog prozora i kad htjede pokucati vidje Kuzmana i Paulinu kako se valjaju po krevetu.

KOCA: Joj, Koce, jal dobro vidiš? Gospojica je u gospodinovom krevetu. Fala Bogu. Sveti Antune. Sirota sam, al' priložit ću i tebi. Da malo kukučnem.

Koca pogleda kroz prozor.

KOCA: Ko da sam vidila mog pokojnog i mene kad smo bili mladi. Sad me valjdar ovi neće isti živu. Falaj Bogu, sad i Koca mož odanit.

Koca povuče dug gutljaj iz flaše.

KOCA: Kiša je opet zapadala. Sad možeš. Sveti Pere, Koca ti više nije dužna.

SLIKA OSMA

Stogodišnjica škole.

U učionici dvije žene peku krofne, mast curči. Slažu ih na poslužavnike koje zatim iznose u dvorište i stavljaju ih na dugi, svadbeni stol.

Kuzman s nekoliko đaka uvježbava recitacije. Griješe, opetuju.

Koca iznese posljednje stolice i slaže ih u redove u dvorištu.

Ispred stolica improvizirani podij.

Paulina dočekuje ljude, pridošlice i domaćinski ih raspoređuje po sjedalima, pokraj podija.

Tri-četiri tamburaša ugadaju glazbala, a tri mladića i šest djevojaka, odjevenih u narodne nošnje, popravljaju jedni drugima odjeću, iskušavaju korake plesova.

Pava se povukao iza školskoga zida i ponavlja govor koji mu je napisan na papiriću.

Zastave se vijore. Zastave i papirići šareni od škole do stabala.

Iz golema bureta nekoliko ljudi rastače vino u boce, koje zatim odnose za dugi stol.

Koca povremeno prođe, ispije čašu i produži.

Dolazi Frajto sa suprugom. Paulina ga smješta u prvi red do podija.

S tranzistora i zvučnika glasna glazba.

Stana sjedi u posljednjem redu i popravlja Noji odijelo. Pojavi se i Tuna.

Paulina mu požuri u susret, hvata ga pod ruku. Dvije-tri žene raznose krofne i dijele ih ljudima koji sjede. Dva muškarca nose u bocama rakiju te po jednu čašu daju svima piti. Ljudi su svečano odjeveni. Paulina odvodi ustranu Tunu.

PAULINA: Mislila sam da nećeš doći.

TUNA: Zašto ne bih došao? Ova škola dio je i mog djetinjstva. Četiri godine, po suncu i snijegu, išao sam u nju.

PAULINA: Došao si radi škole. A ja pomislila: došao radi mene.

TUNA: Ne budi luda, Paulina. I ti si mi draga koliko djetinjstvo.

Paulina mu je stavila glavu na rame.

PAULINA: Tuna, ti znaš da samo tebe volim. Sve gluposti koje činim, činim zbog tvoje nezainteresiranosti. Ti si hladan. Ti si iznad svega ovoga. Ali mene jedva primjećuješ.

TUNA: Pretjeruješ, Paulina. Nemojmo o tome sada.

PAULINA: Ti nikada nećeš da o tome govorimo. Ti me zapravo odbacuješ. Više te zanima bilo koja zvijezda, nego ja.

TUNA: To nije istina. Ali ti stalno želiš biti moja „jedina“ zvijezda. A ja se zanimanja za svemir ne mogu odreći. Ni po koju cijenu.

PAULINA: Ne branim ja tebi tvoje hladne, daleke zvijezde. Ali, Tuna, ja sam tu. Ja sam jedina tvoja živa, topla zvijezda.

Paulina ga želi poljubiti ali se Tuna odmakne.

TUNA: Vidjet će nas ljudi.

PAULINA: Nisi mi odgovorio da li želiš pobjeći sa mnom?

TUNA: Ti ponovno o tome. Želiš li da se nasmijem? To su djetinjarije.

Još ranije Stana je primijetila kako njezin sin Tuna odlazi s Paulinom. Došla je do Lajče, uhvatila ga je za rukav nošnje. (Lajčo je jedan od tri mladića — plesača). Povukla ga ustranu.

STANA: Lajčo, derane, idi do Tune i urazumi ga. Ko brat. Spopala ga gospojica ko pijavica. Kaži mu da te niko ne čuje: da smo je vidili na vašaru s jednim matorim nikakim. Kaži mu sve šta smo vidili.

LAJČO: Za šta vi mene, nane, držite? Oćete da vas u svemu slušam ko ker?! E, baš, neću. Tuna je zrio čovik. Vajdar zna šta radi. Škulovali ste ga. Tribalo bi da je pametniji od mene. A i zdravo je fajinski gospodin. Di

ću ja njega svitovati, nane. Odranjivali ste ga ko lastu na dlanu, pa sad, ako vam flične na dlan, razumite ga . . . Taka su vam fajnska gospoda, ebalu jih gospoctvo . . .

Lajčo se otrgne od majke i odlazi svom društvu. Stana sjedne pokraj Noje i zabrinuto se obzire prema Tuni i Paulini. Tuna i Paulina se vraćaju među svijet. Kuzman izvodi djecu s povezanim crvenim maramama, na tren se zaustavi neugodno iznenađen što Paulina drži Tunu pod ruku. Ali odmah pođe s djecom do podija. Za njim dolazi Pava vidljivo uzrujan, s tremom. Žene dijele krofne, a dva muškarca rakhiju. Mnogi su se podnapili.

DVIJE ŽENE: Uzmite. Ima još fanaka . . . Vrući su. Posli nji mož se pit.

DVA MUŠKARCA: Povučite bačo, još jednu. Neće vam naškodit. Sad se smi. Taki je dan. Kad se slavi, nek se popije.

KUZMAN: Radni narode, radni ljudi, dragi gosti. Okupili smo se danas da proslavimo sto godina postojanja ove škole koja je mnogima među vama dala priznanja, prvu svjetlost. Da ne budete slijepi kod zdravih očiju. Ja sam kod vas onedavna, ali dijelim s vama sreću i ushit ovog svečanog čina. Drugarica Paulina me je zamolila da vam kažem nekoliko riječi. A sada riječ ima naš dragi, svima poznati kooperant i odbornik Pava Bačić.

Kuzman skoči s podija i pomaže Pavi da se popne. Pava posrne dva puta. Ali se na kraju ipak popne, poravna kaput, namjesti šešir, nakašlja se, iz džepa s nelagodnom izvadi cedulju s govorom.

PAVA: Radni narode, paori i poštena inteligencijo! Deran Jašo prije mene lipo je kazo šta znače ovi sto godina naše škole. Ova škula za svoji sto godina činila je da naše čukundide, pradide, dide, naše bače, mi i naša dica, ne budemo slipi kod očivi. Još od vrimena Marije Terezije, Vranje Josifa, pridratne, trule Jugoslavije, sve do danas, ova škula svitlila je . . . Al ne onako kako kaže popo u crkvi: "Rajska svitlost svitlila vama". Već "Zemaljska svitlost svitlila nam", kako vam ja kažem.

Pavi od treme ispadne papirić iz ruke i odleti, jedan čovjek iz prvog reda sagnuo se i pruža mu ga ali Pava to odbija te mu čovjek stavlja papirić u džep kaputa.

PAVA: U ovi sto godina bilo je svega pomalo. Nikoliko ratova u kojima su ginili i naši sinovi. Naša sveta Revolucija u kojoj su ginili opet naši sinovi. Nisam ni ja, ko gospojica Paulina, dobar orat . . . ali vam sa ovog mista obećajem da ću za ovu škulu, za ovaj atar, za ovaj kraj učinit sve što moje snage dopuščaju. Da naša dica bude pametnija i sritnija od nas, matori. I na kraju, ponovijo bi: Zemaljska svitlost svitlila nam!

Snažan pljesak uz povike "Živijo Pava!" Frajto ustaje sa svog mjesta i vikne nadjačavajući graju.

FRAJTO: Ljudi, Pava se razbaciva ričima i ne divani istinu. Zdravo je to lipo čuti: "Zemaljska svitlost svitlila nam!" Al di je ta svitlost kad ni škula nema letrike! A nema je niko u ataru?!

PAVA: Ja sam to kazo onako . . . Da se bolje razumi . . .

FRAJTO: Divani to drugom, al nama ne možeš zamazat oči. Meni je još pokojni bačo pripovido da je Lenin kazo: "Brez letrike neće bit dobro ni za radnike. Ni za paore. Brez letrike — nema socijalizma!"

PAVA: E, kad ti sve znaš šta je Lenin kazo i mislijo, tebe ćemo birati za odbornika.

Mnogi odobravaju Pavinoj šali.

FRAJTO: Praviš se, Pava, lud. A lud pomaličko i jesi. Al' ni mi nismo blentavi. Jesi obećo prija prvog, drugog i trećog biranja za odbornika da ćemo dobit letriku?

PAVA: Jesam. Išo sam. Radijo na tom. Al' još ne mož. Za jedno vrijeme. Višlja sila.

FRAJTO: Idi u očin i ti taki i tvoja višlja sila.

PAVA: Ljudi, ako vam ne valjam, vi prisudite. Ja ću ostavit položaj.

STANA: Daj, Bože, već jedared!

PAVA: No, prida mnogom ne smi se vridat vlast!

FRAJTO: Idi, Pava, u dva očina. Kaka si ti vlast kad ne možeš ni malo letrike skrenit u ovaj atar?

PAVA: Ja sam svoje kazo, a ti se, Frajto, pripazi.

FRAJTO: Da si pravi odbornik, ti bi odgovaro kad kogod pita, a ne bi pritijo. Kaži nam još jedno: Zašto imade letrike atar di žividu Madžari? A atar višlje di žividu Srbliji?

PAVA: Imali su ljudi sriće. Blizo jim prolazi letrika za varoš, pa su je dobili prija nas. Nego slušaj, Frajto, bogicu ti tvoju! Ovo prilazi miru! Ti udaraš glavom na bratstvo i jedinstvo naši naroda i narodnosti!

FRAJTO: Nemam ja ništa protiv bratstva i jedinstva. Znete svi dobro da mi se starija ćer udaje za Srblijina a sridnji sin se voli s Madžaricom. Ja nemam ništa protiv tog. A to je pravo bratstvo. Ne na artiji, već u mojoj rođenoj kući. Ali ako smo mi jedini u okrugu brez letrike, a ti odbornik cilom okrugu. Ondak si ti, Pava, protiv bratstva, jedinstva i jednakosti, naši naroda i narodnosti.

PAVA: Nedokazanog li ćovika! Nismo jedini brez letrike! Ti gledaš oko sebe ko kokoš. Mi imamo kameni put što ga malo ko ima u okrugu.

FRAJTO: Koji ide do zadružne kapije. A kod nas svuda blato.

PAVA: Da sidiš ti, Frajto, u Varoškoj skupštini, ko ja, vidijo bi koliko još imade atara koji nemadu ni koliko mi. Dobro, božja mu volja! Jel je ovo konferencija di ćemo zanovetati i ružiti se, jel je proslava?

GLASOVI: Proslava, Pava! Proslava! Doli konferencija! Doli Frajto!

PAVA: Ljudi, jesu l' na barjake obišeni socijalistički znaci?

GLASOVI: Jesu! Jesu! Jesu, Pava!

PAVA: Proslava mož počet. Nek se niko ne štedi.

Svi zacikaše. Tamburice, pocuphivanje. Pava posrne s podija i padne Kuzmanu u zagrljaj. Toči se vino u velikim količinama. Jedu se krofne u velikim količinama. Kuzman skače na podij i rukama smiruje skup.

KUZMAN: Molim vas još malo strpljenja! Spremili smo za vas program!

Svi se stišaju. Kuzman shoči i podigne na podij djevojčicu koja se sprema recitirati. Odjednom pucnjevi, pet-šest puta. Cika. Ponetho se zavuko pod klupu. Ulazi razbarušen i blatom uhaljan Šumar. Za njim Reska noseći blatnjave stikle u rukama.

ŠUMAR: Dobar dan, ljudi! Mi smo pozvani na proslavu, ali smo zakasnili. Ostala su nam kola u blatu! Ja čuo veselje počelo, pa rekoh da uvećam veselje, i pripucio.

PAVA: Dobro nam došli. A mi mislili, vježbaju iz narodne obrane. Malo ste nas poplašili. Izvolte u škulu. Možemo mi još malo pričekati s početkom.

ŠUMAR: Pa sad, oprostite. Da imate bolji put, došli bismo na vrijeme.

Paulina i Koca odvođe Šumara i Resku u zgradu i pomažu im da se operu i dotjeraju. Kuzman bijesno skine djevojčicu s podija.

PAVA: Nek se svira i igra. To se mož i prija početka zabave.

Pjesma tamburice „Ja cura, ti divojka, svadamo se oko momka!“ Tri para hitro se penju na podij i plešu. Stana je došla do sina Tuna i nešto mu žustro objašnjava, pokazuje na vrata škole u kojoj je Šumar. Tuna odmahuje rukom i šalje majku na njezino mjesto pokraj Noje. Ona razočarana odlazi. Odjednom je ustao Frajto sa svog mjesta, skočio je na podij. Odgurne Lajču od svoje dvije kćeri. Sve je utihnulo.

FRAJTO: Neće moje ćeri igrat s Bačićem! Ni ti, Mande! Ne smiš. Dok sam ja živ.

Nekoliko ljudi stišavaju Frajtu, nude ga rakijom, odvođe ga s podija. On se okreće prema kćerima i glavom im pokazuje da pridu drugim partnerima. One ga poslušaju.

Veselje se nastavlja.

Međutim, već kod prvoga refrena „Ja cura, ti divojka“ Frajtine kćerke nađu se s Lajčom.

Frajto hoće da skoči na podij, ali ga zadržavaju.

I Kuzman se pomirio s izmjenom u programu, te jede krofne i pije.

Iz škole izlazi Šumar s uzdignutim pištoljem i ponovno zapuca.

Cika.

Veselje se prekine.

Nojo se zavlači majci pod suknju.

SLIKA DEVETA

Škola i dvorište. Crna zastava.

Koca leži mrtva u jednom dijelu Kuzmanove sobe. Pored Koce dvije narikače. Nekoliko ljudi u crnini. Svijeće gore. Tiho se plače. Povremeno snaš Kocu poškrope svetom vodom.

Kuzman sjedi na cjepanici nedaleko bunara, Paulina uokolo šeće izgubljena.

PRVA NARIKAČA: Jooooj, Koce, sudbo kleta i prokleta. Sustigla te siroticu.

DRUGA NARIKAČA: A mogla si lipo poživiti još koju godinicu.

PRVA NARIKAČA: I ne ostavit tvoje drage uciviljene.

DRUGA NARIKAČA: Svoj rod rođeni. Svoju gospojicu. Svog gospodina i škulsku dicu!

PRVA NARIKAČA: Jooooj, Koce, nek ti je lako duši. Nek si s anđelima.

Riječi narikača raspale osjećaje rodbine i plač se pojača.

KUZMAN: Ništa meni nije jasno. Još jučer bila je najveselija. A danas je mrtva. Njezini koraci neće se čuti po avliji. U učionici. Na tavanu. A ti zamukla i ni riječi.

PAULINA: Nije mi do razgovora.

Kuzman ustaje i šeće. Nestalo je klonulosti.

KUZMAN: Nije ti do razgovora? Znam ja zašto tebi nije do razgovora. Ti misliš da sam ja krivac za Kocinu smrt.

PAULINA: Ne mislim ja ništa. Ja sada ne mogu misliti. Koca je meni bila više nego druga majka . . . Grdila sam je povremeno zato što sam se bojala da se ne dogodi to što joj se dogodilo.

Paulina zaplače, odlazi iza stabla, Kuzman za njom.

KUZMAN: Paulina, ja sam glavni krivac za Kocinu smrt. Poticao sam je da pije. A i krišom smo pili zajedno.

PAULINA: Pila bi ona i bez tebe. To je bilo jače od nje. Piće je ispunjavalo njezinu samoću.

KUZMAN: Ja sam joj napravio onu prokletu napravu za hvatanje boca. Zato se i dogodila nesreća.

Kuzman odjuri do bunara, obgrli ga i zagleda se u njegovu dubinu.

KUZMAN: Svaki čovjek koji se naginje iz dana u dan nad bunar s onom prokletom napravom, mora pasti u nj. Kao da sam isplanirao i očekivao Kocinu smrt.

Paulina prilazi Kuzmanu, smiruje ga, odvlači od bunara.

PAULINA: Kocu je usmrtila velika žeđ . . . Možda je poželjela popiti kao nikad ranije. A nije ništa imala. Nagnula se nad bunar više nego je smjela. I moja je krivica što sam joj branila da pije kad poželi i koliko hoće.

Stiže Pava Bačić sa Stanom, a iza njih Lajčo i Nojo.

PAVA: Čuli smo za nesreću. Di je tiro andrak da se naginje priko rovaša. Cigurno se napila, pa nije znala šta radi.

Obitelj Bačić ulazi k pokojnici i svi je škrope.

STANA: Taka je lipa . . . Ko živa . . .

Plač rodbine se pojača.

Ulazi Frajto sa ženom, za njima dvije kćerke, pa Frajtin odrastao sin i mali sin kojega je, dolazeći povukao za uho.

FRAJTO: Faljen Bog. Čim smo čuli, ostavili smo poso i došli. Koca je tu bila kad je moj bačo išo u škulu, bila je tu kad sam ja išo i moju dicu je dočekala. Ružila nas i zapeivala, al smo je svi volili. Bila je za životom.

Frajtina obitelj ulazi k pokojnici i svi je redom škrope svetom vodom. Iz zgrade izlaze Pava, Stana i Kocin Rodak, nešto šapuću.

PAVA: I kažeš, neće da dođe.

RODAK: Neće. Misli da je Koca digla ruku na sebe, pa ne smi.

PAVA: Kaž' ti njemu da mu Pava poručiva da takim dođe, jel ću ja doć za njim.

Rodak pođe, Pava ga zaustavi.

PAVA: Stan! Za svaku cigurnost, daj ti njemu tri crvene. Zažmurit će on na obadvi.

Pava daje tri crvene novčanice rodaku koji otrča.

STANA: Baš moraš popi tri davat? Došo bi on i za dvi.

PAVA: O, Stane, grom te spalijo! Ti zakeraš i kod mrca. Kako možeš bit taka nikaka.

Pava ulazi k mrtvoj Koci, Stana za njim.

KUZMAN: Bio sam malo prije na groblju. Već su iskopali raku. Tek sad sam uvidio kako gradska groblja zavaravaju i ublažuju tugu svojom zelenom raskoši. Seosko groblje ogoljuje svaku iluziju. Ništavilo čovjekovo je potpuno.

PAULINA: Kad ja umrem, bit će mi svejedno hoće li me pokopati u mramornu grobnicu ili će me spaliti i onu šaćicu pepela rasuti.

KUZMAN: Ali čovjek se, Paulina, mora po nečemu razlikovati od crknuta i ostavljena psa!

Dolazi uzbuđeni Tuna, Paulina mu potrča u susret i zaplaka mu se u naručju.

TUNA: Ja još ne mogu povjerovati. Koca je tu bila stalno. Postojanija od škole. Od drveća. Od njiva. Sve uokolo počelo je njoj sličiti.

Tuna i Paulina ulaze k mrtvoj Koci. Žurno dolaze svećenik, Kocin rodak i dva mališana, ministranta, koji svećeniku pridržavaju reverendu što bi se inače vukla po zemlji. Svećenik drži u rukama Bibliju i kadionicu iz koje se širi miris tamjana.

U dvorištu svećenik zastane, shine ogrtač i preda ga Kocinom rodaku, a on ostane u ruhu za pogrebni obred. Promijeni i kapicu na glavi i značajno pogleda ministrante koji zazvone zvončićima nekoliko puta.

Svećenik stane tiho govoriti latinski, a onda hrvatski i ude prvi u zgradu. Ministranti za njim.

Za njima Kocina rodbina.

Svećenik poškropi Kocu, potom mahne kadionicom na sve strane. Kuzman se na svećenikovo „hvaljen isus“ malo pokrene, klimne glavom.

Kada svećenik ude u zgradu, Kuzman pride k vratima i promatra obred izvana.

SLIKA DESETA

Škola. U svojoj sobi leži razdroljen, neispavan, Kuzman. Digne praznu flašu s poda i zagleda je. Novi domari Markuš i Cila jure se oko bunara, oko zgrade. Cila ciči kad je Markuš uhvati i ljubi. Kuzman dotetura do vrata s bocom. Promatra kako se mladi domari ljube. Cila primijeti Kuzmana, cikne i odgura Markuša.

MARKUŠ: Oprostite, gospodine Kuzman. Mislili smo da spavate. Jesmo li vas probudili?

KUZMAN: Sve je u redu. Pismo nije stiglo?

MARKUŠ: Nije. Da vam donesem punu bocu iz podruma?

Kuzman potvrdi glavom. Markuš odjuri do scene.

CILA: Oprostite, ako sam jače skičila. Zdravo me je sad sramota.

KUZMAN: Nije sramota biti mlad. Još vam je medeni mjesec.

Markuš dojuri s punom bocom i daje je Kuzmanu.

MARKUŠ: Proće i ovo naše zamedljano vrime. Pa ćemo se smiriti.

KUZMAN: Ne smetate vi meni.

MARKUŠ: Jedno bi vas pito: je l' se smi piti voda iz bunara? Znae zašto . . .

KUZMAN: Nemojte još jedno vrijeme. I radi tog. Ja pijem vino.

Kuzman ulazi u sobu i odmah puni čašu i pije. Domari se ponovno pojure, cika. Nestanu sa scene. Dolazi polagano, nesigurno Tuna Bačić. Ogleda se oko sebe i pokuca na vrata. Nitko se ne odaziva. On ude i sjedne na stolicu nedaleko od Kuzmana. Tek poslije stanovitog vremena primijeti ga Kuzman koji sjedi na krevetu.

KUZMAN: Dobro mi došli, zvjezdoznalac! Vrlo ste tihi. Muhu bih prije čuo nego vas.

TUNA: Da li se javljala?

KUZMAN: Nije. A po svemu, to i ne misli.

Kuzman se pijano, neurastenično nasmije.

KUZMAN: A po čemu bi se ona meni morala javiti? Vi ste za nju bili sve. Daleka zvijezda. Bog . . . jedini . . .

TUNA: Mislio sam da se ludira kad je govorila o odlasku. Podsmijevao sam joj se. Da sam bio odlučniji, zadržao bih je.

KUZMAN: Da je mene voljela kao vas, ja bih otišao s njom.

TUNA: Ništa niste načuli? Kuda je otišla?

KUZMAN: Ništa. Direktor misli da je našla mjesto u nekoj školi blizu Mostara. Ili Dubrovnika. No to je samo pretpostavka.

TUNA: Otkad je nema, ne mogu ništa uraditi. Šetam njivama kao luđak. Zurim kroz teleskop. I ništa ne vidim. Mislim samo na nju. Sad su mi jasne njene riječi: ona je moja jedina, topla zvijezda.

KUZMAN: Jadikovke nam neće pomoći. Vi možete biti sretni. Vas je jedinog voljela. S vama je htjela pobjeći.

TUNA: Ali sam ja zato i najveći idiot.

Tuna zgrabi bocu i čašu od Kuzmana i pije. Kuzman še ponovno pijano histerično nasmije.

KUZMAN: Život i ljubav, moj Tuna, nisu nebo i zvijezde. To je često, kao ovo naše, blato, muka i sranje.

Ulaze u dvorište Šumar i Reska. Otresaju blato s cipela.

RESKA: Kako je pusto.

ŠUMAR: Valjda je još tu onaj deran? Da nam kaže nešto. Ako zna. Hej, Jašo! To smo mi: Šumar i Reska!

Tišina. Šumar i Reska polagano ulaze u dvorište u Kuzmanovu sobu.

ŠUMAR: Što se kog vruga ne odazoveš?!

KUZMAN: Pa, našli ste me. Ali ništa ne znam o Paulini. Ni gdje je. Ni zašto je otišla. Bio sam u gradu kod roditelja i kad sam se vratio, nje nema. Domari su mi rekli da je došla sa šoferom i kamionetom. Potrpala stvari plaćući i otišla. Jučer mi je direktor škole predao, za jedno vrijeme, i njene razrede. To je sve što vam ja znam. A zašto bih morao više znati od vas? Sa vama je bila duže. Sa svima vama bila je intimnija negoli sa mnom.

RESKA: I to meni da uradi? Nije bilo ničeg što ja nisam znala o njoj, a ona o meni.

ŠUMAR: I baš se ništa pobliže ne zna?

TUNA: Direktor škole misli da bi mogla biti negdje kod Mostara ili Dubrovnika.

KUZMAN: Zar ne shvaćate da je Paulina Plavšić otišla zauvijek? Ona je za nas na drugom kontinentu. Na drugoj planeti. Dosta joj je svih nas.

RESKA: To nije moguće! Ti, Jašo, nisi . . . čist. Bulazniš.

ŠUMAR: To je njena kriza. Pa svi mi imamo povremenih kriza. Ja, u ratu, pa i u miru. Svaki dan . . .

KUZMAN: Malo prije, Tuna je priznao da je njega nekoliko puta zvala da pobjegnu zajedno. Nije to njena trenutna kriza.

ŠUMAR: Je li to istina?

TUNA: Istina je. Ja bih sad pošao. Posao me čeka. Žitarice.

Tuna se pozdravlja i odlazi. Šumar i Reska se opustili, Kuzman ih ponudi pićem, oni piju i zure neodređeno.

ŠUMAR: Što smo joj skrivili? Otišla je bez pozdrava. Ni da kaže kuda će.

RESKA: Ja nju najbolje poznajem. Osamljenost joj je pomutila razum. I Kocina smrt. Tunu je zvala da pobjegnu, ali to nije mislila ozbiljno. Odlazak je ona smislila nedavno. U krizi. Moramo je pronaći i pomoći joj.

KUZMAN: Kad Paulina zaželi da joj pomognemo, javit će nam se. Treba sačekati.

ŠUMAR: Deran je u pravu. Čekat ćemo. Reska, da krenemo. Put je raskvašen. S mrakom će biti još gore. Zdravo, Jašo.

RESKA: Svrati koji put do mene.

Reska i Šumar pođu, Reska stane.

RESKA: Predosjećam, Paulina će se meni prvoj javiti.

Reska i Šumar izlaze u dvorište, Kuzman za njima. Otrpati ih iza zgrade. Vraća se. Pritište sljepoočnice. Dolazi, blago se teturajući do bunara i zagleda se u njegovu dubinu. Jednim naglim pokretom se ispravi, zakorači do cjepanice, penje se na nju, želi se držati uspravno, ali mu to teško uspijeva. Daleki žagor kao u sali za konferencije.

KUZMAN: Htio bih kazat nekoliko riječi o drugarici ili gospojici Plavšić. Dozvolite mi da budem malo ličan. Drugarica Plavšić si umišlja da je madame Sandova. Misli kako može raditi što hoće. Po cio dan juri na svom motokotaču. Ona želi pobjeći od zadataka i obaveza. Ona bi htjela da pobjegne od naše stvarnosti. Zavodi matorog funkcionara na kraju karijere. Druži se sa sumnjivim ženskim osobama. Zaljubljuje se u

uštrojene kvazi-zvezdoznalce. Ne da ljudima da na miru popiju svoje piće. I briga nju za Jašu Kuzmana. Udarnika s četiri radne akcije. Aktivistu od perspektive. Drugovi i drugarice, vratit će vam se Jašo Kuzman. On je uvijek podmetao leđa kad je bilo najteže. Nisam vrstan govornik, ali sam bio prvi za akciju. Ako svi budemo složni, smoći ćemo snage da izdržimo do kraja. To je naš sveti zadatak. Jesmo li spremni na žrtve ili nismo? Ako jesmo, potvrdimo to sa tri puta -Hura". Smutljivci nemaju mjesta u našim redovima. Gdje su nam mlada srca?! Učimo se na tradiciji starijih drugova. Dosta je bilo riječi. Kao što je kazao vječiti mladić Hamlet: Došlo je vrijeme biti ili ne biti!

Kuzman sam uzvikuje i plješeće u taktu. A onda odjednom, kao da se otriježnio, silazi sa cjepanice i polazi u zgradu. Sumrak je pao još prije Kuzmanovog monologa. Daleka mjesečina. Kuzman je zastao u vratima. U dvorište ulazi gost. Obučen u deka-kaput, na glavi mu crni kačket, pod pazuhom mrežica za hvatanje leptirova. Gost prilazi bunaru, ostavlja mrežicu na zemlju. Spušta kofu u bunar. Izvlači vodu i pije iz kofe. Kuzman se okreće u vratima i zapanjeno promatra gosta. Gost obriše bradu rukom, stavi mrežicu pod pazuhu i skine kačket na pozdrav.

GOST: Dobra večer. Kako ste?

KUZMAN: Dobra večer. Tko ste vi? Novi kolega?

Gost pođe prema Kuzmanu s ispruženom rukom, ali se u njegovoj blizini zaustavi, povuče ruku, kao da se predomislio.

GOST: Moglo bi se i tako reći.

KUZMAN: Voda u bunaru je zagađena. Ne smije se piti.

GOST: Ja smijem. Sirota snaš Koca. Sirota Paulina.

KUZMAN: Govorite kao da su obadvije mrtve. Poznavali ste ih?

GOST: Koliko i vas, Kuzmane.

KUZMAN: Oprostite, ja se ne sjećam . . .

GOST: Ja sam Črt.

KUZMAN: Črt?

GOST: Gospodine . . .

KUZMAN: Gospodine Črt, izvolite ući. Kod mene je nered. Ne stignem pospremiti.

Kuzman ulazi prvi, pali žigicom lampas, gost za njim. Gost zagleda desetak praznih flaša uokolo.

GOST: Vi dosta pijete, Kuzmane.

KUZMAN: Ali izdržavam. Idem za dva-tri dana primiti antabus. Imate pravo. Dosta pijem. Iako me piću, samoći i mirovanju nisu učili.

GOST: Tome se sami učimo i odupiremo, moj Kuzmane.

Kuzman pokupi nekoliko praznih flaša i baci ih iza kreveta, a onda dođe za stol i sjedne. Gost je još ranije sjeo.

KUZMAN: Borba i kraj muškarca drukčiji su nego kod žene.

GOST: Po čemu se vi razlikujete od snaš Koce? Ili, pak, od Ivandekićeve?

KUZMAN: Moja načela se razlikuju.

GOST: O, bože, tako što nisam čuo odavna. Može li se smrt odložiti verbalnim htijenjem zapjenjenih brbljivaca, među koje, oprostite, spadate i vi, Kuzmane?

KUZMAN: Nije riječ o odloženoj smrti. Riječ je o dostojanstvu vlastitog kraja, gospodine Črt.

GOST: Ako nećete da se smijem, dopunite svoju misao.

KUZMAN: Da umrem na bojnopolju, čini mi se, kasno se rodih. U vješanju i topljenju ima tragike, ali nema, kako rekoh, dostojanstva. Muškarcu, izgleda, jedino preostaje da se ustrijeli.

GOST: Hoćete da budemo veliki i patetični u svom kraju kojeg prizivamo, iako ga se u isti mah grozimo?

Gost je ustao i šeta. Zastane, upilji se u Kuzmana.

GOST: Još jutros, Kuzmane, zar nisi pomišljao napisati slinavo, oproštajno pismo i potpisati ga kao ojađeni klaun koji na taj put ne poziva nikoga, jer se na njega polazi Sam?

Šutnja.

KUZMAN: Jesam. Otkud vi to znate?

Šute zagledani jedan u drugoga. Iza zgrade, tiho se smijuci, izleti Cila, za njom Markuš. Cila bježi oko bunara, ali je Markuš stiže i ruši pored ograde.

CILA: Nemoj, Markuše! Razbudit ćemo svit!

Jedan daleki refren se miješa s razgovorom kozmonauta na Mjesecu. Cilina povremena tiha vriska.

SVRŠETAK

IZABRANICI

---

farsa u dva dijela

GENERALISSIMUS

PATER

GOSPODICA O

MISSIS MISS

ADAM

PRAVEDNIK

I. scena

Čistilište. Čardak ni na nebu ni na zemlji. Nedalcho je neugledan teleskop na postolju. Tri bijela lijesa.

Poslije kraćeg vremena podigne se poklopac. Pojavi se glava svećenika. Izlazi bojažljivo iz lijesa. Duga krunica mu zvecka u nervoznim prstima. Tama se rasprši. Pater hitro prijede rukama po glavi, grudima, opipa noge, klekne.

GLAZBA — IGRA — SVJETLO

PATER: O, Bože, ako sam ovdje, na Tebi je da mi, grešniku, sudiš. Vezao sam svoj život za jedno tiho primorsko mjesto. Jutrom sam ranio. Ispijao čašicu, dvije. Tri. Da isperem noćni zadah. Pekao tri jajeta na oko. Uvijek tri jajeta na oko. Pio šalicu ovčijeg mlijeka. Služio jednom dnevno misu. Uvijek jednom dnevno misu. Ispovijedao na dan nekoliko vjernika. Ili nevjernika. Dobro ručao. Zatim pio čašu, dvije. Da isperem prijepodnevni zadah. Čitao Novi zavjet. Zatim čitao uvijek Novi zavjet. Dobro večerao. Komad tunjevine, rižu i salatu. Zatim pio čašu, dvije. Uvijek pio čašu, dvije i podrigivao.

(Svesrdno se moli. Prekine ga lupa iz istog lijesa iz kojeg je i on izišao. Prilazi k lijesu. Iz njega se pojavi ženska noga s visokom petom koju Pater prihvati, a onda je, kao okuženu, ispusti.)

PATER: Bože, i ovdje me iskušavaš. Znam da su vrata rajska nedostupna svakome, ali ja sam ti se Svemogućí, molio. I kajao.

(Svesrdno se moli. Lupa iz istog otvorenog lijesa.)

MISSIS *(samo glas)*: Helo! Stidljivi mladiću, pomozite!

PATER: Svemogućí, ne budi okrutan prema meni, jer nismo svi svemoćni i bezgrešni kao ti.

MISSIS *(samo glas)*: Stidljivi mladiću! Ne plašite se. Ne grizem. Pomozite mi.

PATER: Ljudska je to riječ ipak. Pomaganje treba da nadjača kušnju. Evo me, grešnice roda slabijeg.

(Pomogne joj da izade iz lijesa.)

MISSIS: I roda ljepšeg.

PATER: Nije na meni da sudim.

(Missis se protegne. Njezina uska i kratka haljina podigne se iznad koljena.)

MISSIS: O, tako me sve boli. Svaki mišić me boli. Hoćete li, stidljivi mladiću, izmasirati moj vrat?

PATER: Ne, ne! To nikako (*za sebe*). Kušnja je to. Moram biti jak kao čelik. Kao dijamant. Samo nekoliko trenutaka slabosti i možda ću prokockati vječnost.

MISSIS: Mi smo, čini se, zajedno ležali u ovoj drvenoj konzervi.

(Missis spušta poklopac.)

PATER: Ne sjećam se. Možda je Višnji tako želio.

MISSIS: U konzervi ste me morali barem koljenom dodirivati. A sada se ne usuđujete da me malo izmasirate. Uostalom, ako ste bliže kušnji, jači ste u vjeri.

(Missis legne potrbuške na lijes.)

PATER: Umnogome ste u pravu. Gospodin nas uči da pomažemo svome bližnjemu. Zato ću vam pomoći.

(Pater joj stiska plašljivo vrat i leđa, a zatim jače, strastvenije.)

MISSIS: Vi to, oče, odlično radite. Trebali biste biti maser. Zaradili biste više od biskupa. A kad biste se osobito trudili, više i od kardinala.

PATER: Precjenjujete me, gospođice. Ja sam običan i skroman redovnik. Zavidnici bi kazali da su meni dani slični jedni drugima. Neka ih, Bog vidi istim okom velike i male. Vezao sam svoj život za jedno tiho primorsko mjesto. Jutrom sam ranio. Ispijao čašicu, dvije. Tri. Da isperem noćni zadah. Pekao tri jajeta na oko. Uvijek tri jajeta na oko. Pio šalicu ovčijeg mlijeka. Služio jednom dnevno misu. Uvijek jednom dnevno misu. Ispovijedaio na dan nekoliko vjernika. Ili nevjernika. Dobro ručao. Zatim pio čašu, dvije. Da isperem prijepodnevi zadah. Čitao Novi zavjet. Zatim čitao uvijek Novi zavjet. Dobro večerao. Komad tunjevine, rižu i salatu. Zatim pio čašu, dvije. Uvijek pio čašu, dvije i podrigivao. Zatim, zatim . . . Napustilo me sjećanje. Zatim, zatim . . . Napustilo me sjećanje.

MISSIS: Jedva sam čekala da ti pregore osigurači. Dramatično ste ispričali svoj život.

(Missis se prevrne na leđa.)

PATER: Hvala vam, gospođice.

MISSIS: Bogu hvala. Sad me malo prognječite.

(Pokazuje na vrat, grudi, trbuh.)

PATER: Ne bih mogao, gospođice.

MISSIS: Ne šalite se sa mnom. Prognječite me malo.

PATER: Ne bih mogao, gospođice.

MISSIS: Šta vas priječi da izmasirate umoran vrat vašeg najvjernijeg vjernika?

PATER: Novi zavjet, Stari zavjet, Sveto pismo, Biblija. Vjera u njega. Vjera u sebe . . .

MISSIS: . . . i nevjera u svoje vlastite hlače. *(Sjedne razljučena na lijes.)* Dodite bliže, oče.

PATER: Ne tražite nemoguće od mene, dobra gospođice.

(Rukom pravi križeve prema njoj.)

MISSIS: Vi ste bezobrazni. Vi ste tipičan klipan, oče.

PATER: Hvala, gospodice.

ADAM *(samo glas)*: Caramba! Sto mu muka! Ustanite! Ustanite već jednom!

(Pater i Missis skočiše preplašeni s lijesa. Poklopac se otvara i pojavljuje se Adamova glava.)

ADAM: Kreteni! Debelokošci! Zar ne osjećate da gušite čovjeka? Gotovo ste mi spljoštili rebra. Baš ste ovo mjesto izabrali za seksualnu gimnastiku?

MISSIS: Pardon, ćelavi gospodine!

(Adam je u šeširu.)

PATER: Sotono! *(Adam ustaje i pipa rebra.)*

ADAM: Bezočni kurvari!

MISSIS: Sotono! Sotono!

(Missis sikće zmijski, hoće ga čušnuti, ali joj on čvrsto drži ruke.)

PATER: Kako se to ponašate prema dami?

ADAM: Ovako. Evo ovako. *(Čušne je i odgurne od sebe.)* Sada ste vi na redu. Dodite.

(Pater je na sigurnoj udaljenosti. Missis plače: Buuuu. Uronila je lice u Paterove grudi.)

PATER: Sramota. I vi ste mi neka mustra. Civilizovani neandertalac!

ADAM: Umuknite!

PATER: Ne poštujete ni križ ni slabije biće. Kao sâm Nečastivi!

ADAM: Prema situaciji i društvu se prilagođavam. Nisam ja istrošena krpa kao vi, velečasni. Ja sam muškarac. Muško.

MISSIS: Gospodin nas . . . Gospodin je u pravu. Ti si krpa. Gospodin neandertalac je muškarac. A ti si krpa.

(Missis čušne Patera i bježi Adamu koji je zaštitnički stisne na grudi.)

PATER: I ja sam muškarac. I ja sam muško. Vidjet ćete, lijepa gospodice.

(Pater podigne visoko šake i pođe prema Adamu koji to isto učini. Obilaze se, odmjeravaju se kao ratoborni pjetlići. Piskutav glas iz Adamova lijesa ih prehine.)

GOSPODICA O *(samo glas)*: Pomozite! Pomozite! Prekinite boks!

(Pater pritrči kovčegu i pomaže Gospodici O da izade. Gospodica O s naočalima, u dugoj, uskoj haljini do gležnjeva, izvlači se. U ruci joj je lepeza smotana kao štapić. Gospodica O se nespreno nakloni.)

GOSPODICA O: Gospodica O.

MISSIS: Missis Miss.

ADAM: Adam.

GOSPODICA O: Prvi ili zadnji?

PATER: Pater.

GOSPODICA O: Pater familias?

PATER: Ne. Pater svećenik.

(Gospodica O se hvata za prsa i hašlje.)

GOSPODICA O: Koja je to klada ležala na meni?

PATER: Eno onaj! Ona svinja! Bože, oprost!

ADAM: Kuš! Vi, gospodice, vrijeđate. Imao sam dojam da ležim pokraj čamove daske, a ne pored žene. Vi nemate ni poštenih sisa.

GOSPODICA O: Bezobraznik! O, o, oh . . .

(Pada poluonesuještena Pateru u naručje.)

PATER: Šutite! *(Polegne Gospodicu O na treći lijes.)* Umuknite! *(Pater podigne šake prema Adamu. Obilaze se kao nesigurni boksači. Lupa iz lijesa na kojem leži Gospodica O. Borci zastadoše, uplašeni. Gospodica O je ciknula i skočila.)*

GENERALISSIMUS *(samo glas)*: Otvorite! Naređujem, otvorite!

(Missis, Gospodica O i Pater se pribiju jedno uz drugo, a Adam dosta nesigurno otvori poklopac trećeg lijesa. Iskoči kočoperan Generalissimus i popravlja hlače i odoru bez epoleta.)

GENERALISSIMUS: Kriminal! Stavljaju čovjeka mojeg ranga u ovakvu prdežnicu. Kriminal!

(Pravednik se izvlači iz sanduka i obuva cipele. Generalissimus se zagleda oštro u ostale.)

GENERALISSIMUS: No, što blenete svi u mene?! Stanite svi mirno! Mir-no! Tako *(Primjećuje Pravednika.)* A vi, gospodine, zašto kvarite zrak? Kao da ste se cijelog života hranili u lošim menzama.

PRAVEDNIK: To nije isključeno, gospodine. Ispričavam se, ako sam povrijedio vaš fini nos.

GENERALISSIMUS: Ne radi se o mom nosu, gospodine. Gotovo sam oslijepio od vaše bezobraštine. Trepavice su mi sigurno pobijeljele.

PRAVEDNIK: Niste ni vi cvijeće, gospodine. Vaše noge bazde kao nužnik.

GENERALISSIMUS: Marš! Znaš li ti s kim razgovaraš? Dat ću te odmah zatvoriti. U najtamniji, najhladniji, u najbolji vojni zatvor.

PRAVEDNIK: Zapovijedaj ti njima, glavonjo, a ne meni. Vidiš da te oni slušaju. Fučka se meni za tebe!

GENERALISSIMUS: U zatvor s njim! U zatvor! Ti ćeš ga odvesti. *(Pateru)* Naređujem ti!

PATER: Razumijem, gospodine . . .

GENERALISSIMUS: Generalissimuse.

PATER: Razumijem, gospodine Generalissimuse. U zatvor ću ja s njim. U najtamniji. U najhladniji. U najblještaviji. U najtopliji vojni zatvor. Dakako, gospodine . . .

GENERALISSIMUS: Generalissimuse.

PATER: Dakako, gospodine Generalissimuse.

(Pater uhvati za uho Pravednika, povede ga oko stola i postavi da kleči na kukuruzu i svemu što je našao u džepovima.)

GENERALISSIMUS: A vi stanite na mjestu voljno!

MISSIS: Ala ste vi strogi, gospodine.

GENERALISSIMUS: Od rođenja, gospodice. U svemu i na svakom mjestu, gospodice . . .

MISSIS: Missis Miss.

GENERALISSIMUS: Gospodice, Missis Miss. Ljubim ruku. (*Ljubi joj ruku i pada u zanos.*) Gospodice Missis, imate finu kožu kao tek rođeno tele.

MISSIS: Hvala. A vi imate kožu kao mladi kanalski štakor.

GENERALISSIMUS: Hvala. Hvala. A tko su ostala gospoda?

MISSIS: To je Gospodica O. To je gospodin Adam. To je Pater. Vaš žandar. A ono je gospodin . . .

PRAVEDNIK (*Kleči pokraj zida*): Pravednik.

GENERALISSIMUS: Kako, molim?

MISSIS: Gospodin Pravednik.

GENERALISSIMUS: Glupog li imena. Ljudi se danas krste majmunskim imenima. No, svejedno. Konstatiram da smo svi u istom sosu.

Mrak

Grmljavina

Svi bježe u zaklon

Prva obavijest:

Nemamo vremena za sentimentalnu dobrodošlicu! Izabrani ste od mnogih: sa ulica, iz kula, s vrha piramide.

Otrgnuti od ralja smrti, u opasnim raljama života!

Svijetu su potrebne nove ideje i ljudi, nova lica!

Da li ste to vi?

U tome je vaša velika šansa i skupno i pojedinačno!

Vremena imate i nemate . . .

II. SCENA

SVJETLO

GENERALISSIMUS: Je li od vas netko utvrdio gdje se nalazimo?

PATER: U čekaonici, generalissimuse.

GENERALISSIMUS: U čekaonici? Kakvoj? Burzovnoj? Bolničkoj? Vojnoj?

ADAM: Patentnog ureda?

GOSPODICA O: U čekaonici kluba za salonske psiće i posrnule djevice?

PRAVEDNIK: To je čekaonica kuplera.

MISSIS: Ovo je čekaonica vječne vječnosti.

PATER: To je moja ideja. Ukrali ste moju ideju.

MISSIS: Laže.

ADAM: Šuti, pope! Prekrojit će ti kožu!

GENERALISSIMUS: Mir, mir (*traži izlaz ali ga ne nalazi*). Sve je dobro zaključano. Dakle, sigurni smo.

PRAVEDNIK: Ali ključevi su kod „drugih“.

GOSPODICA O: Gospodin Pravednik je u pravu. Mi nemamo ključeve.

Mrak — Grmljavina — svjetlo.

III. SCENA

GENERALISSIMUS: Ostavite se sentimentalnih izjava. Neprijatelj nas okružuje, a vi se svadate. Trebamo najprije organizirati obranu. *(Svi pomažu. Napraviše polukružni zaklon od stvari.)* Tako. A sad zauzmite položaje.

(Adam i Generalissimus izvade nekoliko pušaka i kaciga iz lijesova — svi se naoružaju.)

GOSPODICA O: Čime ćemo pucati?

PATER: Idejama. Je l' tako, gospodine Generalissimuse?

ADAM: Rupama . . . na sviralama.

GENERALISSIMUS: Mir, mir. Uskoro ćemo možda zajedno voditi rat. Mirno!

(Svi su zauzeli sjedeće položaje iza lijesova. Samo Generalissimus šeta po lijesovima kao po rubu krova.)

PRAVEDNIK: Mir, mir. To je hipermangan u vašim ušima, Generalissimuse.

GENERALISSIMUS: Ja to i ne poričem. Ali da smo miroljubivi kao vi, nas bi ta gospoda iza brave poklala kao pillice. *(Generalissimus šeta važno po lijesovima. Prste desne ruke gurnuo je u uniformu kao vojskovođa.)*

PATER: Kojoj zemlji služite, Generalissimuse?

GENERALISSIMUS: Majčici-državi našoj. Na čast. *(Ukoči se u stav mirno.)* Živjela! I vi joj morate odati počast! Mir-no! *(Svi se ukočiše.)*

PRAVEDNIK: Voljno!

(Svi se opuste. Ponovo sjedaju iza lijesova.)

ADAM: Recite mi, Generalissimuse. Kakva je vaša zemlja kad sam joj već odao počast?

GENERALISSIMUS: Naša država posjeduje izrazit diplomatski i vojnički duh. Križanjem strategije i mašte dobila je „Ovna“ koji može razbiti vrata svake, apsolutno svake zemlje. Skromno izjavljujem da sam u ovom planu imao dosta udjela. Na primjer, ja sam krstio taj plan imenom „Orah“ a kasnije kao plan „Ovan“. Povijest ne trpi brojeve, šifre i kojekakve zavrzlake. Ona hoće dobro i zvučno ime. Budimo iskreni. To ima praktično značenje. Učenici kasnije lakše pamte povijesne događaje. Kad učenik ustane, gleda oštro učitelju u oči i vergla.

PATER: U prvom naletu plana „Ovan“ spaljeno je sedam gradova. Porušene su sve protivničke komunikacije. Odrubljeno je 320.478 protivničkih glava. Zarobljeno 470.000 vojnika, civila, umirovljenika, bolničarki, manekenki.

GENERALISSIMUS: I tako dalje. Divota jedna. Dak ne cvrkuće povijest, već pjesmicu. Jer to je sada pjesmica. To se mili, to se onda pamti. Uzgred dodajem da su me zatim nazvali Generalissimus Ovan. Ili samo kratko

— Ovan. U početku samo u generalštabu i krugovima vlade, a kasnije u cijeloj naciji. Kad je netko na ulici, kavani ili na javnom skupu spomenuo ime Ovan, to se onda mislilo na mene. Jedno vrijeme je čak nastupila ovnomanija u našoj zemlji. Mnogi su počeli nazivati se kao ja. Djecu su krstili mojim proslavljenim imenom. Odijevali su se slično meni. Nosili frizure kao moja. Uzimali me za primjer dobrog vojskovođe. Pozivali su me na različite priredbe i skupove. Novinari su me neumorno intervjuirali. Jednom riječju, spektakularna Ovnomanija.

PRAVEDNIK: Generalissimuse, ako izuzmemo plan Ovan, vas kao Ovna i vašu naciju u kojoj se uvriježila ovnomanija, mi ništa ne razumijemo. Barem ja.

ADAM: Ni ja.

PATER: Pa, ni ja.

MISSIS (nijeće glavom): Žalim.

GOSPODICA O: Ni ja.

GENERALISSIMUS (Uznemiren, trči od jednoga do drugoga): Samo polako. Sve ću vam objasniti. Plan Ovan je polazio od zdrave logike. Našu državu smo zamislili kao jaku vojnu organizaciju. Imali smo aspiracije na više zemalja. Prvo, susjedne. To je normalno. Preko njih moramo, htjeli-ne htjeli, proći. Morali smo naći povode za rat. Povodi su morali biti historijski opravdani. Nismo htjeli da nas budući naraštaji osuđuju i žigošu. Sačuvaj Bože! Cio vrhovni aparat stavili smo u stanje razmišljanja. Razmišljalo se danima. Noćima. Mjesecima. Glave su se naprezale, zagrijavale, dostizale, da tako kažem, bijela usijanja. E, pa, u tim sudbonosnim danima za našu naciju i ja sam naprezao svoju glavu. Naravno, u tim trenucima nisam imao pojma da će ona jednog dana narasti do ovnovske. I tako jedne večeri sjedim u prostoriji koja se valjda svuda obilježava sa dvije zagonetne ništice i stiskam sljepoočnice. Moje drugo Ja mi gnječi vrelim palcem mozak i govori: Spasi naciju. Na granici psihičkih snaga, te večeri, dođu mi na um dvije originalne zamisli. Razumijete? Ne jedna, već dvije. Nije bila, bogme, šala. Mjesecima se mučim da mi dođe na um jedna ideja. A ono, dvije odjednom! Mozak mi se pomutio od sreće. Shvaćate?

ADAM: Djelomično.

GENERALISSIMUS: Samo polako. Bit prve zamisli bila je u tome da raselimo naše ljude u sve one zemlje koje mislimo pokoriti. Poslije toga ćemo lako naći modus za objavu rata. Naši zemljaci će na dani znak vršiti male neredе. Policija će ih zatvarati, a mi ćemo onda ulaziti s vojskom i oslobađati ih. Zatim ćemo jednostavno zaboraviti da se vratimo. Oslobođeni zemljaci moći će odmah preuzeti upravu u svoje ruke. Tokom godina dobro su upoznali jezik, gospodarstvo i kulturu dotične zemlje. Druga moja zamisao je praktične vojne naravi. Premda smo već tada imali procentualno najveću vojnu industriju, ja sam predložio da se tvornice noćnih posuda pretvore u tvornice kaciga. Naravno, uz male estetske izmjene. Bebe su zbog te odluke bile najviše pogođene. Ali interesi države su iznad svega, gospođice i gospodo.

ADAM: Vi ste nedvojbeno najveći rodoljub svoje zemlje. Za sva vremena. Pretpostavljam da se mramorni spomenici vašeg lika nalaze na svakih sto metara. Kao drveće. Kao rasvjetni stupovi.

GENERALISSIMUS: Tako bi trebalo. Ali život je okrutna, hazardna igra. Strijeljan sam kao izdajica, a zakopan kao mrcina.

ADAM: To je nemoguće!

MISSIS: To je nepravično!

PATER: Nevjerojatno!

PRAVEDNIK: Čudnovato.

GOSPODICA O: Laže! Laže!

MISSIS: Zakopali vas kao mrcinu?

GENERALISSIMUS: Da. Bez pompe. Bez prosjačkog opijela, barem.

MISSIS: To je strašno veselo!

GENERALISSIMUS: Moj prvi prijedlog pogodio me kao bumerang. Drugi me je sasvim dotukao. U početku smo iseljavali samo ubojice, kriminalce, anarhiste, bogohulnike i političke protivnike. Bilo je mnogo zemalja na koje smo bacili oko, pa smo počeli raseljavati i sitno činovništvo. A onda i srednje. Tude zemlje upijale su naše ljude kao spužve. Mnogi zemljaci su iznevjerili majčicu našu domovinu. Umjesto njih smo morali slati nove ljude. S obiteljima, logično. Neki su se čak okrenuli protiv rodne grude. Protivnik ih je pridobio za kontraobavještajnu službu. Mi smo reagirali i stvarali kontra-kontraobavještajnu službu. Cijela nacija je živjela na spakiranim kovčezima. Nitko nije znao kad će ga pozvati i saopćiti mu u koju zemlju da otputuje. Putnice više nismo izdavali. Samo pošaljemo skupne pozive i odredišnu zemlju. To je bila najveća seoba naše nacije. Selili su se poljodjelci, radnici, obrtnici i poneki viši činovnici. Obično po specijalnom zadatku. S gorčinom zaključismo da su nam ostali najvjerniji prvi iseljenici na koje nismo ozbiljno računali. Ubojice su i u novoj sredini revnosno ubijale. Kriminalci slabili privrede tuđih zemalja objajući im banke. Anarhisti vršili atentate po inspiraciji i osobnom afinitetu. Bogohulnici su odlazili u crkve da hule. Naši politički protivnici obarali su vlade dotičnih zemalja. Praksa je ispravljala i dopunjavala teoriju plana „Ovan“.

ADAM: Sve teče kao po loju, Generalissimuse. Zašto vas osudiše za veleizdaju?

GENERALISSIMUS: Uspjeh je privid, sinko moj. Kao i perez. Dok je bilo koga da šaljemo u inozemstvo, i moja slava i glava je rasla. Ali smo primijetili oskudicu u stanovništvu tek na javnim zborovima. Treba tako premijer, ili kralj osobno, da održi rodoljubni govor, a na trgu, ili u dvorani, ni žive duše. Mnogi su tvrdili svojim pretpostavljenima da su dobili neodložive pozive. Takvi pozivi su se mogli kupiti ispod ruke za bijedne svote. A i krivotvorili su ih. Na kraju, nacija je ostala gotovo bez vojnika. Imali smo, istina, još dosta oficira, ali su među njima zavladao nepodnošljivi odnosi. Nisu mogli svi komandirati, pa su postali nervozni. Neurastenični. Počeli su jedni druge degradirati da bi se na potčinjene mogli ljudski izderavati. No sve to je bilo ništavno.

PRAVEDNIK: A policija?

GENERALISSIMUS: A policija, a policija? Glupo pitanje. Solidarizirala se s narodom, pa i ona emigrirala. Neće valjda ostati u zemlji da pendreči nas glavešine? Taman posla! To se ne može dogoditi. Nikada.

ADAM: I sav taj sos ste vi platili?

GENERALISSIMUS: Na žalost, samo ja. Činjenice su me teško teretile i osuđen sam na smrt.

ADAM: Giljotina?

GENERALISSIMUS: Ne.

PATER: Vješanje?

GENERALISSIMUS: Ne.

MISSIS: Električna stolica?

PRAVEDNIK: Strijeljanje?

GENERALISSIMUS: Napokon da i vi nešto pogodite, Pravedniče. Strijeljanje. Čovjeka moga ranga mogao je strijeljati samo kralj osobno ili premijer osobno. Kod mene je učinjena iznimka. Strijeljanje su prepustili princu. Kralj mi se ispričao i rekao da ima hunjavicu. Inače, tu čast, rekao je, ne bi propustio. Premijer vlade se pravdao da je zauzet državnim poslovima. Zapravo, gospodo i gospođice, istina je banalnija. Kralj i premijer su tog dana bili zauzeti partijom ping-ponga. Predvečer su pak imali partiju bridža.

GOSPODICA O: Princ je vjerojatno izvrstan strijelac?

GENERALISSIMUS: Gotovo tako. Mada se ne sjećam pojedinosti strijeljanja, računam da je to prvo prinčevo strijeljanje. Njegovo malo veličanstvo je danas u trinaest sati napunilo pet godina i pet mjeseci. Dobar početak, zar ne? Njegovom malom veličanstvu netko je podmetnuo pravi metak u gumeni pištolj na vodu. Cijela stvar ispala je vrlo komično. Zrno mi je prosviralo sredinu srca. To je osobno izjavio glavni kirurg prilikom odbukcije. To sam čuo. Toga se dobro sjećam.

PRAVEDNIK: Ako dopustite, nije mi jasno aktiviranje metka u gumenom pištolju na vodu. To mi se čini čudno.

GENERALISSIMUS: Vi se svemu čudite, gospodine Pravedniče. Kao dojenče. Pištolj je bio na toplu vodu i vrelina ga je aktivirala. Kad već imate u svojoj glavi komadić mozga za pravičnost, onda vas je trebala Priroda ili Gospod (*Pater mu odobrava glavom*) obdariti makar kokošjom maštom. Ovako ste obični zvekan.

PRAVEDNIK: Hvala, gospodine.

MRAK — SIJEVANJE — VRISKOVI

SVJETLO

GOSPODICA O: Kao u našem klubu.

MISSIS: U kojem to vašem klubu?

GOSPODICA O: U klubu Društva za zaštitu djevice, psića i plemenitih ptica. Sa zadovoljstvom izjavljujem da sam ja predsjednica tog Kluba.

ADAM: Zar to nije društvo koje se bori protiv kupleraja, uličnih cucaka i ptičurina?

GOSPODICA O: Jeste.

ADAM: Caramba! Sada se sjećam vašeg potpisa na optužnici po kojoj je moj pas džukela.

GOSPODICA O: Sigurno i jest.

ADAM: Svinjarija? Moj pas ganja kuje po ulicama, ali nije perverznan kao vaši miljenici.

GOSPODICA O: Fuj, prostačina! Sad se sjetih vašeg lica. Na zahtjev našeg društva vaš je lokal zatvoren kao javna kuća. A vaša supruga, Adame, kao prostitutka.

ADAM: Zavežite, Gospodice O. Moja Evica ima dobro srce i pošteno zarađuje svoj kruh. To mogu potvrditi naši cijenjeni gosti. Nemojte je vrijeđati jer ću vam zalijepiti šampite na gubicu.

PRAVEDNIK: Birajte riječi, Adame. Kako razgovarate s damom?

ADAM: A ti ne jedi govna. Dosadiše mi tvoji savjeti. Boga mu, Pravedniče, jesi li ti ikada u životu zgriješio? Slagao? Ukrao?

GOSPODICA O: Recite, lijepi moj.

GENERALISSIMUS: Naređujem vam da odgovorite! Bezmunđni anđelu!

PRAVEDNIK: Baš neću. Zapovijedaj ti drugima, glavonjo. Neću govoriti za inat.

MISSIS: Reći će, dobri mali, ali ne treba mu uvijek komandirati. No, hajde, reci.

PRAVEDNIK: Još nisam zgriješio. Nisam slagao. Nisam ukrao. Vjerujte.

MISSIS: Nevjerojatno!

GENERALISSIMUS: Dezinformacije!

GOSPODICA O: Možda i laži.

ADAM: Sto mu bogova! Da čovjek ne povjeruje! A gdje si živio, Pravedniče? Što si radio?

PRAVEDNIK: U jednom gradu bio sam porotnik.

ADAM: I uvijek si po savjesti i pravdi sudio?

PRAVEDNIK: Uvijek. U poslu svom ni brata ni prijatelja nisam poznavao.

GOSPODICA O: Sigurno su te svi voljeli?

PRAVEDNIK: Da, takvog su me svi mrzili.

MISSIS: Zar nisi odvratan u toj čistoći?

PRAVEDNIK: To mi je govorila i supruga. Jedanput sam morao i njezin slučaj rješavati. I — osudih je. Odležala je tri mjeseca u samici.

GOSPODICA O: Na zemlji bih vas uzela, Pravedniče, za pravnog zaštitnika našeg Kluba.

ADAM: Vašem Klubu ostarjelih jarebica neжебica treba četa mladih kundakčija i sve bi se sredilo od prve.

GOSPODICA O: O, Bože! Iskopat ću mu oči! (*Završti i hoće ga izgrepsti, ali je Adam čvrsto drži za ruke i podsmjehuje joj se.*)

PATER: Sotono! Pusti Gospodicu O! Završit ćeš u devetoj rupčagi pakla! U plamenom ulju. Isječen u kajiševe sotoninih sandala!

ADAM: E, sad se oprost od vlastite kože! Istjerat ću ti stomak na leđa. Specijalist sam za pravljenje sapuna od takvih kao ti!

ŠKRIPA – SIJEVANJE

GENERALISSIMUS: Mir, mir! Na svoja mjesta! Zauzmite položaje! Neće nas dobiti bez velike borbe! *(Odozgo pada mrtva sova)*

GOSPODICA O: Sova. Bit će nesreće.

MRAK

IV. SCENA

MISSIS: Moram se spremi za nastup.

ADAM: Kakav nastup, dođavola!

(Adam otpije iz boce i dodaje je Gospodici O koja otpija gutljaj i prosljeđuje bocu dalje.)

MISSIS: Za nastup na festivalu ljepotica koji priređuje tvornica mesnih proizvoda. Zar niste čuli?

GOSPODICA O: Čini mi se da je vama udarila u glavu Paterova vodica, pa vam se pričinjavaju festivali. Kakve veze vi imate s festivalom ljepotica?

MISSIS: Izravne, Gospodice O.

GOSPODICA O: Ne vjerujem, gospodo Missis. Ne krijem da mene u mladosti nisu zvali na jedno takvo natjecanje. Priređivalo ga je poduzeće za ortopedske proizvode i da sam otišla, sigurna sam, moje noge dobile bi prvu nagradu.

(Gospodica O povlači suknju i izbacuje visoko noge, te njima mlatara po zraku. Generalissimus je pridržava.)

GENERALISSIMUS: Doista! Zlatne nožice! Kao najbolje drvene noge.

ADAM: Jeste li ih i ranije tako visoko dizali?

GOSPODICA O: Bezobrazniče! O, Bože, moja glava.

(Generalissimus joj pritišće čelo, Missis se penje na lijesove i šeće po njima kao po festivalskom podiju.)

MISSIS: Premda je ova oštrokonda zavidna, ipak vam tvrdim, ja i jesam miss mnogih natječaja za ljepotu.

(Pode važno i blago se klanja. Svi joj plješču osim Gospodice O.)

PATER: Bravo, gospodice!

GENERALISSIMUS: Uh, što ti je to, ko vojnička ženska!

ADAM: Kao moja Evica.

PRAVEDNIK: Naprijed, Missis!

MISSIS: Prvo moje natjecanje bilo je u porodici. Između četiri sestre mene su roditelji i rođaci izabrali za Miss obitelji.

SVI: Bravo! Bravo!

MISSIS: Tada sam izgubila kršteno ime. Kako sam se ono samo zvala? Ne mogu se ni sjetiti . . .

ADAM: Nije važno.

MISSIS: Drugo moje natjecanje bilo je u ulici. Svi dječaci i mangupi proglašiše me najseksepilnijom djevojčicom ulice.

GOSPODICA O: Laže, laže!

MISSIS: Na zavist svih budućih usedjelica.

GOSPODICA O: Joj, razbit ću je! Ona tako meni!

(Generalissimus i Adam čvrsto drže Gospodicu O.)

MISSIS: Treće natjecanje dobih u školi. Svi učenici zaljubili su se u mene kao mladi slonovi.

SVI: Bravo! Bravo!

GOSPODICA O: Zoološki vrt!

MISSIS: Do tada sam bila samo miss. Ime Missis Miss zaradih na natjecanju koje je organizirao jedan kozmetički časopis. A potvrdih ga na natječaju ljepote u jednom primorskom gradu pred međunarodnim žirijem.

GOSPODICA O: Ne slušajte je! Laže!

ADAM: Šuti, stara lajavice!

MISSIS: Išla sam na festivale s mužem. Dok je izvodio svoju točku, on vozi u kolicima naše blizance i zabavlja ih. Kasnije me je to počelo zamarati pa sam se htjela povući u mirniji život. A i muškarci su postali agresivniji. Kad bih se pojavila na podiju, otpočeli bi skandirati: Missis Miss te zovu — hoćemo te golu!

ADAM, GENERALISSIMUS, PATER: Missis Miss te zovu — hoćemo te golu! Missis Miss te zovu — hoćemo te golu!

(Udaraju takt dlanovima i kao opčinjeni polaze prema Missis, a ona se povlači uplašeno do zadnjeg lijesa i pokriva grudi rukama. Zaokružuju je.)

PRAVEDNIK: Stanite, pasji sinovi!

(Pravednik je dohvatio pušku i škljoca njome. Adam, Generalissimus i Pater se ukočiše. Missis bježi iza Pravednika.)

GOSPODICA O: Bestidnica! Natjerala ih je u napast kao kuja.

PRAVEDNIK: Šutite, Gospodice O! I vi ste napast, samo seksualnog tipa!

ADAM: Alal ti vjera, Pravedniče! To si dobro rekao. *(Pode prema Pravedniku.)*

PRAVEDNIK: Ostani na mjestu Adame! Ne nasjedam jeftinim trikovima!

ADAM: Neka te đavo nosi!

PATER *(Plješće rukama)*: Missis Miss te zovu . . . Missis . . . pa onda, molimo ti se. Na misi se uvijek molimo.

(Pater se nervozno, zbunjeno moli)

GENERALISSIMUS: Spustite tu pucaljku! Znete li što stavljate na kocku dizanjem oružja na časnika mog ranga?

PRAVEDNIK: Dižem oružje na veleizdajnika koga su zakopali kao običnu mrcinu. Reda i zakona mora biti.

GENERALISSIMUS: No, dobro. Ja sam vas opomenuo.

GOSPODICA O: Tiranizira nedužne ljude.

PRAVEDNIK: Šutite, Gospodice O!

MISSIS: Šutite, Gospodice O! Vi ružni lešu! Sad vas gospodin Pravednik sve drži u šahu.

PRAVEDNIK: Šuti i ti, prostakušo! Društvo ti je među njima!

(Pravednik je odgurao i ona se nade u Adamovu naručju. Adam je tješi. Tresu joj se ramena kao da plače.)

ADAM: Nerviraš me. Pravedniče! Što hoćeš od nas? Pusti nas malo da odahnemo od tvojih smrdljivih moralnih pridika.

GOSPODICA O: Tako je!

PATER: Adam ima pravo.

GENERALISSIMUS: Misli da je jedini na svijetu.

MISSIS: Uvrijedio me je preko groba.

GOSPODICA O: On je lud, gospodo.

(Skupljaju se i dodaju jedni drugima bocu i jelo. Piju i jedu još ono što im je preostalo.)

ADAM: Kako si se, dodavola, ti izmiješao s nama? Tko je tebi zakrenuo vrat?

PATER: Odakle ti ovdje?

GOSPODICA O: Tko te je poslao da nas uhodiš?

GENERALISSIMUS: Ne znam šta bih dao da nije tu.

PRAVEDNIK: Neću vam reći. Što se to vas tiče?

ADAM: Ali budi tako dobar, Pravedniče. A, ne, budi tako pravedan, Pravedniče, pa nam reci. Tko ti je zavrnuo šiju?

(Pravednik se šeće po drugom kraju kao stražar.)

PRAVEDNIK: Baš kad inzistirate, izazat ću vam. Skupina neodgovornih osoba me je zadavila. Njihova sam istomišljenika osudio.

GOSPODICA O: Kako zadavila?

PRAVEDNIK: Ako baš hoćete pojedinosti: Izveli su me na ulicu i ugušili u školjci javnog nužnika. Jeste li sad zadovoljni?

(Pravednik se nervoznim kretnjama čisti kao da mu je odijelo uprljano.)

GOSPODICA O: To je tako romantično!

(Poče hihotati i svi joj se pridružuju.)

PRAVEDNIK: Tišina! *(Ušute.)* Ne volim da se moja smrt preuveličava. Možda je malo smradnija, ali je u biti ista kao i svaka druga smrt.

MRAK

ZAVJESA

II. dio

V. SCENA

PRAVEDNIK (*Zuri kroz teleskop*): Nevjerojatno! Tamo gdje bi trebalo da vidim zvijezde, vidim vaše bijedne pokope. (*Grozničavo okreće teleskop.*)

PRAVEDNIK: Promatram sada vaš pokop, degradirani Generalissimuse.

(*Generalissimus hitro pode prema teleskopu, ali ga zaustavi puščana cijev.*)

PRAVEDNIK: Ne približujte se jer ću vam prosvirati ovnovsku glavu.

GENERALISSIMUS: Pazite na koga dižete oružje!

PRAVEDNIK (*Gleda kroz teleskop*): Vidim ja dobro na koga dižem oružje. Na vojnu i nacionalnu nulu koju zakopavaju dva odrpana živodera.

GENERALISSIMUS: Povucite one nule! Makar onu vojnu!

PRAVEDNIK: Aha, evo i kraja moralistice Gospođice O.

(*Gospođica O poskoči, ali je također zadržava puščana cijev.*)

GOSPODICA O: Ne slušajte ga! Ne slušajte ga!

(*Gospođica O zapuši rukama uši. Pravednik zuri kroz teleskop i stavlja ruku na uho kao da želi čuti daleki razgovor.*)

PRAVEDNIK: Kad ju je napustio klupski portir, a njezin sobni pinč iznenada krepao, Gospođica O se osušila od tuge i seksualnog uzdržavanja.

GOSPODICA O (*Zapušenih usiju.*): To nije istina. Ne slušajte ga. Ja nikada nisam bila u drugom stanju. On laže.

PRAVEDNIK: Evo i Paterova sprovoda. Koje su to žene što nariču na vašem grobu?

PATER: Ne griješi dušu, sinko! To su najvjernije vjernice. Ja sam ih duševno ispomagao.

PRAVEDNIK: Sve u ime Božje!

PATER: Sve u ime Božje.

PRAVEDNIK: I jela pomalo. I rakije. I vinca. I vjernica. Svega pomalo u Božje ime. A zašto si se ovog blagdana prežderao? Natreskao? Premilovao? Pa odapeo. Reci!

PATER: Bog me je kaznio zbog neumjerenosti. Kajem se. Bože, oprosti mi i oslobodi me napasti.

PRAVEDNIK: Kuš! Sad i vaš sprovod vidim, Missis Miss.

MISSIS (*Potrči*): Mogu li i ja?

PRAVEDNIK: Ostanite na mjestu. I vi ste mi dobra mustra. To sam mogao i pretpostaviti. Puno je groblje vaših obožavalaca. Jedan čak i onanira iza drveta. Bravo! Ti klipani vas i mrtvu žele.

MISSIS: Uvjerili ste se i sami da nisam lagala. Ja sam plafon seksa.

PRAVEDNIK: Vi ste obična nula. Kad ti je muž rekao da nisi više zavodljiva kao prije, popila si kutiju tableta za kihanje. Ostavila si za sobom dvoje zlatne dječice, kujo!

MISSIS: To nije istina. *(Plače i snažno kiše)* To nije istina. *(Plače i kiše)*

PRAVEDNIK: O, moj Adame! Ti si kanda najnesretniji.

(Adam bi da potrči do teleskopa, ali ga zadržava puščana cijev.)

ADAM: Govori, Pravedniče! Što vidiš?

PRAVEDNIK: Kako ti se vraća prijateljstvo i vjernost. Ljudi su se razišli, a ostali su kraj groba samo Evica i mladi konobar iz tvoje krčme.

ADAM: Što ima u tome? Ja i Evica smo ga othranili i držali kao sina.

PRAVEDNIK: A ti i ne slutiš, Adame, da te je on otrovao u dogovoru s Evicom.

ADAM: To je laž. Ti me želiš samo mučiti. Ti si nitkov, Pravedniče!

PRAVEDNIK: Bio ja nitkov ili ne, oni ne gube vrijeme. Već su legli u travu nedaleko od tvoje grobnice.

ADAM: Ne vjerujem. Hoću se uvjeriti vlastitim očima. Lažeš! *(Potrči k teleskopu.)*

PRAVEDNIK: Stani, Adame! Stani, pucat ću!

(Adam ne poslušaj, i Pravednik opali. Adam se zaljulja, uhvati se za prsa i padne na koljena. Pravednik ispusti pušku. Generalissimus, Pater i Gospodica O potrčase i baciše se na Pravednika.)

GENERALISSIMUS: Držimo ga čvrsto! Taj je poludio!

GOSPODICA O: Sve će nas poubijati.

PATER: Vežimo ga!

(Pravednik je odsutan, opušten, oni ga posjedaju na stolicu, Pater vadi remen iz hlača i vežu ga. Pateru kasnije povremeno spadaju hlače. Missis hoće pomoći Adamu, ali joj on odbije ruku, klečeći prilazi k teleskopu, promatra i uhoči se. Zatim opipa grudi, glavu, zagleda se u šešir, pipa noge, ustaje.)

ADAM: Čini se da je promašio, kučkin sin!

(Ostali su dotrčali do teleskopa. Guraju se i naizmjenično okreću teleskop i promatraju.)

ADAM: Pravednik je lažljivac. Ja sam vidio samo zvijezde.

MISSIS: Zvijezde, pa zvijezde.

GOSPODICA O: Što bi drugo i moglo da se vidi osim zvijezda? Kazala sam ja vama da ga ne slušate. Da laže.

PATER: I ja vidim samo zvijezde. Bože, oprost mi.

(Pater se moli.)

PRAVEDNIK: Svi treba da se molite za oprostjenje, jer svi lažete. Ne usudujete se priznati da ste vidjeli ono što sam vidio i ja.

ADAM: Ma što si vidio? Ova sotonska spravica laže kao i ti. *(Adam ruši teleskop, on pada i razbije se u više dijelova.)*

PRAVEDNIK: Ne usuđujete se zaviriti u svoje prljave savjesti. Pustite me! Ne dirajte me!

GOSPODICA O: On više nije Pravednik, on je Ubojica.

ADAM: Tako je. Ni sâm ne znam kome da zahvalim što se još mičem. Gospodo, on će nas, ako mi ne uspijemo . . .

MISSIS: . . . njega.

GOSPODICA O: Treba ga likvidirati.

SVI: Tako je. Moramo. Tako je.

PRAVEDNIK: Pustite me! U pomoć! U pomoć!

PATER: Začepite mu usta.

(Vežu mu usta maramicom.)

GENERALISSIMUS: Na koji ćemo ga način likvidirati?

MISSIS: Evo, ovim ćemo ga. *(Podiže sa stola nož za rezanje papira.)*

GENERALISSIMUS: To neće biti baš vojnički. Ali što se može. Nužda zakon mijenja. Samo treba izabrati krvnika. Tko će biti krvnik?

GOSPODICA O: Svi.

ADAM: Kako svi?

GOSPODICA O: Lijepo. Ugasit ćemo svjetlo. Nož će biti na stolu. Likvidirat ćemo ga u mraku. Umorstvo će biti savršeno, jer nitko neće znati tko ga je od nas izvršio. No, dakle, slažete li se?

SVI: Slažemo se.

PATER: Samo jedno tehničko pitanje, molim. Kamo ćemo s lešom?

ADAM: Zvekasti pope! U mrtvački kovčeg. Zašto bi ovi lijesovi zjapili prazni?

GENERALISSIMUS: Ima li još koje pitanje? Nema? Dobro! Stavite, Miss Missis, nož na sredinu stola. Udaljimo se na jednaki razmak od pokojnika.

(Svi se udaljiše. Pravednik se koprcu.)

GENERALISSIMUS: Tako. Ja ću sada ugasiti svjetlo. Obaveze i mogućnosti su nam podjednake.

(Mrak. A onda odjednom prodoran, animalan krik.)

VI. SCENA

Ista scena. Probodeni Pravednik. Svi se nalaze u odsutnim pozama. Pater kleči, i moli se. Ustaje, penje se na kovčeg.

PATER: Oprosti nam! Oprosti mi, Bože!

GENERALISSIMUS: Šuti!

PATER *(odsutno)*: Premda sam pristao na ovu grešnu igru, nisam to učinio. Ti si mi svjedok, Bože.

ADAM: Već stotinu puta si ti popišao njegovu bradu.

PATER: Oprosti mu! Oprosti mi! Ja sam običan i skroman redovnik. Bog vidi istim okom i velike i male. Jutrom sam ranio. Ispijao čašu, dvije, tri. Čašu, dvije, tri da isperem noćni zadržak. Pekao dva, tri jajeta na oko.

GOSPODICA O: Prekinite, oče, tu istrošenu ploču.

PETAR: Ja nisam ubio Pravednika. Ja sam jutrom pio šalicu ovčijeg mlijeka. Služio jednom dnevno misu. Uvijek jednom dnevno misu. Ispovjedio dva, tri vjernika. Kadikad nevjernika.

ADAM: Nevjernica — vjernica, jarebica. Sve u Božje ime.

PATER: Oh, kajem se. Dobro ručao. Zatim pio čašu, dvije da isperem prije-podnevni zadah. Čitao Novi zavjet. Zatim uvijek čitao Novi zavjet. Dobro večerao. Komad tunjevine, rižu i salatu. Zatim pio čašu, dvije, tri. Uvijek pio čašu, dvije i podrigivao. Zatim . . .

GENERALISSIMUS: Prestani već jednom, presveto kenjalo!

PATER: Zatim, zatim . . . Potpuno ste me smeli. Ne mogu se sjetiti.

MISSIS: Zatim dolazi večer. Pa vaše piće. Vaša jajašca. A onda jutro. Pa vaše piće i vaša jajašca.

PATER: Tako je, dobra Missis. Vi ste upamtili redosljed.

MISSIS: A tko ne bi upamtio tako dramatičnu dramu?

PATER: Hvala vam, Missis.

MISSIS: Bogu hvala.

(Gospodica O gadjljivo prilazi ubijenom Pravedniku. Pipne dršku noža i odlazi.)

GOSPODICA O: Ipak je sramotno ubiti čovjeka nožem za rezanje papira.

GENERALISSIMUS: To je naplemenitiji nož od svih noževa. On se produhovio režući stranice knjiga. Gospodinu pokojniku treba da je na čast što je ubijen takvim nožem. Na njegovu mjestu ja bih se ponosio. Uostalom, tu metodu ste vi predložili.

GOSPODICA O: Ali ja ga nisam ubila. Onaj tko predlaže, obično to ne izvršava.

ADAM: Nikad se ne zna. Čini mi se da imate nos i kao papiga i kao ubojica.

GOSPODICA O: A vi imate ruku ubojice, Adame.

ADAM: Istinu govoreći, ja nisam imao razloga da ubijem Pravednika. Ja sam ga čak pomalo i volio.

GOSPODICA O: Možda ste ga ubili iz ljubomore, Adame. Sumnjali ste da je Pravednik jedan od rjedih koji nisu spavali s vašom Evicom.

ADAM: O, varate se, Gospodice O. Ali ako ovog momka i nisam ubio, tebi bih rado iščupao jezičinu.

(Pode prema Gospodici O. Ona se skriva iza Paterovih leđa.)

PATER: Dosta je bilo ubojstava, Adame. Zar ne vidiš da su svugdje oko nas leševi, pa i po dva puta ubijeni leševi.

ADAM: Imaš pravo pope. S usrancima ne treba griješiti dušu. Šta vam je, lijepa Missis?

PATER: Zašto plaćete, dobra gospođice?

MISSIS: Vi ste grube muškarčetine. Ovako lijep momak je poginuo, a vi se zafrkavate.

GOSPODICA O: U pravu je.

GENERALISSIMUS: Ja bih plakao, ali ne mogu. Nitko me nije tome naučio. Jedino ga mogu vojnički pozdraviti. *(Salutira i tako stoji.)*

PATER: Ja ću nešto izmoliti za njega. *(Pater se moli.)*

ADAM: Ja mogu plakati. (*Šmrca*) Mali moj Pravedniče, još se nisi ni naživio, a već si dva puta okusio med smrti.

MISSIS: Vi ste dobri momci. Nemojte više tugovati. Ne možete mu pomoći.

GOSPODICA O: Smrt je neminovna. I jednom i više puta.

(*Adam se udvara Missis Miss.*)

GENERALISSIMUS: Odlazi, ispičuturo. Miss Missis ne nasjeda alkoholičarskim trikovima.

ADAM: Uh, i ti si mi neki nečuturaš. Dao bi i svoj čin za jednu ovakvu bocu.

GENERALISSIMUS: Marš, ti sa tvojim govedarskim mudrolijama!

ADAM: Marš, ti sa tvojim veleizdajničkim!

GENERALISSIMUS: Dezerter!

ADAM: Vojna nula!

GENERALISSIMUS: Du bist schwein! (*Adam i Pater odlaze u kut i jedu.*)

ADAM: Što vi mislite o Generalissimusu?

PATER: Sumnjiv mi je.

ADAM: U kom smislu sumnjiv?

PATER: U svakom.

(*Pater dohvati bocu i otpija, a Adam mu je opet uzima.*)

ADAM: U pravu ste, pope. Moram vam otkriti jednu poraznu okolnost.

PATER: Da čujem.

(*Missis je poljubila Generalissimusa u čelo, a on ostaje kao preporoden. Miluje je.*)

ADAM: Gospodin Generalissimus je homoseksualac.

PATER: Što?!

ADAM: Peder.

PATER: Otkud znate?

ADAM: To je otkrio jedan novinar. Malo prije sjetio sam se tog članka. U njemu doslovno piše, od riječi do riječi, kako je u svojoj zemlji Generalissimus napastvovao Pravdu.

(*Adam pokazuje lijes u kome leži Pravednik.*)

PATER: Ali ovo je Pravednik, a ne Pravda.

ADAM: Zar naš Pravednik nije utjelovljenje Pravde? Zar se nismo u to uvjerali?

PATER: Istina je.

ADAM: E, pa? Tu nema dvojbe. Zašto je ležao u istom kovčegu s Pravednikom? A? Slučajno? Zašto glumi pred Missis Miss razvratnog vojničinu? Slučajno? A, ne! To on skriva svoju nastranost.

PATER: Pa?

ADAM: I!

PATER: I?

ADAM: I? Pa, čaknuti pope, ne može se to tako jednostavno objasniti.

PATER: Dakle?

ADAM: Gospodin Generalissimus je i ubojica.

PATER: On?

ADAM: Da, on.

PATER: Sumnjao sam u njega.

ADAM: Nama nisu potrebne prazne sumnje, već dokazi.

PATER: Vi imate dokaze?

ADAM: Ala ste zvekasti, pope! U tom slučaju ne bih gubio vrijeme s vama, nego bih tog prikana opalio po gubici i svezao mu ruke.

PATER: Pa što onda čekamo? Da ga lupim po njušci, a da ga vi zatim svežete?

ADAM: Pametnjaković!

PATER: Toliko je u mojoj moći. Mogu se tući samo s mirnim čovjekom. Razjaren me čovjek strašno uzrujava.

ADAM: Idi dođavola, pope! Učini za sada što možeš, a ja ću ga dokrajčiti.

(Pater prilazi Generalissimusu s leda, udara ga i bježi.)

PATER: Vi ste homoseksualac i ubojica! Predajte se!

GENERALISSIMUS: Štaaaa? Homoseksualac možda jesam, ali peder ne!

PATER: To tvrdi i gospodin Adam. A to piše i u novinama.

GENERALISSIMUS *(pođe prema njemu)*: U kojim novinama?

PATER: U ozbiljnim novinama.

GENERALISSIMUS: Dat ću ja tebi ozbiljne novine!

(Generalissimus se pureći nakostriježio i goni Patera.)

PATER: Ne približujte mi se! Ne odgovaram za svoje postupke.

GENERALISSIMUS: Peder nisam, ali ubojica još mogu postati.

PATER: Ne približujte mi se. Razbjesnit ću se. A tada me nitko ne poznaje. Ni mama ni tata. Nitko. Ni sama priroda. Onda sam vatra. Vatra! Spržit ću vas!

(Adam prilazi s leda Generalissimusu i ubija ga velikim demžonom. Mrak.)

VII. SCENA

SVJETLO

MISSIS: Što ste mu to učinili? Bio je jedini pravi muškarac među vama.

(Adam i Pater se nadmoćno smješkaju i piju. Gospodica O prilazi, te i ona otpija iz boce.)

GOSPODICA O: Još jedan. Tko je sad na redu?

MISSIS: Nećete valjda mene?

ADAM: Ne bojte se, lijepa Missis. Vas nećemo na ovaj način. Evo, uzmite malo.

(Missis uzima bocu i pije, a Adam i Pater odnose Generalissimusa i stavljaju ga u lijes s Pravednikom. Zatvaraju kovčeg, sjedaju na nj i animalno promatraju dvije žene.)

PATER: Sad više nemamo konkurencije.

ADAM: Ja je nisam imao ni ranije. Jeste li uvjereni u ono što ste tvrdili za Generalissimusa?

ADAM: Nisam. Ali sada to nije važno. Nego, da se mi malo promilujemo s damama.

PATER: Mislite na vašu uciviljenu Evicu.

ADAM: A vi na vaše uciviljene vjernice. Evica je mene jedanput prevarila. Sad ću ja nju, pa smo kvit. Ne gubi vrijeme, pope, jer na kraju krajeva, kraj je blizu.

(Podoše dosta lagano i napadno, kao životinje pred šok. Žene cipe i povlače se. Adam kreće prema Missis, a Pater prema Gospodici O.)

GOSPODICA O: Što ste naumili s nama?

(Poslije erotske igre – mrak – svi leže nepomično.)

(FINALNA OBAVIJEST):

SUTON SE SPUŠTA NA VAŠU IGRU, ŽELJE, ŽIVOTE. IZ PJEŠČANIK A OTIČU POSLJEDNJA ZRNA PIJESKA. DJECA STE ZEMLJE RADOSTI, ZABLUDE, STRASTI. ŠANSU NISTE ISKORISTILI, ALI JE NISU OSTVARILI NI BOLJI NI GORI OD VAS. PONOVO STE PRED RALJAMA SMRTI... NE STRAHUJTE... NIKADA SE NE MOŽE DOKUČITI SVE. NIŠTA NIJE IZVJESNO.

VIII. SCENA

GLAZBA – IGRA SMRTI ŠEST LICA

KRAJ

BIJELE MAGIJE

---

jednočinka

PJESNIK
MECENA
DJEVOJKA
OTAC
SIN
ŽENA—HOROSKOP
KURTIZANA

Bijele magije – jednočinka

Polagano se pomalja jutarnje sunce na ekranu. (Slajd ili filmska slika. Kasnije ta će se scena povremeno pojavljivati kao vizualni refren)

PJESNIK: Bog je mrtav. Bog li je živ? Ćutimo njegovo usnulo srce. Opipavamo njegove žile s freske.

MECENA: Želim znati, pjesniče! Je li živ ili je mrtav?

PJESNIK: Sve je između toga, moj dragi, Meceno. Sve. Između izlaska i zalaska sunčeve svjetlosti na našoj zemaljskoj kugli. Izvjesnije je naći novce za pjesme, slike, orkestar, zar ne, velikodušni čovječe? Premda ni to nije lako i bez umijeća.

MECENA: Pjesniče ti duboko promišljaš svijet. Njegove tajne. Sukus. A ne možeš odgovoriti na takvo jednostavno pitanje.

PJESNIK: Jednostavnost još ne znači lakoću, moj meceno. Jednostavnost je i mudrost. Pak nije lagana. No recimo – Bog je živ. Što bi ti uradio?

MECENA: Što bih uradio? Najprije bih mu se pomolio. Otrčao u prvi božiji hram i pokajao se što sam sumnjao u njegovo postojanje. I molio ga da mi pomogne da lakše obavljam svoje financijske transakcije. Da mi je zarada veća.

PJESNIK: Sretni čovječe. Ne časi ni časa. Juri. Moli se. Uvećaj svoje bogatstvo. Pomaži pjesnicima, slikarima, muzičarima. Živi za nešto što će te nadživjeti.

MECENA: Ali ja već tako živim.

PJESNIK: Pak što te onda muči pitanje – je li živ ili pak mrtav Svevišnji?

MECENA: Muči me. Muči.

PJESNIK: Onda pjevaj. Piši stihove. Prepusti drugome da bude mecena.

„Mizidi, oceanski mravi, noge vam rascijepiše u rašlje rašljonošci otad vas zovu na trpezi grenlandskome ste kitu koji je proždrljiv kao mravojed ali kolika je za vas trpeza kit samoubojički nasukan na podvodni greben suhomrazičasta lišajasta Grenlanda“.

MECENA: Znači li to da Bog obitava i živi na Grenlandu?

PJESNIK: Možda. Jer Bog mora biti riječju svojom jednak i mravima i kitovima i ljudima, naravno.

MECENA: Kako si to lijepo rekao, Pjesniče. Nikad nisam zažalio što odvojih pokoju paru za pjesničku knjigu. Nikad.

Klavir. Preludij.

*Slajd konjske glave. Pored nje se protagonisti šeću, povremeno je pomi-
luju kao da je konj živ.*

OTAC: Ćutim trojstvo u sebi. Moga dida, oca i sebe.

SIN: Ćutim i osjećam u sebi sudbine i živote četvoro ljudi: moga pradjeda,
djeda, tebe-oca i sebe. Da li je to biblijski?

DJEVOJKA: U kakvu sam to kuću upala? U kakvu sam se obitelj umiješala?

OTAC: „Mojsije primi nauk sa Sinaja, // i predade / ga Jhošui, a Jhošua
starcima, starci prorocima //, a proroci ga predaše članovima Velikog
sabora //. Oni rekoše tri riječi: Budite uzdržani u sudu. Podignite
učenika mnogo. Sačinite ogradu oko Nauka.”

SIN: „Vaš Bog je samo jedini Allah. A srca onih koji ne vjeruju budući svijet
poriču i oni su oholi”.

DJEVOJKA: „Za krštavanje svega naroda bi kršten i Isus. Dok se molio, otvori
se nebo, side na njega Duh sveti u tjelesnom obliku, poput goluba. I dođe
glas s neba: Ti si Sin moj, Ljubljeni moj, koga sam odabrao!”

OTAC: Spas nam je danas u mudrosti starine. Nisu samo potresi, vatre,
poplave pošasti, kao nekad. Već i monstruozi ratovi. Pećurke što siju
smrt. Otrovi u rijekama, u zraku, u zemlji.

SIN: Silina nas možda može spasti. Silina vjerovanja. Ne samo božanskog.
Silina novoga. Kao zbilja. Kao metafora. Zato citirah Kuran.

DJEVOJKA: Muške pogodbe. Realije koje nemaju podloge. Muška zastranji-
vanja. Silina. Sranje. Što me dovede u vašu familiju?

OTAC: Dovede te, pretpostavljam, ljubav. Ljubav prema mome sinu. Koji
osjeća u sebi četverostruko. Baš svašta. Trijadno je posljednje.

SIN: Što se vi bavite tricama emocija? Novo i trajno želite. Promišljajte.
Stvarajte. U trajnome i povijesno. Povijesno kao moj did Silvester.

OTAC: Balavac. On da nas podučava o mome ocu?

DJEVOJKA: A Što je to tvoj did učinio da bude povijesan?

SIN: I malo i puno. Osamnaeste došo iz vojne. Ko skršen soko. S ožiljkom
ponad obrve. Što mu lipo stoji. Ispunjen njegov smij. Oblakom od baruta.
Dima. Zime.

DJEVOJKA: Kao pjesma u prozi.

OTAC: On o tome može samo fantazirat. Ja sam svoga oca znao u dušu.

SIN: Komšije u ataru mu Lepojev, Fekete i Lang. Dida divanio je hrvacki srbski
mađarski i švapski. Lepojevu dule bubreg otkinulo. Feketi prste live
ruke. A Langu komad uveta. Tad se zakletu da u salaše na zidove ne
meću slike ni carske ni kraljevske. Did je sanjo kako mu gole Kozakinje
taru obraze vlažnim kosama. Lepojev da je na bagremovu križu digod
srid Srbije. Fekete kako je obgrlio balvan i danima juri niz široku rusku
rijeku. A Lang, krucifiks, drži se za kotače aeroplana visoko u zraku.
Prducka mašina, al prducka i Lang od straha.

OTAC: Ja ne znam je li to baš tako bilo.

DJEVOJKA: A zašto ne bi bilo. Joj, što si to zgodno ispriповjedio. Pa to su bili
sasvim zgodni i hrabri muškarci. Povijesni. Nešto kao — kurati anđeli.

Dva baletska para igraju rođenje djeteta, uznesenje prema nebu, proročanstva.

ŽENA—HOROSKOP: Djetinjstvo i mladost Vodenjaka. Lijepo doba. Strašno doba. Nova Epoha.

MECENA: Čuješ li, Pjesniče? Ova Žena—Horoskop imade vizije.

ŽENA—HOROSKOP: Dijete Vodenjak gradi svoj svijet mašte u koji se često povlači. I tu je kralj. Čarobnjak. Sretan.

MECENA: Ali od toga se ne živi. Neće li epoha Vodenjaka biti samo epoha fantasmagorija?

PJESNIK: Neće. I ja sam Vodenjak. I Sin. Što traži povijesno u djedu. I Djevojka. Što joj se sviđa biblijska metafora. A rodi nas Divokoza. I Vaga. Što se kozmički pomjeri i odredi novu epohu.

MECENA: Pa ne može se živjeti samo od zvjezdane prašine i proročanstava, zar ne?

PJESNIK: Ne može, Meceno. Ali ni samo od zarade i oznojanih novaca, zar ne?

MECENA: Ne znam. Nisam dovoljno pametan.

ŽENA—HOROSKOP: Oni neprekidno pokušavaju nemoguće i traže u nepoznatome. Do svoje zrele dobi. A to će biti i do zrele dobi nove epohe.

MECENA: Onda smo posve nadrljali. Zrelo doba se predviđa za nekoliko tisuća godina. Zar ne?

PJESNIK: Da.

MECENA: Što — da! Mi smo dotle izgubljeni. Zbrisani na zemlji. Izgubljeni u Svemiru.

PJESNIK: Ili ponovno nađeni. Za utjehu.

ŽENA—HOROSKOP: Vodenjak se rodi iz zvjezdasta jezgra kao Žena. S krilima na ledima i nogama u vatri. Kad krila otpadnu i vatra će prestati da žeže. Vodenjak je s njom u dosluhu.

MECENA: Što još nećemo čuti! Zar u dosluhu s vatrom nisu Ovan, Lav i Strijelac?!

PJESNIK: Jesu. Ali vatra, na čudesan način, ophodi se spram Vodenjaka kao krotko pašće.

MECENA: Znači Vodenjakov znak čovjeka ovladao je i tajnom vatre?

PJESNIK: Jeste. U pjesmi „Dubrovački prsten“ se veli kako je Vodenjakova eterična letelica prošla kroz tunele Sunca. Ne samo našeg. To je znači i pjesnička, i zemaljska, i kozmička zbilja.

MECENA: To nisam znao. Gdje bih mogao pročitati tu pjesmu?

PJESNIK: Posudit ću ti knjigu.

MECENA: Sve me to plaši. Sve te tajne. Sve te odgonetke tajni. Plaši me i pomisao što može zamijeniti novac. Bankovne čekove. Da se opet ne vratimo razmjeni — roba za robu?

PJESNIK: Trebalo bi onda mnogo magacina. Samo bi se transport povećao. I povratio dio prošlog vremena. Vodenjak može možda i to.

MECENA: Ne znam da li to želim. Ali osjećaj ništavnosti me uništava. Osjećaj bespomoćnosti. Pošteno proživjeh. Djetinjstvo obično. Školovanje uzorno. Poslovni uspjeh dosta dobar. Koliko se to može u socijalizmu. Stvorih novu tvornicu. Privatnu. Ali i društvenu. Dvjestotine usta radi kod mene. I još toliko dva puta ona hrane. Da li je to korak unazad? Kapitalizacija? Imam dva braka iza sebe. Troje djece. Ali ni jednoga Vodenjaka! Škorpionku. Bika. I Blizanca.

PJESNIK: Svaki znak i sada ima svoje mogućnosti. Ja samo žalim što nisam napisao pjesmu poput „Dubrovačkog prstena“.

MECENA: Imaš i ti lijepih pjesama. Ne tako vidovitih, kao ta, o tunelima Sunca, ali o intelektualcu i svakodnevi ništa bolje nisam pročitao od Tvojih pjesama, Pjesniče.

PJESNIK: Hvala ti, Meceno, ali se danas pjesnici bave i promišljanjem i vrednovanjem i svoje vlastite literature i točno znadem koliko vrijedim. A ne vrijedim tako puno kako ti misliš.

ŽENA—HOROSKOP: Muškarac—Vodenjak voli vedar i jednostavan seks. On je osjećajan, ali nije osobito strastven.

MECENA: Znači li to da će u novoj eposi nestati džungla perversija koja se namnožila u eposi Riba? Ti si Vodenjak. Ti to treba da znaš.

PJESNIK: E o tome ne znam puno. Nije samo Vodenjakova epoha imuna na zrenje, vrh i pad. Već i one ranije su za to znale. A Riba je danas umorna. Samo još povremeno njezino vrijeme, kao rep, mrdne i umiri se. Perversije, izgleda, prate svijet od njegova nastanka do zalaska. Perversija je kao zrcalo. Tako nešto. I pisanje poezije je stanovita perversija. Pišeš obično za nekog neznanca koji će te čitati sam u sobi. U osami. Kao dvojnuk. Ili će pak tvoje stihove isijecati, citirati, glasno recitirati okupljenoj družini. I tu ti ništa ne možeš.

MECENA: To je zaista tužno. Ali je možda još tužnije da te nitko, nikada, ne pročita.

PJESNIK: To je možda još tužnije. Zaista. Krug se zatvara.

Baletni parovi plešu ispred sunca koje se malo izdiglo. Muzika. Stišava se.

DJEVOJKA: Zlatna usta dičija ko žuta kljunad laščadi. Tamo si sinoć stao s pričom o djedu.

SIN: Dao se odmah slikat kod Međerija. S Janjom, ženom i troje dice. Brkove usuko navišlje. Zadigo bore na čelu. A Janja sidi na svojih sedam sukanja satenskih. S velikim ružama na svili. A dica uz nju skutrila se kao da motre slamnatu vatru. Fotografski aparat. Čudo.

OTAC: Ja sam bio jedno od te djece. I ti meni da govoriš o mome vlastitom doživljaju foto-aparata?!

SIN: Dida se zatim rastrčeo od vinograda do njive. Korov čupa. Zubima škripi. Boji se zemlje jalovne. Od četiri godine ratovne. Bem mu mliko, ratovima, kaže. Janja se križa i moli da kome zlo ne učini. U varoš ne odlazi. Samo konje kad potkiva. Ili kad kukuruz i žito na mlivenje odvozi. Za crkvu i groblje ne nalazi vrimena. Tu i tamo gadno opcuje.

OTAC: Jesi li ti slušao njegove psovke ili ja? Njegov rođeni sin.

SIN: Boli ga u krstima. Duša će ti u pako, kara ga Janja. A on će njoj: Od čega mi živimo, Janje? Jal nebo jal zemlju oremo? Kaži, Janje. Ona se zbuni. Na ispovidi taj divan zataji od velečasnog. Sklanja dicu da ih od boga ne udalji. Bože, oprosti mu, moli se Janja. Kršćanin je pravi bio. Al ga zgodi ona kuglja ponad obrve. Što rat od čovika napravi. I u apsani mož završit.

DJEVOJKA: Ti si na tvoga djedu. Oprostite, Oče. Ali vaš Sin je više na Silvestra nego li Vi.

OTAC: Balavica. I ja bijah u ratu. Drugom. Ali što vi o tome znate.

DJEVOJKA: I vi ste dio povijesti.

SIN: Još nije. Još nisu. Dok ne valoriziraju svoje ideje i djelanja. Ideje idealizma, koje nazivahu idejama materijalizma i praktično izvršenje. Greške. Ne samo uspjeh, već i silne pogreške.

OTAC: Ja nisam ostao u aktivnoj politici, jer ubrzo shvatih da se mnoge greške prave.

SIN: Znači, bježio si od odgovornosti. Od mirnodopskog revolucionarnog djelanja. Nisi bio djelatatan kada je trebalo trijeznom glavom graditi novo društvo. BjeGUNac. Kukavica.

OTAC: Marš. Ja sam krvavio gaće. Dobio neizlječivu kostobolju. Jebavao se po bazama. U zemlji. Vlazi. Hladnoći. Gledao cijevima u brkove. A onda — kada si ti pišao po prašini — počeo graditi ovu zemlju. Nadljudskim naporom. Nadživotinjskim. A kad otpoče sujeta, liderstvo, grabež — ja odoh u svoju mirnu struku. Komercijalu. Kao prije rata. Zar nemam distancu ljudsku? Povijesnu. No ja ne želim da takvi zelenokošci određuju moju povijesnost. Ili moju ulogu u povijesnim časima.

SIN: Janja se zbuni. Za Silvestra tri očenaša izmoli . . .

OTAC: Marš. Ti sa svojim povijesnim interpretacijama i vrednovanjem.

DJEVOJKA: Oče, ja volim vašeg sina. Ja ću se za njega udati.

OTAC: Marš i ti. Vaša djeca će možda osjećati „peterostrukost“. Ha, ha. Kreteni. Bez ratova. Vlastitih. Bez životna iskustva. Bez vlastitih ideala. Putovi će vam se završiti u kloaki. U najboljem slučaju — u toplom dupetu.

Glazba. Na platnu dio simfonijskoga orkestra. Junaci prolaze i miješaju se s muzičarima dok dramska sekvencija traje.

Pjesnik, Mecena, Sin, Djevojka, Kurtizana iz Firenze.

PJESNIK: Dječak se kupava.

MECENA: Plavetnilo tamni. Kaplje po čelu. Kao vosak.

DJEVOJKA: Vidim čovjeka starog dvije tisuće godina. Njegovo Djelo.

SIN: Sporo se penjem. Vrh brijesta. Zipka ostaje prazna.

MECENA: Gdje smo se imali čast upoznati?

DJEVOJKA: Vi patite od konvencija? Od priče koja ima početak, razvoj i svršetak?

MECENA: Ne, ne, baš naprotiv. Ja pomažem i financiram isključivo modernu poeziju. A to su stihovi još u rukopisu. Moga Pjesnika, ako mogu tako reći. Ja neću da se pokradu stihovi moga autora i zato bih molio dvije informacije: gdje smo se imali čast upoznati? i. odakle znate te stihove?

- PJESNIK:** Ostavi djecu na miru. Znaju, pa neka znaju. Nisu to Baudleurovi soneti.
- MECENA:** Oprosti, ja to moram saznati. Konačno, ne želim da se tvoji stihovi nađu u nečijoj tuđoj knjizi. Meni sud o autorstvu ne treba.
- SIN:** Mi nemamo spisateljskih nakana. Ne želimo ništa tuđe objaviti pod svojim imenima. Uostalom, te stihove, moja buduća supruga i ja, pročitali smo u jednom časopisu od hiljadu primjeraka. Dopali nam se. Eto, to je sve.
- PJESNIK:** Eto, vidiš, Meceno, nema mjesta za uzbuđenja i drame. Zaboravimo na časopis.
- MECENA:** Jes, majku mu. A što velite. Dopale vam se? Možda će se onda i drugim čitateljima dopasti. Što mislite o tome?
- DJEVOJKA:** Ja ne mislim ništa. Moj budući suprug čita poeziju i tjera me zapamtiti pokoji stih. Ja često i ne znam što ti stihovi znače. Navješćuju.
- MECENA:** Čuj, čuj, bratac, ti čitaš poeziju. To je najveća rijetkost. Rjeđa od prepotopske životinje. Reci, onako, iz dubine, iz najdubljeg poriva, zašto čitaš moderne stihove?! Ako mi to otkriješ, onda ću zakupit izdavačku kuću i tiskati samo zbirke pjesama. Zarada će biti kao i od druge robe. Reci.
- SIN:** Što da vam kažem? Prvo se izdirete na nas da smo lopovi, a onda želite savjet da se obogatite od poezije. A i da znam zašto čitam poeziju, i uopće zašto ljudi čitaju u današnje vrijeme poeziju, ne bih vam rekao. Vi niste Mecena, vi ste šičardžija.
- MECENA:** Zelenokožac. Neće da kaže, Pjesniče. Platit ću.
- SIN:** Nosite se vi s vašim novcima u . . . I s vašom usporedbom. Kao moj Otac. (*Djevojci*) Matori seronja.
- MECENA:** Pa ja bih vam i mogao biti ocem. No, hoćete li reći zašto čitate modernu poeziju?
- DJEVOJKA:** Reci mu. Uostalom ni meni to nikada nisi rekao. Znaate, on uvijek govori stihove ili kad je jako, jako raspoložen. Ili kad je jako, jako nadržan.
- MECENA:** Molim?
- DJEVOJKA:** Pa tako, ljutit, neraspoložen . . .
- SIN:** Nisam te ovlastio da govoriš u moje ime.
- PJESNIK:** Ja ne inzistiram da nam kažete zašto čitate suvremene pjesnike, ali vam moram odati priznanje da ste izuzetan, rijedak čovjek s takovom naklonosti. I ja, i moje kolege, pjesnici, zahvalni smo vam. Bez vas i vama sličnih mi bismo se osjećali suvišnima.
- SIN:** Holizmu, zar sve je biologija cjeline. Homeomerijo, samo li jedna čestica drži cijeli kozmos. A on opet samo trun u oku?
- PJESNIK:** Zanimljivi stihovi. Čiju su?
- SIN:** Vaši.
- PJESNIK:** A, da. Davno ih napisah. Hvala što ste me podsjetili.
- MECENA:** Hominaciju, koliko odmakosmo od puta tigra.
- DJEVOJKA:** Hominizmu, svo iskustvo od čovjeka li je.
- PJESNIK:** Homogeniju, zadovolji um, ali i život i pjesmu.

DJEVOJKA: Zorno — osjeti organima. Osjećajnu oznaku: On i Oni, On i Ono, On i Ona. Kako ste to lijepo smislili i rekli. Samo da sve to još i dobro razumijem.

SIN: Zrvanu, udjeli nam snagu misli i tijela. Sjaj spoznaje i starost izmirenu s krajem.

PJESNIK: Magijci, živjeste u Iranu, Maloj Aziji, Egiptu i Mezopotamiji. A sad samo u nama.

DJEVOJKA: Mene stihovi tako uzbuđuju.

SIN: I mene. I što jednom čujem ili pročitam ne zaboravim. Imam prokletu memoriju kao kompjuter. Ništa ne mogu zaboraviti.

DJEVOJKA: Ja moram ponavljati da bih zapamtila.

MECENA: Jesi li čuo, Pjesniče? Moramo tražiti mlade koji se još uvijek uzbuđuju i one koji imaju kompjutorsko pamćenje. To je to! Pozivam vas na skromnu večeru. Od pozicije se još uvijek ne može normalno živjeti. Izvolite.

Mecena ih odvodi do razmještene stola s jelom. Poslužuje ih djevojka iz Firence.

MECENA: Ja vas ranije nisam ovdje vidao?

KURTIZANA: Gazda me zaposlio. Ja sam nova.

PJESNIK: Iz Danteovog grada ste. Iz Firence.

KURTIZANA: Jesam, gospodine. A vi ste, Pjesnik.

MECENA: Bogati. Kakvo je ovo telepatsko očitjivanje?! Kako si znao da je djevojka iz Firence?

PJESNIK: Piše joj na bluzi ime i prezime. I grad iz kojega je.

MECENA: A kako ste vi znali da je gospodin pjesnik?

KURTIZANA: Čula sam maloprije stihove koje ste govorili. Želite nešto za popiti?

MECENA: Konjak.

PJESNIK: Crno vino.

DJEVOJKA: Bijelo vino.

SIN: Coca-colu.

Djevojka odlazi i odmah se vrata s porudžbinom. Kucaju se. Piju.

SIN: I o ljekovitom bilju ste pjevali?

MECENA: Plod žir — novac, penis, metak.

PJESNIK: Čaj od kore i oblog na raspucale bradavice dojki.

MECENA: Njegova šišarka daje protuotrov // od trovanja teškim kovinama i alkaloidima.

DJEVOJKA: Kilavica?

PJESNIK: . . . spasava od vodene bolesti // katara, dišnih organa i žutice.

MECENA . . . /od osame i očaja nikako/.

SIN: Kužnjak.

MECENA: . . . protiv astme i bolesti živaca.

PJESNIK: . . . protu kuge slabo, bez rezultata.

DJEVOJKA: Mrazovac.

PJESNIK: . . . od astme i reume.

MECENA: . . . nemoćno za suhomrazicu i sušicu. A lazarkinja?

PJESNIK: . . . za nesanicu.

SIN: . . . u snu svim Lazarima što dohode. Sjetih se i ja vaših stihova, Pjesniče.

PJESNIK: . . . Lijepo, mladiću. Živjeli!

Nazdravljaju, piju i jedu.

KURTIZANA: Već vidim gdje tvom umu poče sjati vječito svjetlo što je uvijek znalo, viđeno jednom, žar ljubavi dati.

Jel' drugo vam zavodit ljubav stalo, to samo trag je onog svjetla živa, što, loše shvaćen, tu prosijeva malo.

SVI: Bravo! Bravo!

PJESNIK: Čestitam gospodice od Firence. Čist Dante. Kako ste uspjeli pomiriti vašu profesiju i toliku literarnost?

KURTIZANA: I klijenti su danas zahtjevniji nego ranije. Svi se popale na velikog pjesnika.

MECENA: Danas ću naučiti više o poeziji nego li za trideset ljeća od prije.

Valcer. Pjesnik se prihvati Kurtizane, a Mecena Djevojke i zaplešu. Sin ispija čašu za čašom. Zatim odlazi i kavalirski uzima za ruke Kurtizanu i pleše s njom. Pjesnik se ne buni. Pokušava se sjetiti kako se nastavljaju stihovi u tome poglavju Danteova raja.

SIN: Je li istina da su Fjorentinke najstrastvenije žene na svijetu?

KURTIZANA: Provjerite to, mladiću. Ne nasijedajte pričama.

PJESNIK: Drugo je predmet, kao što već shvati;
tu i bez grijeha može stvar proteći,
mora li jedno za drugo se dati.

Ali nitko teret nek ne mijenja s pleći
po svojoj volji, dok se ne okrenu
bijeli i žuti ključ. Još moram reći
da ludom valja smatrat svaku mijenu
nije l' stvar, što se pušta, sadržana,
ko četir u šest, u zamjenku njenu.

Sin odvodi Kurtizanu nastranu, grle se, miluju, padaju po tepihu. (Doh pjesnik recitira) Mecena pokušava cjelivati Djevojku, ali mu ona neprestano dijeli čuške.

MECENA: Čemu tolika goropad?

DJEVOJKA: Neću. Ne sviđate mi se. A tu je i moj budući suprug.

MECENA: Kako onda da prebrodimo jaz među generacijama?

DJEVOJKA: Vi baš želite biti kompetentni u svemu. Dragi, gdje si?

PJESNIK: Kad zvijezda mijenjat i smiješit se stade

kakav bjeh ja tek, kome svakojaku
promjenljivost već sama narav dade!

Muzika. Pjesnik pomiče usnama ali se ne čuje. Djevojka kao omadijana traži svoga uverenika, a Mecena je prati i povlači za ruku, bluzu, ona se

nemarno brani. Sin i Kurtizana se grle ispod velikih kartonskih kutija. Na filmskoj sekvenci pojavljuje se tornado. Valovi. Luka. Ulice. Krš. Zatamnjenje.

Sunce se još više uzdiglo.

ŽENA—HOROSKOP: Ukoliko smo misaono-promatračka bića, u nama djeluje *misao*, a ukoliko smo stvaraoci, to jest, društvena bića, onda u nama djeluje *volja* . . . *Zemaljske sile se prožimaju, utječu jedna na drugu* . . .

Pjesnik dolazi s leđa Ženi—horoskopu, grli je, ljubi po vratu, a onda zadiže suhnju i pokušava je objubiti. Mecena je oborio Djevojku i siluje je. Ona vrišti i ujeda ga.

ŽENA—HOROSKOP: Bitno je da nam potpuno bude jasno što se ovdje događa ukoliko ozbiljno želimo da izgradimo most između moralno-spiritualnog svjetskog poretka i prirodno-fizičkog svjetskog poretka . . .

PJESNIK: O, Bože, kako me uzbuđuješ. Samo prestani govoriti. Šuti. Molim te, šuti.

ŽENA—HOROSKOP: Zamislite da živite . . .

PJESNIK: Šuti . . . Ja ne zamišljam . . . šuti . . .

ŽENA—HOROSKOP: Ukoliko proučimo ovaj život . . .

PJESNIK: Pusti nauk, dušo.

Pjesnik joj dlanom zatvara usta. Mecena tješi Djevojku koja šmrcka. Sin i Kurtizana dižu i spuštaju stranice velikih kartona.

Avionski snimak pustoši što je učinio tornado.

Muzička zavjesa.

Zatamnjenje.

Sejetlo. U dvoranu gdje su stolice prevrnutе, stol naheren, čaršavi razbacani, ulazi Otac i motri prisutne.

OTAC: Ovuda kao da je prošao tornado!

Svi se mlitavo dižu, uređuju, popravljaju frizure, podižu razbacane stvari po podu.

PJESNIK: Ovuda je zaista prošao tornado: žudnja mladosti: oceanski impuls i krš: sjeni Dantea i Štajnera: pjesme koje sada pokušavamo stvoriti . . . i tako dalje.

OTAC: I tako dalje. I tako dalje. Poštapalica moderne umjetnosti. Nemoć, dragi moji. Nemoć.

PJESNIK: Da, nemoć.

OTAC: Ali ne ova fizička. Erotska. Već, duhovna. I duševna.

MECENA: I duševna.

SIN: Oče, ne seri. Oprostite. Moj Otac.

Cimaju glavama, poneko se rukuje s njim.

DJEVOJKA: Učenici kamenovaše učitelja mudraca.

OTAC: Što ona to govori?

SIN: Ne znam. Možda je poludila. A kako i ne bi.

OTAC: Od čega bi poludila?

SIN: Šta ja znam. Možda od pomisli da će se zakopati u našu familiju.

DJEVOJKA: Otkri im nebesku moždanu kapu. Njene zrake. Njenu moć.

ŽENA—HOROSKOP: Raskomadaše svoga idola kao moljčanu šubaru.

PJESNIK: . . . nostalgiju hitnu bojama, dugi i potoku. Što je to?! Pa ja sam tek maloprije, u glavi (*lupa se po njoj*) to smislio. Nigdje zapisano. Nigdje.

DJEVOJKA: Poslaše žrtvu naknadnicu.

ŽENA—HOROSKOP: Zlatne čirake i krave koje su znale put.

KURTIZANA: Dostojnici pratili su ih do granice.

SIN: Svjedok je veliki crni kamen.

PJESNIK: Sasječeni su tu i trava posta slana.

MECENA: Krave su je slatko pasle.

KURTIZANA: A onda su im vimena rasporena.

PJESNIK: Blagosiljala se muža dvostruke krvi.

OTAC: Užas. Morbidije. To je zajebanije nego gledati u usta puščane cijevi.

Muzika. Kadrovi lješanja mora.

Baletski parovi plešu u mizanscenu s morskim lješanjem.

Svi junaci šecu između parova kao mjesecari. A onda se zaustavljaju u različitim pozama. Statično.

Sunce se posve uzdiglo i zabljesnulo. Do usijanja. Do bjeline platna.

SIN: Didi Silvestru snaga se povratila. U varoškoj birtiji još jedno dite poželi. Napraviće ga. Odmak. Iskapi fićok s rakijom. Skoči na karuca. Istrgne kamdžiju iz sara svojih čizama. Ošine čilaša i vranca. Zadignu konji noge. Ko da će poletit. Do salaša će dida nebom. Pomisli. Što čoviku ne pane na um? Poleti. Put će ozgor gledat. Pinjuška konje obliva. Piva dida. Trideset i tri lita mu je. Timenom kreše zvizde. Zaboravio je rov i krv. Ko da je rat sanjo. Sve nevolje su daleko. A srića nikada bliža. Zaori se iz didinih usta.

PJESNIK: Veoma sugestivno pripovijedate. To je bio vaš djed?

SIN: Moj. Premda ga nikad nisam vidio.

PJESNIK: Ne mari. Kod vas to nije samo literarna imaginacija, već, rekao bih, genetička mašta.

SIN: Jesi li čuo, Oče?

OTAC: Tlapnje su to. Tlapnje moga Sina. To je bio moj rođeni otac. Silvester. Što zna netko o njemu kada ga nije ni vidio?

PJESNIK: Izgleda da zna. Preko, kako rekoh, svoje genetičke mašte.

OTAC: Koješta. On mu nije vidio ni ruke. Ispucale prste. Pravi ožiljak iznad obrve. Ne ovaj iz priče. Iz stiha. Što li je. Onaj pravi. Razumijete?

PJESNIK: Ja izgleda dobro razumijem i vašeg Sina.

DJEVOJKA: I ja.

Potrči i baci mu se u zagrljaj.

MECENA: Dosta mašte i maštanja. Djevojko, možemo li nešto pojesti i popiti?

KURTIZANA: U Firenci — da. Ovdje, sada, stigo fajront. Ili — prošlo radno vrijeme — ako baš hoćete.

MECENA: Napravimo mi Firencu i kod nas. Platićemo.

KURTIZANA: Morala bih onda obiti magacin i frižidere. A to nije zgodno.

MECENA: Gladna usta ne biraju metode. Obijaj. Nadoknadićemo štetu tvome šefu.

KURTIZANA: U redu. Kad vi kažete.

Kurtizana uzima velika klješta i čekić i odlazi iza scene. Uskoro se čuje strahovita lupa i razvaljivanje.

MECENA: Ja joj nisam kazao da minira frižidere.

DJEVOJKA: Nadoknadićete štetu. Tako ste kazali.

MECENA: Hoću.

Uskoro se pojavljuje Kurtizana s pladnjevima jela i pića koja slaže po stolu.

Okupljaju se, posjedaju i jedu.

Povremeno se zdrave, hucaju čašama i piju.

Veliko sunce na platnu se polagano zatamni i za korak spusti niže.

Pjesnik istupi s čašom u ruci.

PJESNIK: Ne obziruć se što svaki dan ističe sunce

Marko Marulić pomamno zapjeva u svom maslinjaku

„Cvijeće premaliti cvate pak opada

voće zrijuć liti s stabla na tle pada

a ti glavu dvižeš, ter se velik činiš

više sebe sižeš, umrit li ne mniš?

Svi zapljeću. „Bravo”. Zatim se hvataju i igraju tango.

Pjesnik sa Ženom—horoskop, Sin s Djevojkom, Otac s Kurtizanom, Mecena s plastičnom luthom.

MECENA: Što će ostati od naše civilizacije? Možda malo plastike. Možda nešto malo od plastike.

SIN: I plastiku jedu gljivice. Jedna vrst gljivica. Čuli ste?

MECENA: Užas. Ništa neće ostati od naše civilizacije.

PJESNIK: Zar ti toliko znače figure od plastike?

MECENA: Ali bi se mogle tiskati i plastične knjige. Pak da ostanu. Plastične slike. Glazba na trajnoj plastici. Riječ utisnuta u plastiku. Nešto trajno. Kao kamen.

PJESNIK: Kamena još uvijek imamo.

OTAC: Dok je naših planina bit će i kamena.

MECENA: Rodoljublje nam tu najmanje pomaže. Kamena je imao i čovjek u kamenu dobu. Ali, mi, što mi ostavljamo potomstvu? Drugoj civilizaciji?

ŽENA—HOROSKOP: Proročanstva. Da sve — prolazno je.

OTAC: Rodoljubni zanos.

DJEVOJKA: Sjećanje na seks. Brutalnost. Možda u budućem neće biti seksa i brutalnosti.

MECENA: O tome nisam razmišljao. Što ti misliš, Pjesniče?

PJESNIK: Ja sad ne razmišljam. Plešem.

SIN: Povijesnost ćemo ostaviti.

MECENA: Ali kako je prenijeti dalje?

KURTIZANA: Preko tripera. Ne daj, bože, da sida potraje do tog vremena.
Onda ne moramo ništa prenositi.

PJESNIK: I počinjemo sve ispočetka . . .

Odijevaju se u kože kao praljudi. Uzimaju toljage, noževe od hamena, sjekire. Otac je voda čopora ženki — napadaju ga drugi mužjaci: Sin, Pjesnik i Mecena. Svladaju ga i zatuku.

Jure preplašene žene, vuku za kose, obaraju i siluju.

Sunce na horizontu (zatamnjeno) spušta se za korak niže.

Glazba.

Balet.

Kože od maloprije obješene na stup.

SIN: I fra Vid stigne iz Kotora u Dečane. Zbaci sa sebe svećeničke prašnjave haljine. Zamisli zdanje oslobođeno skrušenosti. Skrušeni će se kasnije u njemu klanjati. Zazivati Boga. Slušajući nijemo proročanstvo kataklizme . . .

PJESNIK: Homage fra Vidu, arhitekti. Velikom Majstoru.

Hvataju se u nijemo kolo i trupaju bez glazbe.

Baletski parovi u statičnoj pozi.

Filmski insert velikog potresa: razrušene kuće, uplakani ljudi.

MECENA: Zar ćemo samo nesreću ostaviti u sjećanjima?

PJESNIK: Nesreća je temelj i sreće. Na žalost.

ŽENA—HOROSKOP: Hrast lužnjak, vršnjak Marka Marulića.

SIN: Visok četrdeset metara. Debeo dva i pol.

DJEVOJKA: Plod žir — novac, penis, metak. I nož.

OTAC: Čaj od kore i oblog na raspucale bradavice dojki.

MECENA: Njegova šišarka daje protuotrov.

KURTIZANA: Od trovanja teškim kovinama i alkaloidima.

PJESNIK: Kilavica spasava od vodene bolesti.

DJEVOJKA: Katara, dišnih organa i žutice.

ŽENA—HOROSKOP: Od osame i očaja nikako.

SVI: Od osame i očaja nikako.

Baletni parovi igraju melanholična stanja. Umiranje.

Smrt.

Junaci u skršenim stanjima — kao poslije bojnog polja.

Filmski insert — albatros u nebeskim visinama.

PJESNIK: Apoteozo smrti.

SIN: Bliznakinja si životu.

DJEVOJKA: Bog je mrtav.

MECENA: Bog li je živ?

KURTIZANA: Čutimo njegovo usnulo srce.

ŽENA—HOROSKOP: Opipavamo njegove žile s freske.

Tama. (Replike u tami)

PJESNIK: Učenici kamenovaše učitelja mudraca.

SIN: Otkri im nebesku moždanu kapu. Njene zrake. Njenu moć.

KURTIZANA: Koja ih prati od rođenja do pobune.

DJEVOJKA: Raskomadaše svoga idola kao moljčanu šubaru.

MECENA: Nostalgiju hitnu bojama, dūgi i potoku.

Sujetlo.

OTAC: Zločin! Zašto uvijek zločin na kraju?!

PJESNIK: Izgleda, zakonitost života i dramaturgije koja nas nadrašta.

DJEVOJKA: Koja nas podrazumijeva.

PJESNIK: Još bolje kazano.

OTAC: Smrti smrtna samrt smrti. Smrti smrtna samrt smrti.

ŽENA—HOROSKOP: Živote žrtvujući žišku živu žežeš. Živote, žrtvujući žišku živu žežeš.

MECENA: Zapisuj, Pjesniče. Zapisuj ove aliteracije! Možeš ih koristiti u novoj zbirci.

PJESNIK: Iz mojih misli riječi i stihovi prolaze kroz njih.

MECENA: I ove riječi? Sada?

PJESNIK: I ove riječi. Sada, da, sada, Meceno.

MECENA: Majku mu. Nevjerojatno. Samo da ne bude posljedica.

PJESNIK: Kakvih posljedica?

MECENA: Kad misliš i pjevaš o životu — u redu. Ali kad spominješ i prizivaš smrt moglo bi se svašta dogoditi. Smrt je smrt. S njome nema šale.

PJESNIK: To su samo varijacije. Pjesničke.

MECENA: Varijacije, varijacije. A što ako netko iznenada umre? Tu, među nama.

SIN: Sahranit ćemo ga. Uz dužne počasti.

DJEVOJKA: Onoliko koliko je zaslužio.

MECENA: Vi ste još djeca. Lako se vama zafrkavati. Život žeženi je pred vama, kako bi rekao pjesnik. A mi? Godine su pristigle, a imamo još toliko planova. Barem ja.

Žena—horoskop sitno popljuje okolo sebe kao da tjera napast smrti.

ŽENA—HOROSKOP: Smrti, udalji se! Smrti, udalji se!

MECENA: Sad mi je lakše.

Svi izlaze sa scene.

Slajd s panoramom brezove šume.

Muzika.

Balet.

Sunce još korak niže.

SIN: Pjesniče, ima li nešto starije od zapisa i knjiga Babilonaca i Asiraca?

PJESNIK: I to je jako, jako staro.

SIN: Gilgamešu, kuda nemilice bludiš? Život, koji tražiš, ne može se naći. Kad bogovi stvoriše čovjeka, // Smrtnim njega crvom učiniše. Nit života zadržav u ruci.

PJESNIK: Gilgamešu, dobro hrani tijelo, I uživaj i danju i noću: Svaki dan nek svečanost ti bude, I noć i dan poskakuj i igraj!

ŽENA—HOROSKOP: Pogledaj to dijete, što ti ruku prima: Žena nek te tješi u zagrljajima . . .

MECENA: Ja volim stare Egipćane: Ljepša je knjiga negoli ponosna palača, negoli zapad, gdje grob se do groba niže, ljepša negoli što je utvrđen dvorac, negoli spomenik što se u hramu diže.

DJEVOJKA: Ja volim poeziju Židova: Immanuel Ben Salomo Romi: Još lijepa sam, još kosa sja // Ko svila! Ipak nikog nema // U prosce meni da se sprema // Kraj štovalaca obilja.

Sin i Mecena je prihvaćaju za ruke i cjelivaju.

SIN I MECENA: Mi te prihvaćamo! Štovaoci tvoji! I štovaoci Immanuela Ben Salomo Romija!

Zapleše nekoliko taktova sa Sinom, a zatim sa Mecenom koji je odvodi nastranu.

MECENA: Napusti ga. Što ti on može dati?! Goljo. Hoćeš i ti da budeš goljo?

DJEVOJKA: Ne znam.

MECENA: Ja to neću dozvoliti. Vodim te u Madrid na medeni mjesec. Ne. U Rio. Gdje se miješaju rase i ljudi. Ne samo u karnevalu. Od jutra do večeri. Recitirati stare Židove. Harisija: Zar munje takav bljesak daju? Zar iskre rijekom odsijavaju?

DJEVOJKA: Krokodile ćeš za mene jesti?

MECENA: I krokodile. I prijesna kita. I živa slona. I zmiju ću progutati.

DJEVOJKA: To je ljubav. Pristajem. Reci mome vjereniku da smo raskinuli. I njegovom ocu.

MECENA: Ja mogu reći njegovu ocu. *(za sebe)* Lud je, gluh, i kreten. *(Njoj)* A ti reci njemu. Direktno.

DJEVOJKA: Kukavice. No, važno je da me silno voliš. Čuj, vjereniče. Ostavljam te. Definitivno.

SIN: S kim?!

DJEVOJKA: S ovim čovjekom. Čovjekom moga života.

SIN: S njim?! Mogao bi ti biti ocem!

DJEVOJKA: Ne huli, bivši vjereniče. Što je vino starije, draže ga je kušati.

SIN: Što si joj obećao, huljo?! To sigurno ne možeš ispuniti!

MECENA: Mogu. Mo-gu. Moooo — gguuuuuu.

SIN: Imoralistu!

Djevojka i Mecena se grle, ljube i odlaze u hut.

SIN: Ubit ću te! Pseto, mecenatsko!

OTAC: Smiri se, Sine. Ti zaista nemaš novaca, a čovjek je bogat. Ima čak novca za zbirke pjesama. Što hoćeš više.

SIN: Smlavit ću ga! Pokvarenjak! Muška kurva!

PJESNIK: Koliko malo treba ljudima da od estetičnosti pjesme od nekoliko tisuća godina zapadnu u kloaku vulgarnosti današnjice!

SIN: Kuš i ti, Pjesniče! Udvaraš se tvome financijeru? Sram te bilo!

Muzička zavjesa.

Zatamnjeno sunce korak niže.

Zatamnjenje.

Baletski parovi se igraju sjeni.

Zatim bljeskovi. Blicevi.

Žuta blaga svjetlost. Samrtna.

SIN: Srića nikad bliža. Zaori se iz grla dide Silvestra. U taj čas huncuti soldati odbigli iz vojske i rata stali prid rudu. Konje za ulare vačaju. Karuce drmaju. Puškama prite, Iz kukuruzišta izlaze sve novi i novi . . .

OTAC: . . . Novce i konje oće. Zar on, Silvester, Sive, iz juriša mnogi, da se ovih poplaši? Koji samo vako, u čoporu, junačiti se smidu. Jednog i pripozna. Di li ga je samo sreo? Di?

SIN: . . . Taj se penje. I čini se da ih taj i vodi. Opelješit, orobit ga žele a zatim zatuć. Tad ga dida dovati ko džak i baci na zemlju. Kajasima konje na stražnje noge dignu. I strašnim kasom razbije ih očas.

OTAC: . . . Pripucaju huncuti kaderski. Neće plin da im umakne. Dida leteć stoji. Kod prvog zavoja na sic padne. Pogladi čizme. Na dlanovima mu fleke višnjeve. Civanice polomljene. Kud ga strevi? Kad ni u boju nije.

SIN: . . . Al od svog usuda pobić se ne mož. Rat mu se sveti. Sad krv njegovu ište.

OTAC: . . . Zapeku se čizme vruće. Krvave. Konji utrču u ambetuš. Rudom u caklo. Ko tuća.

SIN: . . . Odmah rizat čizme. I sić noge. Jel kasno biće već.

OTAC: . . . Dida ni čut. Ne da ni čizme rizat ni noge sić. Ako triba mrit — mrit će. Nije ni to najgore. Sviko se.

SIN: . . . Vapaj i plač i molbe smekšali ga nisu. I drugog dana pomodri do pasa. Divanit je mogo još kojekako. A onda zanimi. I zaspe na opakliji. Ispod granate topole . . .

OTAC: . . . Putar još i dan danas propete konje vidi. I tamni olujni kas što u noć nestaje . . .

Sin i Otac se zagrlu i silno zaplaču.

PJESNIK: Planetosu — usudu litalice crna beskrajja . . .

Tamno sunce na obzoru potone.

Pjesnik upali reflektor.

PJESNIK: U sazviježđu Vodenjaka ne primjećuje se nijedna svijetleća zvijezda. Nijedno Sunce. Što tamo znači svjetlost? Kako je imaju? Kako dozivaju?

Djevojka dotrča iz ugla s dva velika noža za bacanje u cirkusu.

DJEVOJKA: Prevario me! Ne može me voditi u Rio! Tek kad me je iskoristio, sjetio se svoje žene i malodobne djece! Buuuuu. (*Rida žestoko*)

Sin joj prilazi i grli, ali se ona otresa i od njega. Mecena dolazi, odijeva svoj kaput, namiješta šešir i hlače.

SIN: Jesam li ti rekao da je baraba?!

DJEVOJKA: Umukni, goljo. Isti si ko i on. Samo što nemaš novaca. I što ni s tobom nikada neću vidjeti Rio! Buuuuuu. Ali neće vidjeti Rio ni on!

Djevojka se približi Meceni i baci noževe prema njemu. Mecena ih pokuša uhvatiti kao da se igraju, ali mu se oba noža zariju u stomak. Mecena ih samo drži za drške.

MECENA: Vidiš li, Pjesniče, što je poezija?

PJESNIK: To je život i drama, Meceno.

MECENA: Sad ćeš morati naći drugog mecenu. A ti (*obruca se Djevojci*), silno si pogriješila: ja sam te htio voditi u Rio. Iskušavao sam te. Da vidim koliko je tvoja ljubav jaka. Ja sam udovac. A moja djeca su velika i poženjena. Baš šteta, ljepotice . . .

Mecena se sruši na pod sav u krvi.

DJEVOJKA: Je li to istina, Pjesniče?

PJESNIK: Istina je.

DJEVOJKA: O, Bože, što uradih?! (*Čupa noževе iz Mecene — što joj teško uspijeva — i želi probosti samu sebe. Sprečavaju je u tome*). Pustite me! Nemam se čemu više nadati.

SIN: Ja ću te odvesti u Rio!

DJEVOJKA: Ti?!

OTAC: Daleko je Rio, Sine. Ne obećavaj tako puno.

DJEVOJKA: Otac ti je u pravu. Nikad ja neću vidjeti Rio. Sa ovim čovjekom je pokopan i moj put. San.

Ponovno pokušava da se probode noževima, ali joj ih otmu.

Zatamnjenje.

Muzička zavjesa.

Sjene. Pa tama.

PJESNIK: U Knjizi Postanka na početku:

Bi svjetlost i bi tama
Bog načini Čovjeka na sliku svoju
I Čovjek sačini Boga na sliku svoju
I Sotonu na sliku svoju
Čovjek doista zagospodari ribama
pticama stokom
Svom zemljom i svim gmizavcima
što od pamtivyjeka puze po njoj
Plodite se, množite, napunite zemlju
(A što kada se zemlja napuni odviše)
Na kraju — zar poslije dva tisućljeća
Otkrivenje će se obistiniti?

ŽENA—HOROSKOP: „Da, dolazim uskoro“

„Da, dolazim“ . . .

Bljesak.

Tama.

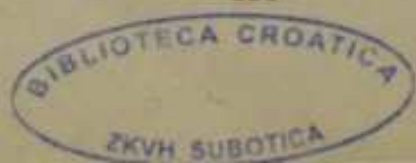
Bljesak.

Završni muzički tonovi.

Sunce se stidljivo pojavi na horizontu.

SVRŠETAK

156

zkuh.org.rs

Bibliografija

- HRAM I NJEGOVI ČUVARI** – Drama igrana u okviru YU FESTA 88 – domaća drama – u Narodnom pozorištu – Népszínház-u u Subotici (projekat: razgovori o hramovima, građevinama, ezoteriji, hepeninzi u gradskim subotičkim ambijentima; koreodrama)
- FOTO-ATELJE PHOENIX ILI SALON MAME TEREZE** – Prvonagrađeni tekst na jugoslavenskom natječaju za dramu – Zajednice profesionalnih pozorišta Vojvodine i Društva književnika Vojvodine (Članovi žirija: Aleksandar Tišma, Dejan Mijač, Petar Marjanović). Tekst štampan u časopisu „Rukovet“ 1971.
- DOLAZIŠ OPET, ADAME** – Drama igrana u Narodnom pozorištu u Subotici u sezoni 1972/73. godine – nakon 34 izvođenja naprasno je skinuta sa repertoara.
- IZABRANICI** – Farsa igrana u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku 1982/83. godine. – 37 puta.
- BLJELE MAGLJE** – Dramski tekst napisan 1989. godine u Novom Sadu.

Sadržaj

HRAM I NJEGOVI ČUVARI (Drama – vremeplov o slobodnim židovima) . . .	5
FOTO-ATELJE PHOENIX ili SALON MAME TEREZE (Tragikomična igra u 3 čina)	53
DOLAZIŠ OPET, ADAME (Tragikomična igra u deset slika)	85
IZABRANICI (Farsa u dva dijela)	117
BIJELE MAGLJE (Jednočinka)	139
Bibliografija	157

Izdavač:
NIO „SUBOTIČKE NOVINE“
Maksima Gorkog 8.
Telefon 21-805

Direktor:
MELANIJA ČANAK

Za izdavača:
BOŽIDAR ĐURAN

Urednik:
MILOVAN MIKOVIĆ

Lektor:
Mr JOSIP BULJOVIĆ

Dizajn:
Mr IVAN HEGEDIŠ

Korektor:
STIPAN STIPANČEVIĆ

Štampa:
DP „MINERVA“, SUBOTICA

Tiraž: 500

12/5 - +

PETKO VOJNIĆ PURČAR (Subotica, 1939) Zbirke poezije: Kameno žito, Sol u vjetru i Putovanje prema Crnom moru. Knjige novela: Svetovi i satovi i Prstenovani gavran. Romani: Odlazak Pauline Plavšić, Dom, sve dalji, Ljubavi Blanke Kolak i Večernje buđenje. Autor je više radio-drama, televizijskih i filmskih scenarija, režirao nekoliko filmova. Nagrade: Zlatni pečat varoši sremsko-karlovačke, nagrada Društva književnika Vojvodine za roman Odlazak Pauline Plavšić, Prva nagrada na jugoslovenskom konkursu Zajednice profesionalnih pozorišta Vojvodine za domaću dramu - Foto-atelje Phoenix ili Salon mame Tereze, NIN-ova nagrada 1977. za najbolji roman na srpskohrvatskom govornom području - Dom, sve dalji, nagrada Károly Szirmai za zbirku novela Prstenovani gavran i Oktobarska nagrada Novog Sada.